Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

eğitimli bakıcıların desteklenmesi projesi

EĞİTİMLİ ÇOCUK BAKICILARININ TEŞVİKİ YOLUYLA KAYITLI KADIN İSTİHDAMININ DESTEKLENMESİ PROJESİ (EDU-CARE)

ETKİ ANALİZİ RAPORU

İKG PRO İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ PROGRAMI OTORİTESİ

SGK SOSYAL GÜVENLİK KURUMU

T.C. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

EĞİTİMLİ ÇOCUK BAKICILARININ TEŞVİKİ YOLUYLA KAYITLI KADIN İSTİHDAMININ DESTEKLENMESİ PROJESİ (EDU-CARE)

ETKİ ANALİZİ RAPORU

ISBN: 978-605-4844-32-6

Hazırlayanlar
Dr. Öğr. Üyesi Işıl KURNAZ BALTACI
Prof. Dr. Furkan EMİRMAHMUTOĞLU

Ankara, 2022

Çalışmanın dijital versiyonuna **www.sgk.gov.tr** adresinden ulaşabilirsiniz.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti
tarafından finanse edilmektedir.

SGK
SOSYAL GÜVENLİK KURUMU

İKG PRO İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ PROGRAMI OTORİTESİ
SGK SOSYAL GÜVENLİK KURUMU
T.C. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ ..... **iii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **ix**
KISALTMALAR ..... **x**
YÖNETİCİ ÖZETİ **1**
1. GİRİŞ **19**
2. TEORİK ÇERÇEVE **23**
2.1. Mevcut Durum ve Eğilimler 23
2.1.1. Küresel İş Gücü Piyasasında Kadınların İş Gücüne Katılma Eğilimleri 23
2.1.2. Türkiye'de Kadınların İş Gücüne Katılma Eğilimleri 28
2.1.3. Türkiye İş Gücü Piyasasında Ev Hizmetlerinde Çalışanlara İlişkin Göstergeler 36
2.2. Kadınların İş Gücüne Katılma Kararları Üzerinde Etkisi Olan Faktörler 40
2.3. Çocuk Sahibi Olma ve Çocuğun/ Çocuklarının Yaşının Kadının İş Gücüne Katılma Kararları Üzerindeki Etkileri 45
3. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ **53**
3.1. Hedef Gruplar 53
3.2. Araştırma Modeli 53
3.3. Evren ve Örneklem 55
3.4. Veri Toplama Kaynakları ve Soru Formlarının Hazırlanması 57
3.5. Etki Değerlendirme Kriterleri 59
3.6. Analiz Yöntemleri 61
4. ARAŞTIRMA BULGULARI **63**
4.1. Çalışan Anne Desteğine Başvuran Annelere İlişkin Bulgular 63
4.1.1. Annelerin Sosyo-Demografik Özellikleri 65
4.1.2. Annelerin Hanehalkı Özellikleri 67
4.1.3. Annelerin İstihdam Geçmişi 69
4.1.4. Etki 72
4.1.4.1. İşgücü piyasasında kalma durumu ve istihdam sürekliliği 73
4.1.4.2. Gelir etkisi 75
4.1.4.3. İş-yaşam dengesi üzerindeki etkileri 78
4.1.4.4. Bakım hizmeti maliyet etkisi 80
4.1.4.5. Bakım hizmeti kalite etkisi 85
4.1.4.6. Sürdürülebilirlik 91
4.1.5. Alternatif Bakım Modellerine Yönelik Algı ve Tutum 94
4.1.6. Kadın İstihdamını (Sigortalı Çalışmayı) Teşvik Edebilecek Sosyal Politikalara Yönelik Görüşler 99
4.2. Projeden Faydalanan Annelerin İstihdam Ettiği Bakıcılara İlişkin Bulgular 102

4.2.1. Bakıcıların Sosyo-Demografik Özellikleri 103
4.2.2. Bakıcıların Hanehalkı Özellikleri 105
4.2.3. Bakıcıların İstihdam Geçmişi 107
4.2.4. Bakıcıların Mevcut Durumu 110
4.2.5. Etki.....111
4.2.5.1. İş gücü piyasasında kalma durumu ve istihdamın sürekliliği 112
4.2.5.2. Gelir etkisi.....113
4.2.5.3 Eğitim etkisi 114
4.2.5.4. Sigortalılığa ilişkin bilinç/farkındalık etkisi 116
4.2.6. Bakıcıların Projenin Faydalarına İlişkin Görüşleri.....119
4.2.7. Bakıcıların Alternatif Bakım Modellerine Yönelik Algı ve Tutumu .. 120
4.3. Çocuk Bakım Eğitimi Desteğinden Faydalanan Kadınlara İlişkin Bulgular 121
4.3.1. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri 122
4.3.2. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Hanehalkı Özellikleri 124
4.3.3. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların İstihdam Geçmişi 125
4.3.4. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Mevcut Durumu 127
4.3.5. Etki..... 132
4.3.5.1. Çocuk bakım eğitiminin etkileri 132
4.3.5.2. Sosyal güvenlik eğitiminin etkileri 136
4.3.5.3. Sigortalılığa ilişkin bilinç/farkındalık etkisi 137
4.3.6. Alternatif Bakım Modellerine Yönelik Algı ve Tutum 141
5. PROJENİN ANNELERİN İŞ GÜCÜNE KATILIMINA ETKİSİ 143
6. PROJENİN EKONOMİK ETKİSİ 146
6.1. Projenin Annelerin Gelirleri Üzerinden Ekonomik Etkisi..... 146
6.2. Projenin Bakıcıların Gelirleri Üzerinden Ekonomik Etkisi..... 151
6.3. Kaldıraç Oranı..... 153
7. SONUÇ VE ÖNERİLER..... 155
KAYNAKÇA..... 160
EKLER..... 167
Ek 1. Projeden Faydalanan Anneler İçin Soru Formu 167
Ek 2. Projeden Faydalanmayan Anneler İçin Soru Formu 176
Ek 3. Projeden Faydalanan Annelerin İstihdam Ettiği Bakıcılar İçin Soru Formu..... 185
Ek 4. Çocuk Bakım Eğitim Desteği Alan Kadınlar İçin Soru Formu..... 192
Ek 5. Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (EDU-CARE) Saha Araştırması..... 199

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmanın Değişkenleri 5
Tablo 2. Küresel İş Gücü Piyasası: Temel İş Gücü Piyasası Göstergeleri Açısından Cinsiyet Farkı (15+ Yaş Grubu) 24
Tablo 3. Küresel İş Gücü Piyasası: Gelişmişlik Düzeylerine Göre Ülkeler Arası Farklılıklar, 2019-2022 (Yüzde) 27
Tablo 4. 15-64 Yaş Grubunda AB Ülkelerinde İstihdam Oranları İtibarıyla Cinsiyet Farkı, 2021 (Yüzde) 29
Tablo 5. Temel İşgücü Piyasası Göstergeleri, 15 + Yaş Grubu (2018-2022)1 30
Tablo 6. Eğitim Düzeyleri İtibarıyla Türkiye İş Gücü Piyasasında Kadınların İş Gücüne Katılma ve İstihdam Eğilimleri (Yüzde) 33
Tablo 7. Eğitim Düzeylerine Göre Yıllık Ortalama Esas İş Gelirleri (TL) 34
Tablo 8. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu 34
Tablo 9. Tarım ve Tarım Dışı Sektörlerde Kayıt Dışı İstihdam Oranları 35
Tablo 10. Dünya Ekonomik Forumu: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksinde Türkiye'nin Yeri, 2022 36
Tablo 11. Türkiye Genelinde Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadın ve Erkek Sigortalı Sayıları (Ek 9 Sigortası 10 Gün ve Fazlası) 38
Tablo 12. Türkiye Genelinde Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadın ve Erkek Sigortalı Sayıları (Ek 9 Sigortası 10 Günden Az) 39
Tablo 13. EDU-CARE Projesi Kapsamında Faydalanıcı Anneler Tarafından Çalıştırılan Çocuk Bakıcısı Sayıları (Mali Destek Hakediş Süreci: Kasım 2019 – Haziran 2022 39
Tablo 14. EDU-CARE Projesi Uygulama İllerinde Yıllara Göre Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadın Sigortalı Sayıları (Ek 9 Sigortası 10 Gün ve Fazlası) 39
Tablo 15. Cinsiyetler İtibariyle Ücretsiz ve Ücretli İşler İçin Harcanan Zaman (Bir Gün İçin Toplam Dakika), En Güncel Veri 48
Tablo 16. Aile Durumuna Göre İşgücüne Katılma Eğilimindeki Cinsiyet Farkı, 25-54 Yaş Grubu (Yüzde) 50
Tablo 17. Aile Durumu ve Çocuk/ Çocukların Yaşına Göre İşgücüne Katılma Eğilimindeki Cinsiyet Farkı, 25-54 Yaş Grubu (Yüzde) 51
Tablo 18. Araştırma Modeli 54
Tablo 19. Araştırmanın Evreni ve İllere Göre Dağılımı 55
Tablo 20. Araştırmanın Gerekli Örnek Büyüklükleri 56
Tablo 21. Örnek Büyüklüklerinin İllere Göre Dağılımı 56
Tablo 22. Annelerin Eğitim Düzeyi 65
Tablo 23. Annelerin Yaş Dağılımı 65
Tablo 24. Annelerin Medeni Durumu 66
Tablo 25. Annelerin Çocuk Sayıları 66

Tablo 26. Evli Kadınların Eşlerinin Eğitim Durumu 67
Tablo 27. Annelerin Hane Gelir Düzeyi..... 67
Tablo 28. Annelerin Hanehalkı Büyüklüğü..... 68
Tablo 29. Annelerin Hanesinde Gelir Getirici Bir İşte Çalışan Kişi Sayısı 68
Tablo 30. Annelerin Projeye Katılmadan/Başvurmadan Önce İstihdam Durumları..... 69
Tablo 31. Projeden Faydalanan Annelerin Geçmişte Sigortasız Çalışma Durumları..... 70
Tablo 32. Annelerin Toplam İş Tecrübesi..... 70
Tablo 33. Projeden Faydalanmayan Annelerin Halihazırda Sigortalı Olarak Çalışma Durumu ve Çalışma Biçimi 71
Tablo 34. Projeden Faydalanan Annelerin Çalışma Biçimi 71
Tablo 35. Annelerin Bireysel Gelir Düzeyleri..... 72
Tablo 36. Projeden Faydalanan Annelerin İş Gücü Piyasasında Kalma Olasılığı..... 73
Tablo 37. Annelerin Çalışmasını Teşvik Eden Faktörler..... 73
Tablo 38. Annelerin Mali Destek Sonrası İş Gücü Piyasasında Kalma Olasılığı 74
Tablo 39. Sigortalı Çalışmanın Sürekliliğine İlişkin Muhtemel Etki 75
Tablo 40. Mali Desteğin Annelerin Bireysel Gelirine Etkisi..... 76
Tablo 41. Mali Desteğin Annelerin Hane Gelirine Etkisi 77
Tablo 42. Annelerin İş-Yaşam Dengesi Üzerindeki Etki Düzeyi 79
Tablo 43. Annelerin Proje Başvurusu Öncesi Çocuk Bakım Sorumluluğunu Üstlenen Kişi 80
Tablo 44. Annelerin Proje Başvurusu Öncesi Ortalama Bakıcı Ücreti 81
Tablo 45. Annelerin Proje Başvurusu Öncesi Sigortalı Bakıcı Çalıştırma Eğilimi..... 81
Tablo 46. Proje Başvurusu Öncesi Sigortalı Bakıcı Çalıştıran Annelerin Sigorta Prim Teşviklerinden Yararlanma Durumu 82
Tablo 47. Projeden Faydalanmayan Annelerin Halihazırda Çocuk Bakım Sorumluluğunu Üstlenen Kişi..... 83
Tablo 48. Annelerin Halihazırdaki Çalıştırdığı Ortalama Bakıcı Ücreti 83
Tablo 49. Halihazırda Sigortalı Bakıcı Çalıştıran Annelerin Sigorta Prim Teşviklerinden Yararlanma Durumu 84
Tablo 50. Annelerin Çocuk Bakım Sorumluluğunun Gerçekleştirildiği Yer..... 84
Tablo 51. Annelerin Eğitimli Bakıcı Temin Kaynakları..... 85
Tablo 52. Annelerin Projeden Yararlanabilmek İçin Bakıcıyı Eğitim Almaya Teşvik Etme Durumu 86
Tablo 53. Projeden Yararlanma Kapsamında Bakıcı Eğitimi Bedelini Karşılayan Kişi..... 87
Tablo 54. Projeden Faydalanmayan Annelerde Bakıcı Eğitimi Bedelini Karşılama İhtimali..... 87
Tablo 55. Projeden Faydalanan Annelerin Yararlanma Süresince Bakıcı Değiştirme Durumu 87
Tablo 56. Projeden Faydalanan Annelerin Bakıcı Değiştirme Sayısı 88
Tablo 57. Annelerin Proje Kapsamında Çalıştırdığı Bakıcıların Eğitim Türü 88

Tablo 58. Annelere Göre Bakıcının Eğitimli Olmasının Çocuk Bakım Hizmeti Kalitesine Etkisi 89
Tablo 59. Annelere Göre Bakıcının Eğitimli Olmasının "İlave" Ücret Etkisi 90
Tablo 60. Annelerin Mali Destek Almaması Durumundaki Bakıcı İstihdamına İlişkin Tercihleri 91
Tablo 61. Annelerin Mali Destek Almaması Halinde Sigortalı Bakıcı İstihdamına İlişkin Tercihleri 92
Tablo 62. Annelerin Mali Destek Almaması Halinde Eğitimli ve Sigortalı Bakıcı İstihdamına İlişkin Tercihleri 92
Tablo 63. Annelerin Mali Destek Sonrası Eğitimli ve Sigortalı Bakıcı İstihdamına İlişkin Muhtemel Tercihleri 93
Tablo 64. Projeden Faydalanan Annelerin Mali Destek Sonrasında Sigortalı Bakıcı İstihdam Etmeye Devam Etmeme Nedenleri 94
Tablo 65. Annelerin Çocuk Bakım Sorumluluğunu Üstlenmesini Tercih Ettiği Kişi 95
Tablo 66. Annelerin Komşu Anne (Childminder) Modeline Yaklaşımı 96
Tablo 67. Annelerinin Komşu Anne (Childminder) Modeline Yönelik Olumsuz Algının Nedenleri 96
Tablo 68. Annelerin Komşu Anne (Childminder) Modeline Yönelik Olumsuz Algı Açısından Mali Destek Etkisi 97
Tablo 69. Annelerin Komşu Anne (Childminder) Modelinin Tercih Edilmesi Açısından Teşvik Edici Unsurlara İlişkin Görüşleri 98
Tablo 70. Projeden Faydalanan Annelerin Kadın İstihdamını Teşvik Edebilecek Sosyal Politikalara Yönelik Görüşleri 99
Tablo 71. Projeden Faydalanmayan Annelerin Kadın İstihdamını Teşvik Edebilecek Sosyal Politikalara Yönelik Görüşleri 100
Tablo 72. Annelerin Projenin Faydalarına İlişkin Görüşleri 101
Tablo 73. Bakıcıların Eğitim Düzeyi 103
Tablo 74. Bakıcıların Yaş Dağılımı 104
Tablo 75. Bakıcıların Medeni Durumu 105
Tablo 76. Bakıcıların Çocuk Sayıları 105
Tablo 77. Bakıcıların Yaşadığı Hanelerde Ortalama Gelir Düzeyi 106
Tablo 78. Bakıcıların hanesinde Yaşayan Kişi Sayısı 106
Tablo 79. Bakıcıların Hanesinde Gelir Getirici Bir İşte Çalışan Kişi Sayısı 106
Tablo 80. Bakıcıların Hanesinde Sigortalı Çalışan Kişi Sayısı 107
Tablo 81. Bakıcıların proje Öncesi İstihdam Durumu ve İstihdama Bağlı Ortalama Ücret Düzeyi 108
Tablo 82. Bakıcıların Sigortasız Çalışma Deneyimi 108
Tablo 83. Bakıcıların İş Tecrübesi 109
Tablo 84. Bakıcıların Sigorta Prim Teşvikine İlişkin Farkındalık Düzeyi 110
Tablo 85. Bakıcıların Proje Kapsamındaki İşi Bulma Kanalları 110
Tablo 86. Bakıcıların Çocuk Bakım Hizmetini Gerçekleştirdikleri Yer 111

Tablo 87. Bakıcıların çocuk bakımına ilişkin eğitim türü 111
Tablo 88. Bakıcıların Proje Sonrası İstihdamının Devamı 112
Tablo 89. Bakıcıların Çalışmasını Teşvik Eden Faktörler 112
Tablo 90. Mali Desteğin Bakıcıların Hane Gelirine Etkisi 113
Tablo 91. Bakıcıların Çocuk Bakım Sertifikası Edinme Kapsamında Proje Farkındalığı 114
Tablo 92. Bakıcıların Aldığı Eğitimin Çocuk Bakım Hizmeti Kalitesi, Bakıcının Mesleki Gelişimi ve Ücret Düzeyi Üzerindeki Etkileri 115
Tablo 93. Sigortalı Çalışmanın Sağladığı Yararlara İlişkin Bakıcı Algısı 116
Tablo 94. Sigortasız Çalışmanın Zararlarına İlişkin Bakıcı Algısı 117
Tablo 95. Bakıcıların Sigortalılık Bilinci 118
Tablo 96. Bakıcıların Projenin Faydalarına İlişkin Görüşleri 119
Tablo 97. Bakıcıların Komşu Anne (Childminder) Modeline Yaklaşımı 120
Tablo 98. Bakıcıların Komşu Anne (Childminder) Modeline Yönelik Olumsuz Algısının Nedenleri 120
Tablo 99. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Eğitim Düzeyi . 122
Tablo 100. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Yaş Dağılımı . 123
Tablo 101. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Medeni Durumu 123
Tablo 102. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Çocuk Sayıları 124
Tablo 103. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Hanesinde Yaşayan Kişi Sayısı 124
Tablo 104. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Hanesinde Gelir Getirici Bir İşte Çalışan Kişi Sayısı 125
Tablo 105. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Hanede Sigortalı Çalışan Kişi Sayısının Dağılımı 125
Tablo 106. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların İstihdam Durumu 126
Tablo 107. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Bakıcıların İş Tecrübesi 127
Tablo 108. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sigortasız Çalışma Deneyimi 128
Tablo 109. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Mevcut İstihdam Durumu 128
Tablo 110. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sigorta Prim Teşvikine İlişkin Farkındalık Düzeyi 128
Tablo 111. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Çocuk Bakım Hizmetini Gerçekleştirdikleri Yer 129
Tablo 112. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Çalışmasını Teşvik Eden Faktörler 129

Tablo 113. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınlar İçin Halihazırdaki Çalışma Durumunun Gelire Etkisi 130
Tablo 114. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Eğitim Desteğinden Haberdar Olma Kaynağı 130
Tablo 115. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Aldığı Eğitim ve Sertifikalar İle Katıldığı Kurslar 131
Tablo 116. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların İlave Eğitim Durumu 132
Tablo 117. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Aldıkları Eğitimin Ücret Geliri, Çocuk Bakım Hizmeti Kalitesi, Bakıcının Mesleki Gelişimi Üzerindeki Etkileri 133
Tablo 118. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Aldıkları Eğitimin Kişisel Gelişimi Ve Özgüveni Üzerindeki Etkileri 134
Tablo 119. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Aldıkları Eğitimin Refah Düzeyi ve Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkileri 135
Tablo 120. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Aldıkları Eğitime İlişkin Memnuniyet Düzeyi 135
Tablo 121. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Aldıkları Eğitimin Eğitim Maliyeti ve Diğer Harcamaları Karşılaşama Düzeyi 136
Tablo 122. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sosyal Güvenlik Eğitimi Öncesi Sigortalılığına İlişkin Farkındalık Düzeyleri 136
Tablo 123. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sosyal Güvenlik Eğitiminin Sigortalılık Bilinci Üzerindeki Etkisi 137
Tablo 124. Sigortalı Çalışmanın Sağladığı Yararlara İlişkin Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Algısı 138
Tablo 125. Sigortasız Çalışmanın Zararlarına İlişkin Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Algısı 138
Tablo 126. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sigortalılık Bilinci 140
Tablo 127. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Komşu Anne (Childminder) Modeline Yaklaşımı 141
Tablo 128. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Komşu Anne (Childminder) Modeline Yönelik Olumsuz Algısının Nedenleri 141
Tablo 129. Proje öncesi ve proje sonrası dönemde hedef çıktı değerleri ve FF tahmincisi 143
Tablo 130. Lojistik modelin tahmini ve marjinal etki sonuçları 144
Tablo 131. Annelerin Proje Öncesi ve Mali Destek Bittiğindeki İstihdam Durumu.... 147
Tablo 132. Annelerin Proje Öncesi İstihdamı ile Mali Destek Almamış Olması Halindeki İstihdam Durumu 147
Tablo 133. Proje Öncesi Sigortalı Çalışmayan Annelerin 13 Yıllık Toplam Brüt Ücreti 148

Tablo 134. Proje Öncesi Sigortalı Çalışmayan Annelerin 14 Aylık Brüt Ücreti 148
Tablo 135. Proje Öncesi Sigortalı Çalışan Fakat Proje Olmasaydı Çalışmayı Bırakacak Annelerin 10 Yıllık Brüt Ücreti 149
Tablo 136. Proje Öncesi Sigortalı Çalışan Fakat Proje Olmasaydı Çalışmayı Bırakacak Olan Annelerin 14 Aylık Brüt Ücreti 149
Tablo 137. Projenin Annelerin Gelirleri Üzerinden Doğrudan Ekonomik Etkisi (TL) 150
Tablo 138. Bakıcıların Proje Öncesi ve Mali Destek Bittiğindeki İstihdam Durumu.. 151
Tablo 139. Proje Öncesi Sigortalı Çalışmayan Bakıcıların 17 Yıllık Toplam Brüt Ücreti..... 151
Tablo 140. Proje Öncesi Sigortalı Çalışmayan Bakıcıların 16 Aylık Brüt Ücreti 152
Tablo 141. Projenin Bakıcıların Gelirleri Üzerinden Doğrudan Ekonomik Etkisi (TL)..... 153
Tablo 142. Projenin Kaldıraç Oranı 153

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Cinsiyetlere göre çalışma saatlerindeki düşüş (Yüzde) 30
Şekil 2. Türkiye'de kadınların işgücüne katılma eğilimini etkileyen faktörler..... 41
Şekil 3. Kadınların iş gücüne katılımları: destekleyiciler ve bariyerler 44
Şekil 4. Projeden faydalanan annelerin gruplandırılması 146
Şekil 5. Proje öncesi sigortalı çalışmayan annelerin doğrudan ekonomik etkisi..... 148
Şekil 6. Proje öncesi sigortalı çalışan fakat proje olmasaydı çalışmayı bırakacak olan annelerin doğrudan ekonomik etkisi 149
Şekil 7. Proje öncesi sigortalı çalışmayan bakıcıların doğrudan ekonomik etkisi 152
Şekil 8. Kamusal harcama – Toplam devlet geliri kaldıracı 154

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AÇEM	Aile Çocuk Eğitim Merkezi
AGİ	Asgari Geçim İndirimi
BESMEK	Beyoğlu Belediyesi Sanat ve Mesleki Eğitim Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
DAC	Kalkınma Yardımları Komitesi
EUROSTAT	Avrupa İstatistik Ofisi
FF	Farkların Farkı
İKO	İşgücüne Katılım Oranı
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İSMEK	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Mesleki Eğitim Kursları
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KVKK	Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MYK	Mesleki Yeterlilik Kurumu
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNIFEM	Birleşmiş Milletler Kadın Kalkınma Fonu

YÖNETİCİ ÖZETİ

Kadınların iş gücü piyasasına katılma kararları, ev içi iş yükü ile çocuk ve yaşlıların (ayrıca, hasta ve engellilerin) bakımının kim tarafından üstlenileceği ile yakından ilişkilidir. Bu bakımdan, çocuk sahibi olmak ve özellikle erken çocukluk döneminde çocuk bakım sorumlulukları nedeniyle iş gücü piyasasından çekilmeler (kesinti dönemleri), iş gücüne dönme ve istihdamın sürekliliği, istihdam kalitesi ve kariyer imkanları açısından ciddi maliyetler yaratabilmektedir.

Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (EDU-CARE) kapsamında gerçekleştirilen etki analizi saha araştırmasında, kadınların iş gücüne katılımları ile kayıtlı istihdamlarının artırılması çerçevesinde proje çıktıları değerlendirilmiştir. Etki analizi çalışmasının aşamaları; literatür taraması ve her hedef gruba yönelik ayrı soruların hazırlanması, anketlerin yapılması ve detaylı şekilde raporlanması ile anket sonuçlarının sosyo-ekonomik ve istatistiki açıdan değerlendirilmesi ve Etki Analiz Raporunun hazırlanması şeklindedir.

Araştırmanın Amacı:

Kadınların iş gücüne katılımının ve kayıtlı istihdamının desteklenmesinin amaçlandığı "Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi" kapsamında gerçekleştirilen saha araştırmasının amacı, çocuğunun bakımı için eğitimli bakıcı istihdam eden annelere ödenen **'çalışan anne desteği'** ile çocuk bakımı eğitimi alan kadınlara ödenen **'bakıcı eğitim teşviki'** benzeri mali desteklerin kadınların kayıtlı istihdamına sağlayabileceği katkının ölçülmesi ve değerlendirmesidir. Bu kapsamda, projenin kayıtlı kadın istihdamını teşvik etmeye yönelik yönteminin etkili, tekrarlanabilir ve sürdürülebilir olup olmadığının ortaya konulması ile aynı zamanda daha geniş bir perspektifte projenin ekonomik ve sosyal etkilerinin değerlendirilmesi de amaçlanmıştır.

Araştırmanın Hedefleri:

- 'Çalışan anne desteğinin' faydalanıcı anneler ile söz konusu annelerin istihdam ettikleri çocuk bakıcılarının hayatlarına etkilerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi,
- 'Bakıcı eğitim teşvikinin' çocuk bakıcılığına yönelik eğitim desteği alan kadınların hayatlarına etkilerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi,
- Projenin kadınların iş gücüne ve istihdama katılma kararları ve kayıtlı kadın istihdamının yaygınlaştırılması üzerindeki etkilerinin ortaya konulması,
- Bakıcıların kayıtlı istihdamına yönelik yeni yaklaşımlar geliştirilmesi kapsamında komşu anne (childminder) modelinin Türkiye'ye uygunluğunun arz ve talep yönünden değerlendirilmesine katkı sağlaması.

Araştırma Yöntemi:

- Saha araştırması, nicel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.
- Araştırmanın hedef kitlesi, dört gruptan oluşmaktadır:
  - İlk iki grup çalışan anne desteğine başvuranannelerden oluşmaktadır. Birinci grupta yer alan proje kapsamında mali destekten en az bir ay süreyle faydalanan anneler bu araştırmada annelerin deney grubu olarak ele alınmıştır.
  - İkinci grup annelerin kontrol grubu ise projeye başvuru yapmış fakat mali destek alamamış annelerden oluşmaktadır.
  - Üçüncü grupta çalışan anne desteğinden faydalanan annelerin istihdam ettikleri eğitimli çocuk bakıcıları yer almaktadır.
  - Dördüncü ve son grup ise proje kapsamında çocuk bakım eğitimi için mali destekten faydalanan kadınlardan oluşmaktadır.
- Bu araştırma hem tarama modeline hem de deneme modeline göre gerçekleştirilmiştir. Tarama modelinde mevcut durumun betimlenmesi amaçlanmıştır. Deneme modelinde ise deney ve kontrol grupları yardımıyla projenin etki değerlendirmesinin yapılması hedeflenmiştir.
- Etki analizi çalışmasının yöntemi üç aşamadan oluşmaktadır.
  - Birinci aşamada OECD etki değerlendirme kriterleri dikkate alınarak dört grup için uygulanan anketlerden elde edilen bulgular frekans dağılımları ve çapraz tablolar elde edilerek yorumlanmıştır. Aynı zamanda, projeden faydalanan anneler ile faydalanmayan annelerin elde edilen çıktılarının karşılaştırılmasında bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi uygulanmıştır.
  - İkinci aşamada verilen mali desteğin annelerin iş gücüne katılımını sağlamada başarılı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla ekonometrik bir yöntem olan Farkların Farkı (FF) yöntemi kullanılmıştır.
- Son aşamada ise projenin hem annelerin hem de bakıcıların gelirleri üzerinden ekonomik etkisi hesaplanmıştır.

Etki Değerlendirme Kriterleri:

Bu çalışma ile gelecek dönemde uygulanacak politika ve programlara yol gösterici olması amacıyla, Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesinin hedeflenen amaçlara ulaşma düzeyi ve etkileri, OECD Development Assistance Committee (DAC) Network on Development Evaluation tarafından yayınlanan standartlaştırılmış altı değerlendirme kriterine (ilgililik, uygunluk, etkililik, sürdürülebilirlik, verimlilik ve etki) göre değerlendirilmiştir (OECD, 2019). Buna göre;

- **Uygunluk** (Coherence) kriteri kapsamında, projenin diğer politika müdahalelerini ne ölçüde desteklediğine ilişkin "tutarlılık" tespit edilmeye çalışılmıştır.
- **İlgililik** (Relevance) kriteri kapsamında, projede sunulan mali destek ile eğitim desteğinin, mali destekten yararlanan anneler, sigortalı olarak istihdam edilen eğitimli bakıcılar ile eğitim desteğinden yararlanan bakıcıların ihtiyaçlarına ne derecede cevap verebildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.
- **Etkililik** (Effectiveness) kriteri kapsamında, projede hedeflenen çıktı ve sonuçlara ne oranda ulaşıldığı ve ne kadar **Sürdürülebilir** (Sustainability) faydalar ortaya konulabildiği belirlenmeye çalışılmıştır.
- Proje çıktılarının tamamını analiz etmenin ve özellikle de girdilerin etkilerine ilişkin verimliliğine bakmanın metodolojik olarak zorlayıcı olması ile karşılaştırma verilerinin eksikliği, en uygun maliyetli müdahalenin her zaman hedeflenen/yeterli faydayı sağlayamadığı ve dolayısıyla en iyi seçenek olmayabileceği varsayımından hareketle **Verimlilik** (Efficiency) kriteri, kayıtlı kadın istihdamının artırılması açısından proje kaynaklarının doğru kullanılıp kullanılmadığı hususu ile sınırlandırılmıştır.
- **Etki** (Impact) kriteri kapsamında, projenin nihai önemi ve potansiyel dönüştürücü etkileri, başka bir ifadeyle ne tür bir farklılık yarattığı ele alınmıştır. Bu anlamda, projenin uzun vadeli ve daha geniş kapsamlı etkileri ile projeden elde edilen sonuçların ekonomik açıdan ne kadar katkı sağladığı ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca, projenin toplumsal refah, iş gücü piyasasında cinsiyet eşitliği, insan hakları, insana yakışır iş, iş–yaşam dengesi ve sosyal normlardaki bütünsel ve kalıcı değişiklikler üzerindeki etkileri gibi dolaylı ve potansiyel sonuçları üzerinde de durulmuştur.

Araştırma Bilgileri:

- Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi İçin Doğrudan Hibe Operasyonu (EDU-CARE) mali destek bileşeni kapsamında projenin başlangıcı 1 Ocak 2020 tarihinden 31 Ağustos 2022 tarihine kadar 433.475.540 TL (23.830.300 Avro)[1] harcama gerçekleştirilmiştir.
- Avrupa Birliği (%85) ve Türkiye Cumhuriyeti (%15) tarafından ortaklaşa finanse edilen EDU-CARE projesinin yürütülmesinde SGK tarafından 71 milyon TL ulusal katkı payı[2] proje harcaması gerçekleştirilmiştir.
- Projenin mali destek süresi 32 aydır.
- Proje Ankara, İstanbul ve İzmir büyükşehirlerinde uygulandığından saha araştırması da söz konusu illerde gerçekleştirilmiştir.

[1] 31 Ağustos 2022 tarihinde TCMB Avro satış kuru 18,1901 TL'dir.
[2] Ulusal katkı payı oranı 3.944.678,88 Avro olmak üzere 31 Ağustos 2022 TCMB Avro kuru 18,1901 TL ile çarpılarak 71.754.103 TL olarak bulunmuştur.

- Çalışan anne desteği için başvuran 28.112 anne, projeden faydalanan annelerin istihdam ettiği 6.754 bakıcı ve çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan 7.518 kadın araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.
- Proje kapsamında mali destekten faydalanan anne sayısı 5.153 kişidir. Bu anneler proje kapsamında en az 1 ay ve en fazla 31 ay olmak üzere ortalama 14 ay mali destek almışlardır. Proje başlangıcından beri verilen mali destek sayısı toplam 71.328'dir.
- Çalışan anne desteğinden faydalanan annelere 2019 yılında 200 Avro, 2020 yılında 300 Avro ve 2021 ve 2022 yılında ise 325 Avro aylık ödeme yapılmıştır. Aylık ortalama 3700 anne mali destekten yararlanmıştır.
- Çocuk bakım eğitimi için mali destekten faydalanan 242 kadın projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcılardır.
- Çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan 5.517 kadın 100 Avro, 2.001 kadın ise 200 Avro mali destek almıştır. Böylece 7.518 kadına toplam 951.900 Avro çocuk bakım eğitim desteği verilmiştir.
- Proje kapsamında 6.130 denetim amaçlı ev ziyareti yapılmıştır.
- Tüm gruplarda evrenden %95 güven düzeyinde ve %5 duyarlılıkta çekilmesi gerekli örnek büyüklükleri ve illerdeki kadınların sayıları dikkate alınarak orantılı tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır.
- Projeden faydalanan annelerde 431, projeden faydalanmayan annelerde 411, projeden faydalanan annelerin istihdam ettiği eğitimli bakıcılarda 419 ve çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan kadınlarda ise 432 kişiye anket uygulanmıştır.
- OECD etki değerlendirme kriterleri çerçevesinde hazırlanmış dört adet soru formu oluşturulmuştur.
- Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi STATA 17 istatistiksel paket programında gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Kapsamı Ortakları:

Bu çalışma Avrupa Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen ve Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yürütülen "Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (EDU-CARE)" kapsamında hazırlanmıştır.

Çalışma ekibinin unvanı ve uzmanlık alanı aşağıda belirtilmiştir.

- Dr. Öğr. Üyesi Işıl KURNAZ BALTACI (İş Gücü Piyasası Uzmanı)
- Prof. Dr. Furkan EMİRMAHMUTOĞLU (Ekonometrist)

Araştırmadan Elde Edilen Bulgular:

Araştırma bulguları, **Tablo 1'**de yer alan değişkenler kapsamında değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın Değişkenleri

Çalışan Anne Desteğine Başvuran Anneler	Projeden Faydalanan Annelerin İstihdam Ettiği Eğitimli Bakıcılar	Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınlar
- Sosyo-demografik özellikler	- Sosyo-demografik özellikler	- Sosyo-demografik özellikler
- Hanehalkı özellikleri	- Hanehalkı özellikleri	- Hanehalkı özellikleri
- İstihdam geçmişi ve iş gücü piyasasına katılım açısından mevcut durum	- İstihdam geçmişi ve mevcut durum	- İstihdam geçmişi ve mevcut durum
- Etki değerlendirme - İş gücü piyasasında kalma ve istihdamın sürekliliği - Gelir etkisi - İş-yaşam dengesi üzerindeki etkiler - Bakım hizmeti maliyet etkisi - Bakım hizmeti kalite etkisi - Sürdürülebilirlik	- Etki değerlendirme - İş gücü piyasasında kalma ve istihdamın sürekliliği - Gelir etkisi - Eğitim etkisi - Sigortalılığa ilişkin bilinç/ farkındalık etkisi	- Etki değerlendirme - Çocuk bakım eğitiminin etkileri - Sosyal güvenlik eğitiminin sigortalılık bilincine etkisi - Sigortalılığa ilişkin bilinç/ farkındalık etkisi
- Alternatif bakım modellerine yönelik algı ve tutum	- Alternatif bakım modellerine yönelik algı ve tutum	- Alternatif bakım modellerine yönelik algı ve tutum
- Bakıcı çalıştırmaya ilişkin hususlar		

Çalışan Anne Desteğine Başvuran Annelere İlişkin Bulgular

- Projeden faydalanan annelerin %51,7'si lisans, %17,6'sı lisansüstü, %16,5'i lise ve %13'ü ön lisans mezunudur. Projeden faydalanmayan annelerin ise %45,7'si lisans, %20,2'si lise, %15,3'ü lisansüstü ve %15,1'i ön lisans mezunudur.
- Mali destekten faydalanan annelerin %75,6'sı ve faydalanmayan annelerin ise %66,2'si 30-39 yaş grubunda yer almaktadır. Projeden faydalanan annelerin ortalama yaşı 35,3 iken projeden faydalanmayan annelerin 32,6'dır.
- Projeden faydalanan annelerin %96,1 ve projeden faydalanmayanların ise %98,5'i evlidir.
- Projeden faydalanan annelerin %45,5'i 1 çocuk, %46,2'si ise 2 çocuk sahibidir. Projeden faydalanmayan annelerin ise %60,6'sı 1 çocuğa, %35'i 2 çocuğa sahiptir.
- Proje başvurusu öncesi faydalanan annelerin ortalama geliri 11.031 TL iken

faydalanmayan annelerin ortalama geliri 13.783 TL'dir. Mevcut durumda ise ortalama gelir projeden faydalanan anneler için 19.697 TL, projeden faydalanmayan anneler için 18.221 TL'dir.

- Projeden faydalanan annelerde her on katılımcıdan dokuzu; projeden faydalanmayan annelerde ise her on katılımcıdan sekizi çift kazananlı hanelerde yaşamaktadır.
- Proje başvurusu öncesinde ücretli ve ücretsiz doğum izninde olanlar da dahil olmak üzere projeden yararlanan annelerin %96,3'ü sigortalı olarak çalışmaktadır. Projeden faydalanmayan annelerde başvuru öncesinde işsiz olduğunu ifade eden 30 katılımcı dışında, ücretli ve ücretsiz doğum izninde olanlar (sırasıyla %16,3 ve %21,9) da dahil olmak üzere sigortalı çalışma oranı %92,7'dir.
- Projeden faydalanan annelerin %18,1'i geçmiş dönemde sigortasız çalışma deneyimine sahiptir.
- Projeden faydalanan annelerin toplam iş tecrübesi %75,2 ile 10 yıl ve daha fazla ve %21,4 ile 5 yıldan fazla 10 yıldan azdır. Projeden faydalanmayan anneler ise %47,9 oranında 10 yıl ve daha fazla, %38 oranında 5 yıldan fazla 10 yıldan az ve %12,7 oranında 1 yıldan fazla 5 yıldan az iş tecrübesine sahiptir.
- Projeden faydalanan annelerin %29,9'u 5.501–7.500 TL, %26'sı 7.501–10.000 TL, %15,8'i 10.001–15.000 TL, %15,3'ü Asgari ücret ve %13'ü 15.001 TL ve üzeri bireysel ücrete sahiptir. Projeden faydalanmayan annelerin bireysel ücretleri ise %27,7 oranında 5.501–7.500 TL, %21,6 oranında 7.501–10.000 TL, %21 oranında asgari ücret, %16,6 oranında 15.001 TL ve üzeri ve %13,1 oranında 10.001–15.000 TL şeklindedir.
- Projeden faydalanan annelerin %66,6'sı proje kapsamında mali destek almasa da sigortalı olarak iş gücü piyasasında kalmaya devam edeceğini ifade ederken, %33,4'ü sigortalı olarak çalışmaya devam etmeyi düşünmediğini belirtmiştir.
- Projeden faydalanan annelerin çalışmasını teşvik eden en önemli faktör %82,8 oranında aile bütçesine katkıda bulunmaktır. Bu faktörü %70,5 oranında ekonomik özgürlük ve %67,5 oranında sosyal güvence (sigortalı çalışmak) izlemektedir. Benzer şekilde projeden faydalanmayan anneler için de öncelikli faktörlerin ve sıralamanın değişmediği görülmüştür.
- Projeden faydalanan annelerin %91,7'si mali destek sonrası sigortalı olarak iş gücü piyasasında kalmaya devam etmek istediğini ifade etmiştir. Projeden yararlanmayan annelerin %95,9'u da mali destek almış olsaydı destek sonrası sigortalı olarak çalışmaya devam edebileceğini düşündüğünü belirtmiştir.
- Proje kapsamında mali destek almamış olması durumunda istihdamda yer almayacağını ifade eden 113 katılımcı için mali destek bittiğinde de sigortalı çalışma eğiliminin devam ettiği görülmüştür. Bu anlamda, projeden faydalanan annelerden şayet mali destek almasaydı sigortalı olarak çalışmayı bırakmayı düşünenlerin %78,5'i mali destek sonrası sigortalı olarak iş gücü piyasasında

kalmaya devam etmeyi istemektedir.

- Projeden faydalanan annelerin %72,4'ü aldıkları mali desteğin bireysel gelirlerine çok katkısı olduğunu, %10,9'u katkısı olduğunu, %8,6'sı orta düzeyde katkısı olduğunu, %3'ü az katkısı olduğunu belirtirken; %5,1'i mali desteğin bireysel geliri üzerinde herhangi bir katkısı olmadığını ifade etmişledir. Projeden yararlanmayan annelerin %65'i mali destek almış olmaları durumunda söz konusu desteğin bireysel gelirlerine çok katkısı olacağını, %15,6'sı katkısı olacağını, %14,6'sı orta düzeyde katkısı olacağını, %2,4'ü az katkısı olacağını ve yine %2,4'ü hiç katkısı olmayacağını düşündüğünü ifade etmiştir.
- Projeden faydalanan annelerin %64'ü aldıkları mali desteğin hane gelirlerine çok katkısı olduğunu, %14,4'ü katkısı olduğunu, %10,9'u orta düzeyde katkısı olduğunu ve %3,7'si de az katkısı olduğunu ifade etmişken; %7'si desteğin herhangi bir katkısı olmadığını belirtmiştir. Diğer taraftan, projeden faydalanmayan annelerin %60,3'ü mali destek almış olmaları durumunda söz konusu desteğin hane gelirlerine çok katkısı olacağını, %18,7'si katkısı olacağını, %14,1'i orta düzeyde katkısı olacağını ve %4,4'ü de az katkısı olacağını ve %2,4'ü ise hiçbir katkısı olmayacağını düşündüğünü ifade etmiştir.
- Projeden yararlanan annelerin %98,1'i eğitimli bakıcı hizmeti sayesinde işteki sorumluluklarını; %95,1'i de evdeki sorumluluklarını daha iyi yerine getirebildiğini düşündüğünü ifade etmiştir. Her ne kadar projeden yararlanmamış olmaları nedeniyle etkileri doğrudan tecrübe etme şansları olmasa da projeden yararlanmamış olan annelerin de eğitimli bakıcı hizmeti sayesinde gerek işteki gerekse evdeki sorumluluklarını daha iyi yerine getirilebileceği şeklinde bir algıya sahip oldukları görülmüştür.
- Projeden faydalanan annelerin tamamı için hesaplanan ortalama bakıcı ücreti 4.615 TL'dir. Saha araştırmasının gerçekleştirildiği dönemde eğitimli/eğitimsiz bakıcı çalıştıran ve projeden faydalanmayan 72 annenin beyanından hareketle hesaplanan ortalama ücret 4.808 TL düzeyindedir.
- Projeden faydalanan annelerin %42,5'i halihazırda sigortalı bakıcısı için sigorta prim teşvikinden yararlanıyor iken bu oran projeden faydalanmayan annelerde sadece %11,1'dir.
- Eğitimli bakıcının temini açısından ilk sırada yer alan kaynak, projeden faydalanan anneler için %78,2 ve projeden faydalanmayan anneler içinse %76,2 oranıyla tanıdıklardır.
- Projeden faydalanan annelerin %76,8'i projeden yararlanabilmek için bakıcılarını eğitim almaya teşvik etmiştir. Projeden yararlanamamış olan annelerin neredeyse tamamı (%97,1) da projeden yararlanabilmek için bakıcılarını eğitim almaya teşvik edeceklerini ifade etmişlerdir.
- Projeden yararlanan 331 annenin %71,6'sı yararlanma şartını yerine getirmek üzere eğitim bedelini kendisinin, %22,1'i ise bakıcısının karşıladığını, 5 katılımcı da eğitim masrafını bakıcı ile yarı yarıya üstlendiklerini ifade etmiştir.

- Projeden faydalanan annelerin %35,9'u mali destek aldığı süre boyunca bakıcı değiştirmiştir.
- Projeden faydalanan annelerin bakıcılarının %39'u üniversite onaylı sertifika sahibi, %33,4'ü Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) onaylı sertifika sahibi, %14,2'si ilgili bölümlerden lise mezunu, %9,1'i ilgili bölümlerden üniversite mezunu ve %4,2'si de Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) onaylı sertifika sahibidir.
- Projeden faydalanan annelerin %77'si bakıcının eğitimli olmasının hizmet kalitesini çok fazla/ fazla düzeyde etkilediğini düşünürken, %3,7'i eğitimin hizmet kalitesi üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını belirtmiştir. Projeden faydalanmayan annelerin ise %92,7'sinin bakıcının eğitimli olmasının çocuk bakım hizmeti kalitesi üzerinde çok fazla/ fazla etkisi olduğunu düşündüğü görülmüştür.
- Projeden faydalanan annelerin %65'i bakıcının eğitimli olmasının yüksek ücret almasını gerektirdiği kanaatine sahiptir. Eğitimin ücreti artıracağı görüşünde olan katılımcıların oranı projeden faydalanmayan anneler için %67,9 düzeyindedir.
- Proje kapsamında mali destek almamış olması durumunda annelerin %37,6'sı bakıcı istihdam etmeyi, %25,3'ü eğitimli bakıcı istihdam etmeyi ve %33'ü de bakıcısına yine sigorta yaptırmayı düşündüğünü ifade etmiştir. Proje kapsamında sunulan mali destekten yararlanmamış olması durumunda da bakıcı istihdam etmeyi düşündüğünü ifade eden annelerin %42'si bakıcısına sigorta yaptırmayacağını belirtmiştir. Ayrıca, proje kapsamında sunulan mali destekten yararlanmamış olması durumunda bakıcısının eğitimli olmasını isteyen annelerin %39,5'i ise bakıcısına sigorta yaptırmayacağını ifade etmiştir.
- Projeden faydalanan annelerin %36'sı mali destek bittiğinde de eğitimli bakıcı istihdam etmeyi düşündüklerini ifade etmiştir. Projeden yararlanan annelerin %27,6'sının bakıcılarını sigortalı olarak çalıştırma eğiliminde olduğu görülmüştür. Projeden faydalanmayan annelerin %81,5'i mali destekten yararlanmış olmaları durumunda, mali destek bittiğinde de eğitimli bakıcı çalıştırmaya devam edebileceklerini ifade ederken, %72,5'i de bakıcılarını sigortalı şekilde istihdam edebileceklerini belirtmişlerdir.
- Proje tamamlandığında ve dolayısıyla mali destek bittiğinde sigortalı bakıcı istihdam etmeyeceğini belirten, projeden faydalanan 312 annenin %59,9'u bu durumun nedeni olarak ekonomik açıdan bakıcı ücretinin karşılanamaması, %35,3'ü ise çocuğun okul öncesi eğitim kurumuna gidecek olmasını belirtmiştir.
- Projeden faydalanan annelerin %43,4'ünün çocuğuna kendisinin bakmayı istediğini, %41,5'inin çocuk bakım sorumluluğunun eğitimli bir bakıcı tarafından, %8,8'inin ise büyükanne/büyükbaba tarafından üstlenmesini tercih ettiğini göstermektedir. Projeden faydalanmayan annelerin tercihleri, yararlanıcı anneler ile benzerdir.
- Projeden faydalanan annelerin %64,3'ü çocuk bakımı için komşu anne (childminder) modelini tercih etmeyeceğini ifade etmiştir. Faydalanıcı annelerin

söz konusu tercihlerinin temel nedenleri; güvenlik endişesi (%32,1), kontrol/izleme gücünün az olması (%27,8) ile ihmal ve istismar riskidir (%15,2). Projeden faydalanmayan annelerin de %73,7'si komşu anne modelini tercih etmeyeceğini belirtmiştir. Projeden faydalanmayan annelerin komşu anne modelini istememesinin başlıca nedeni yine güvenlik endişesidir (%46,5). Güvenlik endişesini kontrol/izleme gücünün az olması (%20,1) ile ihmal ve istismar riskinin (%13,9) takip ettiği görülmüştür.

- Bu projedekine benzer bir mali destek verilmesi durumunda, projeden yararlanan anneler içinde komşu anne modelini tercih etmeyeceğini belirten her dört anneden birinin fikrini değiştirdiği görülmüştür. Buna karşılık, projeden faydalanmayan anneler içinde mali desteğin etkisi ile komşu anne modelini tercih edebileceğini ifade eden katılımcıların oranı %16,8'dir.
- Komşu anne modelinin tercih edilebilmesi açısından annelerin perspektifinden en önemli unsur kamera ile izleme yapılabilmesidir. Söz konusu husus üzerinde duran katılımcıların oranı, projeden faydalanan ve faydalanmayan anneler için sırasıyla %60,3 ve %66,4'dir. İkinci ve üçüncü en önemli unsurlar ise çocuk sayısının sınırlı olması ve bakıcının eğitimli olmasıdır.
- Projeden faydalanan annelere göre bu projenin en önemli faydası %26,5 oranında anneleri sigortalı çalışmaya teşvik etmesi ve kadınların iş ve aile yaşamları arasında denge kurabilmelerini sağlamasıdır. İkinci en önemli fayda %17,6 oranında çocukların daha güvenli ve niteliği yüksek eğitim ve bakım hizmeti alması ve üçüncü en önemli fayda da %11,8 oranında bakıcının sigortalı çalıştırılmasını teşvik etmesidir. Projeden faydalanmayan anneler içinse en önemli faydalar projenin kadınların iş ve aile yaşamları arasında denge kurabilmelerini (%31,6) ve çocukların daha güvenli ve niteliği yüksek eğitim ve bakım hizmeti almasını sağlaması (%25,1) ile anneleri sigortalı çalışmaya teşvik etmesidir (%22,1).
- Proje kapsamında yararlanıcıların yaşadıkları sorunlar; kurumsal eksiklikler, iletişim sorunları ve bakıcıların tutum ve davranışlarından kaynaklanan sorunlar şeklindedir.
- Katılımcıların sağladığı faydalar bakımından projenin devam etmesi yönünde bir beklenti söz konusudur.

Projeden Faydalanan Annelerin İstihdam Ettiği Bakıcılara İlişkin Bulgular

- Projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcıların %35,8'i lise, %29,6'sı ilkokul, %12,9'u ortaokul, %11,7'si ön lisans ve %9,3'ü lisans mezunudur.
- Bakıcıların %38,6'sı 40–49, %27,7'si 30–39, %17,7'si 50–59 ve %12,9'u 20–29 yaş aralığındadır. Araştırmaya katılan 419 bakıcının ortalama yaşı 41'dir.
- Bakıcıların %80,4'ü evli, %16,7'si bekar ve %2,9'u boşanmıştır.

- Projeden faydalanan bakıcıların %45,8'i 2 çocuğa, %17'si 1 çocuğa, %16,7'si 3 çocuğa sahipken hiç çocuğu olmayan bakıcıların oranı %17,4'dür.
- Proje kapsamında istihdam edilmeye başlamadan önceki dönemde bakıcıların yaşadığı hanelerin ortalama aylık net gelir tutarı 6.028 TL iken, mevcut durumdaki (saha araştırmasının yapıldığı dönemdeki) ortalama tutarın 8.792 TL'dir.
- Bakıcıların %46,3'ünün hanesinde 4 kişi, %21,2'sinin hanesinde 3 kişi ve %23,6'sının hanesinde 5 ve daha fazla kişi yaşamaktadır.
- Bakıcıların %51,5'inin hanesinde 1 kişi ve %32,5'inin hanesinde ise 2 kişi gelir getirici bir işte çalışmaktadır.
- Bakıcıların %50,8'inin hanesinde tek kişi; %22,2'sinin hanesinde 2 kişi sigortalıdır. Hane fertleri içinde 3 ve daha fazla sayıda kişinin sigortalı olarak çalıştığı hanelerin temsilcisi olan bakıcıların oranı ise %5,3'tür.
- Bakıcıların %45,8'i proje öncesinde çalışmamaktadır. Bununla birlikte, %29,1'i proje öncesinde de sigortalı olarak çalıştığını ifade ederken, %25,1'i projeden önceki dönemde sigortasız olarak çalıştığını belirtmiştir. Proje öncesi sigortalı veya sigortasız çalışan 227 bakıcı için ortalama aylık net ücret tutarı ise 2.700 TL'dir.
- Daha önce bakıcı olarak iş tecrübesi olanların toplam katılımcılar içindeki oranı %30,8'dir.
- Bakıcıların %34,5'i 1 yıldan fazla 5 yıldan az, %34,1'i 10 yıl ve daha fazla, %22,2'si 5 yıldan fazla 10 yıldan az ve %6,2'si de 1 yıldan az süre iş tecrübesine sahiptir.
- Bakıcı olarak çalıştıkları süre itibarıyla katılımcıların %59,2'si 1 yıldan fazla 5 yıldan az, %15,8'i 1 yıldan az, %13,1'i 10 yıl ve daha fazla ve %11,9'u da 5 yıldan fazla 10 yıldan az süre iş tecrübesine sahiptir.
- Bakıcıların %49,2'sinin işvereni söz konusu kişi için sigorta prim teşvikinden yararlanırken; %13,3'ünün işvereni sigorta prim teşvikinden yararlanmamaktadır. Bununla birlikte, bakıcıların %37,7'sinin işvereninin kendisi için sigorta prim teşvikinden yararlanıp yararlanmadığı konusunda bilgisi yoktur.
- Bakıcıların %80'i proje kapsamındaki işini tanıdık vasıtasıyla, %15'i ilan yoluyla ve sınırlı sayıda katılımcı (13 kişi) ise İŞKUR üzerinden bulmuştur.
- Bakıcılar için proje kapsamında toplam istihdam edilme süresi, en az 1 aydan en çok 31 aya kadar değişiklik göstermektedir.
- Bakıcıların %8,1'i ilgili bölümden lise mezunu ve %6,2'si ilgili bölümden üniversite mezunu iken, %44,2'si üniversite, %37'si MEB ve %4,5'i de MYK onaylı sertifika sahibidir.
- Bakıcıların çalışmalarını teşvik eden en önemli faktörler; aile bütçesine katkıda bulunmak (%67,5) ve çocuk sevgisidir (%67,5). Söz konusu faktörleri, sırasıyla sosyal güvence (%53,5) ve ekonomik özgürlük (%29,6) takip etmektedir.

- Projeden faydalanan annelerin aldıkları mali destek yoluyla bir bölümünü karşıladıkları bakıcı ücretlerinin hane gelirine çok katkısı olduğunu düşünen katılımcıların oranı %34,6'dır. Bununla birlikte, katılımcıların %33,4'ü aldığı ücretin hane gelirine katkısı olduğunu ve %19,8'i de söz konusu katkıyı orta düzey olarak tanımlamıştır.
- Çocuk bakım eğitimi ile ilgili derece/sertifika sahibi 359 bakıcının %37,1'inin projeden haberdar olduktan sonra masrafını işvereninin karşılaması ile eğitim aldığı, %35,9'unun projeden haberdar olmadan önce eğitim aldığı ve %20 ,9'unun da projeden haberdar olduktan sonra masrafını kendisinin karşılayarak eğitim aldığı görülmüştür. Diğer taraftan, projeden haberdar olduktan sonra yine bu proje kapsamında sağlanan eğitim bedeli desteği aracılığıyla sertifika sahibi olduğunu ifade eden katılımcıların oranı %2 ve projeden haberdar olduktan sonra masrafını işvereni ile ortak karşılayarak eğitim aldığını belirten katılımcıların oranı ise %4,2'dir.
- Bakıcıların %36,8'i çocuk bakımı alanında aldıkları eğitimin sundukları bakım hizmetinin kalitesini çok fazla, %40,3'ü fazla ve %12,9'u da orta düzeyde etkilediğini belirtmiştir.
- Bakıcıların %33,9'unun alınan eğitimin mesleki gelişimi çok fazla etkilediğini, %46,3'ünün fazla etkilediğini ve %12,4'ünün de orta düzeyde etkilediğini düşündüğü görülmüştür.
- Bakıcıların %68,3'ü, alınan eğitimin daha yüksek ücret almayı gerektirdiği görüşündedir.
- Bakıcıların %89,7'sine göre kayıtlı istihdamın en önemli faydası emekli olabilmektir. Bununla birlikte, bakıcıların %54,9'u sağlık yardımlarından yararlanabilmeyi, %25,5'inin iş kazasına karşı güvence sahibi olmayı ve %21,2'si de işsizlik maaşı alabilmeyi sigortalı çalışmanın önemli yararları arasında görmektedir.
- Bakıcıların %85'i emekli olamamayı, %53,2'si hastalık durumunda sağlık yardımlarından yararlanamamayı ve %27,7'si asgari ücretin altında ücret almayı sigortasız çalışmanın en önemli zararları olarak görmektedir.
- Bakıcıların %90,5'inin işverenin kendisini SGK'ya bildirip bildirmediğini ve/ veya hangi ücret düzeyinden bildirdiğini e-devlet üzerinden kontrol edebileceğini bildiği görülmüştür. Bununla birlikte, bakıcıların %61,6'sı söz konusu bilgiyi ALO 170'i arayarak alabileceğini ve %24,3'ü de 5502'ye kısa mesaj göndererek işverenin kendisi için hangi ücret düzeyinden SGK'ya prim ödediğini kontrol edebileceğini bildiğini beyan etmiştir.
- Bakıcıların %43,2'si projenin en önemli faydasının bakıcının sigortalı çalıştırılmasını teşvik etmesi olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların üzerinde durduğu diğer faydalar; hane gelirine katkıda bulunmak (%14,1), çocukların daha güvenli ve niteliği yüksek eğitim ve bakım hizmeti alması (%13,4), kadınların iş ve aile yaşamları arasında denge kurabilmelerini sağlaması (%13,4) ile anneleri

sigortalı çalışmaya teşvik etmesi (%13,1) şeklindedir.

- Bakıcıların %69,5'i komşu anne modelindeki istihdamı kabul edebileceğini belirtmiştir. Buna karşılık, bakıcıların %25,8'i bu tarz bir modeli tercih etmeyeceğini ifade etmiştir.
- Proje çerçevesinde çalıştırılan ve komşu anne modelini tercih etmeyeceğini ifade eden 108 bakıcının %44,4'ünün söz konusu olumsuz algısının arkasındaki neden fiziki koşulların yetersiz olacağı düşüncesidir. Bu nedeni, %43,5 oranı ile birden fazla çocuğa bakmanın zorluğu, %25,9 oranı ile güvenlik endişesi ve %15,7 oranı ile eş ve çocuklarının evde olması gibi faktörlerin takip ettiği görülmüştür.

Çocuk Bakım Eğitimi Desteğinden Faydalanan Kadınlara İlişkin Bulgular

- Çocuk bakım eğitimi desteğinden faydalanan kadınların %37'si lise, %23,6'sı ön lisans, %20,4'ü lisans, %9,5'i ilkokul ve %8,8'i de ortaokul mezunudur.
- Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %41'i 30–39 yaş aralığında, %27,8'i 40–49 yaş aralığında, %23,6'sı 20–29 yaş aralığında ve %6,3'ü 50–59 yaş aralığındadır. Araştırmaya katılan, çocuk bakım eğitim desteği alan 432 kadın için ortalama yaş 36'dır.
- Çocuk bakım eğitimine yönelik mali destek alan kadınların %78,5'i evli, %18,1'i bekar ve %3,5'i de boşanmıştır.
- Çocuk bakım eğitimi için mali destekten yararlanan kadınların %39,1'i 2 çocuğa, %17,1'i 3 çocuğa ve %16,2'si ise tek çocuğa sahiptir. Hiç çocuğu olmayan kadınların oranı ise %25,5'tir.
- Eğitim desteğinden yararlanan kadınların %40,5'inin hanesinde 4 kişi, %22'sinin hanesinde 3 kişi ve %18,1'inin hanesinde ise 5 kişi yaşamaktadır.
- Çocuk bakım eğitimi için maddi destek alan kadınların %66,7'sinin hanesinde 1 kişi ve %24,8'inin hanesinde 2 kişi gelir getirici bir işte çalışmaktadır. Katılımcıların %6'sının hanesinde gelir getirici bir işte çalışan kimse yoktur.
- Çocuk bakım eğitimi desteği alan kadınların %60,4'ünün hanesinde 1 kişi ve %17,8'inin hanesinde ise 2 kişi sigortalı olarak çalışmaktadır. Buna karşılık, hanesinde sigortalı çalışan kimsenin olmadığını belirten katılımcıların oranı %20,1'dir.
- Çocuk bakım eğitimi desteğinden yararlanmış olan 432 kadının ortalama aylık net hane geliri 8.656 TL'dir.
- Çocuk bakım eğitimi desteğinden yararlanan kadınların iş gücü piyasasında mali destek öncesindeki durumlarına bakıldığında, %24,5'i bakıcılık dışındaki bir işte sigortalı olarak çalışmaktadır ve %63,9'u ise işsizdir. Mali destekten yararlanma öncesinde yine bakıcılık dışındaki bir işte ancak sigortasız şekilde çalıştığını ifade edenlerin oranı %6,9'dur. Diğer taraftan, mali destekten yararlanarak çocuk bakım eğitimine katılmaları öncesinde sigortalı/sigortasız şekilde bakıcı olarak çalışan toplam 20 katılımcı vardır.

- Çocuk bakım eğitim desteği alan ve destek öncesi çalışan 156 kadının ortalama aylık net ücret tutarı 2.285 TL'dir.
- Çocuk bakım eğitim desteği alan kadınların %26,9'u 1 yıldan fazla 5 yıldan az, %19,9'u 1 yıldan az, %17,1'i 10 yıl ve daha fazla ve %13,9'u da 5 yıldan fazla 10 yıldan az süre deneyimine sahiptir. Buna karşılık, katılımcıların %22,5'i herhangi bir iş tecrübesi bulunmadığını ifade etmiştir.
- Çocuk bakım eğitim desteğinden yararlanan katılımcıların %46,1'inin iş gücü piyasasına girdikten sonra herhangi bir dönemde sigortasız çalışma deneyimi bulunmaktadır.
- Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %70,8'i halihazırda bir işte çalışmamaktadır. Buna karşılık, söz konusu grubun %22,5'i çocuk bakımı ile ilişkisi olmayan bir işte sigortalı olarak çalışmaktadır. Ayrıca, halihazırda istihdamda olan katılımcılardan sadece dördü sigortalı şekilde bakıcı olarak çalıştığını ifade ederken, 12 katılımcı ise bakıcı olduğunu ancak sigortasız çalıştığını beyan etmiştir. Bakıcı olarak veya başka bir işte kayıt dışı çalışan katılımcıların toplam katılımcılar içindeki payı %5,8'dir.
- Halihazırda herhangi bir işte sigortalı/sigortasız çalışan 126 eğitim desteği alan kadınların çalıştıkları işteki son aya ilişkin ortalama net ücreti 5.058 TL'dir.
- Sigortalı bir işte çalışan 101 katılımcının sadece %15,8'i işvereninin kendisi için sigorta prim teşvikinden yararlandığını bildiğini ifade etmiştir. Buna karşılık, katılımcıların %17,8'i işverenin kendisi için prim teşviklerinden yararlanmadığını ve %66,3'ü de konuya ilişkin bilgisi olmadığını belirtmiştir.
- Çocuk bakım eğitim desteğinden yararlanan kadınların çalışmalarını teşvik eden en önemli faktör aile bütçesine katkıda bulunmaktır (%22). Bu faktörü, ekonomik özgürlük (%15,3) ve sosyal güvence (%13,9) izlemektedir.
- Halihazırda çalışan ve proje kapsamında çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %31'i çalışma durumunun elde ettiği gelire orta düzeyde katkı sağladığını, %30,2'si az katkı sağladığını, %24,6'sı çok fazla katkı sağladığını, %10,3'ü fazla katkı sağladığını ve %4'ü ise çalışmasının geliri üzerinde herhangi bir katkısı olmadığını düşündüğünü belirtmiştir.
- Çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan kadınların %53,1'i proje kapsamında sunulan mali desteği halk eğitim merkezinde yapılan bilgilendirme vasıtasıyla ve %33,3'ü de tanıdık vasıtasıyla öğrendiğini belirtmiştir.
- Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan ve halihazırda sigortalı/sigortasız bakıcı olarak çalışan 16 kişinin 11'i eğitim sonrasında ücretinde herhangi bir artış olmadığını belirtmiştir. Buna karşılık, söz konusu kadınların beşi, eğitim sonrasında ücretinde bir artış olduğunu ifade etmiştir.
- Söz konusu 16 kadından dördü (%25) alınan eğitimin çocuk bakım hizmetinin kalitesini çok fazla etkilediğini, beşi (%31,3) fazla etkilediğini ve yedisi (%43,8) de orta düzeyde etkilediğini düşündüğünü belirtmiştir.
- Alınan eğitimin mesleki gelişim üzerine etkisi konusundaki katılımcı görüşleri;

eğitimin %37,5 oranında mesleki gelişim üzerinde çok fazla etkili ve fazla etkili olduğu, %25 oranında da orta düzeyde etkili olduğu şeklindedir.

- Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %40,7'si aldığı eğitimin kişisel gelişimi üzerindeki etki düzeninin çok fazla olduğunu, %27,8'i fazla olduğunu ve %27,3'ü de orta düzeyde olduğunu ifade etmiştir.
- Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %41'i eğitimin özgüveni çok fazla etkilediğini, %25,2'si fazla etkilediğini ve %25,9'u da orta düzeyde etkilediğini düşünmektedir.
- Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %22,5'i, çocuk bakım eğitiminden kazandıkları bilgi ve becerilerin refah düzeyi ve yaşam kalitelerini çok fazla, %19,9'u fazla ve %29,2'si de orta düzeyde artırdığını düşünmektedir.
- Çocuk bakım eğitim desteğinden yararlanan kadınların %61,1'i aldığı eğitimden çok memnun ve %34,3'i de memnun olduğunu belirtmiştir.
- Katılımcıların %23,8'i mali desteğin maliyetlerin tamamını karşıladığını, %13,2'si yarısından fazlasını karşıladığını, %13,2'si yarısını karşıladığını ve %35,4'ü de çok az bir kısmını karşıladığını belirtmiştir.
- Çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan kadınların %40,7'si aldıkları eğitimin kişisel gelişimleri üzerinde çok fazla etkili, %22,5'si fazla etkili, %26,9'u ise orta düzeyde etkili olduğunu belirtmiştir.
- Proje kapsamında verilen Sosyal Güvenlik Eğitimi öncesi çocuk bakım eğitim desteği alan kadınların %48,2'si ev hizmetlerinde çalışanların/çocuk bakıcılarının sigortalı çalıştırılmasının zorunlu olduğu hakkında bilgi sahibidir.
- Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %87'si kayıtlı istihdamın en önemli faydasını emekli olabilmek olarak algılamaktadır. Bunu, %71,5 oranı ile sağlık yardımlarından yararlanabilmek, %24,8 oranı ile iş kazasına karşı güvence sahibi olmak ve %17,8 oranı ile geride kalanlara aylık bağlatabilmek takip etmektedir.
- Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %79,9'u emekli olamamayı sigortasız çalışmanın en önemli zararı olarak görmektedir. Bunu, %66,4 oranı ile hastalık durumunda sağlık yardımlarından yararlanamamak, %24,1 oranı ile asgari ücretin altında ücret almak, %16,9 oranı ile iş kazası geçirilmesine bağlı olarak sakat kalma/ ölüm durumunda aylık alamamak/ ailenin yardım alamaması, %14,6 oranı ile iş sağlığı ve güvenliği risklerine açık olmak izlemektedir.
- Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %74,8'i SGK'ya yapılan bildirimlerin e-devlet üzerinden kontrol edilebileceğini, %46,5'i ALO 170'i arayarak bilgi alabileceğini ve %21,1'i de 5502'ye kısa mesaj göndererek kontrol sağlayabileceğini bildiğini ifade etmiştir.
- Çocuk bakım eğitim desteği alan kadınların %59,7'si komşu anne modelini tercih edebileceğini belirtmiştir. Buna karşılık, söz konusu modelde çocuk bakım hizmetini karşılamayı tercih etmeyeceğini ifade eden kadınların oranı %29,9'dur. Katılımcıların %10,4'si ise konuya ilişkin bir fikri olmadığınıbelirtmiştir.

- Proje çerçevesinde çocuk bakım eğitim desteğinden yararlanan ve komşu anne modelini tercih etmeyeceğini ifade eden 129 kadın bu yöndeki düşüncesinin nedenlerini; güvenlik endişesi (%48,1), birden fazla çocuğa bakmanın zorluğu (%42,6), fiziki koşulların yetersiz olacağı düşüncesi (%30,2) ve eşi ve çocuklarının evde olması (%28,7) şeklinde ifade etmiştir.

Etki Analizi:

Projenin etki analizi kapsamında ilk olarak annelerin iş gücüne katılımı üzerindeki etkiler değerlendirilmiş, sonrasında annelerin ve bakıcıların gelirleri üzerinden ekonomik etki ile anneler ve bakıcılar için kaldıraç oranı hesaplanmıştır.

Projenin Annelerin İş Gücüne Katılımına Etkileri

Projenin annelerin iş gücüne katılımları üzerindeki etkisi Farkların Farkı yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sonucunda;

- Proje kapsamında mali destekten faydalanan annelerin mali destekten faydalanmayan annelere göre mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam etme eğilimlerinin %17 olasılıkla azalacağı,
- Proje öncesi dönemde projeden faydalanan annelerin faydalanmayan annelere göre iş gücünde kalma olasılıklarının %24 daha yüksek olduğu,
- Uygulanan projenin etkili olduğu,
- Mali destekten faydalanmayan annelerin (kontrol grubu) (şayet mali destek almış olsalardı) mali destek sonrası dönemde mali destek öncesi döneme göre sigortalı olarak çalışma olasılığının %6,5 artacağı,
- Annenin aylık ücret düzeyi arttıkça iş gücüne katılım olasılığının artacağı bulunmuştur.

Projenin Annelerin Gelirleri Üzerinden Ekonomik Etkisi

Projenin annelerin gelirleri üzerinden ekonomiye doğrudan etkisini hesaplamak için projeden faydalanan anneler iki gruba ayrılmıştır. Birinci grup projeye katılmadan önce çalışmayan (işsiz) ve sigortasız olarak çalışan annelerden, ikinci grup ise projeye katılmadan önce sigortalı olarak çalışan fakat proje olmasaydı çalışmayı bırakacak annelerden oluşmaktadır. Bu iki grup üzerinden aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

- Birinci grupta yer alan annelerin 2022 yılı Ağustos ayı kişi başına ortalama brüt ücreti 10.000 TL ve bu annelerin sigortalı olarak çalışma yılı ortalama 7 yıldır. Böylece projeden faydalanan annelerin 13 yıl daha çalışarak emeklilik için gerekli olan prim ödeme gün sayısını tamamlayacakları varsayılmıştır. Aynı zamanda proje öncesi sigortalı çalışmayan annelerin ortalama olarak 14 ay

süresince mali destek aldıkları göz önüne alınmıştır. Bu bilgiler ışığında, proje ile birlikte sigortalı olarak çalışmaya başlayan proje öncesi sigortalı çalışmayan annelerin toplam brüt ücreti 193 Milyon 660 Bin TL'dir.

- İkinci grupta yer alan annelerin 2022 yılı Ağustos ayında kişi başına ortalama brüt ücreti 13.081 TL'dir ve bu annelerin sigortalı olarak çalışma yılı ortalama 10 yıldır. Böylece projeden faydalanan annelerin 10 yıl daha çalışarak emeklilik için gerekli olan prim ödeme gün sayısını tamamlayacakları varsayılmıştır. Ayrıca, Proje öncesinde fiilen bir işte sigortalı çalışan fakat proje olmasaydı çalışmayı bırakmayı düşünen annelerin ortalama olarak 14 ay projeden faydalandıkları ve bu süre içerisinde sigortalı olarak çalışma yaşamı içinde kaldıkları bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında, proje öncesi çalışan fakat proje olmasaydı çalışmayı bırakacak annelerin proje ile birlikte sigortalı olarak çalışmaya devam etmeleriyle birlikte toplam brüt ücreti 2.317 Milyon 691 Bin TL'dir.
- Her iki grubun toplam brüt gelirlerinin toplamından hareketle 740 Milyon 848 Bin TL SGK prim geliri, 75 Milyon 340 Bin TL işsizlik sigortası prim geliri ve 258 Milyon 18 Bin TL gelir vergisi olmak üzere toplam 1.074 Milyon 207 Bin TL toplam devlet geliri elde edilecektir.

Projenin Bakıcıların Gelirleri Üzerinden Ekonomik Etkisi

Projenin bakıcıların gelirleri üzerinden ekonomik etkisini hesaplamak için proje öncesi çalışmayan veya sigortasız çalışan bakıcılar ele alınmıştır. Bu bakıcıların 2022 yılı ağustos ayı brüt asgari ücreti 6.471 TL ve bu bakıcıların sigortalı olarak çalışma yılı ortalama 3 yıldır. Böylece proje kapsamında çalışan bakıcıların 17 yıl daha çalışarak emeklilik için gerekli olan prim ödeme gün sayısını tamamlayacakları varsayılmıştır. Ayrıca bakıcılar projeden faydalanan annenin yanında ortalama 16 ay çalışmışlar ve mali destekten dolaylı olarak faydalanmışlardır. Bu bilgiler ışığında, proje ile birlikte sigortalı olarak çalışmaya başlayan proje öncesi çalışmayan bakıcıların toplam brüt ücreti 5.994 Milyon 604 Bin TL'dir.

EDU-CARE Projesi'nin bakıcıların gelirleri üzerinden doğrudan ekonomik etkilerinin hesaplanması sonucunda; toplam brüt gelirden yukarıda verilen hesaplamalar kullanılarak 1.768 Milyon 408 Bin TL SGK prim geliri ve 179 Milyon 838 Bin TL işsizlik sigortası prim geliri olmak üzere toplam 1.948 Milyon 246 Bin TL toplam devlet geliri elde edilecektir.

Kaldıraç Oranı

Avrupa Birliği (%85) ve Türkiye Cumhuriyeti (%15) tarafından ortaklaşa finanse edilen EDU-CARE projesinin yürütülmesinde SGK tarafından 71 milyon TL ulusal katkı payı proje harcaması gerçekleştirilmiştir. EDU-CARE projesinin anneler açısından kaldıraç oranı yaklaşık %15, bakıcılar açısından ise %27'dir. Hem anneler hem de bakıcılar açısından ise bu oran %42'dir. Böylece, yapılan proje harcamasının

yaklaşık 42 katının devlete gelir olarak geri döneceği öngörülmektedir.

Genel Değerlendirme:

Projenin kayıtlı kadın istihdamını teşvik etmeye yönelik yönteminin etkili, tekrarlanabilir ve sürdürülebilir olup olmadığı, OECD DAC Network on Development Evaluation tarafından yayınlanan standartlaştırılmış altı değerlendirme kriterine (ilgililik, uygunluk, etkililik, sürdürülebilirlik, verimlilik ve etki) göre şu şekilde değerlendirilmiştir:

- **Uygunluk** (Coherence) kriteri kapsamında, projenin kadınların iş gücüne katılmasını ve kayıtlı istihdamını desteklemeye yönelik diğer müdahaleler ile uluslararası norm ve standartlarla tutarlı olduğunu söylemek mümkündür.

- **İlgililik** (Relevance) kriteri kapsamında, ilk olarak çalışan anneler için iş gücü piyasasında kalma ve istihdam sürekliliği, bireysel gelir ve hane geliri, iş-yaşam dengesi, bakım hizmeti maliyeti ve kalitesi üzerindeki olumlu etkiler değerlendirildiğinde, proje kapsamında sağlanan mali desteğin çalışan annelerin ihtiyaçlarına önemli ölçüde cevap verdiğini söylemek mümkündür. Dahası, yararlanıcı annelerin önemli bir bölümünün projenin devam etmesi yönündeki beklentisini ifade etmesi de bu tespiti desteklemektedir. Benzer şekilde, mali destekten yararlanan anneler tarafından çalıştırılan bakıcılar için iş gücü piyasasında kalma ve istihdam sürekliliği, bireysel gelir ve hane geliri, çocuk bakım eğitimi aracılığıyla hizmet kalitesi ve mesleki gelişim ile sigortalılığa ilişkin bilinç/ farkındalık üzerindeki olumlu etkiler de projenin söz konusu grubun ihtiyaçlarına yönelik katkısının göstergesidir. Çocuk bakım eğitimine yönelik mali destek alan kadınlar açısından ise desteğin eğitim maliyetlerini karşılama düzeyi, eğitimin hizmet kalitesi, mesleki ve kişisel gelişim, özgüven, refah düzeyi ve yaşam kalitesi ile sigortalılığa ilişkin bilinç/ farkındalık düzeyi üzerindeki olumlu etkileri dikkate alındığında, projenin bu grubun da ihtiyaçlarını önemli ölçüde karşıladığı söylenebilir.

- **Etkililik** (Effectiveness) kriteri kapsamında, proje ile gerek mali destekten yararlanan anneler gerek onlar tarafından çalıştırılan bakıcılar ve gerekse çocuk bakım eğitimi teşvikinden yararlanan kadınların hayatları üzerinde hedeflenen sonuçlara ulaşıldığını söylemek mümkündür. Ayrıca, sigortalı istihdamın proje kapsamında sağlanan mali destekten yararlanmanın koşulları arasında olması dolayısıyla özellikle kayıt dışı çalışma eğiliminin yüksek olduğu bakıcılar açısından artan sigortalılık bilinci, proje kapsamında verilen sosyal güvenlik eğitimlerinin yine sosyal güvenlik bilinci üzerindeki etkileri ile gelecekte de sigortalı çalıştırmaya ve çalışmaya yönelik tercihlerin önemli düzeyde olduğu göz önüne alındığında, kayıtlı kadın

istihdamının yaygınlaştırılması hedefine de katkı sağlandığı söylenebilir.

- Proje ile sağlanan faydaların **sürdürülebilirliği** (sustainability) bakımından, projeden yararlanan annelerin eğitim düzeylerinin ve iş gücü piyasası deneyimlerinin yüksek olduğu da dikkate alındığında gerek profil özelliklerinin gerekse projenin etkisiyle iş gücü piyasasında kalmaya yönelik eğilimlerinin yüksek olduğu söylenebilir. Benzer şekilde, bakıcıların da sigortalı çalışmaya devam etme yönündeki isteği yüksektir.

- **Verimlilik** (Efficiency) kriteri kapsamında, kayıtlı kadın istihdamının artırılması açısından proje kaynaklarının doğru kullanılıp kullanılmadığı hususu ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda, proje kaynaklarının finansal verimlilik açısından uygun şekilde kullanıldığı söylenebilir.

- **Etki** (Impact) kriteri kapsamında, proje sayesinde tüm hedef gruplar için refah düzeyi ve insana yakışır iş fırsatları ile iş-yaşam dengesi üzerinde uzun vadeli ve daha geniş kapsamlı etkilerin ortaya çıktığı; bu anlamda da proje ile elde edilen sonuçların dolaylı olarak toplumsal refah artışı, iş gücü piyasasında cinsiyet eşitliğinin sağlanması, insan haklarının gelişmesi ile sosyal normlarda bütünsel ve kalıcı değişikliklerin yaşanmasına yansıdığını söylemek mümkündür.

1. GİRİŞ

Günümüzde küresel iş gücü piyasasında kadınlar ve erkekler arasındaki boşluklar yaygın olarak devam etmektedir. Kadınların iş gücü piyasasında yaşadıkları kırılganlıklar, iş bulma ve iş arama gibi konularda daha yüksek risk taşıma -başka bir ifadeyle daha az fırsata sahip olma- bakımından iş gücü piyasasına sınırlı erişimle başlamakta; iş gücü piyasasına girdikten sonra ise insan onuruna yakışır istihdam fırsatlarına kısıtlı erişim ile devam etmektedir. Cinsiyetler arası eşitsizlikler, bu bakımdan, küresel toplumun karşı karşıya olduğu en temel iş gücü piyasası sorunlarından biridir. Öyle ki, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) verilerine göre, 2022 yılı itibarıyla küresel düzeyde öngörülen cinsiyetler arasındaki boşluklar, 15 ve üzeri yaş grubu için iş gücüne katılmada 25,4 yüzde puan, istihdamda 24,1 yüzde puan ve işsizlikte ise 0,4 yüzde puandır (ILO, 2022). Bununla birlikte, iş gücüne katılma eğilimleri açısından en büyük cinsiyet farkı ile alt- orta gelirli, başka bir ifadeyle gelişmekte olan, ülkelerdeki kadınlar (38,4 yüzde puan fark) karşı karşıya kalmaktadır. Söz konusu gelişmişlik seviyesindeki ülkelerde erkeklerin iş gücüne katılma oranı, kadınlarınkinin iki katından fazladır. Alt- orta gelirli ülkeleri, 17,8 yüzde puan farkla düşük gelirli ülkeler ve 17,3 yüzde puan farkla üst- orta gelirli ülkeler izlemektedir. Diğer taraftan, iş gücüne katılma eğilimleri açısından cinsiyetler arasındaki boşluğun daha az olduğu ülkeler yüksek gelirli ülkelerdir (14,2 yüzde puan fark).

Kadınların iş gücü piyasasında yaşadıkları "dezavantajlı" konumlarının bir diğer belirleyicisi, taşıdıkları işsizlik riskidir. Bu bakımdan, kadınlar iş gücü piyasasına katıldıklarında, iş bulma olasılıklarının erkeklere göre daha düşük olduğunu söylemek mümkündür. ILO verilerine göre, 2022 yılı itibarıyla küresel düzeyde 15 yaş ve üzerindeki kadınlar için %6,1 düzeyinde olan işsizlik tahmini, erkekler için %5,7'dir (ILO, 2022). İşsizlikte görülen cinsiyetler arası farkın, gelir grubuna göre değişmekle birlikte -küresel salgın dönemi hariç tutulduğunda- son yıllarda nispeten değişmeden kaldığı görülmektedir. Küresel ekonomik gelişmeler ve mevcut iş gücü piyasası eğilimlerine göre, önümüzdeki dönemde işsizlik oranlarında cinsiyetler arasındaki farkın kapanması bakımından herhangi bir iyileşme beklenmemektedir.

İş gücü piyasasında cinsiyetler arasındaki bir diğer eşitsizlik göstergesi de ücret açığıdır. Halihazırdaki kanıtlar, cinsiyetler arasındaki kalıcı ücret farkı nedeniyle istihdamdaki kadınların küresel düzeyde daha az kazandıklarını göstermektedir. ILO tarafından cinsiyete dayalı ücret farkını[3] ölçmek için yapılan analizlerden görüldüğü üzere, küresel düzeyde kadınlar erkeklerden yaklaşık olarak %20 düzeyinde daha az kazanç elde etmektedir (ILO, 2019). Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin ölçülebilir bir göstergesi olan cinsiyete dayalı ücret farkına ilişkin son yıllardaki eğilimlere dayanarak, Dünya Ekonomik Forumu da söz konusu farkın küresel düzeyde kapatılması için 200 yıla, başka bir ifadeyle insan ömründen daha uzun bir zamana ihtiyaç olduğunu tahmin etmektedir (WEF, 2022).

[3] **Cinsiyete Dayalı Ücret Farkı:** İş gücü piyasasında ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalışan tüm kadın ve tüm erkekler için ortalama ücret düzeyleri arasındaki farkı ölçmektedir. Söz konusu fark, aynı işi yapan ve aynı özelliklere sahip kadın ve erkekler arasındaki ücret farkı değildir.

Dahası, kadınlar yönetim kademelerinde daha yüksek ücretli işlere geçtiklerinde bile, cinsiyetler arası ücret farkı sürmektedir.

Kadınların erkeklerle kıyaslandığında iş gücü piyasasına katılma eğilimlerinin daha düşük olması ile istihdam kararlarını sınırlandıran temel faktörlerden biri, ev içi iş yükü ile çocuk ve yaşlıların (ayrıca, hasta ve engellilerin) bakımının kadınlar tarafından sağlanmasıdır. Bu durum, çoğu zaman kadınların iş gücü piyasasındaki "hareketsizliğinin", başka bir ifadeyle piyasaya aktif olarak katılmamalarının da temel nedenidir. Kadınların üretken rolleri ile ev içi sorumlulukları arasındaki çatışma, çocuk sahibi olmanın fırsat maliyetini önemli ölçüde artırmaktadır. Bu bakımdan, çocuk sahibi olmak ve özellikle erken çocukluk döneminde çocuk bakım sorumlulukları nedeniyle iş gücü piyasasından çekilmeler (kesinti dönemleri), iş gücüne dönme ve istihdamın sürekliliği, istihdam kalitesi ve kariyer imkanları açısından ciddi maliyetler yaratabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerine bakışı yansıtan kültürel yapı ve sosyal normların, aynı zamanda kalıp yargılar ve ayrımcı uygulamalar, iş gücü piyasasındaki eşitsizlik algısı ile cesaretsizlik üzerinde pekiştirici etkisi bulunmaktadır. Bu bakımdan, iş gücüne katılma oranları arasındaki cinsiyet farkı, iş gücü piyasasına katılma kararlarındaki toplumsal cinsiyet kalıplarını yansıttığından özellikle ilgi çekicidir. Söz konusu farklılığın boyutu, toplumsal cinsiyete dayalı sosyal normların ne kadar kök salmış olduğuyla yakından ilişkilidir (ILOSTAT, 2020).

Kadının istihdama katılma yönündeki davranışı, sadece iş gücüne katılarak gelir ve kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olmaları ile ilişkili değildir. İstihdama katılma kararı kadın için aynı zamanda, doğurganlık kararı da dahil olmak üzere hane kararlarında (eğitim ve çocuk sağlığı için harcama kararları dahil) daha fazla söz sahibi olmalarını da sağlamaktadır. Kadınların istihdam ve gelir elde etme kapasiteleri, ayrıca, ekonomik veya mali bağımsızlıklarını artırmakta ve yaşlılık dönemi için ve/ veya olumsuz ekonomik koşullara karşı güvence yaratmaktadır. Kadınların ekonomik rolü ve aile refahına katkısının toplumsal sonuçları da son derece önemlidir. Bu anlamda, kadınların gelir getirici bir işte istihdamı ve hane gelirine katkısı, çocuklar için cinsiyet tercihinin azalmasına ve kız çocuklarının değerine yönelik geleneksel tutum ve kalıp yargıların değişmesine de yol açmaktadır (Lim, 2002). Bununla birlikte, kadınların iş gücüne artan katılımının bir diğer toplumsal etkisi, kız çocuklarının eğitimine yapılan yatırımların artmasıyla doğrudan ilişkilidir. Dahası, evlilik öncesinde çalışmaya ve kariyer yapmaya başlayan çok sayıda kadın için ilk evlenme yaşı ve ilk hamilelik yaşı da daha yüksektir (Lim, 2002).

%85'i Avrupa Birliği (AB) ve %15'i Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortaklaşa finanse edilen *Eğitimli* Çocuk *Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi* İçin Doğrudan Hibe Operasyonu mali destek bileşeni kapsamında 1 Ocak 2020- 31 Ağustos 2022 döneminde 433.475.540 TL (23.830.300 Avro) harcama yapılmıştır. Bununla birlikte, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından ise 71 milyon TL ulusal katkı payı proje harcaması gerçekleştirilmiştir.

Proje kapsamında *Çalışan Anne Desteği* ve *Bakıcı Eğitim Teşviki* olmak üzere iki farklı grup hibe desteğinden faydalanmıştır.

Çalışan Anne Desteği'nden Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde ikamet eden, hizmet akdiyle işverene bağlı olarak (4/a sigortalısı olarak) tam zamanlı çalışan, (ön kayıt tarihinde) 0-24 ay arası çocuğu olan ve 0-36 aylık çocuk bakımı alanında eğitimli (MEB, İŞKUR, MYK ya da üniversitelerden onaylı sertifika veya diploma sahibi olan) çocuk bakıcısını sigortalı olarak çalıştıran anneler faydalanabilmiştir. Bakıcının anne ya da babayla birinci dereceden akrabalık bağı olmaması (aynı evde yaşıyorsa üçüncü derece dahil üçüncü dereceye kadar akrabalık bağı olmaması) gerekli şartlar arasında yer almıştır. Koşulları sağlayan anneler çocuğu 36 aylık (36. ay dahil) olana kadar destekten faydalanabilmiştir. Projenin mali destek süreci 32 ay devam etmiştir. Proje kapsamında en az 1 ay ve en fazla 31 ay olmak üzere ortalama 14 ay mali destekten faydalanan anne sayısı 5.153'tür. Proje başlangıcından sonuna kadar verilen mali destek sayısı toplam 71.328'dir. Çalışan anne desteğinden faydalanan annelere verilen aylık destek tutarları; 2019 yılı için 200 Avro, 2020 yılı için 300 Avro, 2021 ve 2022 yılları içinse 325 Avrodur. Ayrıca gerek bekar annelere gerekse özel gereksinimi olan çocukların annelerine söz konusu tutarlara ilave 50 Avro daha verilmiştir. Ortalama olarak aylık 3.700 anne mali destekten yararlanmıştır. Ayrıca, projeden 121 bekar anne ile özel gereksinimi çocuğu olan 34 anne yararlanmıştır. Projenin uygulanmasına ilişkin saha denetimleri kapsamında 6.130 ev ziyareti gerçekleştirilmiştir.

Bakıcı Eğitim Teşviki kapsamında Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde ikamet eden, proje ilan tarihi olan 10 Kasım 2019'dan sonra 0-36 aylık çocuk bakımını kapsayan kursu tamamlayarak MEB onaylı sertifika alan, İŞKUR kayıt belgesi olan ve proje kapsamında verilen Sosyal Güvenlik Hakları Eğitimine katılan kadınlara eğitim desteği verilmiştir. Ücretsiz bir kurstan eğitim alanlara tek seferlik 100 avro; ücretli bir kurstan eğitim alıp faturasını ibraz edenlere tek seferlik 200 avro ödeme yapılmıştır. Proje kapsamında 5.517 kadın 100 Avro, 2.001 kadın ise 200 Avro mali destek almıştır. Böylece 7.518 kadına toplam 951.900 Avro çocuk bakım eğitim desteği sağlanmıştır. Aynı zamanda, çocuk bakım eğitimi için mali destekten faydalanan 242 kadın, çalışan anne desteğinden faydalanan anneler tarafından istihdam edilmiştir.

Bu çalışmada, kadınların iş gücüne katılımının ve kayıtlı istihdamının desteklenmesi amacıyla hayata geçirilen *Eğitimli* Çocuk *Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi* İçin Doğrudan Hibe Operasyonu'nun ekonomik ve sosyal etkilerini ortaya koymak üzere Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde gerçekleştirilen saha araştırmasından elde edilen sonuçlar ele alınmıştır. Bu anlamda, çocuğunun bakımı için eğitimli bakıcı istihdam eden annelere ödenen 'çalışan anne desteği' ile çocuk bakımı eğitimi alan kadınlara ödenen 'bakıcı eğitim teşviki' benzeri mali desteklerin kadınların kayıtlı istihdamına sağlayabileceği katkı ölçülmüş ve projenin etkili, tekrarlanabilir ve sürdürülebilir yönleri değerlendirilmiştir. Ayrıca, çocuk bakım sorumluluklarının yerine getirilmesinde yeni yaklaşımlar geliştirilmesi ve kayıtlı kadın istihdamının desteklenmesi kapsamında komşu anne (childminder) modelinin Türkiye'ye uygunluğu arz ve talep perspektifinden değerlendirilmiştir.

Nicel araştırma yönteminde tarama ve deneme deseninde iki boyutlu tasarlanan araştırma modelinde dört hedef gruba yönelik anket formları hazırlanmış ve katılımcılara telefon aracılığıyla uygulanmıştır. Her bir hedef grup için %95 güven düzeyinde ve %5 duyarlılıkta örneklem seçilmiş ve illerdeki kadınların sayıları dikkate alınarak orantılı tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Buna göre, saha araştırmasına projeden faydalanan 431 anne, projeden faydalanmayan 411 anne, projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen sigortalı ve eğitimli 419 bakıcı ile çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan 432 kadın katılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi STATA 17 istatistiksel paket programında gerçekleştirilmiştir.

Projenin hedeflenen amaçlara ulaşma düzeyi ve sosyo-ekonomik etkileri, OECD DAC Network on Development Evaluation tarafından yayınlanan standartlaştırılmış değerlendirme kriterlerine göre değerlendirilmiştir. Etki değerlendirme (veya etki analizi) çalışması kapsamında, ilk olarak söz konusu değerlendirme kriterleri dikkate alınarak dört grup için uygulanan anketlerden elde edilen bulgular frekans dağılımları ve çapraz tablolar üzerinden yorumlanmıştır. Aynı zamanda, projeden faydalanan anneler ile faydalanmayan annelerin elde edilen çıktılarının karşılaştırılmasında bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi uygulanmıştır. Sonrasında verilen mali desteğin annelerin iş gücüne katılımları açısından başarılı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla ekonometrik bir yöntem olan Farkların Farkı (FF) yöntemi kullanılmış ve son olarak gerek annelerin gerekse bakıcıların gelirleri üzerinden projenin ekonomik etkisi hesaplanmıştır.

Çalışmada, kadınların iş gücüne katılma eğilimleri öncelikle küresel iş gücü piyasası ve Türkiye iş gücü piyasası açısından ele alınmış; sonrasında kadınların iş gücüne katılma kararları üzerinde etkisi olan faktörlere ilişkin literatür taramasına yer verilmiş ve projenin temel hedefleri gözetilerek özellikle çocuk sahibi olma ve çocuğun/ çocukların yaşının kadınların iş gücüne katılma kararları üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın son bölümünde, etki analizi çalışması kapsamında tasarlanan araştırma modeli ile saha araştırmasından elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, benzer şekilde kayıtlı kadın istihdamının desteklenmesi amacıyla alternatif bakım modellerinin, komşu anne (childminder) modeli gibi, geliştirilmesi kapsamında söz konusu modellerin verimlilik ve etkisi ölçülebilecektir.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Çalışmanın teorik arka planında öncelikle iş gücüne katılım, istihdam ve işsizlik gibi temel iş gücü piyasası göstergeleri itibarıyla kadınların iş gücü piyasasındaki konumları ele alınmıştır. Bununla birlikte, kadınların iş gücü piyasasına girme kararları üzerinde etkili olan faktörler değerlendirilmiş ve araştırmanın odağı ve amaçları doğrultusunda özellikle çocuk sahibi olma ve çocuğun/ çocukların yaşlarının söz konusu karar üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, çocuk bakım sorumluluklarının yerine getirilmesine yönelik kurumsal düzenlemelerin önemi üzerinde de durulmuştur.

2.1. Mevcut Durum ve Eğilimler

Çalışmanın bu bölümünde, kadınların iş gücüne katılmalarına ilişkin eğilimler gerek küresel düzeyde gerekse Türkiye iş gücü piyasası özelinde incelenmiştir.

2.1.1. Küresel İş Gücü Piyasasında Kadınların İş Gücüne Katılma Eğilimleri

Küresel iş gücü piyasasının temel sorun alanlarından biri, kadınların eşitsiz iş gücü piyasası olanakları ile karşı karşıya olmasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle kadınlar hala erkeklere göre iş gücü piyasasında daha az yer almakta, aynı işler için bile daha az kazanmakta ve iyi iş ve kariyer imkanlarından erkekler kadar yararlanamamaktadır. Bununla birlikte, kadınlar erkeklere göre işsizlikten de daha fazla etkilenmektedir. Diğer taraftan, Koronavirüs salgınının orantısız şekilde etkilediği kırılgan gruplardan biri de kadınlardır.

Kadınlar, küresel salgının neden olduğu iş gücü piyasası zorluklarından erkeklere göre daha fazla etkilenmiştir. Salgın döneminde kadınların iş gücü piyasasından ayrılma ve piyasa dışında kalma olasılığının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür (ILO, 2022). Bununla birlikte, salgının kadın istihdamı üzerindeki orantısız etkisinin önümüzdeki yıllarda küresel düzeyde daralacağı ancak yine de büyük bir farkın devam edeceği tahmin edilmektedir. Bu anlamda, salgın nedeniyle yaşanan iş gücü piyasası şokunun kadın istihdamı açısından son yıllarda elde edilen kazanımların bir kısmının kaybedilmesine yol açtığını ve iş gücü piyasasındaki cinsiyet eşitsizliklerini artırma riskinin söz konusu olduğunu söylemek mümkündür.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 2. Küresel İş Gücü Piyasası: Temel İş Gücü Piyasası Göstergeleri Açısından Cinsiyet Farkı (15+ Yaş Grubu)

Göstergeler	2019		2020		2021		2022	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
İş Gücü (Milyon)	1.371,4	2.101,8	1.335,4	2.071,6	1.362,7	2.108,8	1.388,0	2.143,7
İş Gücüne Katılma Oranı (%)	47,8	73,3	46,0	71,3	46,4	71,7	46,6	72,0
İstihdam Edilenler (Milyon)	1.295,9	1.991,3	1.249,3	1.934,0	1.276,2	1.981,0	1.303,8	2.020,7
İstihdam/ Nüfus Oranı (%)	45,2	69,4	43,0	66,6	43,4	67,3	43,8	67,9
İşsizler (Milyon)	75,5	110,5	86,1	137,6	86,5	127,7	84,2	122,9
İşsizlik Oranı (%)	5,5	5,3	6,4	6,6	6,3	6,1	6,1	5,7
Ücret ve Maaşlı Çalışanlar (Milyon)	703,2	1.050,4	675,7	1,017,3	693,0	1.046,6	-	-
Ücret ve Maaşlı Çalışanların Oranı (%)	54,3	52,7	54,1	52,6	54,3	52,8	-	-
Kendi Hesabına Çalışanlar (Milyon)	592,8	940,9	573,6	916,8	583,2	934,5	-	-
Kendi Hesabına Çalışanların Oranı (%)	45,7	47,3	45,9	47,4	45,7	47,2	-	-

Kaynak: ILO, *World employment social outlook: Trends 2022*, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_834081.pdf (Erişim: 01.09.2022).

Küresel salgın nedeniyle kadın istihdamı açısından yaşanan kayıplar hala tam olarak telafi edilememiştir **(Tablo 2)**. Küresel düzeyde salgın öncesini temsil eden 2019 yılı itibarıyla kadınlar için ortalama olarak %47,8 olan iş gücüne katılma oranının 2022 yılında %46,6 düzeyinde kalacağı tahmin edilmektedir (ILO, 2022). Buna karşılık, 2022 yılı itibarıyla iş gücüne katılma oranının erkekler için %72 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. ILO tahminlerine göre, iş gücüne katılmada salgın öncesinde 25,5 yüzde puan olan cinsiyet farkı 2022 yılında 25,4 yüzde puan ile aynı seviyede kalmaya devam edecektir. Benzer şekilde, istihdam oranlarında da cinsiyetler arasındaki fark belirgindir. ILO tahminlerine göre, aynı dönem itibarıyla kadınlar ve erkekler için istihdam oranları sırasıyla %43,8 ve %67,9'dur (ILO, 2022). Dolayısıyla, istihdamdaki cinsiyet farkının da 24,1 yüzde puan olduğunu söylemek mümkündür.

Küresel işsizlik verileri cinsiyetler itibarıyla değerlendirildiğinde, bu kez kadınların daha yüksek işsizlik riski altında olduğu görülmektedir. ILO tahminlerine göre, 2022 yılı için erkeklerde %5,7 seviyesinde olacağı öngörülen işsizlik oranı, kadınlar için %6,1 düzeyinde gerçekleşecektir. Cinsiyetler arası işsizlik riski açısından genel eğilimdeki tek farklılaşma salgın dönemini temsil eden 2020 yılı için söz konusudur. Söz konusu dönemde erkek işsizlik oranı (%6,6), kadın işsizlik oranının (%6,4) üzerine çıkmıştır **(Tablo 2)**. Ancak bu durumun esas nedeni, kadınların salgın döneminde -özellikle çok sayıda ülkede uzaktan eğitime geçilmesi sebebiyle çocuk bakım sorumluluklarını yerine getirmek üzere- iş gücü piyasasından tamamen çekilmesidir (ILO, 2020). Bu bakımdan, kavramsal olarak iş gücü ve dolayısıyla işsizlik içinde değerlendirilemeyecek kadınların yaşadığı istihdam kaybının sadece işsizlik oranındaki değişim çerçevesinde yorumlanması yetersiz kalacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Küresel salgın dört temel nedenle kadın iş gücünü orantısız şekilde etkilenmiştir (ILO, 2020):

- Daha önce yaşanan iş gücü piyasası krizlerinden farklı olarak, mevcut krizin özellikle hizmet sektörü üzerindeki etkisi nedeniyle, kadınların istihdamı erkeklere kıyasla daha fazla risk altına girmiştir.
- Ev işlerinde çalışan kadınlar, kapanmalar, sınırlama önlemleri ve genellikle kayıt dışı çalıştıklarından sosyal güvencelerinin olmaması nedeniyle işlerini ve gelirlerini kaybetme açısından daha olumsuz etkilenmiştir.
- Küresel düzeyde sağlık ve sosyal hizmet sektöründe çalışanların çoğunluğu kadındır. ILO verilerine göre, küresel düzeyde kadınlar sağlık ve sosyal hizmetler alanında çalışanların %70'inden fazlasını temsil etmektedir. Salgının etkili olduğu dönemlerde yoğun bakım ünitelerinde uzun çalışma saatleri, kişisel koruyucu ekipman ve diğer kaynakların eksikliği ve yoğun duygusal stres, sağlık çalışanlarını özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde daha yüksek enfeksiyon ve bulaşma risklerine maruz bırakmıştır.

- Krizin neden olduğu ücretsiz bakım yükü, kadınları erkeklerden çok daha fazla etkilemektedir. Bu bakımdan, erken çocukluk eğitim merkezlerinin, kurumsal bakım hizmetlerinin ve okulların kapanmasının yanı sıra enfeksiyon riski nedeniyle yaşlı akrabaların destek verememesi, kriz sırasında bakım taleplerini şiddetlendirmiş ve kadınların bu anlamda üstlendiği yükü artırmıştır.

Salgının küresel iş gücü piyasası etkileri bakımından kadınlar, özellikle de genç kadınlar, en kötü etkilenenler arasında yer alırken, toparlanmanın da en yavaş olduğu gruplardan biri olmuştur. İş gücü piyasası şoklarının olmadığı zamanlarda bile, insana yakışır iş açıkları kadınlar açısından daha belirgindir (ILO, 2022). Bununla birlikte, kadınlar aynı iş için erkeklere kıyasla daha düşük ücret alma eğilimindedirler ve erkek meslektaşlarına göre çoğunlukla daha kötü çalışma koşullarına katlanmaktadırlar (WEF, 2022). Ayrıca, işten çıkarmalara karşı da daha hassastırlar ve iş gücü piyasasına yeniden girme konusunda erkeklere göre daha fazla engelle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Öte yandan, kadınların iş gücüne katılma ve istihdam oranları özellikle alt orta gelirli ülkelerde çok düşüktür. 2022 yılı itibarıyla kadınların iş gücüne katılma oranlarına ilişkin tahminler, düşük gelirli ülkelerde %57,4; üst orta gelirli ülkelerde %55,5 ve yüksek gelirli ülkelerde %53,3 seviyelerindeyken alt orta gelirli ülkeler için %34,2'dir (ILO, 2022). İstihdam oranları açısından da benzer bir eğilim söz konusudur. Buna göre, aynı dönem itibarıyla düşük gelirli ülkeler için %53,8 seviyesinde olacağı öngörülen kadın istihdam oranı, üst orta gelirli ülkeler için %51,8 ve yüksek gelirli ülkeler içinse %50,5 seviyelerinde tahmin edilirken, alt orta gelirli ülkelere ilişkin tahmin %32,2'dir **(Tablo 3)**. Bununla birlikte, düşük gelirli ülkeler için kadın istihdamındaki göreli yüksek seviye, söz konusu ülkelerde ücretsiz aile işçiliği içindeki kadın temsilinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, "pozitif" bir gösterge olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 3. Küresel İş Gücü Piyasası: Gelişmişlik Düzeylerine Göre Ülkeler Arası Farklılıklar, 2019-2022 (Yüzde)

	2019		2020		2021		2022	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
15+ Yaş Grubunda İşgücüne Katılma Oranları İtibarıyla Cinsiyet Farkı								
Dünya	47,8	73,3	46,0	71,3	46,4	71,7	46,6	72,0
Düşük Gelirli Ülkeler	58,6	76,2	56,4	74,5	56,8	74,9	57,4	75,2
Alt Orta Gelirli Ülkeler	35,0	74,2	33,1	71,5	33,6	72,0	34,2	72,6
Üst Orta Gelirli Ülkeler	57,0	74,1	54,9	72,4	55,3	72,8	55,5	72,8
Yüksek Gelirli Ülkeler	53,8	68,4	53,1	67,4	53,3	67,4	53,3	67,5
15+ Yaş Grubunda İstihdam Oranları İtibarıyla Cinsiyet Farkı								
Dünya	45,2	69,4	43,0	66,6	43,4	67,3	43,8	67,9
Düşük Gelirli Ülkeler	55,7	72,6	53,2	70,5	53,5	70,7	53,8	70,8
Alt Orta Gelirli Ülkeler	33,2	70,5	31,1	66,6	31,6	67,8	32,2	68,7
Üst Orta Gelirli Ülkeler	53,6	69,6	51,3	67,4	51,5	68,0	51,8	68,1
Yüksek Gelirli Ülkeler	51,0	65,3	49,4	63,2	50,2	63,8	50,5	64,3
15+ Yaş Grubunda İşsizlik Oranları İtibarıyla Cinsiyet Farkı								
Dünya	5,5	5,3	6,4	6,6	6,3	6,1	6,1	5,7
Düşük Gelirli Ülkeler	5,0	4,8	5,8	5,5	6,1	5,6	6,2	5,8
Alt Orta Gelirli Ülkeler	5,3	5,0	6,1	6,8	5,9	5,9	5,8	5,5
Üst Orta Gelirli Ülkeler	5,9	6,0	6,6	6,8	6,9	6,7	6,7	6,5
Yüksek Gelirli Ülkeler	5,1	4,5	6,9	6,2	5,9	5,4	5,2	4,7

Kaynak: ILO, *World employment social outlook: Trends 2022*, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_834081.pdf (Erişim: 01.09.2022).

2.1.2. Türkiye'de Kadınların İş Gücüne Katılma Eğilimleri

Türkiye iş gücü piyasasının öne çıkan sorun alanlarından biri, kadınların iş gücüne katılma ve istihdam oranlarının düşük olmasıdır. Bu durum sadece hane refahı bakımından değil, aynı zamanda makro düzeyde sosyo-ekonomik büyüme ve kalkınma açısından da önemli sonuçlar doğurmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, Türkiye'de kadınların iş gücüne katılma eğilimlerinin düşük olması, potansiyel iş gücünün üretim sürecinde yeterince kullanılmaması anlamına geldiğinden sosyo-ekonomik büyüme ve gelişmeyi de olumsuz etkilemektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) verilerine göre, 2021 yılı itibarıyla OECD ülkelerinde 15-64 yaş grubundaki kadınlar için iş gücüne katılma oranı ortalama olarak %65 düzeyindedir (OECD, 2022). Buna karşılık, aynı dönem itibarıyla Türkiye %28 ile söz konusu ortalamanın önemli ölçüde gerisindedir. Benzer bir durum, Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile karşılaştırıldığında da söz konusudur. Bu anlamda, Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) verilerine göre aynı dönem için AB27 ülkelerinde kadınların istihdam oranı ortalama olarak %68,4 düzeyindedir **(Tablo 4)** (Eurostat, 2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden de görüldüğü üzere **(Tablo 5)**, temel iş gücü göstergeleri itibarıyla Türkiye iş gücü piyasasında kadın ve erkekler arasında belirgin bir farklılaşma vardır. TÜİK tarafından yayınlanan en güncel veri olan Eylül 2022 dönemi itibarıyla Türkiye işgücü piyasasında kadınların iş gücüne katılma oranı erkeklerin iş gücüne katılma oranının yarısıdır. Benzer şekilde, istihdam oranlarında da belirgin bir cinsiyet açığı olduğu görülmektedir. Aynı dönem itibarıyla kadın ve erkek istihdam oranları sırasıyla %31 ve %66,2'dir. İş gücüne ve istihdama katılma oranları açısından cinsiyetler arasındaki fark, işsizlik riski bakımından da söz konusudur. Bu anlamda, Türkiye işgücü piyasasında Eylül 2022 dönemi itibarıyla kadınlar için %13,6 olan işsizlik oranı, erkek işsizlik oranının (%8) neredeyse 6 puan üzerindedir.

2018–2022 dönemine ilişkin temel işgücü piyasası göstergeleri değerlendirildiğinde dikkati çeken bir başka husus da Koronavirüs salgını sürecinin hem kadınlar hem de erkekler için iş gücüne katılma ve istihdam oranlarını olumsuz yönde etkilemiş olmasıdır. Türkiye'de ilk Koronavirüs vakasının 2020 yılı Mart ayında görülmesinin ardından, salgın süreci ekonomideki birçok sektörü olumsuz etkilemiş ve buna bağlı olarak 2020 yılı sonunda iş gücüne katılma ve istihdam oranları 2019 ve öncesi dönemle kıyaslandığında önemli ölçüde gerilemiştir. ILO Türkiye Ofisi tarafından

2020 yılı sonbaharında başlayan salgının ikinci dalgası döneminde uygulamaya konulan tedbirlerin Türkiye işgücü piyasası üzerindeki etkilerini ortaya koymak üzere gerçekleştirilen İkinci Dalga COVID-19 Önlemlerinin Türkiye'de İstihdam Üzerindeki Etkileri (2021) başlıklı çalışmaya göre, Aralık ayında 2,3 milyon tam zamanlı eşdeğer iş kaybı yaşanmıştır. ILO verilerine göre, 30 Kasım 2020 tarihinden itibaren hareketliliği kısıtlama ve virüsün yayılmasını azaltmaya yönelik olarak alınan tedbirler, ağırlama hizmetleri sektöründe ortaya çıkan istihdam kayıplarını yeniden Nisan–Mayıs dönemi seviyesine götürmüştür.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 4. 15-64 Yaş Grubunda AB Ülkelerinde İstihdam Oranları İtibarıyla Cinsiyet Farkı, 2021 (Yüzde)

Ülkeler	Kadın	Erkek	Toplam
AB 27	63,4	73,3	68,4
Euro Bölgesi	63,3	72,6	67,9
Belçika	61,8	68,7	65,3
Bulgaristan	64,2	72,0	68,1
Çekya	67,1	81,3	74,4
Danimarka	72,6	78,4	75,5
Almanya	72,2	79,3	75,8
Estonya	72,4	75,6	74,0
İrlanda	65,5	74,3	69,8
Yunanistan	48,2	66,4	57,2
İspanya	57,9	67,5	62,7
Fransa	64,5	70,1	67,2
Hırvatistan	58,6	68,2	63,4
İtalya	49,4	67,1	58,2
Letonya	68,0	71,9	69,9
Litvanya	71,9	72,9	72,4
Lüksemburg	66,0	72,6	69,4
Macaristan	68,2	77,9	73,1
Malta	67,3	82,7	75,5
Hollanda	76,6	83,6	80,1
Avusturya	68,1	76,7	72,4
Polonya	63,8	76,8	70,3
Portekiz	67,7	72,7	70,1
Romanya	52,5	71,1	61,9
Slovenya	68,1	74,5	71,4
Slovakya	65,6	73,3	69,4
Finlandiya	71,7	73,6	72,7
İsveç	73,3	77,4	75,4
İzlanda	76,8	82,5	79,8
Norveç	74,3	78,2	76,3
İsviçre	75,4	83,1	79,3
Sırbistan	55,2	69,3	62,2

Kaynak: Eurostat, Employment and activity by sex and age, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSI_EMP_A__custom_3511199/default/table?lang=en (Erişim: 05.11.2022).

Tablo 5. Temel İşgücü Piyasası Göstergeleri, 15 + Yaş Grubu (2018-2022)

Yıllar	İşgücüne Katılma Oranı (%)		İstihdam Oranı (%)		İşsizlik Oranı (%)	
	Kadın	**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**
2018	34,2	72,7	29,4	65,7	13,9	9,5
2019	34,4	72,0	28,7	63,1	16,5	12,4
2020	30,8	67,8	26,2	59,4	14,8	12,4
2021	32,8	70,3	28,0	62,8	14,7	10,7
2022- I. Çeyrek	34,2	71,3	29,5	64,0	13,7	10,2
2022- 2. Çeyrek	35,3	71,7	30,4	65,3	13,9	9,1
2022- 3. Çeyrek	34,9	71,1	30,5	64,9	12,8	8,9
2022 Eylül*	35,9	71,9	31,0	66,2	13,6	8,0

* En güncel veri.

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri, https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1 (Erişim: 04.12.2022).

Şekil 1. Cinsiyetlere Göre Çalışma Saatlerindeki Düşüş (Yüzde)

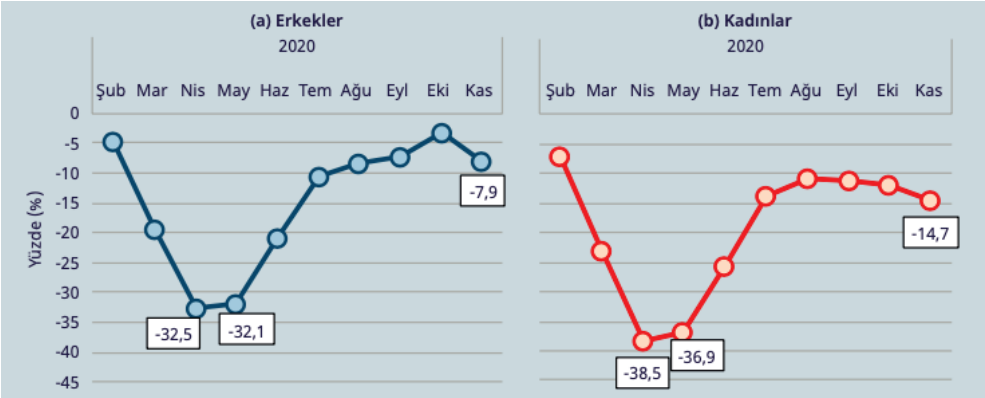

Kaynak: TÜİK istatistikleri ve ILO hesaplamaları.

Notlar: Bu şekil COVID-19'un Türkiye'de haftalık çalışma saatlerine etkisini göstermektedir. Bu etki referans düzeyi senaryosunun yüzdesi (%) olarak gösterilmektedir. Referans düzeyi, küresel salgın olmasaydı Türkiye'de çalışılacak olan haftalık çalışma saatini temsil etmektedir. Sonuçlar cinsiyete göre ayrıştırılmıştır.

ILO analizi çerçevesinde, istihdamda yer alan kadınların salgının etkilerinden erkeklere göre daha fazla etkilendiği söylenebilir. Öyle ki, Nisan 2020 dönemi itibarıyla çalışma saatlerinde erkekler için %32,5 seviyesinde olan kayıp, kadınlarda %38,5 düzeyindedir (ILO Türkiye Ofisi, 2021). Ayrıca, Haziran ayı ile birlikte başlayan toparlanma süreci de cinsiyetler açısından farklı düzeylerde sonuçlar ortaya koymuştur. Kasım 2020 dönemine kadar erkeklerin çalışma süreleri iyi bir hızda toparlanırken, kadınların çalışma sürelerindeki iyileşme aynı hızda gerçekleşmemiştir **(Şekil 1)**. Diğer taraftan, 2021 yılı sonunda kadınlarda iş gücüne katılma ve istihdam oranları yeniden artmaya başlamış ve halihazırda salgın öncesi düzeyin dahi üzerine çıkmıştır.

TÜİK tarafından Koronavirüs salgınının iş gücü piyasası üzerindeki etkilerini daha gerçekçi ortaya koyabilmek amacıyla Ocak 2021 döneminden itibaren açıklanmaya başlanan *zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünleşik oranı*, *işsiz ve potansiyel iş gücünün bütünleşik oranı* ile *atıl iş gücü oranı* göstergeleri işsizliğe ilişkin daha kapsamlı değerlendirmeler yapılabilmesini sağlamaktadır. Bu anlamda, istihdamda olan ancak hanehalkı iş gücü anketinin yapıldığı referans hafta içerisinde işyerinde 40 saatten az çalışan ve daha fazla süre çalışmak istediğini bildiren kişileri tanımlayan *zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünleşik oranı* 2022 yılı 3.çeyrek dönemi itibarıyla kadınlar için %16,6'dır (mevsim etkilerinden arındırılmış veri).

Referans haftasında ne istihdamda ne de işsiz olan çalışma çağındaki kişilerden; iş arayan fakat kısa süre içerisinde işbaşı yapabilecek durumda olmayanlarla, iş aramadığı halde çalışma isteği olan ve kısa süre içerisinde işbaşı yapabilecek durumda olan kişileri tanımlamak için kullanılan *potansiyel işgücü* kavramının, işsizler ile birlikte değerlendirilmesiyle oluşturulan *işsiz ve potansiyel işgücünün bütünleşik oranı* aynı dönem itibarıyla kadınlar için %24,7'dir (mevsim etkilerinden arındırılmış veri). TÜİK'in en geniş çerçevede işsizliği tanımlamak için kullandığı *atıl işgücü oranı* ise %28'dir (mevsim etkilerinden arındırılmış veri). Söz konusu oran, Türkiye ekonomisinin kadınlardan oluşan insan kaynağını yetersiz değerlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye iş gücü piyasasında kadınların işgücüne katılma eğilimleri çok boyutludur. Bu anlamda, kadınların iş gücü piyasasına katılma davranışı sadece ekonomik faktörlerin etkisi altında değildir. Bir kadının çalışma tercihi aynı zamanda hanehalkının sosyo-ekonomik düzeyi ve toplumsal cinsiyet rolleri ile yakından ilişkilidir. Bu bakımdan, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, Türkiye'de iş gücü piyasasına katılma tercihinin önemli belirleyicilerinden biridir. Dolayısıyla, Türkiye iş gücü piyasasında kadınlar için gelişmiş ülkelerin gerisinde olan iş gücüne katılma ve istihdam eğilimlerinin hem ekonomik hem de sosyo-kültürel perspektiften analiz edilmesi gerekmektedir.

2022 yılı 3.çeyrek dönemine ilişkin TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, işgücüne dahil olmayan 21 milyon 118 bin kadın bulunmaktadır. Söz konusu grup içinde 10 milyon 172 bin kadının, iş gücüne katılmamasının nedenini ev işleriyle meşgul olması ile açıkladığı görülmektedir (TÜİK, 2022). Bu anlamda, iş gücüne dahil olmayan kadınların %48,2'si, başka bir ifadeyle neredeyse yarısı, "ev işleri ile meşgul" olduğu için işgücüne katılmadığını beyan etmiştir. Bununla birlikte, TÜİK tarafından yayınlanan İstatistiklerle Kadın 2021 Raporu'na (2022) göre, hanesinde 3 yaşın altında çocuğu olan 25-49 yaş grubundaki nüfusta 2020 yılı itibarıyla istihdam oranı %56,8 düzeyindedir. Söz konusu gösterge açısından cinsiyetler arası farklılığa bakıldığında, erkekler için %85,5 olan istihdam oranının kadınlarda %25,2'ye gerilediği görülmektedir.

Çocuk sahibi olmanın istihdama katılma davranışı üzerindeki etkilerini ortaya koyan bu veriler, kadınların iş gücü piyasasına katılamamalarının ve/veya çekilmelerinin ya da aktif çalışma hayatından bakım sorumluluklarını yerine getirmek üzere belirli bir dönem -genellikle kariyerin verimli dönemlerinde- uzak kalmalarının esas olarak toplumsal rol dağılımından kaynaklandığını göstermektedir. Bu bağlamda, Dünya Bankası tarafından yayınlanan 2012 yılı *Küresel Kalkınma Raporu* da küresel düzeyde birçok ülkede çok sayıda kadının çocuk ve yaşlı bakım sorumluluklarını büyük oranda -tek başına- üstlendiğini ortaya koymaktadır (WB, 2012). Dahası, istihdamda yer alan kadınlar, doğum nedeniyle iş gücü piyasasından ayrıldıktan sonra piyasaya tekrar girmekte zorlanmaktadır. Dolayısıyla, iş gücüne katılma eğiliminin artırılması açısından hayata geçirilmesi gereken politikaların aile içi sorumluluklar ile bakım sorumluluklarının kadın üzerindeki yükünün hafifletilmesi ve özellikle kurumsal bakım hizmetlerinin herkes için erişilebilir olması hedeflerine yönelmesi gerekmektedir.

Öte yandan, kadınların iş gücüne katılma ve istihdam kararları ile eğitim düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Bu bakımdan, eğitim düzeyleri yükseldikçe kadınların iş gücüne ve istihdama katılma eğilimi artmaktadır. TÜİK verilerine göre, 2022 yılı 3.çeyrek dönemi itibarıyla okuma yazma bilmeyen çalışma çağındaki kadınlar için sırasıyla %14 ve %13,6 seviyesinde olan iş gücüne katılma ve istihdam oranlarının yükseköğretim mezunlarında %67,4 ve 55,8'e yükseldiği görülmektedir **(Tablo 6).**

Kadınların iş gücüne katılma kararlarının önemli tetikleyicilerinden biri gelir elde etmek ve aile bütçesine katkı yapmaktır. Bu bakımdan, daha yüksek eğitim derecelerini tamamlayanların daha yüksek kazançlar elde etmesi, eğitim düzeyleri ile iş gücüne ve istihdama katılma kararı arasındaki ilişkiyi pekiştirmektedir. Bununla birlikte, kadınlar ve erkekler arasında her eğitim düzeyinde kazançlarda farklılık olduğu da görülmektedir **(Tablo 7).**

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 6. Eğitim Düzeyleri İtibarıyla Türkiye İş Gücü Piyasasında Kadınların İş Gücüne Katılma ve İstihdam Eğilimleri (Yüzde)

Gösterge	Dönem	Eğitim Düzeyleri						
		Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen, Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul (Genel/Mesleki/ İlköğretim)	Genel Lise	Meslek Lisesi	Yükseköğretim
İş Gücüne Katılma Oranı	2018	16,1	21,0	31,3	22,2	34,7	42,7	71,6
	2019	15,4	21,2	30,3	23,6	34,1	42,2	71,5
	2020	12,4	17,6	26,3	20,4	29,9	37,0	65,6
	2021	12,8	17,4	28,0	24,0	32,5	38,5	-
	2022-1. Çeyrek	13,1	18,7	27,7	24,2	33,9	40,5	69,2
	2022-2. Çeyrek	14,1	21,2	29,8	24,9	35,9	41,7	68,0
	2022-3. Çeyrek	14,0	21,8	30,0	26,2	36,4	43,8	67,4
İstihdam Oranı	2018	15,5	19,1	28,5	19,0	27,7	33,8	59,4
	2019	14,5	18,6	27,1	19,1	26,3	31,3	58,3
	2020	11,7	15,7	24,1	16,7	23,8	28,3	54,6
	2021	12,1	15,7	25,5	20,0	26,0	30,1	-
	2022-1. Çeyrek	12,5	16,8	25,3	20,2	26,9	31,7	59,4
	2022-1. Çeyrek	13,4	19,3	27,8	21,1	29,1	34,1	58,5
	2022-3. Çeyrek	13,6	20,3	27,8	22,3	29,8	36,3	55,8

Kaynak: TÜİK, Merkezi Dağıtım Sisteminden hesaplanmıştır.

Tablo 7. Eğitim Düzeylerine Göre Yıllık Ortalama Esas İş Gelirleri (TL)

		2018	2019	2020	2021
Kadın	Okur Yazar Olmayan	10.839	11.852	13.475	17.020
	Bir Okul Bitirmeyen	12.840	13.576	18.765	19.211
	Lise Altı Eğitimli	15.233	17.431	22.137	23.672
	Lise ve Dengi Okul	23.277	25.049	32.114	33.359
	Yükseköğretim	37.899	42.238	50.788	56.814
	Toplam	25.405	28.214	35.828	40.116
Erkek	Okur Yazar Olmayan	13.684	17.305	21.165	23.642
	Bir Okul Bitirmeyen	18.567	20.506	24.917	29.373
	Lise Altı Eğitimli	25.311	29.149	35.263	38.058
	Lise ve Dengi Okul	32.555	36.678	44.480	50.988
	Yükseköğretim	52.145	57.848	70.639	75.360
	Toplam	32.589	37.072	45.648	50.678

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581 (Erişim: 20.11.2022).

Tablo 8. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu

Dönem	Ücretli veya Yevmiyeli Çalışanlar	İşveren	Kendi Hesabına Çalışanlar	Ücretsiz Aile İşçileri	Toplam
2018	5.893	112	875	2.138	9.018
2019	5.947	129	801	2.047	8.924
2020	5.728	146	758	1.674	8.306
2021	6.217	174	803	1.812	9.005
2022- 1. Çeyrek	6.736	155	892	1.608	9.392
2022- 2. Çeyrek	6.962	162	910	1.902	9.936
2022- 3. Çeyrek	7.010	166	863	1.996	10.035

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri, https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1 (Erişim: 04.12.2022).

Türkiye iş gücü piyasasında yer alan kadınların işteki durumlarına bakıldığında, TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre 2022 yılı 3.çeyrek dönemi itibarıyla istihdamdaki kadınların %69,9'unun ücretli ve yevmiyeli çalıştığı, %19,9'unun ücretsiz aile işçisi, %8,6'sının kendi hesabına çalıştığı ve sadece %1,7'sinin de işveren olduğu görülmektedir **(Tablo 8).** TÜİK verilerinden hareketle, istihdamda yer alan her on kadından yedisinin ücretli ve yevmiyeli bir işte çalıştığını söylemek mümkündür. Bu bakımdan, yukarıda da ifade edildiği üzere Türkiye'de iş gücü piyasasına katılan kadınlar, çoğunlukla ücretli işlerde çalışma eğilimindedir.

Tablo 9. Tarım ve Tarım Dışı Sektörlerde Kayıt Dışı İstihdam Oranları

Dönem	Kadın			Erkek		
	Tarım	Tarım Dışı	Toplam	Tarım	Tarım Dışı	Toplam
2018	90,8	25,3	42,3	75,8	21,5	29,6
2019	95,6	24,7	42,5	78,9	22,8	31,1
2020	94,2	20,6	37,5	76,0	19,2	27,9
2021	94,2	18,7	35,8	77,8	17,0	25,9
2022- 1. Çeyrek	89,3	19,2	32,1	72,3	15,3	22,8
2022- 2. Çeyrek	89,6	19,7	34,4	71,6	15,6	23,4
2022- 3. Çeyrek	91,1	19,2	35,6	73,1	16,0	24,0

Kaynak: TÜİK, Hane Halkı İşgücü İstatistikleri, https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1 (Erişim: 04.12.2022).

Küresel iş gücü piyasası eğilimleri bölümünde de ele alındığı üzere, kadınların iş gücü piyasasında karşı karşıya kaldıkları zorluklardan bir diğeri kayıt dışı çalışma eğiliminin erkeklere göre daha yüksek olmasıdır. Bu durum, esas olarak kayıt dışı istihdam eğiliminin daha fazla olduğu tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlar içinde kadınların payının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Tablo 9'da görüldüğü üzere, kadınların tarım sektöründeki kayıt dışı istihdam oranı gerek tarım dışı sektörlerdeki eğilime göre gerekse tarım sektöründe kayıt dışı çalışan erkeklerin oranına göre yüksektir. TÜİK verilerine göre, 2022 yılı 3. çeyreği itibarıyla tarım sektöründe kayıt dışı istihdam oranı kadınlar için %91,1'dir. Aynı kategorideki erkekler için söz konusu oran %73,1 düzeyindedir **(Tablo 9).** Bu bağlamda, Türkiye'de tarım sektöründe istihdam edilen her on kadından dokuzunun sosyal güvenceden yoksun şekilde çalıştığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kadınların iş gücüne katılım ve istihdam oranlarının gelişmiş ülkelerin gerisinde kalması, şüphesiz işgücü piyasasının sadece arz boyutuyla ilgili değildir. İş gücü piyasasının talep kesimini temsil eden işverenler tarafından uygulanan ayrımcılık da kadının iş gücünün piyasaya erişimi, istihdamda kalması ve daha yüksek işsizlik riski taşıması gibi hususlar üzerinde etkilidir. Kadınlar medeni durumlarına bağlı olarak veya küçük yaşta çocuk sahibi olma nedeniyle işveren temelli ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Çocuk sahibi olma halinde doğuma bağlı yasal izin haklarından dolayı kadınların belirli sürelerle işten uzak kalacak olmaları, işverenler tarafından verimlilik kaybı ve maliyet artışı şeklinde değerlendirilerek iş gücü piyasasına girişte kadınlara yönelik ayrımcı uygulamaların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Tablo 10. Dünya Ekonomik Forumu: Küresel Cinsiyet Açığı Endeksinde Türkiye'nin Yeri, 2022

Küresel Cinsiyet Açığı Endeksinin Bileşenleri	Türkiye'nin Sıralamadaki Yeri
Ekonomik Katılım ve Fırsatlar	134
Eğitime Katılım	101
Sağlık ve Hayatta Kalma	99
Siyasi Yetkilendirme (Güçlendirme)	112
Endeks	124

Kaynak: World Economic Forum, *Global Gender Gap Report 2022*, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf (Erişim: 12.09.2022).

Son olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğindeki ilerlemeyi her yıl düzenli olarak ele alan ve Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayımlanan Küresel Cinsiyet Açığı 2022 yılı raporunda, 146 ülke arasında Türkiye 124. sırada yer almaktadır (World Economic Forum, 2022). Türkiye'nin alt bileşenler itibarıyla sıralamadaki yeri değerlendirildiğinde, "ekonomik katılım ve fırsatlar" kategorisindeki konumunun (134. sıra) diğer kategorilere göre daha olumsuz olduğunu söylemek mümkündür **(Tablo 10).** Ekonomik katılım ve fırsatlar kategorisi; kadınların ve erkeklerin işgücüne katılma oranları, benzer işte çalışan kadınlar ve erkeklerin ücret eşitliği, yasa yapıcılar, üst düzey yetkililer ve yöneticiler arasında kadınların ve erkeklerin oranı gibi göstergeleri kapsamaktadır.

2.1.3. Türkiye İş Gücü Piyasasında Ev Hizmetlerinde Çalışanlara İlişkin Göstergeler

Ev hizmetleri, genel olarak temizlik, yemek, bahçe bakımı gibi gündelik işlerin yerine getirilmesi ile çocuk, yaşlı, engelli veya hasta gibi bakıma ihtiyacı olan kişiler için bakım sorumluluklarının yerine getirilmesini kapsamaktadır. ILO, *189 sayılı Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş Hakkında Sözleşmesi*'nde ev ya da hanehalkı için veya ev içinde yerine getirilen işleri **ev işleri** ve istihdam ilişkisi içerisinde ev işleri ile uğraşan kişileri de **ev işçileri** olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda, ev işleri ile ara

sıra ya da gelişi güzel meşgul olan ve ilgili işi mesleki bir temele dayalı olarak yerine getirmeyen kişilerin ev işçisi tanımının dışında bırakıldığı görülmektedir (ILO, 2013). ILO verilerine göre, küresel düzeyde 15 yaş ve üzeri yaş grubunda yaklaşık 75.6 milyon kişi ev işçisidir (ILO, 2021). Bu da küresel istihdamın %2,3'ünü temsil etmektedir.

Küresel düzeyde ev işlerinde çalışanların önemli bir bölümü kadınlardır. ILO verileri itibarıyla dünya çapında ev işçilerinin 57.7 milyonu kadınlardan oluşmaktadır (ILO, 2021). Bu bakımdan, her yüz ev işçisinden 76'sının kadın olduğu düşünüldüğünde, ev hizmetlerinin daha çok kadınlar için önemli bir istihdam kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, küresel kadın istihdamının %4,5'ini ev işlerinde çalışan kadınlar temsil etmektedir. Ev işçilerinin çalışma biçimleri itibarıyla gündüz veya yatılı çalıştıkları görülmektedir. Özelikle erken yaşlardaki çocukların bakımına yönelik çalışma biçiminde yatılı tam zamanlı çalışma eğiliminin yüksek olduğunu söylemek mümkündür (Güler, 2021).

Diğer taraftan, ILO verileri söz konusu işlerde yaratılan istihdamın zorlu yönlerini de ortaya koymaktadır. Buna göre, küresel düzeyde ev hizmetlerinde çalışanlar diğer işçilerle karşılaştırıldığında ortalama aylık kazancın ancak %56'sını elde edebilmektedir (ILO, 2021). Bunun yanında, kayıt dışı çalıştırılma durumu 2 kat daha yüksektir (her on ev işçisinden sekizi kayıt dışı çalışmaktadır), işin net bir şekilde tanımlanması ve ücretlerin standartlaştırılması zordur, istihdam ilişkisi daha düzensiz ve süreksizdir. Ev işçileri, ayrıca, kötü muamele, şiddet ve tacize daha fazla maruz kalmaktadır. Bu sebeplerle, ev işçileri iş gücü piyasasının kırılgan grupları arasındadır.

Türkiye iş gücü piyasasında da ev hizmetlerinde çalışmada işin ifası özel hane içerisinde gerçekleşmektedir. Söz konusu çalışma şeklinde çalışan ve işveren arasındaki iş ilişkisi, 4857 sayılı İş Kanunu'nun kapsamı dışında bırakılmış olmakla birlikte, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda bulunan hizmet sözleşmesiyle kurulmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılığı ise 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda Ek 9 uncu maddede düzenlenmiştir.

Sosyal güvenlik mevzuatı kapsamında ev hizmeti kapsamında değerlendirilmesi gereken işler *Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanun'un Ek 9 uncu maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ*'de tanımlanmıştır. Buna göre, ev içerisinde yaşayan aile bireyleri tarafından yapılabilecek temizlik, yemek yapma, çamaşır, ütü, alışveriş, bahçe işleri gibi gündelik işler ile çocuk, yaşlı veya özel bakıma ihtiyacı olan kişilerin bakım işlerinin aile bireyleri dışındaki kişiler tarafından yapılması ***ev hizmeti***dir. Tebliğdeki tanımlamadan projenin hedef grupları arasında yer alan çocuk bakıcılarının da ev hizmeti faaliyetini yürüttüğünü söylemek mümkündür. 5510 sayılı Kanun'un Ek 9 uncu maddesine göre ev hizmetlerinde çalışanlar, ***bir veya birden fazla gerçek kişi*** tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısına göre ***ayda 10 gün ve daha fazla*** ve ***ayda 10 günden az*** olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Türkiye iş gücü piyasasında istihdamda yer alan kadınların sayısı arttıkça ev hizmetlerinde çalışan kişi sayısı da yükselmiştir. Bu durumun temel sebebi, toplumsal cinsiyet rolleri gereğince çoğunlukla kadının üzerinde olan bakım sorumluluklarının yerine getirilmesinde çalışan kadının ihtiyaç duyduğu destektir. Diğer taraftan, kayıt dışı çalışmanın yaygınlığı, çalışma alanının özel haneler olması ve tespitin beyana dayalı olması gibi nedenlerle ev hizmetlerinde çalışan sayılarını tam olarak tespit edebilmek mümkün değildir. TÜİK verilerine dayanan ILO Türkiye Ofisi hesaplamalarına göre, Türkiye'deki ev işçilerinin tahmini sayısı 2020 yılı itibarıyla 221.751'dir (Güler, 2021). Türkiye'de ev hizmetleri alanında Ek 9 Sigortası kapsamında çalışan sayılarına ilişkin göstergelere **Tablo 11** ve **12**'de yer verilmiştir.

Tablo 11. Türkiye Genelinde Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadın ve Erkek Sigortalı Sayıları (Ek 9 Sigortası 10 Gün ve Fazlası)

	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**6/2022**	**7/2022**
Kadın	18.881	33.405	38.078	44.600	46.413	59.913	47.394	41.528	39.611
Erkek	552	1.209	1.656	2.196	2.644	4.035	3.568	3.338	3.309
Toplam	19.433	34.614	39.734	46.796	49.057	63.948	50.962	44.866	42.920

Kaynak: SGK Verileri, 2022.

2015 yılı Nisan ayından bu yana uygulanmakta olan Ek 9 Sigortası kapsamında çalışma gün sayısı ayda 10 gün ve daha fazla olan kişilerin yıllar itibarıyla sayıları dikkate alındığında, toplam sigortalı sayısının söz konusu dönemden Temmuz/2022 dönemine kadar iki katını aştığı görülmektedir **(Tablo 11).** Bu bakımdan, söz konusu artışta ilk olarak 2015-2017 yılları arasında uygulanan NANNY Projesi[4]'nin, ikinci olarak 2019 yılında hayata geçirilen EDU-CARE Projesi'nin de etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Ev hizmetlerinde çalışma gün sayısı ayda 10 günden az olanların yıllara göre dağılımı incelendiğinde ise, nispeten daha az sigortalının kapsamda olduğu görülmektedir **(Tablo 12).** Bu durum, bu çerçevede uygulanan Ek 9 sigorta kapsamının iş kazası ve meslek hastalığı sigortası dışındaki diğer sigorta kollarını kapsamaması nedeniyle tercih edilmemesinden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca, 10 günden az süreli çalıştırmalarda kayıtlı çalıştırma kültürü ve bilincinin daha zayıf olduğu da öngörülebilir.

[4] SGK tarafından AB destekli olarak 2015-2017 yılları arasında uygulanan ve toplamda 26.532 kadına destek sağlayan *Evde Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (NANNY),* ev hizmetleri alanında kayıtlılığı desteklemiş ve bu alanda farkındalığın artmasına katkı sağlamıştır.

Tablo 12. Türkiye Genelinde Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadın ve Erkek Sigortalı Sayıları (Ek 9 Sigortası 10 Günden Az)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	6/2022	7/2022
Kadın	2.527	4.844	5.740	5.342	5.360	4.342	4.345	4.244	3.951
Erkek	39	110	160	171	187	233	233	241	213
Toplam	2.566	4.954	5.900	5.513	5.547	4.575	4.578	4.485	4.164

Kaynak: SGK Verileri, 2022.

Son olarak, ev hizmetlerinde çalışma gün sayısı ayda 10 gün ve daha fazla olan sigortalılar içinde EDU-CARE Projesi'nin uygulama alanı içinde bulunan illere (Ankara, İstanbul ve İzmir) ilişkin veriler değerlendirildiğinde, proje kapsamında 2019 yılı Kasım ayı itibarıyla mali desteğin, kayıt rakamlarını özellikle 2020 yılında artırdığını söylemek mümkündür **(Tablo 13 ve 14)**.

Tablo 13. EDU-CARE Projesi Kapsamında Faydalanıcı Anneler Tarafından Çalıştırılan Çocuk Bakıcısı Sayıları (Mali Destek Hakediş Süreci: Kasım 2019 – Haziran 2022)

Ankara	İstanbul Anadolu	İstanbul Avrupa	İzmir	Toplam
1.613	1.672	1.737	1.732	6.754

Kaynak: SGK Verileri.

Tablo 14. EDU-CARE Projesi Uygulama İllerinde Yıllara Göre Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadın Sigortalı Sayıları (Ek 9 Sigortası 10 Gün ve Fazlası)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	6/2022	7/2022
Ankara	2.411	4.056	5.120	5.516	5.705	6.968	5.672	4.849	4.487
İstanbul Anadolu	3.182	5.784	7.215	8.928	8.964	12.677	9.985	8.788	8.404
İstanbul Avrupa	3.626	6.898	8.790	11.268	11.372	16.393	13.112	11.815	11.277
İzmir	2.700	4.675	4.257	4.605	4.930	6.246	5.056	4.326	4.005
Toplam	11.919	21.413	25.382	30.317	30.971	42.284	33.825	29.778	28.173

Kaynak: SGK Verileri.

2.2. Kadınların İş Gücüne Katılma Kararları Üzerinde Etkisi Olan Faktörler

Çalışmanın bu bölümünde, kadınların iş gücü piyasasına katılma kararlarını etkilemesi beklenen ana faktörler incelenmektedir. Bu bakımdan, söz konusu faktörlerden bazıları, kadınların iş gücüne katılma eğilimlerini olumlu yönde etkileyebileceği gibi, bazı diğer faktörler ise iş gücü piyasana erişimi kısıtlayıcı yönde etki de yapabilmektedir. Literatürdeki çalışmalardan yola çıkılarak, kadınların iş gücü piyasasına katılımını etkileyen faktörler şu şekilde sıralanabilir (Dedeoğlu, 2000; Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası, 2009; Contreras ve Plaza, 2010; Kızılgöl, 2012; Korkmaz ve Korkut, 2012; Önder, 2013; Çatalbaş, 2015; Ecevit, 2015; İlkkaracan, 2015; Akgeyik, 2016; Hüseyinli ve Hüseyinli, 2016; Peters ve diğerleri, 2016; Karadeniz ve Yılmaz, 2018; KEİG, 2018; Levent ve diğerleri, 2018; Aldan ve Öztürk, 2019; Akhtar ve diğerleri, 2020; Küçükbay ve Kocabaş, 2022):

- Eğitim düzeyi ve beşeri sermaye birikimi
- Medeni durum
- Çocuk sahibi olma; çocuk sayısı ve çocukların yaşları
- Yaş
- Sosyo-kültürel normlar
- Hanehalkı geliri
- Ekonomik konjonktür
- Göç ve kentleşme
- Ayrımcılık
- Bakım hizmetlerine yönelik kurumsal politikalar

Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası (2009) tarafından Türkiye'de kadınların iş gücüne katılımlarının belirleyicilerine ilişkin olarak yapılan bir analizde, şekil 2'de de görüldüğü üzere, sosyo-kültürel faktörler, eğitim düzeyi, kentleşme, medeni durum ve ekonomik konjonktür faktörleri ele alınmıştır **(Şekil 2)**.

*Eğitim düzeyi ve beşeri sermaye birikimi*nin kadınların iş gücüne katılma eğilimleri açısından rolü ele alındığında, ilk olarak söz konusu faktörlerin sadece kadınların değil, aynı zamanda erkeklerin de iş gücü piyasasındaki performanslarını etkileyen önemli faktörler arasında oldukları söylenebilir. Bu anlamda, iş gücü piyasasında kazanç düzeylerinin eğitim düzeyleri ve beşeri sermaye birikimine bağlı olarak artması, başka bir ifadeyle daha yüksek eğitimli ve beşeri sermaye donanımı daha fazla olan iş gücünün daha yüksek kazançlar elde etmesi nedeniyle eğitimli kişilerin iş gücü piyasasından çıkmalarının fırsat maliyeti daha yüksektir (Aldan ve Öztürk, 2019). Dolayısıyla, daha yüksek eğitim derecelerini tamamlamış olanların iş gücü piyasasında kalma olasılıklarının daha yüksek olması beklenmektedir. Bununla birlikte, sadece kadınlar özelinde düşünüldüğünde eğitim düzeyi, kadınların sadece iş gücü piyasasındaki konumlarını (istihdam olanağı ve ücret düzeyleri gibi) güçlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda hanehalkı içindeki ve toplumdaki konumlarını da olumlu yönde etkilemektedir (Cameron ve diğerleri, 2001).

Teorik olarak eğitimin kadınların iş gücü piyasasına katılma eğilimleri üzerindeki beklenen pozitif etkisi, Türkiye iş gücü piyasasına odaklanan çok sayıda çalışmada da ortaya konulmuştur (Dayıoğlu, 2000; Dayıoğlu ve Kırdar, 2010; Kızılgöl, 2012; Kılıç ve Öztürk, 2014; Alcan ve Can, 2018).

Şekil 2. Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılma Eğilimini Etkileyen Faktörler

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası, *Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı: Eğilimler, Belirleyici Faktörler ve Politika Çerçevesi*, 2009.

Yaş etkisi, genel olarak bir kişinin hayatı boyunca iş gücüne katılma oranındaki değişimleri kapsamaktadır (Aldan ve Öztürk, 2019). Kadınların iş gücüne katılımları açısından belirleyici faktörlere ilişkin yapılan çalışmalardan bazıları, yaş faktörünün de katılım kararı üzerinde etkili olduğunu göstermiştir (Mujahid, 2014; Faridi ve Rashid, 2014; Korkmaz, 2016). İş gücü içindeki kadınların *yaş* dağılımı hafif bir M harfi şeklindedir ve bu şekil, 20 yaş altındaki bekar kadınlarda iş gücüne katılımın arttığını, 20-24 yaş grubunda en yüksek noktaya ulaştığını, evlilik ve çocuk sahibi olma sonrasında katılımın düşmeye başladığını ve 35-44 yaş grubunda çocukların büyümesine bağlı olarak bir miktar yükseldiğini göstermektedir (Özar, 1994). Bununla birlikte, iş gücü piyasasından kademeli çekilmenin başladığı emeklilik dönemi ile birlikte -başka bir ifadeyle ilerleyen yaşlarda- iş gücüne katılım da azalmaktadır. Bu bakımdan, genç kadınların daha yaşlı kadınlara göre iş gücüne katılma eğilimlerinin daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, yaş etkisi ile *kuşak etkisi* birlikte dikkate alındığında, TÜİK'in Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, örneğin 1988-1992 yılları arasında doğan kadınlarda 25-29 yaş grubunda iş gücüne katılma eğiliminin (%48,9), 1968-1972 yılları arasında doğan kadınlara (%21,7) göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Aldan ve Öztürk, 2019).

Gerek kuşak etkisi ile genç kuşakların iş gücü piyasasına katılma eğilimlerinin artması gerekse emeklilik yaşının geçmiş kuşaklar ile kıyaslandığında daha yüksek olması, kadınların iş gücüne katılma oranlarındaki artışın devam edeceğine işaret etmektedir.

Sosyo- kültürel normlar, kadınlara atfedilen toplumsal rollerin belirleyicisidir. Bu bağlamda, toplum tarafından kadından beklenen eş olma görevi, annelik görevi ve ev içi sorumlulukları yerine getirmesidir (Delaney, 1987; Dedeoğlu, 2000; Hüseyinli ve Hüseyinli, 2016). Dolayısıyla, kadının toplumsal rolünün aile sınırları içinde geleneksel yapı tarafından belirlenen görev ve sorumluluklar çerçevesinde şekillendiğini söylemek mümkündür. Kadına atfedilen toplumsal rolün yerine getirilmesi, başka bir ifadeyle ev içi yüklerin ve bakım sorumluluklarının üstlenilmesi, iş gücü piyasasına katılma eğilimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu noktada, üzerinde durulması gereken hususlardan biri de kadının çalışmasının annelik rolünün yüklediği sorumlulukları aksatacağı şeklindeki kalıp yargıdır. Özellikle çocuk bakımı nedeniyle kadınlar aktif katılıma ara verme ve bakım sorumluluğunu yerine getirmek üzere iş gücü piyasasından bir süreliğine veya tamamen çekilme yönünde tutum sergileyebilmektedir. Bunun yanında, kadına yüklenen toplumsal rol doğrultusunda ev içi sorumlulukların ev dışındaki bir uzantısı şeklinde görülen eğitim, temizlik ve bakım işlerine de genellikle "kadın işi" olarak yaklaşılmaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012). Dahası, daha düşük nitelik gerektiren ve dolayısıyla daha düşük gelirlerin elde edildiği veya yarı zamanlı ya da daha sınırlı kariyer imkanları sunan işler kadınlarla daha fazla eşleştirilmektedir. Bu durumun temel sebebi, kadının iş gücü piyasasındaki ikincil konumudur (Ünlütürk Ulutaş, 2009).

*Hanehalkı geliri*nin yüksek olması, kadınların istihdam kararı açısından olumsuz bir etki yaratabilir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha detaylı şekilde ele alındığı üzere, hane içinde özellikle kadınların istihdam kararı alınırken erkeğin çalışması, hanenin gelir ve refah düzeyi gibi hususlar önem kazanmaktadır. Bu bakımdan, örneğin kendilerini "ev hanımı" olarak iş gücünün dışında tanımlayan evli kadınlar eşlerinin işsiz kalması durumunda -2008 küresel ekonomik krizinde kadınların iş gücüne katılma eğilimlerinde görülen "ilave iş gücü etkisinde" olduğu gibi- hanehalkına gelir sağlamak üzere iş gücü piyasasına girebilmektedir. Ekonomik kriz dönemlerine odaklanan bazı çalışmalar, Türkiye iş gücü piyasasında söz konusu dönemlerde ilave iş gücü etkisinin baskın olduğunu ortaya koymuştur (Başlevent ve Onaran, 2003; Güneş, 2019). Söz konusu çalışmalar, aynı zamanda *ekonomik konjonktür*ün kadınların iş gücüne katılma eğilimlerini nasıl etkilediğini de göstermektedir.

Göç ve kırdan kente yönelen göç bağlamında hızlı *kentleşme*nin kadınların iş gücüne katılma eğilimleri üzerindeki etkilerini iki yönlü ele almak gerekmektedir. Bu bakımdan, kırsal alanda tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak istihdam içinde değerlendirilen kadınlar, kente göç edildiğinde niteliksiz ya da düşük nitelikli iş gücü profili sergilemeleri nedeniyle ya iş gücü piyasasının dışına itilmekte ya da düşük nitelik ve düşük gelirle karakterize edilen enformel sektörde kendilerine yer

bulabilmektedirler (Dedeoğlu, 2000; Bahar ve Korkmaz Bingöl, 2010). Başka bir ifadeyle, kırsalda ücretsiz aile işçisi olarak istihdamın bir parçası olan kadın kentte "potansiyel niteliksiz iş gücüne" dönüştüğünden -ücretsiz aile işçiliğine benzer şekilde gelir ve sosyal güvencesizliği beraberinde getiren- enformel istihdam içinde yer almakta veya "ev hanımı" şeklinde tanımlanarak iş gücü piyasasının dışında kalmaktadır.

Kadınların iş gücüne katılımı açısından etkili olan bir diğer faktör, *kurumsal bakım hizmetleri*nin yaygınlığıdır. BM Kadın Birimi ve Dünya Bankası tarafından yapılan bir araştırmadan elde edilen önemli bir sonuç, kadınların istihdam kararı verirken esneklik, evde küçük çocuk olup olmaması, kurumsal bakım hizmetlerinin varlığı, eşin ve ailenin teşviki gibi konuları erkeklere göre daha fazla dikkate aldıklarıdır (UN Women ve World Bank, 2021). Bu bağlamda, kadın istihdamının artması ve istihdamdaki kadınlar için iş-yaşam dengesinin sağlanması açısından bakım hizmetlerinin (aile, devlet ve piyasa arasında) kim tarafından üstlenildiği önemli bir husustur.

Çocuk bakımına yönelik kurumsal seçeneklerin yaygınlığı ve buna bağlı olarak erişim kolaylığı, kadınların iş gücüne katılımını önemli ölçüde artırmaktadır. Bu anlamda, kurumsal çocuk bakım hizmetlerine erişim kolaylığı kadar, söz konusu hizmetlerin maliyeti ve mesafesi de önemlidir. UN Women tarafından çocuk bakım hizmetlerinin mevcudiyetinin, maliyetinin ve eve mesafesinin, kadınların iş gücü piyasasındaki faaliyetleri için önemli bir kısıtlama olup olmadığını ortaya koymak üzere yapılan bir araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, çocuklu kadınların yüzde 20,3'ü anaokullarının sayısını çocuk bakımı sunumunun en sorunlu yönü olarak gördüğünü ifade etmiştir (UN Women, 2015). Bununla birlikte, çocuk bakımına erişimin hemen ardından söz konusu hizmetlerin kalitesi üzerinde durulmuştur. Diğer taraftan, araştırma sonuçlarından hareketle çocuk bakım hizmetlerinden genel olarak memnun olunduğu şeklindeki görünüm, gerçekte çocuk sahibi kadın çalışanların ailelerinden (büyükanne ve büyükbabalar) aldıkları destekle ilişkilidir. Bu anlamda, belirtilen araştırmaya katılan annelerin yüzde 43,4'ünün çocukların bakımı için ailelerinden günlük destek aldıkları görülmektedir.

Bakım sorumluluklarının yeterince kurumsallaşmamış olmasına yönelik olarak dile getirilen şikayetler kadar üzerinde durulması gereken bir diğer husus, kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıları ve takındıkları tutumlardır. Daha açık bir anlatımla, iş gücü piyasasının dışında kalma davranışı gösteren kadınların bir bölümü, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel görüşlere sahiptir ve bu da iş gücü piyasasındaki faaliyetler açısından engel oluşturmaktadır. Öyle ki, UN Women tarafından yapılan araştırmada inaktif (iş gücü piyasasının dışında kalan) kadınların yüzde 68,4'ü çalışan bir kadının iş ve aile sorumluluklarını dengelemesinin çok zor olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir (UN Women, 2015). Söz konusu araştırma bulgusundan da görüldüğü üzere, bir kadının "ev hanımı" olarak algılandığı geleneksel ataerkil kültürel yaklaşım ile bunun bir uzantısı olarak *kadının da kendi rolüne ilişkin inanç ve algısı*, kadınların iş gücü piyasasına katılma eğilimleri

üzerinde doğrudan ve "önemli ölçüde" etkilidir.

İş gücü piyasasında kadınlara yönelik ayrımcılığın esas olarak istihdama erişimde "fırsat eşitsizliği" ve istihdam sürecinde de "işlem eşitsizliği" şeklinde ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Erdut, 2006). İlk olarak, cinsiyet nedeniyle iş gücü piyasasında uygulanan ayrımcılık, erkeğe tanınan fırsatların kadına tanınmaması şeklinde tanımlanabilir. İş gücü piyasasına girişte işler arasında "erkek işi" ve "kadın işi" şeklinde ayrım yapılarak (Uşen ve Güngör Delen, 2011), yüksek nitelik ve becerili, yüksek gelirli, kariyer imkanlarının daha iyi ve toplumsal saygınlığın daha yüksek olduğu işler erkeklere; daha düşük nitelikli ve becerili, düşük ücretli ve kariyer imkanlarının da daha sınırlı olduğu işler ise kadınlara atfedilmektedir (Yılmaz, 2010). Bu bakımdan, çok sayıda kadın toplumun kendisi için "uygun gördüğü" işlerde çalışmayı kabul etmek zorunda kalmaktadır. İş gücü piyasasındaki fırsat eşitsizliğini ölçmeye odaklanan ampirik araştırmalar, -farklı derecelerde de olsa- cinsiyetin söz konusu eşitsizliğin önemli bir belirleyicisi olduğunu ortaya koymaktadır (Usha, 1983; Palaz, 2002; Abras ve diğerleri, 2013; ILO ve Gallup, 2017; Menendez-Espina ve diğerleri, 2020; World Bank, 2022). İşlem eşitsizliğinin farklı görünümleri ise kadınların daha düşük ücret ve yan haklar elde etmesi (ücret eşitsizliği), işte ilerleme ve kariyer fırsatlarının kadınlar açısından sınırlı olması, işten çıkarmalarda daha yüksek risk taşımaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Son olarak, *medeni durum, çocuk sahibi olma ve çocuğun/ çocukların yaşlar*ının kadınların iş gücüne katılmaları üzerindeki etkisi sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Şekil 3. Kadınların İş Gücüne Katılımları: Destekleyiciler ve Bariyerler

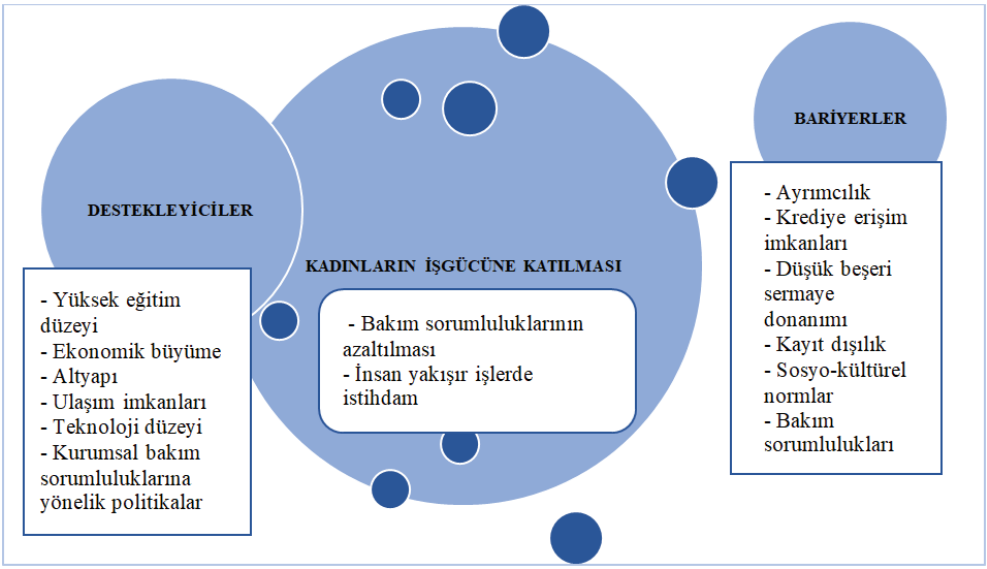

Kaynak: Peters et al., *Women's Economic Empowerment: A Review of Evidence on Enablers and Barriers*, 2016, The Urban Institute Press'ten yararlanılarak geliştirilmiştir.

Literatürdeki ampirik çalışmalardan yola çıkarak, kadınların iş gücüne katılma kararlarında etkili olan faktörler pozitif ve negatif yönlü etkiye göre ayrıştırıldığında, pozitif etkiye sahip faktörler "destekleyiciler" ve negatif etkiye yol açan faktörler ise "bariyerler" şeklinde ifade edilebilmektedir. Bu bağlamda, Peters ve diğerleri (2016) tarafından yapılan analizden de görüldüğü üzere, yüksek eğitim düzeyi, ekonomik büyüme ve kurumsal bakım sorumluluklarına yönelik politikalar kadınların iş gücüne katılma kararları açısından "destekleyici" unsurlar arasında yer alırken, ayrımcılık, düşük beşeri sermaye donanımı, sosyo-kültürel normlar ve bakım sorumlulukları, kadınların iş gücü piyasasına erişimi bakımından birer "bariyer" oluşturmaktadır. **(Şekil 3).**

2.3. Çocuk Sahibi Olma ve Çocuğun/ Çocuklarının Yaşının Kadının İş Gücüne Katılma Kararları Üzerindeki Etkileri

Ev içi iş yükü ile çocuk, yaşlı ve engelli bakım sorumlulukları, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, iş gücüne katılma davranışı, istihdamda kalma süresi ve istihdam sürekliliği, ücret düzeyleri ve iş kalitesi gibi temel iş gücü piyasası göstergelerindeki cinsiyet farklılıklarının analizindeki "temel halkadır". Bu bağlamda, sosyal normların şekillendirdiği toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle ücretsiz olarak genellikle kadın tarafından üstlenilen bakım sorumlulukları, kadınların iş gücüne katılmasının önündeki temel engellerden biridir (Ferrant ve diğerleri, 2014; ILO, 2018). ILO verilerine göre, 2018 yılı itibariyle küresel düzeyde 606 milyon kadının ücretsiz bakım işleri nedeniyle istihdamda olmadığı ya da bir iş aramadığı, başka bir ifadeyle iş gücünün dışında kaldığı görülmektedir. Buna karşılık, aynı durumdaki erkeklerin sayısı 41 milyondur (ILO, 2018). Söz konusu kişiler birlikte düşünüldüğünde, dünya genelinde 647 milyon kişinin potansiyel iş gücü içinde olmasına rağmen ücretsiz bakım işleri yüzünden iş gücü piyasasına katılmayan en büyük kitleyi temsil ettiğini söylemek mümkündür.

ILO'nun İnsana Yakışır İşin Geleceği İçin *Bakım Çalışması ve Bakım İşleri* (2018) çalışmasında, çocuk sahibi olmanın işgücü piyasasına katılma davranışı bakımından cinsiyetler arasındaki farklılık tanımlanırken kadınlar için "annelik nedeniyle istihdam mahrumiyeti", erkekler içinse "babalık sebebiyle istihdam primi" ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Çocuk/ çocukların yaşlarının da dikkate alındığı analizlere göre, küçük yaşta çocuğu olan annelerin istihdama katılma eğilimleri bakımından küresel düzeyde benzerlik söz konusudur. Bununla birlikte, küresel düzeyde küçük çocukların anneleri ve babaları arasındaki istihdam oranlarında görülen farklılaşmanın, başka bir ifadeyle "ebeveyn istihdam farkının" 40,3 yüzde puan ile yüksek düzeyde olduğunu söylemek mümkündür (ILO, 2018). Söz konusu çalışmaya göre, Türkiye'de küçük çocuğu olan kadınların istihdam oranları %24 seviyesindeyken, anne olmayan kadınlar için bu oran %34'tür. Bununla birlikte, daha çarpıcı bir fark kayıt dışı istihdam oranları açısından ortaya çıkmaktadır. ILO verilerine göre, evde bakım sorumluluğu olmayan kadınlar için %42 düzeyinde olan kayıt dışı istihdam oranı, bakım sorumluluğu olan kadınlarda %62'ye yükselmektedir (ILO, 2018). Benzer şekilde, küresel düzeyde de bakım sorumluluğu olan kadınlar

(%55,8) ile olmayanlar (%36,7) arasında kayıt dışı istihdam oranı açısından yaklaşık 20 puanlık bir farklılık söz konusudur.

Ev içi işler ve bakım sorumlulukları için küresel düzeyde kadınlar erkeklere göre iki ila on kat daha fazla zaman harcamaktadır (Ferrant ve diğerleri, 2014). Ev içi yüklerin ve bakım sorumluluklarının cinsiyetler arasında eşit olmayan dağılımı, sosyo-kültürel nedenler ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar kadar kurumsal bakım hizmetlerinin varlığı ve/ veya yaygınlığı ile yakından ilişkilidir. Ancak bireylerin ve hanelerin refahı üzerindeki etkileri de dikkate alındığında, bakım sorumluluklarının kurumsallaşmasının da son derece önemli olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda, kurumsal bakım hizmetlerine yönelik politika çeşitliliğinin de etkisiyle söz konusu sorumlulukların cinsiyetler arasında daha eşit dağılması durumunda, kadınların iş gücü piyasasına daha yüksek düzeyde katılacağı öngörülmektedir.

Farklı bölgelerde, farklı sosyo-ekonomik gruplarda ve farklı kültürlerde genellikle kadınlar tarafından üstlenilen bakım sorumlulukları, hem ekonomik faaliyetin önemli bir yönüdür hem de bireylerin, ailelerinin ve toplumların refahına katkıda bulunan vazgeçilmez bir faktördür (Stiglitz ve diğerleri, 2007). Ev içi yüklerin ve bakım sorumluluklarının kadınlar ve erkekler arasındaki dağılımı üzerinde etkisi olan ilk faktör, toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyal normlardır. Ev içi iş yükü ve bakım sorumluluklarının üstlenilmesindeki cinsiyet eşitsizliğinin iş gücü piyasasına yansımalarının, kadınların iş gücü piyasasında aktif olarak yer alabilmeleri ve kendilerine sunulan istihdam fırsatlarının türü/kalitesi ve sürekliliği üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.

Bireyler her gün belirli bir zamanlarını yemek pişirmek, temizlik yapmak, çocuklara, hastalara, engellilere ve yaşlılara bakmak için harcamaktadırlar. Bu bağlamda, söz konusu işlerin yerine getirilmesini kadının "ayrıcalığı" olarak gören cinsiyetçi sosyal normlar nedeniyle söz konusu işler için kadınlar erkeklere göre orantısız şekilde daha fazla zamanlarını ayırmaktadır. Bu durum, iş gücü piyasasına katılan ve istihdamda yer alan kadınlar için "çifte iş yükü" yaratmaktadır. Çocuk sahibi olmak, özellikle de okul öncesi yaş grubunda -bakıma muhtaç- çocuğa/ çocuklara sahip olmak, kadınların iş gücüne katılımında önemli bir belirleyicidir (Hsylop, 1999; Haynes ve diğerleri, 2006; Tansel ve Kan, 2012; Shiu ve Hu, 2013; Güneş, 2019; ILO ve UN Women, 2020). Bu anlamda, refahın dağıtımında etkili aktörler (devlet, aile ve piyasa) tarafından bakım sorumluluklarının üstlenilmesine ilişkin toplumsal yaklaşım ve politika yapıcıların bakış açısı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önemli sonuçlara sahiptir (Ferrant ve diğerleri, 2014). Söz konusu yaklaşım kadın ve erkeklerin iş gücü piyasasındaki seçimlerini genişletebilecek ya da kadınları, kadınlık ve annelikle ilişkili geleneksel rollerle sınırlayabilecektir (Razavi, 2007). Dolayısıyla, bakım sorumluluklarının kadınlar ve erkekler arasında eşit olmayan dağılımı, kadınların iş gücü piyasasına katılımı ve ekonomik açıdan güçlenmelerinde bir "fren" etkisi yaratabilmektedir.

Eşler ve çocuklardan oluşan aileyi temsil eden hanehalkı[5], kadının iş gücü arzının hangi koşullar altında iş gücü piyasasına sunulacağının belirlenmesi açısından önemli bir role sahiptir (Dedeoğlu, 2000). Elbette ki, kadının istihdam kararını etkileyen tek faktörün hanehalkı olduğunu söylemek eksik bir yaklaşım olacaktır. Bu anlamda, daha önce de vurgulandığı üzere kadınların iş gücüne katılma eğilimleri üzerinde etkili olan faktörler çok boyutludur. Hanehalkı ve kadınların iş gücüne katılmaları arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için ilgili teorik modelleri de ele almak gerekmektedir. Neo-klasik iktisadi yaklaşıma göre, zaman, üretken faaliyetlere katılma (ücretli istihdam) ve boş zaman (ücretsiz faaliyetler) arasında bölünmüş sınırlı bir kaynaktır. Dolayısıyla, bir kadının bakım sorumluluklarını yerine getirmek üzere harcadığı her dakika, potansiyel olarak iş gücü piyasasında ücretli işler için harcayabileceği veya istihdam edilebilirliği temsil eden mesleki teknik becerilerine eğitim yoluyla yatırım yapabileceği bir dakikayı temsil etmektedir (Ferrant ve diğerleri, 2014).

Neo-klasik fayda maksimizasyonu ilkesini hanehalkının iç işleyişini analiz etmek için kullanan Becker'in Zaman Tahsisi Teorisi'nde (1965) ise bir kadının iş gücü piyasasına katılıp katılmama kararının hane içinde verildiği vurgulanmaktadır. Becker'e göre, hanehalkı içindeki fertlerin ev işleri, iş ve boş zaman ihtiyaçlarına ilişkin zaman kısıtları dikkate alınarak, aile içi zaman "ortak fayda" maksimizasyonuna göre tahsis edilmektedir (Kabeer, 1994; Heckman, 2015). Bu bağlamda, işe ayrılan süre, başka bir ifadeyle iş gücü piyasasına katılım, hanedeki kişi sayısına, hanehalkı özelliklerine, genel ekonomik konjonktüre ve iş gücü piyasası koşullarına bağlıdır (Tsani ve diğerleri, 2012). Becker'in analizi, iş gücünün dağılımının yanında evlenme, boşanma veya çocuk sahibi olma durumuna ilişkin hanehalkı davranışlarını da kapsayan bir teorik model ortaya koymuştur. Diğer taraftan, kadınların iş gücü piyasasına katılma eğilimleri değerlendirilirken, sadece teorik yaklaşımlar yeterli değildir. Bu bakımdan, kadınların iş gücüne dahil olup olmama yönündeki kararları, sosyo- kültürel normlar ve toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi altında olduğundan toplumsal dönüşümün etkisinin de analize dahil edilmesi gerekmektedir (Dedeoğlu, 2000). Tüm sosyal politika önlemlerine rağmen iş gücüne katılımda devam eden cinsiyet farklılıkları, sosyal normların kadınların işgücü piyasasına girme ve istihdamda kalma becerileri üzerindeki rolünün hala baskın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda, ücretsiz bakım faaliyetlerine harcanan zamanın iş gücü arzı denkleminin önemli bir parçası olduğu görülmektedir. Hane içinde bakım sorumluluklarının kadın ve erkek arasında eşit olmayan dağılımı, iş gücü piyasasındaki istihdam olanaklarına eşit olarak erişmek bağlamında zaman açısından eşit olmayan fırsatlara dönüşmektedir.

[5] Toplumsal yapı içinde bireylerden sonra gelen en temel toplumsal düzenleme genel olarak hanehalkı kavramı ile ifade edilmektedir. Hanehalkı kavramı, aynı evde veya evin bir bölümünde yaşayan ve geçimlerini birlikte sağlayan, başka bir ifadeyle ekonomik kararlarını birlikte alan insanlardan oluşan bir toplumsal birimdir. Aile kavramı da böyle bir birimin aralarında akrabalık bulunan üyelerinden oluşan boyutunu temsil etmektedir. Ancak aile olmanın temelindeki akrabalık ilişkisi, hanehalkının bir ferdi olma açısından belirleyici değildir (Kudret ve Aydın, 2003). Bu bakımdan, sadece akraba bireylerden, örneğin eşler ve çocuklardan oluşan hanehalkı ile aile kavramları, aynı toplumsal birimi ifade eden kavramlar olarak düşünülebilir (Sönmez, 1998).

Tablo 15. Cinsiyetler İtibariyle Ücretsiz ve Ücretli İşler İçin Harcanan Zaman (Bir Gün İçin Toplam Dakika), En Güncel Veri

Ülke	Ücretsiz İşler için Harcanan Zaman		Ücretli İşler için Harcanan Zaman	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Avustralya	171,6	311,0	304,1	172,0
Avusturya	135,3	269,2	364,8	248,8
Belçika	144,2	237,3	273,7	199,2
Kanada	148,1	223,7	340,5	268,3
Danimarka	186,1	242,8	260,1	194,6
Estonya	160,2	249,2	264,1	244,9
Finlandiya	157,5	235,8	248,6	209,9
Fransa	134,9	224,0	235,1	175,4
Almanya	150,4	242,3	289,5	205,5
Yunanistan	95,1	259,5	274,3	184,5
Macaristan	162,3	293,8	272,7	202,5
İrlanda	127,0	292,5	340,8	194,9
İtalya	130,7	306,3	220,8	133,1
Japonya	40,8	224,3	451,8	271,5
Kore	49,0	215,0	419,0	269,4
Letonya	129,7	253,3	376,9	288,5
Litvanya	151,6	292,0	354,3	279,3
Lüksemburg	121,1	239,6	330,0	238,9
Meksika	131,4	331,3	478,3	236,3
Hollanda	145,4	224,9	284,9	201,4
Yeni Zelanda	141,0	264,0	338,0	205,0
Norveç	168,5	227,4	277,4	200,0
Polonya	158,8	295,0	314,8	203,2
Portekiz	96,3	328,2	372,3	231,3
Slovenya	166,5	286,2	299,8	234,2
İspanya	145,9	289,1	236,2	166,8
İsveç	171,0	220,2	313,0	275,2
Türkiye	67,6	305,0	358,3	133,9
Birleşik Krallık	140,1	248,6	308,6	216,2
ABD	165,8	271,3	331,7	247,0
OECD Ortalaması	136,5	263,4	317,8	217,7

OECD Üyesi Olmayan Ülkeler	Çin	91,0	234,0	390,0	291,0
	Hindistan	51,8	351,9	390,6	184,7
	Güney Afrika	102,9	249,6	294,2	195,0

Kaynak: OECD Stat, Employment: Time spent in paid and unpaid work, by sex, latest year, https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54757# (Erişim: 01.11.2022).

OECD tarafından yayınlanan zaman kullanımı verileri, toplumsal cinsiyet rollerinin bir hane içindeki iş bölümünü nasıl şekillendirdiğine ilişkin görünümü ortaya koymaktadır. Bu bakımdan, cinsiyetler arasındaki farklılaşmaya da ışık tutmaktadır. OECD ülkelerinin tümü ile OECD dışında yer alan Çin, Hindistan ve Güney Afrika'da erkeklere göre kadınların ücretsiz bakım işleri[6] için harcadıkları zaman daha fazladır **(Tablo 15)**. Bu bakımdan, dünyanın dört bir yanındaki kadınların günlük yaşam rutinleri bakımından benzer bir özelliğe sahip oldukları söylenebilir. Bu özellik de ücretsiz bakım işinin kadınların sorumluluğu olarak görülmesidir. Dolayısıyla, bakım sorumlulukları açısından yaşanan cinsiyet eşitsizliklerinde bölgesel farklılıklar olsa da bunun küresel bir olgu olduğunu söylemek mümkündür.

OECD ortalaması bakımından yaklaşık 2 kat düzeyinde olduğu görülen cinsiyetler arası farklılaşma, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu bir dizi ülke (Japonya, Kore, Hindistan ve Portekiz gibi) için çok daha yüksektir. Türkiye'de ücretsiz bakım işleri için erkekler gün içinde yaklaşık bir saatlik bir zaman ayırırken, kadınların bu işlere yönelik harcadıkları zaman beş saattir. Bununla birlikte, ücretli işler erkeklerin günlük ortalama altı saatlerini alırken kadınlar için ortalama sadece iki saat 14 dakikadır.

Diğer taraftan, ücretsiz bakım işlerinde cinsiyet eşitsizliği ile bir ülkenin gelişmişlik ve refah düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. OECD'nin zaman kullanımı verileri, ücretsiz bakım işlerine harcanan zamanın cinsiyetler arasında daha eşit dağıldığı ülkelerin yüksek gelirli ülkeler olduğunu göstermektedir. Bu durumun nedeni, yüksek gelirli ülkelerde erkeklerin genel olarak ev içi iş yükünü ve bakım sorumluluklarını daha fazla üstlenmesidir (Ferrant ve diğerleri, 2014).

[6] Ücretsiz bakım işleri (Unpaid care work): Ücretsiz bakım işleri, esas olarak bireylerin bakımı, ev işleri ve ücretsiz bakım işleri şeklinde bir hane içinde yaşayanlara sağlanan tüm ücretsiz hizmetleri ifade etmektedir. Bu faaliyetlerin teorik olarak iş olarak kabul edilmesinin nedeni; söz konusu işlerin gerçekleştirmesi için üçüncü bir kişiye ödeme de yapılabileceğidir. Diğer taraftan, Birleşmiş Milletler Kadın Kalkınma Fonu (UNIFEM) bu tanıma küçük atölyelerde, sokaklarda ve ev eksenli işlerde genellikle görünmeyen "kayıt dışı" ücretli çalışma ile sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllü veya ücretli çalışmayı da dahil etmektedir (UNIFEM, 2000).

ILO ve Birleşmiş Milletler (BM) Kadın Birimi işbirliğinde 84 ülkenin verileri kullanılarak yapılan bir başka analiz, küresel düzeyde cinsiyete dayalı sosyal normların gerek kadınların gerekse erkeklerin iş gücü piyasasına katılımını şekillendirmeye devam ettiğini; bu anlamda, çocuk sahibi olmanın, kadınların iş gücüne katılımını evlenmekten daha fazla sekteye uğrattığını ortaya koymuştur. Araştırma, 25-54 yaş grubundaki erkeklerin iş gücüne katılım oranının %95 olduğunu, başka bir ifadeyle söz konusu yaş grubundaki erkeklerin neredeyse tamamının iş gücüne katıldığını; buna karşılık aynı yaş grubundaki kadınların iş gücüne katılım oranının %52 düzeyinde kaldığını göstermektedir (ILO ve UN Women, 2020). Bu veriler, iş gücüne katılımda son derece yüksek bir cinsiyet farkının (43 puan) olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 16. Aile Durumuna Göre İşgücüne Katılma Eğilimindeki Cinsiyet Farkı, 25-54 Yaş Grubu (Yüzde)

Aile Durumu	**Kadın İKO**	**Erkek İKO**
Küresel Düzey (Toplam)	52	90
Bekar Birey (Tek Kişilik Hane)	82	90
Başkalarıyla Yaşayan Bekar Birey (Akrabalık Bağı Olmayanlar İle)	75	92
Tek Ebevenyli Aile	69	91
Sadece Eşlerden Oluşan Çekirdek Aile	64	94
Eşler ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Hane	48	97
Geniş Aile	45	92

Kaynak: ILO & UN Women, Spotlight on goal 8: The impact of marriage and children on labour market participation, 2020, https://data.unwomen.org/sites/default/files/inline-files/Spotlight-goal8-spread.pdf (Erişim: 20.09.2022).

Kadınların ve erkeklerin İşgücüne Katılım Oranları (İKO) arasındaki fark, aile durumlarına göre ayrıştırıldığında; araştırmadan elde edilen sonuçlar, erkeklerin iş gücüne katılım oranlarının, aile durumuna göre kadınlarınki kadar değişmediğini göstermektedir. Bu anlamda, iş gücüne katılımdaki ortalama cinsiyet farkı, tek başına yaşayan (bekar) çalışma çağındaki bireylere odaklanıldığında tamamen kapanmamakla birlikte oldukça daralmaktadır. Başka bir ifadeyle, 25-54 yaş grubunda bekar (yalnız yaşayan) kadınlar da aynı kategorideki erkeklere benzer şekilde iş gücüne yüksek oranlarda katılma eğilimindedir. Öte yandan, bu yaş grubundaki evli kadınlar dikkate alındığında iş gücüne katılımdaki cinsiyet farkı genişlemekte ve dahası evli ve çocuk sahibi kadınlar söz konusu olduğunda daha da yükselmektedir (ILO ve UN Women, 2020) **(Tablo 16).**

ILO ve BM Kadın Birimi araştırmasında, cinsiyetler arasındaki farkın nedeninin büyük ölçüde kadınların iş gücüne katılım oranındaki farklılıktan kaynaklandığı görülmektedir. Başka bir deyişle, değerlendirmeye konu olan ülkelerde erkeklerin iş gücüne katılma eğilimleri, hane türleri arasında benzer -yüksek- bir eğilim göstermekte ve aile durumuna (çocuk sahibi olma, çocuk sayısı ve yaşı gibi) göre çok fazla değişmemektedir. Bununla birlikte, söz konusu değişim kadınların iş gücüne katılımındaki değişimin tersi yönündedir (ILO ve UN Women, 2020; ILOSTAT, 2020). Daha açık bir anlatımla, aile durumundaki değişim, örneğin çocuk sahibi olma, kadınların iş gücüne katılma eğilimlerini olumsuz yönde etkilerken, aynı durum erkeklerin iş gücüne katılımlarını artırmaktadır. Bu bulgu da dünyanın hemen her yerinde, en azından bir dereceye kadar, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin, ev içi iş yükü ve çocuk bakım sorumluluklarının paylaşımı ile hangi hane üyesi/ üyelerinin istihdamda yer alması gerektiği gibi hanehalkı kararlarını yönetmeye devam ettiğini göstermektedir.

Tablo 17. Aile Durumu ve Çocuk/Çocukların Yaşına Göre İşgücüne Katılma Eğilimindeki Cinsiyet Farkı, 25-54 Yaş Grubu (Yüzde)

Aile Durumu	**Kadın İKO**	**Erkek İKO**
Küresel Düzey (Toplam)	52	95
Bekar (Tek Kişilik Hane)	82	90
Tek Ebeveynli Aile (6 yaşından küçük en az bir çocuklu)	66	90
Tek Ebeveynli Aile (Tüm çocuklar 6 yaşından büyük)	70	91
Sadece Eşlerden Oluşan Çekirdek Aile	64	94
Eşler ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile (6 yaşından küçük en az bir çocuklu)	49	97
Eşler ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile (Tüm çocuklar 6 yaşından büyük)	48	96

Kaynak: ILO & UN Women, Spotlight on goal 8: The impact of marriage and children on labour market participation, 2020, https://data.unwomen.org/sites/default/files/inline-files/Spotlight-goal8-spread.pdf (Erişim: 20.09.2022).

Çocuk sayısı ve çocuğun ya da çocukların yaşı, bir kadının iş gücüne katılıp katılmayacağına ilişkin kararı açısından önemli bir belirleyicidir. Bu bağlamda, 6 yaşından küçük bir çocuğun varlığı, küresel düzeyde ve pek çok ülkede kadınların iş gücüne katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte, ikinci bir küçük çocuğun varlığı, kadınların iş gücüne katılımını daha da azaltmaktadır. Bu durumun sebebi; küçük yaşlarda ve/ veya daha fazla sayıda çocuğa sahip olmanın, daha büyük

yaşlarda ve/ veya daha az çocuğa sahip olmakla karşılaştırıldığında, hane içindeki çocuk bakım sorumlulukları ve ev işlerinin yoğunluğunu artırmasıdır. Dahası, özellikle daha fazla sayıda çocuğa sahip olmak, hanehalkı bütçesi üzerindeki baskıyı da artırmaktadır. Bu bakımdan, ILO ve BM Kadın Birimi (2020) araştırmasından da görüldüğü üzere, çocuk bakımı ve ev işlerine ilişkin sorumluluklar geleneksel olarak kadınlara, haneye gelir sağlama sorumluluğu ise erkeklere düşmektedir. Dolayısıyla, özellikle evli ve küçük yaşta çocukları olan kadınların iş gücü piyasasına katılımındaki negatif yönlü büyük farklılaşma, artan çocuk bakımı ve ev içi sorumlulukların kadınlar tarafından üstlenileceğini varsayan toplumsal cinsiyet normlarıyla açıklanabilir. Küçük çocuğu olmayan hanelerde söz konusu ihtiyaçlar azaldığından kadınlar istihdama katılmaya devam edebilmektedir.

Diğer taraftan, çoğunlukla kadın olan yalnız ebeveynler açısından ise durum biraz farklıdır. Bu bakımdan, yalnız anneler, çocuklarının yaşı ne olursa olsun, diğer kadınlara kıyasla daha yüksek düzeyde iş gücüne katılmaktadır. ILO ve BM Kadın Birimi işbirliğinde yürütülen araştırmadan elde edilen sonuçlar, tek ebeveynli ailelerde kadınların iş gücüne katılma oranlarının -diğer tüm kategorilerde olduğu gibi erkeklerin gerisinde kalmakla birlikte- %69 ile evli ve çocuklu kadınlara (%48) göre önemli ölçüde daha yüksek olduğunu göstermektedir (ILO ve UN Women, 2020). Üstelik, 6 yaşından küçük çocuk sahibi olma da yalnız ebeveyn anneler için iş gücüne katılma eğilimi açısından çok büyük bir fark (yalnızca 4 puan) yaratmamaktadır. Bu durum büyük ölçüde yalnız bir ebeveyn olmakla ilişkili ekonomik baskıdan kaynaklanmaktadır. Daha açık bir anlatımla, anne ve çocuk ya da çocuklardan oluşan tek ebeveynli ailelerde sadece ev işleri ve bakım sorumlulukları değil, aynı zamanda "ailenin reisi" olma, hanenin geçimini sağlama görevi de kadın tarafından üstlenildiğinden, söz konusu kadınlar iş gücüne girmekte ve ücretli bir iş bulmak için çaba göstermektedir. **(Tablo 17.)**

Yine BM Kadın Birimi (2021) tarafından yürütülen ve araştırma alanı Lübnan olan bir diğer çalışmada, evlilik ve çocuk sahibi olmanın bir kadının çalışma olasılığının oldukça önemli belirleyicileri olduğu ortaya konulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, ataerkil normların baskın olduğu Lübnan'da evli olmak, 25 ila 34 yaş grubundaki kadınların iş gücüne katılma olasılığını azaltmaktadır (UN Women, 2021). Lübnan için 2018 yılında yapılan bir başka araştırmaya göre, 3 yaşından küçük çocuk annesi olan çalışan kadınların oranı, çocuğu olmayan kadınlara göre 14 puan gibi dikkat çekici bir farklılık göstermektedir. Ayrıca, BM Kadın Birimi tarafından AB adına yürütülen 2021 yılına ilişkin diğer bir araştırma ise tamamı kadınlardan oluşan katılımcıların %31'inin çocuk bakımı sorumlulukları (%26), eşlerinin çalışmalarına izin vermemesi (%22) ve ev içi yükler (%19) gibi nedenlerle ücretli bir işte çalışmayı hiç düşünmediğini ortaya koymuştur (European Union ve UN Women, 2021). BM Kadın Birimi ve Dünya Bankası tarafından aynı dönemde yapılan bir araştırmada elde edilen önemli bir sonuç, kadınların istihdam kararı verirken esneklik, evde küçük çocuk olmaması, kreş olup olmaması, eşin ve ailenin teşviki gibi konuları erkeklere göre daha fazla dikkate aldıklarıdır (UN Women ve World Bank, 2021).

3. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Araştırmanın metodolojisi kısmında ilk olarak araştırmanın gerçekleştirileceği hedef gruplar, araştırma modeli, evren/örneklem, veri toplama kaynakları ve soru formlarının hazırlanması yer almaktadır. Daha sonra etki değerlendirme kriterleri ve araştırmanın yöntemi anlatılmıştır.

3.1. Hedef Gruplar

Araştırma dört grupta gerçekleştirilmiştir. İlk iki grup çalışan anne desteğine başvuran annelerden oluşmaktadır. Birinci grupta yer alan proje kapsamında mali destekten en az bir ay süreyle faydalanan anneler bu araştırmada annelerin deney grubu olarak ele alınmıştır. İkinci grup annelerin kontrol grubu ise projeye başvuru yapmış fakat mali destek alamamış annelerden oluşmaktadır. Üçüncü grupta çalışan anne desteğinden faydalanan annelerin istihdam ettikleri eğitimli çocuk bakıcıları yer almaktadır. Dördüncü ve son grup ise proje kapsamında çocuk bakım eğitimi için mali destekten faydalanan kadınlardan oluşmaktadır.

3.2. Araştırma Modeli

Bu araştırma hem tarama modeline hem de deneme modeline göre gerçekleştirilmiştir. Tarama modelinde mevcut durumun betimlenmesi amaçlanmaktadır. Deneme modelinde ise deney ve kontrol grupları yardımıyla projenin etki değerlendirmesinin yapılması hedeflenmektedir.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Tablo 18. Araştırma Modeli

Hedef Grup	Çalışan Anne Desteğine Başvuran Anneler		Projeden faydalanan annelerin istihdam ettiği eğitimli bakıcılar	Çocuk bakım eğitimi desteğinden faydalanan kadınlar
	Projeden faydalanan anneler	Projeden faydalanmayan anneler		
Yararlanıcı Sayısı	5.153	22.959	6.754	7.518
Asgari Örneklem Sayısı	379	379	364	366
Araştırmanın çerçevesi **• Katılımcı Profili** **• Etki Analizi** **•Alternatif Model Algısı (Potansiyel Uygulana-bilirlik)**	***Mevcut Durum:*** - İş gücüne katılım eğilimi - Hanenin sosyo-ekonomik düzeyine etkisi (gelir düzeyi, refah düzeyi) - Hanenin aile hayatına etkisi (iş-aile yaşamının uyumlaştırıl-ması - Hanenin eğitimli bakıcı istihdamına yaklaşımı (farkındalık düzeyi, bakım sorumluluğuna ilişkin kalite algısı) - Hanenin "sigortalı" bakıcı istihdamına yaklaşımı (kayıtlı istihdam ve sigortalılığa ilişkin farkındalık düzeyi) -Sigorta prim teşvikinden yararlanılma durumu ***Etki Analizi:*** - İş gücüne katılım eğilimine etkisi - Etkinin yönü ve sürdürülebilirliği ***Alternatif Model Algısı:*** - Çocuk bakımına ilişkin tercihler - Komşu anne modeline ilişkin görüşler (yararlanıcı aktör)	***Mevcut Durum:*** - Potansiyel faydaya ilişkin görüşler ***Alternatif Model Algısı:*** - Komşu anne modeline ilişkin görüşler (yararlanıcı aktör)	***Mevcut Durum:*** - Kayıtlı istihdam/ sigortalılık algısı - Sigortalılık (sosyal güvenlik haklarına ilişkin) bilinç/ farkındalık düzeyi ***Etki Analizi:*** - Bakıcı ücretlerine etkisi - Bakıcının hanesi üzerindeki etki (refah düzeyi, sosyal güvenliğe erişim etkisi) - Mesleki bilinç ve gelişim düzeyine ilişkin etki - Hizmet kalitesi üzerindeki etki - Eğitimin ilave ücret getirisine ilişkin görüşler ***Alternatif Model Algısı:*** - Komşu anne modeline ilişkin görüşler (uygulayıcı aktör)	***Mevcut Durum:*** - Kayıtlı istihdam/ sigortalılık algısı - Sigortalılık (sosyal güvenlik haklarına ilişkin) bilinç/ farkındalık düzeyi - Eğitimin faydalarına ilişkin görüşler (eğitimin ayırt edici sonuçları) - Eğitimin mesleki bilinç ve gelişim düzeyine ilişkin etki ***Alternatif Model Algısı:*** - Komşu anne modeline ilişkin görüşler (uygulayıcı aktör)

3.3. Evren ve Örneklem

Çalışan anne desteği için başvuran 28.112 anne, projeden faydalanan annelerin istihdam ettiği 6.754 bakıcı ve çocuk bakım eğitimi desteğinden faydalanan 7.518 kadın araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Proje Ankara, İstanbul ve İzmir büyükşehirlerinde gerçekleştirilmiştir **(Tablo 19)**.

Tablo 19. Araştırmanın Evreni ve İllere Göre Dağılımı

İl	Çalışan anne desteğine başvuran anneler	Projeden faydalanan annelerin istihdam ettiği eğitimli bakıcılar	Çocuk bakım eğitimi desteğinden faydalanan kadınlar
Ankara	5.801	1.613	3.184
İzmir	5.917	1.732	2.168
İstanbul	16.394	3.409	2.166
Toplam	**28.112**	**6.754**	**7.518**

Tüm gruplarda evrenden %95 güven düzeyinde ve %5 duyarlılık ile çekilmesi gerekli örnek büyüklükleri [7] ve illerdeki kadınların sayıları dikkate alınarak orantılı tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemiyle çekilen örnek büyüklükleri aşağıdaki tabloda verilmiştir (**Tablo 20**). Ayrıca, çalışan anne desteğine başvuran anneler deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayrılmıştır. Her iki gruptan da seçilmesi gereken örnek büyüklükleri 379 annedir. Projeden faydalanan annelerin istihdam ettikleri eğitimli bakıcılardan ise 364, çocuk bakım eğitimi desteğinden faydalanan kadınlardan ise 366 kişilik örnek çekilmesi gerekmektedir.

[7] Gerekli örnek çapı (n) formülü şu şekildedir:

$$n = \frac{z^2 N pq}{(N-1)d^2 + 1\, z^2 pq}$$

Burada, N evrenin büyüklüğü, z %5 anlamlılık düzeyinde standart normal dağılım tablo değeri (1.96), duyarlılık (örnekleme hatası) (%5), katlanılabilen en büyük varyans (0.25)

Tablo 20. Araştırmanın Gerekli Örnek Büyüklükleri

İl	Çalışan anne desteğine başvuran anneler	İstihdam edilen eğitimli bakıcılar	Çocuk bakım eğitimi desteğinden faydalanan kadınlar
Ankara	78	87	155
İzmir	80	93	106
İstanbul	221	184	105
Toplam	**379**	**364**	**366**

Saha araştırmasında tüm gruplarda %95 güven düzeyinde ve %5 duyarlılıkta gerekli örnek büyüklüklerinin üzerinde kadınla anket gerçekleştirilmiştir. Projeden faydalanan annelerde 431, projeden faydalanmayan annelerde 411, projeden faydalanan annelerin istihdam ettiği eğitimli bakıcılarda 419 ve çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan kadınlarda ise 432 kişiye anket uygulanmıştır (**Tablo 21**).

Tablo 21. Örnek Büyüklüklerinin İllere Göre Dağılımı

İl	Projeden faydalanan anneler		Projeden faydalanmayan anneler		İstihdam edilen eğitimli bakıcılar		Çocuk bakım eğitimi desteğinden faydalanan kadınlar	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Ankara	102	23,67	96	23,36	114	27,21	155	35,88
İzmir	107	24,83	102	24,82	120	28,64	125	28,94
İstanbul	222	51,51	213	51,82	185	44,15	152	35,19
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**	**419**	**100**	**432**	**100**

3.4. Veri Toplama Kaynakları ve Soru Formlarının Hazırlanması

Araştırmada veri toplama kaynağı olarak saha araştırması yapılmıştır. Anketler anketörler tarafından telefon yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Dört grupta yer alan kadınlara öncelikli olarak SGK proje ekibi tarafından bizzat telefonla aranarak araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Bu aşamada örnekleme seçilen kadınların 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) uyarınca onayları alınmış ve kendilerinden anketin uygulanması için randevu alınmıştır. Randevu vermeyen, randevu verdiği halde görüşme sırasında anketi cevaplamayı reddeden veya anketi cevaplamaya başlayıp tamamlamadan vazgeçen kadınlar yerine ikameye gidilmiştir. İkame için seçilecek kişiler aynı örneklem kriterlerine göre evrenden çekilmiştir.

Saha araştırmasına başlamadan önce sahada görev alacak anketörlere soru formlarına ilişkin üç defa online platformda eğitim verilmiştir. SGK proje ekibinden bir kıdemli uzman da eğitimlerde yer almış ve tüm eğitimler katılımcıların onayı alınarak kayıt altına alınmıştır. Eğitimlerde öncelikli olarak, anketörlere araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Google Forms ortamına aktarılmış soru formları anketörlere tanıtılmış ve sorularda anlaşılmayan kısımlar var ise açıklanmıştır. Aynı zamanda sahada karşılaşılabilecek problemlere ilişkin bilgilendirme yapılmış ve anketörlerin bu durumunda nasıl çözümler üretmeleri gerektiği hakkında önerilerde bulunulmuştur.

OECD etki değerlendirme kriterleri çerçevesinde hazırlanmış dört adet soru formu oluşturulmuştur (Ek 1 – Ek 4). İlk iki grupta yer alan çalışan anne desteğine başvuran anneler için hazırlanan iki anket formu yedi bölümden oluşmaktadır.

- Birinci bölümde sosyo-demografik ve hanehalkı özelliklerini tespit etmeye yönelik açık ve kapalı uçlu sorular yer almaktadır.
- İkinci bölümde annelerin istihdam geçmişi ve iş gücü piyasasına katılım açısından mevcut durumlarını tespit etmek amacıyla proje öncesi çalışma durumları, geçmişte sigortasız çalışma durumu, toplam iş tecrübesi, çalışma biçimi, bireysel gelir düzeyleri vb. kapalı uçlu sorular yer almaktadır.
- Üçüncü bölümde annelerin iş gücü piyasasında kalma durumlarını tespit etmek amacıyla kapalı uçlu sorular sorulmuştur.
- Dördüncü bölümde mali desteğin annelerin bireysel ve hane gelirine etkisi ile eğitimli bakıcı istihdam etmenin iş-yaşam dengesi üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla 5'li likert ölçeği soruları yer almaktadır.
- Beşinci bölümde bakım hizmeti maliyetini ve kalitesini ortaya koymak amacıyla kapalı ve açık uçlu sorular sorulmuştur.
- Altıncı bölümde kadın istihdamını teşvik edebilecek sosyal politikalara yönelik görüşleri ortaya koymak amacıyla 5'li likert ölçekli sorular ve projenin en önemli faydalarını belirlemek için kapalı uçlu bir soru yer almaktadır.

- Yedinci ve son bölümde ise annelerin alternatif bakım modellerine yönelik algı ve tutumlarını ortaya koymak için kapalı uçlu sorular sorulmuştur.

Projeden faydalanan annelerin istihdam ettiği eğitimli bakıcılar için hazırlanan anket formu ise altı bölümden oluşmaktadır.

- Birinci bölümde sosyo-demografik ve hanehalkı özelliklerini tespit etmeye yönelik açık ve kapalı uçlu sorular yer almaktadır.
- İkinci bölümde istihdam geçmişini belirlemek amacıyla proje öncesi çalışma durumu, geçmişte sigortasız çalışma durumu, toplam iş tecrübesi, bakıcı olarak toplam iş tecrübesi vb. açık ve kapalı uçlu sorular sorulmuştur.
- Üçüncü bölümde mevcut durum tespiti için iş bulma kaynakları, çocuk bakım hizmetinin gerçekleştirildiği yer vb. kapalı uçlu sorular yer almaktadır.
- Dördüncü bölümde bakıcılara proje sonrası iş gücü piyasasında kalma durumlarının tespiti ve alınan mali desteğin gelir, eğitim ve sigortalılığa ilişkin bilinç/farkındalık etkisini ölçmek amacıyla kapalı uçlu sorular sorulmuştur.
- Beşinci bölümde bakıcılar açısından projenin en önemli faydalarını belirlemek için kapalı uçlu bir soru yöneltilmiştir.
- Altıncı ve son bölümde ise bakıcıların alternatif bakım modellerine yönelik algı ve tutumlarını ortaya koymak için kapalı uçlu sorular sorulmuştur.

Son olarak, çocuk bakım eğitimi desteğinden faydalanan kadınlar için hazırlanan anket formu altı bölümden oluşmaktadır.

- Birinci bölümde sosyo-demografik ve hanehalkı özelliklerini ortaya koymak için açık ve kapalı uçlu sorular yer almaktadır.
- İkinci bölümde istihdam geçmişini belirlemek amacıyla mali destek öncesi çalışma durumu, toplam iş tecrübesi, bakıcı olarak toplam iş tecrübesi vb. açık ve kapalı uçlu sorular bulunmaktadır.
- Üçüncü bölümde mevcut istihdam durumu, sigorta prim teşvikine ilişkin farkındalık düzeyi, çocuk bakım hizmetinin gerçekleştirildiği yer, çalışmayı teşvik eden faktörler vb. kapalı uçlu sorularla mevcut durum incelenmiştir.
- Dördüncü bölümde eğitimin mesleki gelişim, refah düzeyi ve yaşam kalitesi üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla 5'li likert ölçekli sorular sorulmuştur.
- Beşinci bölümde sigortalı çalışmaya ilişkin bilinç ve farkındalık düzeyinin ölçülmesine yönelik kapalı uçlu sorular yer almaktadır.
- Altıncı ve son bölümde ise eğitim teşviki alan bakıcıların alternatif bakım modelleri hakkındaki algı ve tutumlarını belirlemek amacıyla kapalı uçlu sorular sorulmuştur.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi STATA 17 istatistiksel paket programında gerçekleştirilmiştir.

3.5. Etki Değerlendirme Kriterleri

Etki değerlendirme (veya etki analizi), devam etmekte olan veya tamamlanmış bir proje, program ya da politika tasarımının nesnel ve sistematik olarak değerlendirilmesi şeklinde ifade edilmektedir (OECD, 2002). Bu anlamda, etki değerlendirme süreci analize konu olan proje, program ya da politika uygulamalarının;

- Hedeflere uygunluğunun,
- Hedeflerin gerçekleşme performansının (İlgililik),
- Verimliliğinin,
- Etkililiğinin,
- Etkisinin,
- Sürdürülebilirliğinin

belirlenmesidir. Bugün pek çok kurum ve kuruluş, daha büyük ve daha iyi sosyal etki elde edebilmek için çaba sarf etmektedir. Sosyal etki, esas olarak sosyal adaletsizliğin ve zorlukların çözülmesi veya azaltılması için önemli ya da olumlu yöndeki değişiklik olarak tanımlanabilir (Ricee, 2021). Sosyal etki, toplumu pek çok yönden etkilemektedir. Bu bakımdan, toplumun bir bileşeni geliştiğinde, bu daha büyük ve daha iyi değişikliklere yol açabilecektir. Bunun gerçekleştirilebilmesi, bilinçli bir çaba ve bu çaba yönünde yürütülen faaliyetleri gerektirmektedir. İşte bu proje de kayıtlı kadın istihdamının artırılmasına yönelik çabanın bir sonucudur.

Sosyal etki analizi, uygulayıcı kurum ve kuruluşların yürüttükleri proje, program ve politikalara daha bütünsel bakmalarını, potansiyellerinin ne ölçüde gerçekleştirdiklerini ve elde ettikleri çıktıların başlangıçtaki hedeflerine ne kadar uygun olduğunu anlamalarını sağlamakta ve aynı zamanda kaynak bulma sürecinde de önemli bir rol oynamaktadır. Bu bakımdan, etkinin ölçülmesi sadece etkilerin kontrol edilmesi için değil; aynı zamanda kaynak yaratmak ve finansal açıdan ayakta kalmak ile sürdürülebilirlik bakımından da önemlidir.

Bu çalışma ile gelecek dönemde uygulanacak politika ve programlara yol gösterici olması amacıyla, Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesinin (EDU-CARE) hedeflenen amaçlara ulaşma düzeyi ve etkileri, OECD Development Assistance Committee (DAC) Network on Development Evaluation tarafından yayınlanan standartlaştırılmış altı değerlendirme kriterine (ilgililik, uygunluk, etkililik, sürdürülebilirlik, verimlilik ve etki) göre değerlendirilmiştir (OECD, 2019). Buna göre;

- **Uygunluk** (Coherence) kriteri kapsamında, projenin diğer politika müdahalelerini ne ölçüde desteklediğine ilişkin "tutarlılık" tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada, diğer politika müdahaleleri ile tutarlılık, iç tutarlılık ve dış tutarlılık bileşenlerinden oluşmaktadır. İç tutarlılıkta, söz konusu projenin aynı kurum/hükümet tarafından uygulanan diğer müdahalelerle bağlantısı ve uyumu ile

kurum/ hükümetin bağlı olduğu ilgili uluslararası norm ve standartlarla tutarlı olmasını da içermektedir. Dış tutarlılık ise proje kapsamındaki müdahalenin diğer aktörlerin aynı bağlamdaki müdahaleleriyle tutarlılığını vurgulamaktadır.

- **İlgililik** (Relevance) kriteri kapsamında, projede sunulan mali destek ile eğitim desteğinin, mali destekten yararlanan anneler, sigortalı olarak istihdam edilen eğitimli bakıcılar ile eğitim desteğinden yararlanan bakıcıların ihtiyaçlarına ne derecede cevap verebildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

- **Etkililik** (Effectiveness) kriteri kapsamında, projede hedeflenen çıktı ve sonuçlara ne oranda ulaşıldığı ve ne kadar **Sürdürülebilir** (Sustainability) faydalar ortaya konulabildiği belirlenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, proje ile elde edilen faydaların ne ölçüde devam ettiği ve muhtemel devamlılığı da sürdürülebilirlik ile ilişkilidir.

- **Verimlilik** (Efficiency) kriteri, ekonomik anlamda uygulanabilir alternatifler ile karşılaştırıldığında girdilerin mümkün olan en uygun maliyetli çıktılara, sonuçlara ve etkilere dönüştürülmesidir. Bu bakımdan, proje çıktılarının tamamını analiz etmenin ve özellikle de girdilerin etkilerine ilişkin verimliliğine bakmanın metodolojik olarak zorlayıcı olması ile karşılaştırma verilerinin eksikliği, en uygun maliyetli müdahalenin her zaman hedeflenen/yeterli faydayı sağlayamadığı ve dolayısıyla en iyi seçenek olmayabileceği varsayımından hareketle verimlilik kriteri, kayıtlı kadın istihdamının artırılması açısından proje kaynaklarının doğru kullanılıp kullanılmadığı hususu ile sınırlandırılmıştır.

- **Etki** (Impact) kriteri kapsamında, projenin nihai önemi ve potansiyel dönüştürücü etkileri, başka bir ifadeyle ne tür bir farklılık yarattığı ele alınmıştır. Bu anlamda, projenin uzun vadeli ve daha geniş kapsamlı etkileri ile projeden elde edilen sonuçların ekonomik açıdan ne kadar katkı sağladığı ölçülmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla, etkinin projeden kaynaklanıp kaynaklanmadığı ile ne kadarının projeden kaynaklandığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Elde edilen çıktı ve sonuçların gerçekten proje faaliyetleri nedeniyle mi elde edildiğini belirleyebilmek amacıyla proje kapsamında sunulan mali destekten yararlanan anneler ile başvuruda bulunmuş ancak projeden yararlanamamış olan annelerin durumlarını karşılaştırmaya yönelik sorulara yanıt aranmış ve böylece etki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, proje ile sağlanan desteklerin yararlanıcılarda (anneler ve bakıcılar) ne tür farklı davranışsal değişimlere yol açtığı üzerinde durulmuştur. Son olarak, projenin toplumsal refah, iş gücü piyasasında cinsiyet eşitliği, insan hakları, insana yakışır iş, iş–yaşam dengesi ve sosyal normlardaki bütünsel ve kalıcı değişiklikler üzerindeki etkileri gibi dolaylı ve potansiyel sonuçları da göz önüne alınmıştır.

3.6. Analiz Yöntemleri

Araştırmanın yöntem kısmı üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada OECD etki değerlendirme kriterleri dikkate alınarak dört grup için uygulanan anketlerden elde edilen bulgular frekans dağılımları ve çapraz tablolar elde edilerek yorumlanmıştır. Aynı zamanda, projeden faydalanan anneler ile faydalanmayan annelerin elde edilen çıktılarının karşılaştırılmasında bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi uygulanmıştır. İkinci aşamada verilen mali desteğin annelerin iş gücüne katılımını sağlamada başarılı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla ekonometrik bir yöntem olan Farkların Farkı (FF) yöntemi kullanılmıştır. Son aşamada ise projenin hem annelerin hem de bakıcıların gelirleri üzerinden ekonomik etkisi hesaplanmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında kullanılan FF yönteminin detayları aşağıda anlatılmıştır.

Etki değerlendirme yöntemlerinin ilk amacı uygulanan programın *nedensel etkisini* (*casual effect*) ortaya koymaktır. Programın nedensel etkisi, programın uygulandığı durumdaki ilgilenilen sonucu ile uygulanmadığı durumdaki ilgilenilen sonucu arasındaki farkın ölçülmesine dayanmaktadır. Programın sonuç değişkeni olmak üzere programın nedensel etkisi

$$\beta = E(Y \mid D=1) - E(Y \mid D=0) \qquad (1)$$

şeklinde hesaplanır. Bu formül aynı gözlem biriminin (kişi, hanehalkı, topluluk vb.) programa katıldığı durum ile katılmadığı durumu karşılaştırmaktadır. Oysa ki, aynı gözlem biriminin aynı zaman diliminde iki farklı durumunu ölçmek mümkün değildir. Çünkü, herhangi bir zamanda, aynı gözlem birimi ya programa katılır ya da katılmaz. Bu durum *karşıt gerçeklik* (*counterfactual*) *problemi* olarak adlandırılır. Burada, diğer durum geçerli olsaydı ne olacağı nasıl ölçülür? sorusu önem taşımaktadır. Bir program katılımcısının sonucunu () gözlemleyip ölçülebilse de program olmadığında sonucun ne olacağını belirleyen hiçbir veri yoktur . Temel etki değerlendirme formülünde, terimi *karşıt gerçekliği* temsil etmektedir. Bunu, bir gözlem birimi programa katılmamış olsaydı sonucu ne olurdu diye düşünebiliriz (Gertler ve diğerleri., 2016).

Tüm etki değerlendirme yöntemlerinin temel amacı gözlenemeyen karşıt gerçekliği tahmin etmektir. Karşıt gerçekliği tahmin etmek için örneklem deney (veya müdahale) ve kontrol olmak üzere iki gruba ayrılır. Programdan yararlananlar deney grubunu, yararlanmayanlar ile kontrol grubunu oluşturmaktadır. Burada en önemli husus, deney ve kontrol gruplarını program hiç uygulanmamış olsaydı birbiriyle aynı durumda olacak biçimde tespit etmektir. Böylece, dış faktörlerin etkisi ortadan kaldırılarak, deney grubu ve kontrol grubunun sonuçları arasındaki farkın programın etkisinin yansız bir tahmini olarak ortaya konması söz konusu olabilecektir (Polat ve Aktakke, 2017).

Karşıt gerçekliğin tahmininde yapılan iki tür hata vardır (Polat ve Aktakke, 2017): Birinci hata, programdan yararlanan deney grubu için öncesi ve sonrası karşılaştırması yapmak. Öncesi ve sonrası karşılaştırması ile zaman içinde programdan yararlananların sonuçlarındaki değişiklikleri izleyerek bir programın etkisi belirlenmeye çalışılır.

$$\beta_{önce_sonra} = E(Y^{T=1}|D=1) - E(Y^{T=0}|D=1) \quad (2)$$

(2) nolu formül, programdan yararlananlar şayet programa katılmamış olsalardı sonuç değişkeninde bir değişiklik gözlemlenmeyecek olması varsayımı altında hesaplanmaktadır. Bu varsayım oldukça kısıtlayıcıdır. Şöyle ki, eğer sonuçlara etki edebilecek dış etkenler olması durumunda deney grubu için yapılan öncesi-sonrası karşılaştırması bu dış etkenlerin *Y* değişkeni üzerindeki etkisini programa atfedeceğinden yanlı tahminlere yol açacaktır.

İkinci hata, program sonrası deney ve kontrol gruplarının karşılaştırmasını yapmak.

$$\beta_{deney\text{-}kontrol} = E(Y^{T=1}|D=1) - E(Y^{T=1}|D=0) \quad (3)$$

(3) nolu formül, deney ve kontrol gruplarının programdan önce benzer durumda olduğunun ve program uygulanmasaydı da aynı şekilde ilerleme göstereceklerinin düşünülmesi varsayımı altında hesaplanmaktadır. Bu varsayımda, bir seçim yanlılığı problemi ile karşılaşılmaktadır. Seçim yanlılığı problemi, programa katılımı etkileyen etkenler olduğunda ve bu etkenler program çıktılarıyla ilişkili olduğunda ortaya çıkmaktadır.

FF yöntemi deney grubu ile kontrol grubu arasındaki sonuçlarda zaman içinde meydana gelen değişiklikleri karşılaştırır. Bu yöntem temel olarak program uygulanmasaydı sonuç değişkeni açısından deney ve kontrol grupları arasındaki farkın aynı kalacağı varsayımına (*paralel trend*) dayanır. FF tahmincisi ile programın etkisi

$$\beta_{FF} - [E(Y^{T=1}|D - 1) - E(Y^{T=0}|D-1)] - [E(Y^{T=1}|D - 0) - E(Y^{T=0}|D-0)] \quad (4)$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Burada

$E(Y^{T=1}|D=1)$:Program sonrası deney grubundakilerin ortalama hedef çıktı değerini,
$E(Y^{T=0}|D=1)$:Program öncesi deney grubundakilerin ortalama hedef çıktı değerini,
$E(Y^{T=1}|D=0)$:Program sonrası kontrol grubundakilerin ortalama hedef çıktı değerini,
$E(Y^{T=0}|D=0)$:Program öncesi kontrol grubundakilerin ortalama hedef çıktı değerini göstermektedir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmadan elde edilen bulguların değerlendirilmesi kapsamında öncelikle proje kapsamında sunulan mali destekten faydalanan istihdamda yer alan anneler ile projeye başvurmuş (ön kayıt yaptırmış) ancak faydalanamamış annelere ilişkin bulgular sosyal etkiyi ortaya koymak üzere karşılaştırmalı olarak ele alınmış, sonrasında mali destekten faydalanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcılar ile çocuk bakım eğitimi desteğinden yararlanmış olan kadınlara ilişkin bulgular üzerinde durulmuştur.

4.1. Çalışan Anne Desteğine Başvuran Annelere İlişkin Bulgular

Sosyal etki analizini ortaya koymak üzere gerçekleştirilen saha araştırması kapsamında ele alınan ilk iki grup mali destekten yararlanan çalışan anneler ile projeye başvurmuş ancak mali destekten yararlanma hakkı kazanamamış olan annelerdir. Söz konusu gruplara ilişkin temel değişkenler;

- Sosyo-demografik özellikler
  - Eğitim düzeyi
  - Yaş
  - Medeni durum
  - Çocuk sahibi olma ve çocuk sayısı
- Hanehalkı özellikleri
  - Hanenin gelir düzeyi
  - Hanehalkı büyüklüğü
  - Hanede gelir getirici bir işte çalışan kişi sayısı
- İstihdam geçmişi ve iş gücü piyasasına katılım açısından mevcut durum
  - Projeye katılmadan/başvurmadan önce istihdam durumu
  - Projeden faydalanan annelerin geçmişte sigortasız çalışma durumları
  - Projeden faydalanmayan annelerin halihazırda sigortalı olarak çalışma durumu ve çalışma biçimi
  - Toplam iş tecrübesi
  - Bireysel gelir düzeyi

şeklindedir. Bununla birlikte, etki değerlendirmeye temel olan değişkenler ise

- İşgücü piyasasında kalma ve istihdamın sürekliliği
  - Mali destek sonrasında iş gücü piyasasında kalma olasılığı
  - Çalışmayı teşvik eden faktörler
  - Sigortalı çalışmanın sürekliliğine ilişkin muhtemel etki
- Gelir etkisi
  - Mali desteğin annelerin bireysel gelirine etkisi
  - Mali desteğin annelerin hane gelirlerine etkisi

- İş-yaşam dengesi üzerindeki etkiler
- Bakım hizmeti maliyet etkisi
- Bakım hizmeti kalite etkisi
- Sürdürülebilirlik

şeklindedir. Bunların dışında, saha araştırması kapsamında projeden faydalanan anneler ile faydalanmayan annelerin bakıcı çalıştırmalarına ilişkin olarak araştırılan diğer hususlar şu şekildedir:

- Proje başvurusu öncesi sigortalı bakıcı çalıştırma eğilimi
- Proje başvurusu öncesi ortalama bakıcı ücreti
- Proje başvurusu öncesi sigortalı bakıcı çalıştıran annelerin sigorta prim teşviklerinden yararlanma durumu
- Annelerin halihazırda çalıştırdığı ortalama bakıcı ücreti
- Halihazırda sigortalı bakıcı çalıştıran annelerin sigorta prim teşviklerinden yararlanma durumu
- Annelerin projeden yararlanabilmek için bakıcıyı eğitim almaya teşvik etme durumu
- Mali destek alınmamış olması halinde bakıcı istihdamına ilişkin tercihler
- Mali destek alınmamış olması halinde sigortalı bakıcı istihdamına ilişkin tercihler
- Çocuk bakım hizmetine ilişkin koşullar
- Eğitimli bakıcı temin kaynakları
- Projeden faydalanan annelerin yararlanma süresince bakıcı değiştirme oranı
- Proje kapsamında çalıştırılan bakıcıların eğitim türü
- Projeden yararlanma kapsamında bakıcı eğitimi bedelini karşılayan kişi

Ayrıca gerek projeden yararlanmış olan gerekse başvuru yapmış ancak yararlanamamış olan annelerin çocuk bakım sorumluluklarının yerine getirilmesi açısından alternatif çocuk bakım modellerine ilişkin algı ve tutumları da araştırılmıştır. Bu kapsamda, alternatif bakım modellerine yönelik algı ve tutum;

- Çocuk bakım sorumluluğunun üstlenilmesine ilişkin tercihler
- Komşu anne (Childminder) modeline yaklaşım[8]
- Komşu anne (Childminder) modeline yönelik olumsuz algının nedenleri
- Komşu anne (Childminder) modeline yönelik olumsuz algı açısından mali destek etkisi
- Komşu anne (Childminder) modelinin tercih edilmesi açısından teşvik edici unsurlara ilişkin görüşler olarak tanımlanmıştır.

[8] Komşu anne modeli; bakım hizmeti sağlayıcısının kayıtlı ve denetimli bir sistemle kendi evinde 5 çocuğa kadar baktığı çocuk bakım modelidir.

Gelecekteki politika seçenekleri açısından yararlı olacağı düşüncesi ile bu politikaların yararlanıcısı konumunda olan kadınları temsilen tüm katılımcı annelerin kadın istihdamının artırılmasına yönelik politikalar ile ilgili görüşleri de alınmıştır.

4.1.1. Annelerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Saha araştırması kapsamında deney ve kontrol grubundaki katılımcıların profilini ortaya koymak üzere belirlenen sosyo-demografik özellikler; eğitim düzeyi, yaş, medeni durum ve çocuk sayısıdır. Bununla birlikte gerek projeden yararlanan gerekse yararlanmayan evli kadınlara eşlerinin eğitim düzeyi de sorulmuştur.

Tablo 22. Annelerin Eğitim Düzeyi

Eğitim Durumu	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İlkokul	2	0,46	6	1,46
Ortaokul	3	0,70	9	2,19
Lise	71	16,47	83	20,19
Ön lisans	56	12,99	62	15,09
Lisans	223	51,74	188	45,74
Lisansüstü	76	17,63	63	15,33
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**

Projeden faydalanan annelerin %51,7'si *lisans*, %17,6'sı *lisansüstü*, %16,5'i *lise* ve %13'ü *ön lisans* mezunudur. Projeden faydalanmayan annelerin ise %45,7'si *lisans*, %20,2'si *lise*, %15,3'ü *lisansüstü* ve %15,1'i *ön lisans* mezunudur. Yüksek eğitimli kadınlarda genel olarak iş gücüne katılma ve istihdam eğilimlerinin daha yüksek olduğu verisinden hareketle, proje başvurusunda bulunan annelerin eğitim düzeylerinin yüksek olmasının istihdamda kalma olasılıklarını artıracağı öngörülebilir (**Tablo 22**).

Tablo 23. Annelerin Yaş Dağılımı

Yaş grubu	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
20 – 29	29	6,73	105	25,55
30 – 39	326	75,64	272	66,18
40 – 49	76	17,63	34	8,27
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**
Ortalama yaş	35,34		32,57	

Her iki grupta da yoğunlaşma *30–39* yaş grubundadır. Mali destekten faydalanan annelerin %75,6'sı ve faydalanmayan annelerin ise %66,2'si bu yaş grubunda yer almaktadır. Projeden faydalanan annelerin ortalama yaşı 35,3 iken projeden faydalanmayan annelerin 32,6'dır (**Tablo 23**).

Tablo 24. Annelerin Medeni Durumu

Medeni Durum	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evli	414	96,06	405	98,54
Boşanmış	8	1,86	2	0,49
Bekar	9	2,09	4	0,97
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**

Hem projeden faydalanan hem de faydalanmayan annelerin büyük çoğunluğu evlidir. Evli olan annelerin oranı projeden faydalananlarda %96,1 ve projeden faydalanmayanlarda %98,5'dir (**Tablo 24**).

Tablo 25. Annelerin Çocuk Sayıları

Çocuk Sayısı	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
1	196	45,48	249	60,58
2	199	46,17	144	35,04
3	33	7,66	18	4,38
4	2	0,46	-	-
5	1	0,23	-	-
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**

Projeden faydalanan annelerin %45,5'i *1 çocuk*, %46,2'si ise *2 çocuk* sahibidir. Projeden faydalanmayan annelerin ise %60,6'sı *1 çocuğa*, %35'i *2 çocuğa* sahiptir (**Tablo 25**).

Tablo 26. Evli Kadınların Eşlerinin Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Okuma yazma biliyor ancak bir okul bitirmemiş	-	-	1	0,25
İlkokul	16	3,86	11	2,72
Ortaokul	16	3,86	18	4,44
Lise	96	23,19	102	25,19
Ön lisans	35	8,45	34	8,40
Lisans	204	49,28	193	47,65
Lisansüstü	47	11,35	46	11,36
Toplam	**414**	**100**	**405**	**100**

Projeden faydalanan annelerin eşlerinin %49,3'ü *lisans*, %23,2'si *lise* ve %11,4'ü *lisansüstü* mezunudur. Projeden faydalanmayan annelerin ise eşlerinin %47,7'si *lisans*, %25,2'si *lise* ve %11,4'ü *lisansüstü* mezunudur (**Tablo 26**).

4.1.2. Annelerin Hanehalkı Özellikleri

Saha araştırması kapsamında, deney ve kontrol grubundaki katılımcıların hanehalkı profillerini ortaya koymak üzere hanenin gelir düzeyi, hanehalkı büyüklüğü ve hanede gelir getirici bir işte çalışan kişi sayısı araştırılmıştır.

Tablo 27. Annelerin Hane Gelir Düzeyi

	Projeden Faydalanan Anneler	Projeden Faydalanmayan Anneler
Hanenin proje başvurusu öncesinde ortalama aylık geliri (TL)	11.031	13.783
Hanenin mevcut durumda aylık ortalama geliri (TL)	19.697	18.221

Proje başvurusu öncesi faydalanan annelerin ortalama geliri 11.031 TL iken faydalanmayan annelerin ortalama geliri 13.783 TL'dir. Saha araştırmasının yapıldığı dönemde (2022 Temmuz dönemi) ise ortalama gelir projeden faydalanan anneler için 19.697 TL, projeden faydalanmayan anneler için 18.221 TL'dir (**Tablo 27**).

Tablo 28. Annelerin Hanehalkı Büyüklüğü

Kişi sayısı	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
2	6	1,39	5	1,22
3	190	44,08	236	57,42
4	195	45,24	148	36,01
5	37	8,58	17	4,14
6 ve üzeri	3	0,70	5	1,21
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**

Projeden faydalanan annelerin %45,2'sinin hanesinde *4 kişi*, %44,1'inin hanesinde *3 kişi* ve %8,6'sının hanesinde *5 kişi* yaşamaktadır. Projeden faydalanmayan annelerin hanelerinde yaşayan kişi sayısının dağılımı ise %57,4 ile *3 kişi*, %36 ile *4 kişi* ve %4,1 ile *5 kişidir*. Bu anlamda, her iki grup için de hanehalkı büyüklüğünün genel olarak çekirdek aileyi temsil ettiğini söylemek mümkündür (**Tablo 28**).

Tablo 29. Annelerin Hanesinde Gelir Getirici Bir İşte Çalışan Kişi Sayısı

Kişi sayısı	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
0	-	-	3	0,73
1	39	9,05	77	18,73
2	389	90,26	329	80,05
3 ve üzeri	3	0,70	2	0,48
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**

Projeden faydalanan annelerin %90,3'ünün hanesinde *2 kişi* ve %9,1'inin hanesinde *1 kişi* çalışmaktadır. Faydalanmayan annelerin hanelerinde çalışan kişi sayısının dağılımı ise %80,1 ile *2 kişi* ve %18,7 ile *1 kişidir*. Bu bakımdan, projeden faydalanan annelerde her on katılımcıdan dokuzunun; projeden faydalanmayan annelerde ise her on katılımcıdan sekizinin çift kazananlı hanelerde yaşadığı görülmektedir. Ayrıca, tek kazananlı hane yapısı oranlarına bakıldığında projeden faydalanan annelerde faydalanmayan annelere göre yarıya düştüğü görülmektedir (**Tablo 29**).

4.1.3. Annelerin İstihdam Geçmişi

Saha araştırması kapsamında üzerine durulan bir diğer husus, deney ve kontrol grubundaki katılımcıların istihdam geçmişleri ve iş gücü piyasasına katılımlarına ilişkin mevcut durumun ortaya konulmasıdır. Bu bakımdan, her iki grup için de projeye katılmadan/başvurmadan önceki istihdam durumu, projeden faydalanan annelerin geçmişte sigortasız çalışma durumları, projeden faydalanmayan annelerin halihazırda sigortalı olarak çalışma durumu ve çalışma biçimi, her iki grup için de toplam iş tecrübesi ve bireysel gelir düzeyi araştırılmıştır.

Tablo 30. Annelerin Projeye Katılmadan/Başvurmadan Önce İstihdam Durumları

	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Sigortalı olarak çalışıyordum	296	68,68	224	54,50
Sigortasız olarak çalışıyordum	2	0,46	-	-
Çalışmıyordum (işsizdim)	14	3,25	30	7,30
Ücretli doğum iznindeydim	70	16,24	67	16,30
Ücretsiz doğum iznindeydim	49	11,37	90	21,90
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**

Gerek projeden yararlanan gerekse başvuruda bulunan ancak yararlanamamış olan annelerin proje başvurusu öncesinde iş gücü piyasasındaki durumlarına bakıldığında, ücretli ve ücretsiz doğum izninde olanlar (sırasıyla %16,2 ve %11,4) da dahil olmak üzere projeden yararlanan annelerin %96,3'ünün *sigortalı olarak çalıştığı* görülmüştür. Bununla birlikte, söz konusu grup içinde proje başvurusu öncesinde sigortasız olarak çalıştığını ifade eden 2 ve işsiz olduğunu söyleyen 14 anne bulunmaktadır. Diğer taraftan, projeden faydalanmayan ve istihdamda yer alan annelerin tamamının proje başvurusu öncesinde sigortalı olarak çalıştığını söylemek mümkündür. Buna göre, proje başvurusu öncesinde işsiz olduğunu ifade eden 30 katılımcı dışında, ücretli ve ücretsiz doğum izninde olanlar (sırasıyla %16,3 ve %21,9) da dahil olmak üzere *sigortalı çalışma* oranı %92,7'dir. Burada, ücretsiz doğum izni döneminde her ne kadar işverenin ücret ve sosyal güvenlik primi ödeme zorunluluğu bulunmasa da iş ilişkisinin (sigortalılığın) tamamen kesilmediği, başka bir ifadeyle devam edebileceği düşünülmelidir. Bununla birlikte, proje kapsamında

sunulan mali desteğin ücretli doğum iznindeyken proje başvurusunda bulunmuş olan ve yararlanmaya hak kazanan anneler için çocuk bakım sorumluluğunu yerine getirmek üzere ücretsiz izne ayrılma kararı açısından alternatif bir çözüm yolu yarattığı söylenebilir. Bu bağlamda, söz konusu anneler ücretsiz izin almak yerine istihdama katılarak hem sigortalılık sürelerinin devamını sağlamış hem de gelir elde etmenin sosyo-ekonomik faydalarına kavuşmuşlardır (**Tablo 30**).

Tablo 31. Projeden Faydalanan Annelerin Geçmişte Sigortasız Çalışma Durumları

Daha önce sigortasız olarak çalıştınız mı?	Frekans	Yüzde
Evet	78	18,10
Hayır	353	81,90
Toplam	**431**	**100**

Projeden faydalanan annelerin %18,1'i geçmiş dönemde sigortasız olarak çalıştığını belirtmiştir. Dolayısıyla, her on katılımcıdan neredeyse ikisinin kayıt dışı istihdam geçmişine sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (**Tablo 31**).

Tablo 32. Annelerin Toplam İş Tecrübesi

Toplam iş tecrübesi	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hiç	-	-	2	0,49
1 yıldan az	-	-	4	0,97
1 yıldan fazla 5 yıldan az	15	3,48	52	12,65
5 yıldan fazla 10 yıldan az	92	21,35	156	37,96
10 yıl ve daha fazla	324	75,17	197	47,93
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**

Projeden faydalanan annelerin toplam iş tecrübesi %75,2 ile *10 yıl ve daha fazla* ve %21,4 ile *5 yıldan fazla 10 yıldan azdır*. Projeden faydalanmayan anneler ise %47,9 oranında *10 yıl ve daha fazla*, %38 oranında *5 yıldan fazla 10 yıldan az* ve %12,7 oranında *1 yıldan fazla 5 yıldan az* iş tecrübesine sahiptirler. Bu doğrultuda, her dört

yararlanıcı anneden üçünün iş gücü piyasasında "deneyimli" bir grubun temsilcisi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, söz konusu grup için iş gücü piyasasında kalma ile istihdam devamlılığı eğiliminin yüksek olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte, projeden yararlanmayanlarda ise her iki kadından neredeyse birinin istihdam geçmişi açısından benzer bir profilde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (**Tablo 32**).

Tablo 33. Projeden Faydalanmayan Annelerin Halihazırda Sigortalı Olarak Çalışma Durumu ve Çalışma Biçimi

Sigortalı olarak çalışıyor musunuz?	Frekans	Yüzde
Evet	343	83,45
Hayır	68	16,55
Toplam	**411**	**100**
Annelerin çalışma biçimi	Frekans	Yüzde
Tam zamanlı	330	96,21
Yarı zamanlı	12	3,50
Proje bazlı (geçici)	1	0,29
Toplam	**343**	**100**

Projeden faydalanmayan annelerin %83,5'i halihazırda *sigortalı* olarak çalışmaktadır. Sigortalı olarak çalışan 343 annenin ise %96,2'si *tam zamanlı* olarak çalışmaktadır (**Tablo 33**).

Tablo 34. Projeden Faydalanan Annelerin Çalışma Biçimi

Annelerin çalışma biçimi	Frekans	Yüzde
Tam zamanlı	436	98,84
Yarı zamanlı	3	0,70
Proje bazlı (geçici)	2	0,46
Toplam	**431**	**100**

Projeden faydalanan annelerin ise %98,8'i *tam zamanlı* olarak çalışmaktadır. Söz konusu grubun, başlangıçta projeye başvuru şartlarını sağladığı düşünüldüğünde, neredeyse tamamının tam zamanlı istihdamda yer alması şaşırtıcı değildir (**Tablo 34**).

Tablo 35. Annelerin Bireysel Gelir Düzeyleri

Aylık Net Ücret Geliri	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
5.500 TL (asgari ücret)	66	15,31	72	20,99
5.501 – 7.500 TL	129	29,93	95	27,70
7.501 – 10.000 TL	112	25,99	74	21,57
10.001 – 15.000 TL	68	15,78	45	13,12
15.001 TL ve üzeri	56	12,99	57	16,62
Toplam	**431**	**100**	**343**	**100**

Projeden faydalanan annelerin %29,9'u *5.501–7.500 TL*, %26'sı *7.501–10.000 TL*, %15,8'i *10.001–15.000 TL*, %15,3'ü *Asgari ücret* ve %13'ü *15.001 TL ve üzeri* bireysel ücrete sahiptir. Projeden faydalanmayan annelerin bireysel ücretleri ise %27,7 oranında *5.501–7.500 TL*, %21,6 oranında *7.501–10.000 TL*, %21 oranında *asgari ücret*, %16,6 oranında *15.001 TL ve üzeri* ve %13,1 oranında *10.001–15.000 TL* şeklindedir. Her iki grup için de her üç kadından yaklaşık olarak birinin 10.000 TL ve üzerindeki daha yüksek ücretli işlerde çalıştığı görülmektedir. Buna karşılık, yararlanıcı annelerin yüzde 45'i, projeden yararlanmayan annelerin ise neredeyse yarısı, çalışması karşılığında 7.500 TL ve altında, yani daha düşük düzeyde ücret geliri elde etmektedir. Kadınların daha yüksek ücret geliri elde etmesi durumunda, istihdamın fırsat maliyeti (örneğin, ücretli olarak iş gücü piyasasında çalışmak yerine ev işleri ve bakım sorumluluklarının üstlenilmesi gibi) de yükselmektedir. Bununla birlikte, erken çocukluk dönemine ilişkin olarak evde alınan bakım hizmetinin, başka bir ifadeyle bakıcı maliyetinin kurumsal bakım hizmetleri ile karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu düşünüldüğünde, söz konusu maliyetin karşılanmasının bu gelir grubundaki kadınlar için görece daha kolay olduğu söylenebilir (**Tablo 35**).

4.1.4. Etki

Projenin yarattığı etkinin mali destekten yararlanan anneler açısından değerlendirilmesinde altı unsur ele alınmıştır. Bu unsurlar;
Annenin iş gücü piyasasında kalma durumu ve istihdam sürekliliği üzerindeki muhtemel etkiler,

- Gelir etkisi,
- İş- yaşam dengesi üzerindeki etkiler,
- Bakım hizmeti maliyet etkisi,
- Bakım hizmeti kalite etkisi ve
- Sürdürülebilirlik

şeklindedir.

4.1.4.1. İşgücü piyasasında kalma durumu ve istihdam sürekliliği

Çalışmanın teorik arka planında da ele alındığı üzere, çalışan kadınlar anne olduktan sonra özellikle erken çocukluk dönemine ilişkin bakım sorumluluğunu yerine getirmek üzere iş gücü piyasasından belirli bir süre -veya uzun bir süre- çekilebilmektedir. Bu bakımdan, çocuk bakım sorumluluğunun örneğin bir bakıcı tarafından çalışma saatleri süresince üstlenilmesi, kadının iş gücüne ve istihdama daha kısa sürede dönmesini sağlamaktadır. Bu husus, aynı zamanda istihdamın sürekliliği, başka bir ifadeyle kesintisiz şekilde devam etmesi açısından da önemlidir. Saha araştırması kapsamında, projenin söz konusu süreklilik üzerindeki etkilerinin belirlenebilmesi için mali destekten faydalanan annelere mali destek almamış olmaları durumundaki istihdam kararları ile mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam edip etmeyeceklerine ilişkin eğilimleri sorulmuştur.

Tablo 36. Projeden Faydalanan Annelerin İş Gücü Piyasasında Kalma Olasılığı

Proje kapsamında mali destek almasaydınız yine de sigortalı olarak çalışmaya devam eder miydiniz?	Frekans	Yüzde
Evet	287	66,59
Hayır	144	33,41
Toplam	**431**	**100**

Projeden faydalanan annelerin %66,6'sı proje kapsamında mali destek almasa da sigortalı olarak iş gücü piyasasında kalmaya devam edecek iken, %33,4'ü sigortalı olarak çalışmaya devam etmeyi düşünmemektedir. Bu bakımdan, her on katılımcıdan üçünün sigortalı olarak çalışmayı sürdürmesinde proje kapsamında verilen mali desteğin etkili olduğu söylenebilir **(Tablo 36).**

Tablo 37. Annelerin Çalışmasını Teşvik Eden Faktörler

	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Aile bütçesine katkıda bulunmak	357	82,83	282	68,61
Ekonomik özgürlük	304	70,53	238	57,91
Sosyal güvence (sigor-(talı çalışma	291	67,52	216	52,55
Kariyer hedefi	154	35,73	114	27,74
Sosyal ilişkiler	54	12,53	34	8,27
İş tecrübesi kazanmak	46	10,67	29	7,06
Cevap sayıları: Projeden faydalanan anneler 431, projeden faydalanmayan anneler 411				

Saha araştırması kapsamında, projeden yararlanan anneler ile projeye başvurmuş ancak yararlanamamış olan annelerin istihdama katılmalarını teşvik eden faktörler konusundaki görüşleri de alınmıştır. Buna göre, projeden faydalanan annelerin çalışmasını teşvik eden en önemli faktör %82,8 oranında *aile bütçesine katkıda bulunmaktır*. Bu faktörü %70,5 oranında *ekonomik özgürlük* ve %67,5 oranında *sosyal güvence (sigortalı çalışmak)* izlemektedir. Benzer şekilde projeden faydalanmayan anneler için de öncelikli faktörlerin ve sıralamanın değişmediği görülmüştür (**Tablo 37**).

Tablo 38. Annelerin Mali Destek Sonrası İş Gücü Piyasasında Kalma Olasılığı

Aldığınız mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam edecek misiniz?	Projeden Faydalanan Anneler		*Şayet proje kapsamında mali destek almış olsaydınız, mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam eder miydiniz?*	Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Evet	395	91,65	Evet	394	95,86
Hayır	36	8,35	Hayır	17	4,14
Toplam	**431**	**100**	**Toplam**	**411**	**100**

Saha araştırmasından elde edilen bulgular, projeden faydalanan annelerin %91,7'sinin mali destek sonrası sigortalı olarak iş gücü piyasasında kalmaya devam etmek istediklerini göstermektedir. Projeden yararlanmayan annelerin %95,9'u da mali destek almış olsaydı destek sonrası sigortalı olarak çalışmaya devam edebileceğini düşündüğünü belirtmiştir. Toplam iş tecrübesinin çoğunlukla 10 yıl ve daha fazla olması ile mali desteğin olmaması durumunda dahi istihdam eğiliminin yüksek (%66,6) (**Tablo 36**) olacağı yönündeki bulgular da dikkate alındığında, mali destek bittiğinde yararlanıcı annelerin istihdamda kalma eğilimlerinin yüksek olması şaşırtıcı değildir. Her iki grup için de istihdam sürekliliğine işaret eden bu soruya katılımcıların neredeyse tamamının bu yönde cevap vermesi kadın istihdamı açısından son derece önemlidir (**Tablo 38**).

Projenin iş gücü piyasasında kalma ve istihdam devamlılığı açısından etkilerini ortaya koymak üzere sorulan *"Proje kapsamında mali destek almasaydınız yine de sigortalı olarak çalışmaya devam eder miydiniz?" ile "Aldığınız mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam edecek misiniz?"* soruları çapraz olarak değerlendirilmiştir. Buna göre, proje kapsamında mali destek almamış olması durumunda istihdamda yer almayacağını ifade eden 113 katılımcı için mali

destek bittiğinde de sigortalı çalışma eğiliminin devam ettiği görülmüştür. Başka bir ifadeyle, projeden faydalanan annelerden şayet mali destek almasaydı sigortalı olarak çalışmayı bırakmayı düşünenlerin %78,5'i mali destek sonrası sigortalı olarak iş gücü piyasasında kalmaya devam etmeyi düşünmektedir. Bu bulguya dayanarak proje sayesinde iş gücü piyasasında kalma olasılığının yükseldiği ve istihdam sürekliliği üzerinde olumlu yönde bir etkinin ortaya çıktığını söylemek mümkündür (**Tablo 39**).

Tablo 39. Sigortalı Çalışmanın Sürekliliğine İlişkin Muhtemel Etki

	Aldığınız mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam edecek misiniz?		
Proje kapsamında mali destek almasaydınız yine de sigortalı olarak çalışmaya devam eder miydiniz?	Evet	Hayır	Toplam
Evet	282	5	287
Yüzde	98,26	1,74	100
Hayır	113	31	144
Yüzde	78,47	21,53	100
Toplam	395	36	431
Yüzde	91,65	8,35	100

4.1.4.2. Gelir etkisi

İş gücü piyasasına kalma ve istihdam sürekliliğinin yanı sıra projenin muhtemel bir diğer sosyal etkisinin projeden yararlanan kadınların bireysel ve hane gelirleri üzerinde, dolayısıyla refah düzeylerinde ortaya çıkması hedeflenmiştir. Bu bakımdan, daha önceki bölümden de hatırlanacağı üzere gerek projeden yararlanan gerekse başvuruda bulunmuş ancak yararlanamamış olan annelerin istihdam kararları açısından temel belirleyici faktör, aile bütçesine katkıda bulunmaktır (sırasıyla %82,8 ve %68,6). Dolayısıyla, proje kapsamında sağlanan mali desteğin gerek bireysel gerekse hane gelirleri üzerindeki etkisi, katılımcıların istihdamda kalma davranışı açısından son derece önemlidir. Benzer şeklide, çalışmanın teorik çerçevesinde de vurgulandığı üzere, kadınların istihdam kararı üzerinde etkili olan faktörlerden biri de kadının iş gücü piyasasına girmesi sonucunda elde edeceği kazanç düzeyi ile çalışması nedeniyle kadın tarafından yerine getirilemeyecek olan ev işleri ve çocuk bakım sorumluluklarının piyasalaşması (piyasadan satın alınması) durumunda ödenecek bedel arasındaki farktır. Bu bağlamda, kadının elde edeceği kazancın söz konusu sorumlulukların piyasa fiyatından yüksek olması halinde istihdama katılma eğilimi artmaktadır. Buna karşılık, söz konusu fark ne kadar az ise çoğunlukla kadının iş gücü piyasasına katılması yerine söz konusu sorumlulukları üstlenerek hane refahına katkı sağlaması tercih edilmektedir. Dolayısıyla, proje kapsamında

sağlanan mali desteğin bireysel ve hane gelirlerine ne ölçüde katkı sağladığı, proje ile ulaşılmak istenen hedeflerin gerçekleşme performansı kadar gelecek dönemde uygulanacak proje ve politikaların tasarımı bakımından da önemlidir.

Tablo 40. Mali Desteğin Annelerin Bireysel Gelirine Etkisi

Proje kapsamında aldığınız mali destek bireysel gelirinize ne ölçüde katkı sağladı?	Projeden Faydalanan Anneler		*Proje kapsamında mali destek almış olsaydınız, bireysel gelirinize ne ölçüde katkı sağlardı?*	Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç katkısı olmadı	22	5,10	Hiç katkısı olmazdı	10	2,43
Az katkısı oldu	13	3,02	Az katkısı olurdu	10	2,43
Orta düzeyde katkısı oldu	37	8,58	Orta düzeyde katkısı olurdu	60	14,60
Fazla katkısı oldu	47	10,90	Fazla katkısı olurdu	64	15,57
Çok fazla katkısı oldu	312	72,39	Çok fazla katkısı olurdu	267	64,96
Toplam	**431**	**100**	**Toplam**	**411**	**100**
Bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi;					
H_0:$\pi_{deney}=\pi_{kontrol}$					
H_1:$\pi_{deney}\neq\pi_{kontrol}$					
z_h=1,0407; p=0,2980					

Projeden faydalanan annelerin %72,4'ü aldıkları mali desteğin bireysel gelirlerine *çok katkısı olduğunu*, %10,9'u *katkısı olduğunu*, %8,6'sı *orta düzeyde katkısı olduğunu*, %3'ü *az katkısı olduğunu* belirtirken; %5,1'i mali desteğin bireysel geliri üzerinde *herhangi bir katkısı olmadığını* ifade etmişledir. Mali desteğin bireysel geliri üzerindeki etkisini çok katkısı oldu ve *katkısı oldu* şeklinde tanımlayan katılımcıların toplam oranı dikkate alındığında, destekten yararlanan her on katılımcıdan sekizi için desteğin bakıcı maliyetlerinin önemli bir bölümünü karşılamış olduğu söylenebilir. Diğer taraftan, iki grup arasındaki farkın ortaya konulabilmesi için projeden faydalanmayan annelerin de konuya ilişkin görüşleri alınmıştır. Buna göre, projeden yararlanmamış olan katılımcıların %65'i mali destek almış olmaları durumunda söz konusu desteğin bireysel gelirlerine *çok katkısı olacağını*, %15,6'sı *katkısı olacağını,* %14,6'sı *orta düzeyde katkısı olacağını,* %2,4'ü *az katkısı olacağını* ve yine %2,4'ü

hiç katkısı olmayacağını düşündüğünü ifade etmiştir. En yüksek etkiyi temsil eden iki kategori için iki grup arasındaki farkın çok düşük olması (2,76 yüzde puan), projeden yararlanmayan katılımcıların dahi mali desteğin bireysel gelirler üzerindeki etkisinin farkında olduğunu göstermektedir. Mali desteğin bireysel gelire katkısının fazla/çok fazla olduğunu veya olacağını düşünen annelerin oranının, yukarıda belirtildiği gibi iki grup açısından çok farklı olmamasının istatistiksel olarak geçerliliği bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, %5 anlamlılık düzeyinde iki grup arasında (p=0,2980 > 0,05) mali desteğin bireysel gelire sağlayacağı katkının farklılaşmadığını göstermiştir (**Tablo 40**).

Bununla birlikte, yukarıda da ifade edildiği üzere, çocuk bakım maliyetine proje aracılığıyla yapılan mali katkı, kadınların istihdamda yer alma karşılığında elde ettikleri ücret gelirleri ile çocuk bakım sorumluluğu için bakıcıya verilen bedel arasındaki farkın açılmasını sağlayarak hem yararlanıcı annelerin iş gücü piyasasında kalmasına hem de bireysel refah artışına etki etmiştir.

Tablo 41. Mali Desteğin Annelerin Hane Gelirine Etkisi

Proje kapsamında aldığınız mali destek bireysel gelirinize ne ölçüde katkı sağladı?	Projeden Faydalanan Anneler		*Proje kapsamında mali destek almış olsaydınız, bireysel gelirinize ne ölçüde katkı sağlardı?*	Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç katkısı olmadı	30	6,96	Hiç katkısı olmazdı	10	2,43
Az katkısı oldu	16	3,71	Az katkısı olurdu	18	4,38
Orta düzeyde katkısı oldu	37	10,90	Orta düzeyde katkısı olurdu	58	14,11
Fazla katkısı oldu	47	14,39	Fazla katkısı olurdu	77	18,73
Çok fazla katkısı oldu	312	64,04	Çok fazla katkısı olurdu	248	60,34
Toplam	**431**	**100**	**Toplam**	**411**	**100**
Bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi; $H_0: \pi_{deney} = \pi_{kontrol}$ $H_1: \pi_{deney} \neq \pi_{kontrol}$ z_h=0,2269; p=0,8205					

Mali desteğin bireysel gelirler üzerindeki etkilerine benzer bir durum hane gelirleri açısından söz konusudur. Bu anlamda, projeden faydalanan annelerin %64'ü aldıkları mali desteğin hane gelirlerine çok katkısı olduğunu, %14,4'ü katkısı olduğunu, %10,9'u orta düzeyde katkısı olduğunu ve %3,7'si de az katkısı olduğunu ifade etmişken; %7'si desteğin herhangi bir katkısı olmadığını belirtmiştir. Diğer taraftan, projeden faydalanmayan annelerin %60,3'ü mali destek almış olmaları durumunda söz konusu desteğin hane gelirlerine çok katkısı olacağını, %18,7'si katkısı olacağını, %14,1'i orta düzeyde katkısı olacağını ve %4,4'ü de az katkısı olacağını ve %2,4'ü ise hiçbir katkısı olmayacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Her iki grupta da hane gelirine katkının fazla/çok fazla olduğunu veya olacağını düşünen annelerin oranının istatistiksel olarak farklılaşmadığını test etmek amacıyla bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, %5 anlamlılık düzeyinde iki grup arasında (p=0,8205>0,05) mali desteğin annenin hane gelirine sağlayacağı katkının farklılaşmadığını göstermiştir. Ayrıca, her iki grup için de her on katılımcıdan neredeyse sekizinin mali desteğin hane geliri üzerinde olumlu yönde katkısı olacağı yöndeki görüşlerinden hareketle, projenin hane refahı ve dolayısıyla toplumsal refah üzerinde yüksek düzeyde sosyal etki yarattığını söylemek mümkündür **(Tablo 41).**

4.1.4.3. İş-yaşam dengesi üzerindeki etkileri

Projenin sosyal etkisinin ortaya konulması bakımından üzerinde durulan bir diğer husus, projeden yararlanan kadınların iş-yaşam dengesi üzerindeki etkilerdir. Kısaca iş ve özel yaşamın uyumlu olmasını tanımlayan iş-yaşam dengesi, çalışan anneler için hem profesyonel iş hayatının taleplerinin hem aile yaşamında üstlenilen sorumlulukların karşılandığı ve dolayısıyla "dengede" olduğu durumdur. Projenin iş-yaşam dengesi üzerindeki etkilerinin ortaya konulabilmesi amacıyla gerek faydalanıcı annelere gerekse projeden faydalanamamış olan annelere iki temel soru sorulmuştur. Elbette ki, teorik olarak iş-yaşam dengesinin sağlanıp sağlanmadığını belirlemek üzere çok daha kapsamlı bir ölçek kullanılması gerekmektedir. Ancak soru setinin genişliği ve saha araştırmasında proje hedeflerinin gerçekleşme performansının belirlenmesine öncelik verilmesi nedeniyle, proje kapsamında desteklenen eğitimli bakıcı hizmeti sunumunun iş-yaşam dengesine etkileri genel olarak sorgulanmıştır.

İlk olarak, projeden yararlanan annelerin %98,1'i, başka bir ifadeyle neredeyse tamamı, eğitimli bakıcı hizmeti sayesinde işteki sorumluluklarını; %95,1'i de evdeki sorumluluklarını daha iyi yerine getirebildiğini düşündüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla, projeden yararlanmış olan annelerin geneli için projenin iş-yaşam dengesi üzerinde pozitif yönde etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, her ne kadar projeden yararlanmamış olmaları nedeniyle etkileri doğrudan tecrübe etme şansları olmasa da projeden yararlanmamış olan annelerin de eğitimli bakıcı hizmeti sayesinde gerek işteki gerekse evdeki sorumluluklarını daha iyi yerine getirilebileceği şeklinde bir algıya sahip oldukları görülmüştür. Söz konusu bulguya dayanarak, kontrol grubunda yer alan anneler için de projenin iş-yaşam dengesi üzerindeki muhtemel etkisinin yüksek olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. **(Tablo 42)**

Tablo 42. Annelerin İş-Yaşam Dengesi Üzerindeki Etki Düzeyi,

Eğitimli bakıcı hizmeti sayesinde <u>işteki sorumlulukların</u> daha iyi yerine getirilebildiğine/ getirilebileceğine yönelik görüşler				
	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle düşünmüyorum	1	0,23	1	0,24
Düşünmüyorum	4	0,93	16	3,89
Kararsızım	3	0,70	6	1,46
Düşünüyorum	140	32,48	142	34,55
Kesinlikle düşünüyorum	283	65,66	246	59,85
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**
Bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi; H_0:$\pi_{deney}=\pi_{kontrol}$ H_1:$\pi_{deney}\neq\pi_{kontrol}$ z_h=2,8792; p=0,0040				
Eğitimli bakıcı hizmeti sayesinde <u>evdeki sorumlulukların</u> daha iyi yerine getirilebildiğine/getirilebileceğine yönelik görüşler				
	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle düşünmüyorum	1	0,23	-	-
Düşünmüyorum	14	3,25	13	3,16
Kararsızım	6	1,39	5	1,22
Düşünüyorum	144	33,41	143	34,79
Kesinlikle düşünüyorum	266	61,72	250	60,83
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**
Bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi; H_0:$\pi_{deney}=\pi_{kontrol}$ H_1:$\pi_{deney}\neq\pi_{kontrol}$ z_h=-0,3382; p=0,7352				

Aynı zamanda, eğitimli bakıcı hizmeti sayesinde annelerin işteki sorumluluklarını yerine getirme durumunun iki grup arasında bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre, %5 anlamlılık düzeyinde iki grup arasında farklılaşma vardır (p=0,004<0,05). Projeden yararlanan annelerin eğitimli bakıcı hizmeti sayesinde evdeki sorumluluklarını yerine getirme oranı (%98,1) projeden yararlanmayan annelere göre daha yüksektir (%94,4). Diğer taraftan, iki gruptaki annelerin arasında eğitimli bakıcı hizmeti sayesinde evdeki sorumluluklarını yerine getirme oranları arasında farklılaşma olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan z testi sonuçlarına göre, %5 anlamlılık düzeyinde farklılaşma bulunmamıştır (p=0,7352>0,05) (**Tablo 42**).

4.1.4.4. Bakım hizmeti maliyet etkisi

Proje kapsamında sağlanan mali desteğin temel işlevi, anneler ve dolayısıyla haneler için çocuk bakım hizmetinden doğan mali yükün azaltılmasıdır. Bu bakımdan, projenin bakım hizmeti maliyeti üzerindeki doğrudan etkisi araştırılmıştır. Mali desteğin bakım maliyeti üzerini karşılama performansının, başka bir ifadeyle etkisinin belirlenebilmesi için öncelikle proje başvurusu öncesinde çocuk bakım sorumluluğunun kim tarafından karşılandığı sorgulanmıştır. Buna göre, özellikle proje başvurusu öncesinde de bakıcı hizmeti alanlar için karşılaştırmalı bir perspektif ortaya konulmuştur. Dahası, bakım maliyetinin ücretin dışındaki diğer bileşeni olan sigorta prim maliyetlerinin karşılanması noktasında katılımcıların devlet tarafından sağlanan sigorta prim teşviklerinden ne kadar faydalandığı hususu da ele alınmıştır. Bu sayede, prim teşviklerine ilişkin farkındalık düzeyi de belirlenmiştir.

Tablo 43. Annelerin Proje Başvurusu Öncesi Çocuk Bakım Sorumluluğunu Üstlenen Kişi

	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kendim	222	51,51	193	46,96
Eşim	2	0,46	5	1,22
Eğitimli bakıcı	23	5,34	14	3,41
Eğitimsiz bakıcı	47	10,90	19	4,62
Büyükanne/ büyükbaba (anane/babaanne/dede)	115	26,68	155	37,71
Akraba	19	4,41	18	4,38
Komşu	2	0,46	2	0,49
Okul öncesi eğitim veya bakım kurumu (kreş/anaokulu)	1	0,23	5	1,22
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**

İlk olarak, projeden faydalanan annelerin %51,5'i ve faydalanmayan annelerin ise %47'si proje öncesi çocuğa bakım sorumluluğunda birinci sırada *kendisinin* yer aldığını belirtmiştir. Bununla birlikte, proje başvurusu öncesindeki süreçte bakım sorumluluklarının üstlenilmesi açısından ön plana çıkan ikinci aktör, *büyükanne/ büyükbabalardır* (Cevaplanma oranı; projeden faydalanan anneler için %26,7 ve faydalanmayan anneler için %37,7). Proje öncesinde mali destekten faydalanan annelerin %10,9'u *eğitimsiz* ve %5,3'ü de *eğitimli bakıcı* çalıştırdığını ifade etmiştir. Projeden faydalanmayan anneler içinse eğitimli ya da eğitimsiz bakıcı çalıştırdığını belirten katılımcıların oranı sırasıyla %3,4 ve %4,6'dır. Öte yandan, her iki grup için de sınırlı sayıda katılımcı için çocuk bakımının eşler, akrabalar, komşular veya okul öncesi eğitim/ bakım kurumları tarafından sağlandığı görülmüştür (**Tablo 43**).

Tablo 44. Annelerin Proje Başvurusu Öncesi Ortalama Bakıcı Ücreti

	Bakıcı Sayısı	(Ortalama Ücret (TL
Projeden Faydalanan Anneler	70	2.341
Projeden Faydalanmayan Anneler	33	3.766

Proje başvurusu öncesi dönemde, çocuk bakım sorumluluğunun eğitimli ya da eğitimsiz bir bakıcı tarafından üstlenildiği katılımcılar tarafından beyan edilen ortalama bakıcı ücreti, projeden faydalanan anneler (70 kişi) için 2.341 TL iken projeden faydalanmayan anneler (33 kişi) için 3.766 TL'dir (**Tablo 44**).

Tablo 45. Annelerin Proje Başvurusu Öncesi Sigortalı Bakıcı Çalıştırma Eğilimi

Projeye başvurmadan önce bakıcınıza sigorta ?yapmış mıydınız	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	23	32,86	10	30,30
Hayır	47	67,14	23	69,70
Toplam	**70**	**100**	**33**	**100**

Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de değinildiği üzere, sigorta mevzuatı açısından ev hizmetleri kapsamında yer alan bakıcılık, kayıt dışı istihdamın son derece yüksek olduğu bir alandır. Bu anlamda, bu ve benzeri projelerle hedeflenen çıktılardan biri gerek ev hizmetleri kapsamındaki işverenler, yani hanehalkları gerekse çalışanlar açısından sigortalı çalışma ve çalıştırma bilincinin artırılmasıdır. Saha araştırması kapsamında, katılımcı annelere proje başvurusu öncesinde istihdam ettikleri bakıcılar için sigorta yaptırıp yaptırmadıkları sorulmuştur. Buna göre, daha önce bakıcı çalıştıran ve projeden yararlanan annelerin %32,9'u, projeden yararlanamamış olan annelerin ise %30,3'ü bakıcıları için sigorta yaptırdıklarını ifade etmiştir. Söz konusu bulgulardan hareketle, saha araştırması kapsamında proje

öncesinde bakıcı çalıştırılan her on haneden neredeyse yedisinde bakıcıların kayıt dışı şekilde çalıştırıldığı görülmüştür. Dolayısıyla, projenin "sigortalı çalışma ve çalıştırma" eksenli sosyal etkisinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür (**Tablo 45**).

Tablo 46. Proje Başvurusu Öncesi Sigortalı Bakıcı Çalıştıran Annelerin Sigorta Prim Teşviklerinden Yararlanma Durumu

Projeye başvurmadan önce bakıcınız için sigorta prim teşviklerinden yararlanıyor muydunuz?	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	14	60,87	5	50,00
Hayır	9	39,13	5	50,00
Toplam	**23**	**100**	**10**	**100**

Prim teşvikleri, istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması, kayıt dışı istihdamın önlenmesi ve primlerin düzenli şekilde ödenmesi için yürürlükte olan talep yönlü bir aktif istihdam politikasıdır. Bu anlamda, projeden yararlanan ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun Ek 9. maddesi kapsamında işveren sayılan anneler (ev hizmetlerinde ay içinde 10 gün ve daha fazla süreyle sigortalı çalıştıran gerçek kişiler), gerekli koşulları sağlamaları durumunda yanlarında çalışan bakıcılar için prim teşviklerinden yararlanabilmektedir. Saha araştırması çerçevesinde üzerinde durulan hususlardan biri de araştırmaya katılan annelerin söz konusu teşviklerin farkında olup olmadıklarıdır. Bu bağlamda, gerek projeden yararlanma öncesinde (deney ve kontrol gruplarındaki annelerin) gerekse halihazırda proje kapsamında mali destek alınan bakıcılar için (deney grubundaki annelerin) bu teşviklerden yararlanılıp yararlanılmadığı araştırılmıştır. Proje başvurusu öncesinde sigortalı bakıcı çalıştıran anneler içinde sigorta prim teşviklerinden yararlananların oranı ise projeden faydalanan anneler için %60,9 ve projeden faydalanmayan anneler için %50'dir. Bu bakımdan, proje başvurusundan önceki dönemde her ne kadar sigortalı bakıcı çalıştırma eğiliminin düşük olduğu görülse de söz konusu sınırlı grup içinde sigorta teşviklerinden yararlanma düzeyi en az %50'dir (**Tablo 46**).

Projeden faydalanmayan annelerin çocuğuna %34,3 oranında *kendisi*, %31,4 oranında *büyükanne/büyükbaba*, %12,4 oranında *eğitimsiz bakıcı* ve %5,1 oranında *eğitimli bakıcı* bakmaktadır (**Tablo 47**).

Tablo 47. Projeden Faydalanmayan Annelerin Halihazırda Çocuk Bakım Sorumluluğunu Üstlenen Kişi

	Frekans	Yüzde
Kendim	141	34,31
Büyükanne/ büyükbaba (anane/baba-anne/dede)	129	31,39
Eğitimsiz bakıcı	51	12,41
Okul öncesi eğitim veya bakım kurumu (kreş/anaokulu)	27	6,57
Akraba	25	6,08
Eğitimli bakıcı	21	5,11
Eşim	10	2,43
Komşu	7	1,70
Toplam	**411**	**100**

Tablo 48. Annelerin Halihazırdaki Çalıştırdığı Ortalama Bakıcı Ücreti

	Bakıcı Sayısı	Ortalama Ücret (TL)
Projeden Faydalanan Anneler	431	4.615
Projeden Faydalanmayan Anneler	72	4.808

Proje öncesi ve sonrasında, projeden faydalanabilme açısından temel şartlardan biri olan "sigortalı çalıştırma" koşulu da dikkate alındığında, proje öncesi dönem ile mevcut durumun (saha araştırmasının gerçekleştirildiği dönem) karşılaştırılabilmesi için halihazırda bakıcılar için ödenen ortalama ücretler de araştırılmıştır. Buna göre, projeden faydalanan annelerin tamamı için hesaplanan ortalama bakıcı ücretinin 4.615 TL düzeyinde olduğu görülürken, saha araştırmasının gerçekleştirildiği dönemde eğitimli/eğitimsiz bakıcı çalıştıran ve projeden faydalanmayan 72 annenin beyanından hareketle hesaplanan ortalama ücret 4.808 TL düzeyindedir (**Tablo 48**).

Tablo 49. Halihazırda Sigortalı Bakıcı Çalıştıran Annelerin Sigorta Prim Teşviklerinden Yararlanma Durumu

Sigortalı prim teşvikinden yararlanıyor musunuz?	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	183	42,46	8	11,11
Hayır	248	57,54	64	88,89
Toplam	**431**	**100**	**72**	**100**
Bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi; $H_0:\pi_{deney}=\pi_{kontrol}$ $H_1:\pi_{deney}\neq\pi_{kontrol}$ z_h=-5,0735; p=0,0000				

Projeden faydalanan annelerin %42,5'i halihazırda sigortalı bakıcısı için sigorta prim teşvikinden yararlanıyor iken bu oran projeden faydalanmayan annelerde sadece %11,1'dir. İki grup arasındaki bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlılığı bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi yardımıyla incelenmiştir. testi sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde (p=0,000 < 0.05) iki grup arasında bakıcı için sigorta teşvikinden yararlanma oranları arasında istatistiksel olarak bir farklılık bulunmuştur.

Bu noktada, projeden faydalanan anneler ile faydalanmayan anneler arasında prim teşviklerinden yararlanma düzeyinin önemli ölçüde farklı olması, projenin prim teşviklerinden yararlanma farkındalığını artırdığı ve böylece bakıcıyı kayıtlı çalıştırma ve işçilik maliyetlerini azaltma konusunda yararlanıcı annelere daha yüksek düzeyde katkı sağladığı söylenebilir. Proje personelinin konuya ilişkin olarak yararlanıcıları bilgilendirmesinin de bu bakımdan etkisi büyüktür (**Tablo 49**).

Tablo 50. Annelerin Çocuk Bakım Sorumluluğunun Gerçekleştirildiği Yer

	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kendi Evimde	328	76,10	61	84,72
Bakıcının Evinde	103	23,90	10	13,89
Büyükanne/büyükbaba evinde			1	1,39
Toplam	**431**	**100**	**72**	**100**

Projeden yararlanma şartlarından bir diğeri, çocuk bakım sorumluluğunun işverenin evinde ya da bakıcının evinde yerine getirilmesidir. Bu bakımdan, projeden faydalanan annelerin %76,1'inin çocuğuna bakıcı tarafından *işverenin (annenin) evinde*, %23,9'unun ise *bakıcının evinde* bakılmaktadır. Projeden faydalanmayan annelerde ise bakım sorumluluğunun *işveren* (*anne) evinde* yerine getirilme oranı %84,7 ve *bakıcı evinde* yerine getirilme oranı da %13,9'dur (**Tablo 50**).

4.1.4.5. Bakım hizmeti kalite etkisi

Projeden yararlanma şartlarından biri de -bakım hizmeti kalitesi üzerinde doğrudan etkisi olan- istihdam edilen bakıcının eğitimli olmasıdır. Bu bağlamda, katılımcılara öncelikle eğitimli bakıcıları nasıl buldukları sorulmuştur.

Tablo 51. Annelerin Eğitimli Bakıcı Temin Kaynakları

	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Tanıdık vasıtasıyla	337	78,19	16	76,19
İlan yoluyla	57	13,23	5	23,81
İŞKUR üzerinden	16	3,71	-	-
Projenin sosyal medya hesabındaki yorumlardan	6	1,39	-	-
Bireysel başvuru aracılığıyla	6	1,39		
Komşu aracılığıyla	5	1,16	-	-
Ajans/ Bakıcı firması vasıtasıyla	3	0,70	-	-
Halk eğitim merkezi aracılığıyla	1	0,23	-	-
Toplam	**431**	**100**	**21**	**100**

Eğitimli bakıcının temini açısından ilk sırada yer alan kaynak, projeden faydalanan anneler için %78,2 ve projeden faydalanmayan anneler içinse %76,2 oranıyla *tanıdıklardır*. Çocuk bakımının kim tarafından üstlenildiği konusu "güven" duygusu ile çok yakın ilişkili olduğundan, bakıcı temininde tanıdıklardan alınan "referanslar" son derece belirleyicidir. Her iki grup için de bakıcı temininde ikinci kaynağın *ilan yoluyla* temin olduğu görülmüştür (**Tablo 51**).

Tablo 52. Annelerin Projeden Yararlanabilmek İçin Bakıcıyı Eğitim Almaya Teşvik Etme Durumu

Bakıcıyı eğitim almaya teşvik ettiniz mi?	Projeden Faydalanan Anneler		*Bakıcıyı eğitim almaya teşvik eder miydiniz?*	Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Evet	331	76,80	Evet	399	97,08
Hayır	100	23,20	Hayır	12	2,92
Toplam	**431**	**100**	**Toplam**	**411**	**100**
Bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi;					
H_0:$\pi_{deney}=\pi_{kontrol}$					
H_1:$\pi_{deney}\neq\pi_{kontrol}$					
z_h=0,6628; p=0,0000					

Yukarıda da belirtildiği üzere, projeden faydalanılabilmesi için bakıcının eğitimli olması gerektiğinden, özellikle proje başvurusu öncesinde eğitimsiz bir bakıcı istihdam eden veya proje sayesinde istihdam etmek üzere bulduğu bakıcı henüz eğitimsiz olan potansiyel yararlanıcıların söz konusu bakıcıları eğitim almaları yönünde teşvik etmeleri gerekmiştir. Bu anlamda, projeden faydalanan annelerin %76,8'inin projeden yararlanabilmek için bakıcılarını eğitim almaya teşvik ettikleri görülmüştür. Projeden faydalanan annelerden %23,2 oranındaki grubun bakıcısının da proje öncesinde zaten eğitimli olduğu değerlendirilmektedir. Benzer şekilde, projeden yararlanamamış olan annelerin neredeyse tamamı (%97,1) da projeden yararlanabilmek için bakıcılarını eğitim almaya teşvik edeceklerini ifade etmişlerdir. Söz konusu bulgular, projeden yararlanma yönündeki güçlü isteği ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, iki grup arasındaki bu oransal farklılığın istatistiksel olarak anlamlılığı bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi yardımıyla incelenmiştir. testi sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde (p=0,000< 0.05) iki grup arasında bakıcı için sigorta teşvikinden yararlanma oranları arasında istatistiksel olarak bir farklılık bulunmuştur (**Tablo 52**).

Projeden yararlanan 331 annenin %71,6'sı yararlanma şartını yerine getirmek üzere eğitim bedelini *kendisinin*, %22,1'i ise *bakıcısının* karşıladığını, 5 katılımcı da eğitim masrafını *bakıcı ile yarı yarıya üstlendiklerini ifade etmiştir* (**Tablo 53**).

Tablo 53. Projeden Yararlanma Kapsamında Bakıcı Eğitimi Bedelini Karşılayan Kişi

	Frekans	Yüzde
Kendim	237	71,60
Bakıcının kendisi	73	22,05
Yarı yarıya	5	1,51
Bakıcı proje kapsamında sunulan eğitim teşvikinden yararlandı	16	4,83
Toplam	**331**	**100**

Tablo 54. Projeden Faydalanmayan Annelerde Bakıcı Eğitimi Bedelini Karşılama İhtimali

Eğitim bedelini karşılar mıydınız?	Frekans	Yüzde
Evet	341	85,46
Hayır	58	14,54
Toplam	**399**	**100**

Diğer taraftan, projeden faydalanmayan anneler için bakıcı eğitimi bedelini karşılama ihtimali sorgulanmıştır. Buna göre, bu grupta bakıcısını eğitim almaya teşvik edebileceğini belirten katılımcıların %85,5'i eğitim bedelini kendisinin karşılayabileceğini belirtmiştir (**Tablo 54**).

Tablo 55. Projeden Faydalanan Annelerin Yararlanma Süresince Bakıcı Değiştirme Durumu

Bakıcı değiştirdiniz mi?	Frekans	Yüzde
Evet	142	32,95
Hayır	289	67,05
Toplam	**431**	**100**

Araştırmadan elde edilen bulgular, projeden faydalanan annelerin %33'ü mali destek aldığı süre boyunca bakıcı değiştirmiştir (**Tablo 55**).

Tablo 56. Projeden Faydalanan Annelerin Bakıcı Değiştirme Sayısı

Kişi	Frekans	Yüzde
1	99	69,72
2	24	16,90
3	13	9,15
4	4	2,82
5	2	1,41
Toplam	**142**	**100**

Proje boyunca bakıcı değiştiren annelerin %69,7'si *1*, %16,9'u *2* ve %9,2'si *3* bakıcı değiştirmiştir (**Tablo 56**).

Tablo 57. Annelerin Proje Kapsamında Çalıştırdığı Bakıcıların Eğitim Türü

	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İlgili bölümlerden lise mezunu	61	14,15	3	14,29
İlgili bölümlerden üniversite mezunu	39	9,05	4	19,05
Üniversite onaylı sertifika sahibi	168	38,98	3	14,29
MYK onaylı sertifika sahibi	18	4,18	3	14,29
MEB onaylı sertifika sahibi	145	33,64	8	38,10
Toplam	**431**	**100**	**21**	**100**

Projeden faydalanan annelerin bakıcılarının eğitim türü incelendiğinde ise bakıcıların %39'unun *üniversite onaylı sertifika sahibi*, %33,4'ünün Milli Eğitim Bakanlığı (*MEB) onaylı sertifika sahibi*, %14,2'sinin *ilgili bölümlerden lise mezunu*, %9,1'inin *ilgili bölümlerden üniversite mezunu* ve %4,2'sinin de *Mesleki Yeterlilik Kurumu* (*MYK) onaylı sertifika sahibi* olduğu görülmüştür. Proje sürecinin COVID-19 salgını dönemine denk gelmesi, belirli dönemlerde salgın tedbirleri kapsamında Halk Eğitim Merkezlerinin eğitime ara vermiş olması ve bu süreçte üniversitelerin uzaktan eğitim uygulamalarının yaygınlaşmasının üniversite sertifikası sahibi oranının artışına neden olduğu değerlendirilmektedir. Salgın kaynaklı nedenlerin yanı sıra hali hazırda çalışmakta olan bakıcıların mesai saatleri dışında eğitimini tamamlama ihtiyacı nedeniyle de üniversitelerin uzaktan eğitimleri tercih edilebilmiştir. Projeden

faydalanmayan annelerde ise *MEB onaylı sertifika sahibi* bakıcı oranı %38,1 ve *ilgili bölümlerden üniversite mezunu* bakıcı oranı da %19,1'dir (**Tablo 57**).

Tablo 58. Annelere Göre Bakıcının Eğitimli Olmasının Çocuk Bakım Hizmeti Kalitesine Etkisi

Bakıcının eğitimli olması sizce çocuk bakım hizmetinin kalitesini ne ölçüde etkiledi?	Projeden Faydalanan Anneler		*Bakıcının eğitimli olması sizce çocuk bakım hizmetinin kalitesini etkiler mi?*	Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç etkilemedi	11	2,55	Hiç etkilemez	11	2,68
Çok az etkiledi	16	3,71	Çok az etkiler	4	0,97
Orta düzeyde etkiledi	72	16,71	Orta düzeyde etkiler	15	3,65
Fazla etkiledi	71	16,47	Fazla etkiler	160	38,93
Çok fazla etkiledi	261	60,56	Çok fazla etkiler	221	53,77
Toplam	**431**	**100**	**Toplam**	**411**	**100**
Bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi;					
H_0:$\pi_{deney}=\pi_{kontrol}$					
H_1:$\pi_{deney}\neq\pi_{kontrol}$					
z_h=-6,3102; p=0,0000					

Projenin sosyal etkisinin değerlendirilmesi kapsamında, bakıcının eğitimli olmasının muhtemel iki etkisi üzerinde de durulmuştur. Bakıcının eğitimli olması, her şeyden önce çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının zamanında ve doğru şekilde karşılanması ile çocuğun temel alışkanlıklarını kazandığı dönemde doğru müdahale edilmesi bağlamında bakım hizmetinin kalitesini etkilemektedir. Bu perspektifte gerek projeden faydalanan gerekse faydalanamamış olan annelere bakıcının eğitimli olmasının çocuk bakım hizmeti kalitesi üzerindeki etkileri konusundaki görüşleri sorulmuştur. Buna göre, projeden faydalanan annelerin %77'si bakıcının eğitimli olmasının hizmet kalitesini *çok fazla/ fazla düzeyde etkilediğini* düşünürken, %3,7'i eğitimin hizmet kalitesi üzerinde *herhangi bir etkisinin olmadığını* düşündüğünü belirtmiştir. Diğer taraftan, projeden faydalanmayan annelerin ise %92,7'sinin bakıcının eğitimli olmasının çocuk bakım hizmeti kalitesi üzerinde *çok fazla/ fazla etkisi* olduğunu düşündüğü görülmüştür. Söz konusu grupta, eğitimin bakım hizmetine *herhangi*

bir etkisi olmadığını düşündüğünü ifade eden katılımcıların oranı ise %2,7'dir. Diğer taraftan, iki grup arasında bakıcının eğitimli olmasının çocuk bakım hizmeti kalitesi üzerinde *çok fazla/ fazla etkisi* olduğunu düşünenlerin oranı arasındaki bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlılığı bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi yardımıyla incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, %5 anlamlılık düzeyinde iki grup arasındaki bu oransal farklılaşmanın istatistiksel olarak (p=0,000<0,05) anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır (**Tablo 58**).

Tablo 59. Annelere Göre Bakıcının Eğitimli Olmasının "İlave" Ücret Etkisi

Bakıcının eğitimli olması sizce daha yüksek ücret almasını gerektirir mi?	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	280	64,97	279	67,88
Hayır	65	15,08	56	13,63
Kısmen	86	19,95	76	18,49
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**
Bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi;				
H_0:$\pi_{deney}=\pi_{kontrol}$				
H_1:$\pi_{deney}\neq\pi_{kontrol}$				
z_h=-0,8935; p=0,3716				

Diğer taraftan, bakıcının eğitimli olmasının sunulan hizmetin bedeli üzerinde de etkisi olacağı düşüncesi ile söz konusu hizmetin talep kesimini oluşturan annelerin konuya ilişkin algısı da araştırılmıştır. Bu kapsamda, projeden faydalanan annelerin %65'inin bakıcının eğitimli olmasının yüksek ücret almasını gerektirdiği kanaatine sahip olduğu görülürken, eğitimin ücreti artıracağı görüşünde olan katılımcıların oranı projeden faydalanmayan anneler için %67,9 düzeyindedir. Diğer taraftan, iki grup arasında bakıcının eğitimli olmasının ilave ücret etkisi olduğunu düşünenlerin oranı arasındaki bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlılığı bağımsız örneklerde iki oran farkı için z testi yardımıyla incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, %5 anlamlılık düzeyinde iki grup arasındaki bu oransal farklılaşmanın istatistiksel olarak (p=0,3716>0,05) anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır. Buna göre hem projeden faydalanan hem de faydalanmayan anneler benzer düşüncülere sahiptir (**Tablo 59**).

4.1.4.6. Sürdürülebilirlik

Eğitimli çocuk bakıcılarının teşviki yoluyla kayıtlı kadın istihdamının desteklenmesinin amaçlandığı bu projenin sürdürülebilirliği açısından önemli olan temel husus, proje ile elde edilen faydaların ne ölçüde devam ettiği ve muhtemel devamlılığıdır. Bu

bakımdan, katılımcıların gerek projeden hiç faydalanmamış olmaları durumunda eğitimli ve sigortalı bakıcı çalıştırıp çalıştırmayacağı konusundaki eğilimleri gerekse proje sona erdikten ve dolayısıyla mali destek sona erdikten sonraki dönemde aynı konudaki eğilimleri sorgulanmıştır.

Tablo 60. Annelerin Mali Destek Almaması Durumundaki Bakıcı İstihdamına İlişkin Tercihleri

Bakıcı istihdam eder miydiniz?	Frekans	Yüzde
Evet	162	37,59
Hayır	235	54,52
Kararsızım	34	7,89
Toplam	**431**	**100**
Eğitimli bakıcı istihdam eder miydiniz?	Frekans	Yüzde
Evet	109	25,29
Hayır	282	65,43
Kararsızım	40	9,28
Toplam	**431**	**100**
Bakıcınız için yine de sigorta yapar mıydınız?	Frekans	Yüzde
Evet	142	32,95
Hayır	266	61,72
Kararsızım	23	5,34
Toplam	**431**	**100**

İlk olarak, proje kapsamında mali destek almamış olması durumunda annelerin %37,6'sının bakıcı istihdam etmeyi, %25,3'ünün eğitimli bakıcı istihdam etmeyi ve %33'ünün de bakıcısına yine sigorta yaptırmayı düşündüğü görülmüştür (**Tablo 60**).

Tablo 61. Annelerin Mali Destek Almaması Halinde Sigortalı Bakıcı İstihdamına İlişkin Tercihleri

Mali destek almasaydınız yine de bakıcı istihdam eder miydiniz?	*Mali destek almasaydınız bakıcınız için yine de sigorta yapar mıydınız?*			**Toplam**
	Evet	Hayır	Kararsızım	
Evet	81	68	13	**162**
Yüzde	50,00	41,98	8,02	**100**
Hayır	49	179	7	**235**
Yüzde	20,85	76,17	2,98	**100**
Kararsızım	12	19	3	**34**
Yüzde	35,29	55,88	8,82	**100**
Toplam	**142**	**266**	**23**	**431**

Diğer taraftan, proje kapsamında sunulan mali destekten yararlanmamış olması durumunda da bakıcı istihdam etmeyi düşündüğünü ifade eden annelerin %42'si bakıcısına sigorta yaptırmayacağını belirtmiştir (**Tablo 61**).

Tablo 62. Annelerin Mali Destek Almaması Halinde Eğitimli ve Sigortalı Bakıcı İstihdamına İlişkin Tercihleri

Mali destek almasaydınız yine de eğitimli bakıcı istihdam eder miydiniz?	*Mali destek almasaydınız bakıcınız için yine de sigorta yapar mıydınız?*			**Toplam**
	Evet	Hayır	Kararsızım	
Evet	58	43	8	**109**
Yüzde	53,21	39,45	7,34	**100**
Hayır	66	208	8	**282**
Yüzde	23,40	73,76	2,84	**100**
Kararsızım	18	15	7	**40**
Yüzde	45,00	37,50	17,50	**100**
Toplam	**142**	**266**	**23**	**431**

Benzer şekilde, proje kapsamında sunulan mali destekten yararlanmamış olması durumunda bakıcısının eğitimli olmasını isteyen annelerin %39,5'i ise bakıcısına sigorta yaptırmayacağını ifade etmiştir (**Tablo 62**).

Tablo 63. Annelerin Mali Destek Sonrası Eğitimli ve Sigortalı Bakıcı İstihdamına İlişkin Muhtemel Tercihleri

Mali destek bittiğinde de eğitimli bakıcı istihdam etmeye devam etmeyi düşünür müsünüz?	Projeden Faydalanan Anneler		*Şayet mali destek almış olsaydınız mali destek bittiğinde eğitimli bakıcı istihdam etmeyi düşünür müydünüz?*	Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Evet	155	35,96	Evet	335	81,51
Hayır	276	64,04	Hayır	76	18,49
Toplam	**431**	**100**	**Toplam**	**411**	**100**
Mali destek bittiğinde de sigortalı bakıcı istihdam etmeye devam etmeyi düşünür müsünüz?	Projeden Faydalanan Anneler		*Şayet mali destek almış olsaydınız mali destek bittiğinde sigortalı bakıcı istihdam etmeyi düşünür müydünüz?*	Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Evet	119	27,61	Evet	298	72,51
Hayır	312	72,39	Hayır	113	27,49
Toplam	**431**	**100**	**Toplam**	**411**	**100**

Projeden faydalanan annelerin %36'sı mali destek bittiğinde de eğitimli bakıcı istihdam etmeyi düşündüklerini ifade etmiştir. Bununla birlikte, projeden yararlanan annelerin %27,6'sının bakıcılarını sigortalı olarak çalıştırma eğiliminde olduğu görülmüştür. Diğer taraftan, projeden faydalanmayan annelerin %81,5'i mali destekten yararlanmış olmaları durumunda, mali destek bittiğinde de eğitimli bakıcı çalıştırmaya devam edebileceklerini ifade ederken, %72,5'i de bakıcılarını sigortalı şekilde istihdam edebileceklerini belirtmişlerdir (**Tablo 63**).

Tablo 64. Projeden Faydalanan Annelerin Mali Destek Sonrasında Sigortalı Bakıcı İstihdam Etmeye Devam Etmeme Nedenleri

	Frekans	Yüzde
Ekonomik açıdan bakıcı ücretinin karşılanamaması	187	59,94
Çocuğum okul öncesi eğitim alacak ((kreşe/ anaokuluna gidecek	110	35,26
Ebeveyn/ akrabalarımdan biri bakacak	9	2,88
Çocuğuma bakmak için işten ayrılacağım	2	0,64
Diğer	4	1,28
Toplam	**312**	**100**

Proje tamamlandığında ve dolayısıyla mali destek bittiğinde sigortalı bakıcı istihdam etmeyeceğini belirten, projeden faydalanan 312 annenin %59,9'u bu durumun nedeni olarak *ekonomik açıdan bakıcı ücretinin karşılanamaması,* %35,3'ü ise çocuğun *okul öncesi eğitim kurumuna gidecek olmasını* belirtmiştir (**Tablo 64**).

4.1.5. Alternatif Bakım Modellerine Yönelik Algı ve Tutum

Çalışmanın teorik çerçevesinde de ifade edildiği üzere, çocuk bakım sorumluluklarının karşılanmasında alternatif modellerin geliştirilmesi, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip kadınların iş gücüne katılma eğilimlerini pozitif yönde etkilemektedir. Bu bakımdan, çalışma kapsamında henüz Türkiye'de uygulanmayan alternatif çocuk bakım modellerinden biri olan "komşu anne" (childminder) uygulamasına ilişkin arz ve talep yönlü yaklaşım araştırılmıştır. İlk olarak, çocuk bakım hizmetinin talep yönünü temsil eden annelere çocuk bakım sorumluluğunun kim tarafından üstlenilmesini tercih ettikleri sorulmuş, sonrasında komşu anne modeli tanımlanarak söz konusu alternatif modelin tercih edilip edilmeyeceği araştırılmıştır.

Tablo 65. Annelerin Çocuk Bakım Sorumluluğunu Üstlenmesini Tercih Ettiği Kişi

	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kendim	187	43,39	173	42,09
Eğitimli bakıcı	179	41,53	162	39,42
Büyükanne/ büyükbaba (anane/babaanne/dede)	38	8,82	43	10,46
Okul öncesi eğitim veya bakım kurumu ((kreş/anaokulu	20	4,64	23	5,60
Akraba	6	1,39	8	1,95
Eğitimsiz bakıcı	1	0,23	-	-
Eşim	-	-	1	0,24
Komşu	-	-	1	0,24
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**

Saha araştırmasından elde edilen bulgular, projeden faydalanan annelerin %43,4'ünün çocuğuna *kendisinin* bakmayı istediğini, %41,5'inin çocuk bakım sorumluluğunun *eğitimli bir bakıcı* tarafından, %8,8'inin ise *büyükanne/büyükbaba* tarafından üstlenmesini tercih ettiğini göstermektedir. Projeden faydalanmayan annelerin tercihleri, yararlanıcı anneler ile benzerdir. Buna göre, çocuğuna *kendisi* bakmak isteyen katılımcıların oranı projeden faydalanmayan anneler için %42,1 iken, katılımcıların %39,4'ü *eğitimli bakıcılar* ve %10,5'i ise *büyükanne/büyükbabalar* tarafından çocuklarına bakılmasını istemektedir. Öte yandan, yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere, çocuk bakım sorumluluğunun üstlenilmesinde her iki grup tarafından da neredeyse hiç tercih edilmediği görülen seçenekler; komşular, eşler, eğitimsiz bakıcılar ile akrabalardır. Bununla birlikte, okul öncesi eğitim veya bakım kurumlarının da çok fazla tercih edilmemiş olması, söz konusu yaş grubu için kurumsal bakım hizmetlerinin daha sınırlı olması ile ilişkili olabilir (**Tablo 65**).

Tablo 66. Annelerin Komşu Anne (Childminder) Modeline Yaklaşımı

Çocuk bakımı alanında eğitimli bir kişinin kayıtlı ve denetimli bir sistemle kendi evinde sizin çocuğunuz ile birlikte belirli bir sayıda çocuğa bakmasını tercih eder misiniz?	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	132	30,63	87	21,17
Hayır	277	64,27	303	73,72
Bilmiyorum	22	5,10	21	5,11
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**

Çocuk bakımı alanında eğitimli bir kişinin kayıtlı ve denetimli bir sistem içinde kendi evinde belirli sayıda çocuğa bakması şeklinde tanımlanabilecek komşu anne (childminder) modeli konusunda katılımcı tercihleri ise şu şekildedir: İlk olarak, projeden faydalanan annelerin %64,3'ü çocuk bakımı için bu modeli tercih etmeyeceğini ifade etmiştir. Faydalanıcı annelerin söz konusu tercihlerinin temel nedenleri; *güvenlik endişesi* (%32,1), *kontrol/izleme gücünün az olması* (%27,8) ile *ihmal ve istismar riski* (%15,2) şeklindedir. Ayrıca çocuk sayısının birden fazla olması da %14,4 oranla diğer bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, projeden faydalanmayan annelerin de %73,7'si komşu anne modelini tercih etmeyeceğini belirtmiştir (**Tablo 66**).

Tablo 67. Annelerinin Komşu Anne (Childminder) Modeline Yönelik Olumsuz Algının Nedenleri

	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Güvenlik endişesi	89	32,13	141	46,53
Kontrol/izleme gücünün az olması	77	27,80	61	20,13
İhmal ve istismar riski	42	15,16	42	13,86
Çocuk sayısı	40	14,44	19	6,27
Fiziki koşulların yetersiz olacağı düşüncesi	19	6,86	28	9,24

Diğer çocukların yaşı	3	1,08	3	0,99
Evde yaşayan kişi sayısı	3	1,08	1	0,33
Birebir ilgilenilmesi gerektiği	3	1,08	-	-
Yemek hizmeti kalitesi	1	0,36	-	-
Çocuğumun yaşının küçük olması	-	-	6	1,98
Maddi olarak	-	-	1	0,33
Eğitim kurumuna bağlı olmaması	-	-	1	0,33
Toplam	**277**	**100**	**303**	**100**

Projeden faydalanmayan annelerin komşu anne modelini istememesinin başlıca nedeni, projeden yararlanan annelere benzer şekilde, yine *güvenlik endişesidir* (%46,5). Güvenlik endişesini aynı sırayla *kontrol/izleme gücünün az olması* (%20,1) ile *ihmal ve istismar riskinin* (%13,9) takip ettiği görülmüştür (**Tablo 67**).

Tablo 68. Annelerin Komşu Anne (Childminder) Modeline Yönelik Olumsuz Algı Açısından Mali Destek Etkisi

Proje kapsamındakine benzer şekilde bir mali destek verilmesi ?fikrinizi değiştirir mi	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	71	25,63	51	16,83
Hayır	172	62,09	234	77,23
Bilmiyorum	34	12,27	18	5,94
Toplam	**277**	**100**	**303**	**100**

Çocuk bakım sorumluluklarına ilişkin olarak alternatif modellerin geliştirilmesi için henüz Türkiye'de uygulanmaya başlanmamış olan komşu anne (childminder) modelinin teşvik edilmesi bakımından -bu projedekine benzer şekilde- örneğin bakıcı ücretlerine katkı verilmesi gibi bir mali destek olması durumunda, modele yaklaşımın değişip değişmeyeceği hususu da araştırılmıştır. Bu kapsamda, projedekine benzer bir mali destek verilmesi durumunda, projeden yararlanan anneler içinde komşu anne modelini tercih etmeyeceğini belirten her dört anneden birinin fikrini değiştirdiği görülmüştür. Buna karşılık, projeden faydalanmayan anneler içinde mali desteğin etkisi ile komşu anne modelini tercih edebileceğini ifade eden katılımcıların oranı %16,8'dir (**Tablo 68**).

Tablo 69. Annelerin Komşu Anne (Childminder) Modelinin Tercih Edilmesi Açısından Teşvik Edici Unsurlara İlişkin Görüşleri

	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kamera ile izleme yapılabilmesi	260	60,32	273	66,42
Çocuk sayısının sınırlı olması	203	47,10	119	28,95
Bakıcının eğitimli olması	144	33,41	160	38,93
Devlet denetimi	124	28,77	108	26,28
Mali destek verilmesi	116	26,91	101	24,57
Fiziki koşulların uygun olması	67	15,55	75	18,25
Diğer çocukların tanıdık ailelerin çocukları olması	56	12,99	44	10,71
Bakıcının çocuk bakım sorumluluklarını yerine getirirken aile üyelerinin evde bulunmaması	49	11,37	37	9,00
Eve yakın olması ((Lokasyon avantajı	48	11,14	50	12,17
Daha ekonomik olması	42	9,74	27	6,57
Cevap sayısı: Projeden faydalanan anneler 431, projeden faydalanmayan anneler 411				

Özellikle erken çocukluk dönemi için kurumsal bakım hizmetlerinin daha sınırlı, bakım maliyetlerinin ise daha yüksek olduğu düşünüldüğünde, daha düşük gelir gruplarındaki haneler için komşu anne (childminder) modeli çocuk bakımında bir alternatif olabilir. Tek bir çocuğa yönelik bakıcı hizmeti ya da kreşler tarafından sunulan hizmet bedeli ile karşılaştırıldığında, daha ekonomik bir seçenek olan komşu anne (childminder) modelinin tercih edilmesini teşvik edebilecek unsurlara ilişkin katılımcı görüşleri de araştırılmıştır. Bu anlamda, komşu anne modelinin tercih edilebilmesi açısından annelerin perspektifinden en önemli unsurun *kamera ile izleme yapılabilmesi* olduğu görülmüştür. Söz konusu husus üzerinde duran katılımcıların oranı, projeden faydalanan ve faydalanmayan anneler için sırasıyla %60,3 ve %66,4'dir. İkinci ve üçüncü en önemli unsurlar ise *çocuk sayısının sınırlı olması* ve *bakıcının eğitimli olmasıdır*. Tüm bunlarla birlikte, *devlet denetimi* ve *mali*

destek verilmesinin de modelin tercih edilmesini pozitif yönde etkileyebileceğini söylemek mümkündür (**Tablo 69**).

4.1.6. Kadın İstihdamını (Sigortalı Çalışmayı) Teşvik Edebilecek Sosyal Politikalara Yönelik Görüşler

Kadın istihdamının desteklenmesine yönelik politika yelpazesi, çalışmanın teorik bölümünde ele alınmıştır. Bu bağlamda, söz konusu politikaların yararlanıcısı konumunda olan kadın iş gücünün bu konudaki görüşleri, politikaların ihtiyaçları karşılama potansiyeli ve etkinliği açısından önemlidir. Saha araştırması kapsamında, bu projenin temel hedefleri arasında olan kayıtlı kadın istihdamının artırılmasına yönelik mevcut politikaların geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesine ilişkin katılımcı görüşleri de sorgulanmıştır.

Tablo 70. Projeden Faydalanan Annelerin Kadın İstihdamını Teşvik Edebilecek Sosyal Politikalara Yönelik Görüşleri

Uygulama	**Hiç teşvik etmez**	**Teşvik etmez**	**Az teşvik eder**	**Teşvik eder**	**Çok teşvik eder**
Babalık izin süresinin uzatılması	10,67	15,08	10,67	32,25	31,32
Ücretsiz izin süresinin uzatılması	4,18	11,83	9,98	33,18	40,84
Yarım gün çalışma ya da kısmi çalışma sürelerinin uzatılması	1,39	5,80	8,12	41,53	43,16
Esnek çalışmanın yaygınlaştırılması	1,62	5,80	5,80	34,34	52,44
Evden çalışmanın yaygınlaştırılması	3,25	9,28	7,66	26,68	53,13
Kreş/anaokulunun yaygınlaştırılması	0,93	4,18	8,12	36,43	50,35
Analık izninin süresinin uzatılması	-	2,55	2,78	29,23	65,43
Devletin kreş/anaokulu için mali destek vermesi	-	0,46	0,70	19,95	78,89
Devletin bakıcı için mali destek vermesi	-	-	0,46	19,95	79,58
Analık izni sonrası ücretli ebeveyn izni verilmesi	-	2,09	3,25	28,54	66,13

Tablo 71. Projeden Faydalanmayan Annelerin Kadın İstihdamını Teşvik Edebilecek Sosyal Politikalara Yönelik Görüşleri

Uygulama	**Hiç teşvik etmez**	**Teşvik etmez**	**Az teşvik eder**	**Teşvik eder**	**Çok teşvik eder**
Babalık izin süresinin uzatılması	8,27	11,68	14,36	27,98	37,71
Ücretsiz izin süresinin uzatılması	4,38	10,22	11,44	28,22	45,74
Yarım gün çalışma ya da kısmi çalışma sürelerinin uzatılması	2,43	5,84	8,03	35,52	48,18
Esnek çalışmanın yaygınlaştırılması	0,97	4,62	6,33	31,14	56,93
Evden çalışmanın yaygınlaştırılması	2,92	6,33	6,57	26,76	57,42
Kreş/anaokulunun yaygınlaştırılması	1,22	3,65	8,27	31,87	54,99
Analık izninin süresinin uzatılması	0,49	0,97	2,92	24,09	71,53
Devletin kreş/anaokulu için mali destek vermesi	0,24	0,73	1,70	19,95	77,37
Devletin bakıcı için mali destek vermesi	0,24	-	1,46	19,46	78,83
Analık izni sonrası ücretli ebeveyn izni verilmesi	0,24	1,22	1,95	27,25	69,34

Gerek projeden yararlanan gerekse projeden yararlanamamış olan annelerin toplamı için en yüksek skorların[9] söz konusu olduğu ilk üç politika seçeneği sırasıyla devletin bakıcı için mali destek vermesi, devletin kreş/ anaokulu için mali destek vermesi ile analık izni sonrasında ücretli ebeveyn izni verilmesi şeklindedir. Söz konusu bulgular, bu proje ile yine Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından uygulanan *Kurumsal Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu* (INST-CARE) kapsamında verilen mali desteklerin ihtiyaçların karşılanmasında ne kadar ilgili ve etkili olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Diğer taraftan, toplam katılımcıların kadın istihdamını desteklemeye yönelik daha az teşvik edici olduğunu düşündükleri politika seçenekleri; babalık izin süresinin uzatılması, ücretsiz izin süresinin uzatılması ile evden çalışmanın yaygınlaştırılmasıdır (**Tablo 70** ve **Tablo 71**).

[9] Likert ölçeğinde "teşvik eder" ve "çok teşvik eder" seçenekleri birlikte değerlendirilmiş, yani iki seçenek toplam skorlar göz önüne alınarak katılımcılar tarafından "daha etkili" olduğu düşünülen politika seçenekleri belirtilmiştir.

Tablo 72. Annelerin Projenin Faydalarına İlişkin Görüşleri

	Projeden Faydalanan Anneler		Projeden Faydalanmayan Anneler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anneleri sigortalı çalışmaya teşvik etmesi	114	26,45	91	22,14
Çocukların daha güvenli ve niteliği yüksek eğitim ve bakım hizmeti alması	76	17,63	103	25,06
Çocuk bakım maliyetini düşürmesi	42	9,74	21	5,11
Kadınların iş ve aile yaşamları arasında denge kurabilmelerini sağlaması	114	26,45	130	31,63
Hane gelirine katkıda bulunması	33	7,66	51	12,41
Bakıcının sigortalı çalıştırılmasını teşvik etmesi	51	11,83	14	3,41
Diğer	1	0,23	1	0,24
Toplam	**431**	**100**	**411**	**100**

Projeden faydalanan annelere göre bu projenin en önemli faydası %26,5 oranında *anneleri sigortalı çalışmaya teşvik etmesi* ve *kadınların iş ve aile yaşamları arasında denge kurabilmelerini sağlamas*ıdır. İkinci en önemli fayda %17,6 oranında *çocukların daha güvenli ve niteliği yüksek eğitim ve bakım hizmeti alması* ve üçüncü en önemli fayda da %11,8 oranında *bakıcının sigortalı çalıştırılmasını teşvik etmesi*dir. Projeden faydalanmayan anneler içinse en önemli faydalar projenin *kadınların iş ve aile yaşamları arasında denge kurabilmelerini* (%31,6) ve *çocukların daha güvenli ve niteliği yüksek eğitim ve bakım hizmeti almasını sağlaması* (%25,1) ile *anneleri sigortalı çalışmaya teşvik etmesi*dir (%22,1) (**Tablo 72**).

Son olarak, projeden faydalanan annelerin ifadelerinden yola çıkılarak, proje kapsamında yararlanıcıların yaşadıkları sorunların esas olarak kurumsal eksiklikler, iletişim sorunları ve bakıcıların tutum ve davranışlarından kaynaklanan sorunlar olduğu görülmüştür. Bu bakımdan katılımcılar tarafından dile getirilen sorunlar şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- Kurumsal eksiklikler
  - Mali destek tutarının ödenmesi sürecinde yaşanan gecikmeler
  - Mali destek tutarının yetersiz kalması
  - Denetimin yetersiz olması
  - Bilgilendirmenin yeterli düzeyde olmaması
  - Denetimin esnek olmaması
  - Web sitesinde yaşanan aksaklıklar
  - Proje yetkilileri ile yaşanan iletişim sorunları
  - Bakıcıların tutum ve davranışlarından kaynaklanan sorunlar
  - Bakıcıyı değiştirmek ve yeni bakıcı bulmak
  - Bakıcıların eğitimlerinin yeterince nitelikli olmaması
  - Bakıcıların olumsuz tavırları
  - Bakıcıların çocuklara yönelik kötü muamelesi

Diğer taraftan, yaşanan sıkıntıların yanı sıra katılımcıların sağladığı faydalar bakımından projenin devam etmesi yönünde bir beklentileri olduğunu söylemek mümkündür.

4.2. Projeden Faydalanan Annelerin İstihdam Ettiği Bakıcılara İlişkin Bulgular

Proje kapsamında sağlanan kayıtlı ve eğitimli çalışma koşulları açısından proje çıktılarının yararlanıcısı konumunda olan bir diğer grup bakıcılardır. Bu bölümde, mali destekten yararlanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcılara ilişkin araştırma bulguları ele alınmıştır. Söz konusu gruplara ilişkin temel değişkenler;

- Sosyo-demografik özellikler
  - Eğitim düzeyi
  - Yaş
  - Medeni durum
  - Çocuk sahibi olma ve çocuk sayısı
- Hanehalkı özellikleri
  - Hanenin gelir düzeyi
  - Hanehalkı büyüklüğü
  - Hanede gelir getirici bir işte çalışan kişi sayısı
  - Hanede sigortalı bir işte çalışan kişi sayısı
- İstihdam geçmişi
  - Proje öncesi istihdam durumu ve ortalama ücret düzeyi
  - Geçmişte sigortasız çalışma deneyimi
  - Toplam iş tecrübesi
  - Bakıcılıktaki iş tecrübesi
  - Sigorta prim teşviklerine ilişkin farkındalık düzeyi
- Mevcut durum

- Proje kapsamındaki işi bulma kanalları
- Çocuk bakım hizmetinin gerçekleştirildiği yer
- Çocuk bakımı ile ilgili alınan eğitim türü

şeklindedir. Bununla birlikte, etki değerlendirmeye temel olan değişkenler ise

- İşgücü piyasasında kalma ve istihdam sürekliliği
  - Proje sonrasında istihdamın devamı
  - Çalışmayı teşvik eden faktörler
- Gelir etkisi (Mali desteğin bakıcıların hane gelirlerine etkisi)
- Eğitim etkisi
  - Eğitimin çocuk bakım hizmeti kalitesi üzerindeki etkisi
  - Eğitimin bakıcının mesleki gelişimi üzerindeki etkisi
  - Eğitimin ücret düzeyi üzerindeki etkisi (daha yüksek ücret getirisi)
- Sigortalılığa ilişkin bilinç/ farkındalık etkisi

şeklindedir. Bunların dışında, saha araştırması kapsamında projeden faydalanan anneler tarafından çalıştırılan bakıcıların projenin faydaları konusundaki görüşleri ile çocuk bakım sorumluluklarının yerine getirilmesi açısından alternatif çocuk bakım modellerine ilişkin algı ve tutumları da araştırılmıştır. Bu kapsamda, alternatif bakım modellerine yönelik algı ve tutum;

- Komşu anne (Childminder) modeline yaklaşım ve
- Komşu anne (Childminder) modeline yönelik olumsuz algının nedenleri

çerçevesinde ele alınmıştır.

4.2.1. Bakıcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Saha araştırması kapsamında mali destekten yararlanan anneler tarafından çalıştırılan bakıcıların profilini ortaya koymak üzere belirlenen sosyo–demografik özellikler; eğitim düzeyi, yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma durumudur.

Tablo 73. Bakıcıların Eğitim Düzeyi

	Frekans	Yüzde
İlkokul	124	29,59
Ortaokul	54	12,89
Lise	150	35,80

Ön lisans	49	11,69
Lisans	39	9,31
Lisansüstü	3	0,72
Toplam	**419**	**100**

İlk olarak, projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcıların %35,8'i *lise*, %29,6'sı *ilkokul*, %12,9'u *ortaokul*, %11,7'si *ön lisans* ve %9,3'ü lisans mezunudur (**Tablo 73**).

Tablo 74. Bakıcıların Yaş Dağılımı

Yaş grubu	Frekans	Yüzde
20 yaş altı	3	0,72
20 – 29	54	12,89
30 – 39	116	27,68
40 – 49	162	38,66
50 – 59	74	17,66
60 yaş üzeri	10	2,39
Toplam	**419**	**100**
Ortalama yaş	41,06	

Projeden faydalanan bakıcıların %38,6'sı *40–49* yaş aralığında, %27,7'si *30–39* yaş aralığında, %17,7'si *50–59* yaş aralığında ve %12,9'u *20–29* yaş aralığında yer almaktadır. Araştırmaya katılan 419 bakıcının ortalama yaşı 41'dir (**Tablo 74**).

Tablo 75. Bakıcıların Medeni Durumu

	Frekans	Yüzde
Evli	337	80,43
Boşanmış	12	2,86
Bekar	70	16,71
Toplam	**419**	**100**

Medeni duruma göre projeden faydalanan bakıcıların %80,4'ü *evli*, %16,7'si *bekar* ve %2,9'u *boşanmıştır* (**Tablo 75**).

Tablo 76. Bakıcıların Çocuk Sayıları

Çocuk Sayısı	Frekans	Yüzde
0	73	17,42
1	71	16,95
2	192	45,82
3	70	16,71
4	11	2,63
5 ve üzeri	2	0,48
Toplam	**419**	**100**

Projeden faydalanan bakıcıların %45,8'i *2 çocuğa,* %17'si *1 çocuğa,* %16,7'si *3 çocuğa* sahipken *hiç çocuğu olmayan* bakıcıların oranı %17,4'dür (**Tablo 76**).

4.2.2. Bakıcıların Hanehalkı Özellikleri

Proje kapsamında sunulan mali destekten yararlanan anneler tarafından istihdam

edilen bakıcıların hanehalkı profilini ortaya koymak üzere hanenin gelir düzeyi, hanehalkı büyüklüğü ve hanede gelir getirici bir işte çalışan kişi sayısı araştırılmıştır.

Tablo 77. Bakıcıların Yaşadığı Hanelerde Ortalama Gelir Düzeyi

Hanenin proje kapsamında çalışma öncesinde ortalama aylık ücreti (TL)	6.028
Hanenin mevcut durumda ortalama aylık ücreti (TL)	8.792

Proje kapsamında istihdam edilmeye başlamadan önceki dönemde bakıcıların yaşadığı hanelerin ortalama aylık net gelir tutarı 6.028 TL iken, mevcut durumdaki (saha araştırmasının yapıldığı dönemdeki) ortalama tutarın 8.792 TL düzeyinde olduğu görülmüştür (**Tablo 77**).

Tablo 78. Bakıcıların hanesinde Yaşayan Kişi Sayısı

Kişi sayısı	Frekans	Yüzde
1	7	1,67
2	30	7,16
3	89	21,24
4	194	46,30
5 ve üzeri	99	23,63
Toplam	**419**	**100**

Projeden faydalanan annelerin çalıştırdıkları eğitimli bakıcıların %46,3'ünün hanesinde *4 kişi*, %21,2'sinin hanesinde *3 kişi* ve %23,6'sının hanesinde *5 ve daha fazla kişi* yaşamaktadır. Bu anlamda, saha araştırmasına katılan bakıcılar için hanehalkı büyüklüğünün daha çok çekirdek aileyi temsil ettiğini söylemek mümkündür (**Tablo 78**).

Tablo 79. Bakıcıların Hanesinde Gelir Getirici Bir İşte Çalışan Kişi Sayısı

Kişi sayısı	Frekans	Yüzde
0[10]	32	7,64
1	216	51,55
2	136	32,46
3 ve daha fazla	35	8,35
Toplam	**419**	**100**

Projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcıların %51,5'i hanesinde *1 kişinin,* dolayısıyla sadece kendisinin ve %32,5'i ise hanesinde *2 kişinin* gelir getirici bir işte çalıştığını ifade etmiştir. Bu bakımdan, araştırmaya katılan her

on bakıcıdan en az üçünün çift kazananlı bir hanenin temsilcisi olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, katılımcıların %8,4'ü ise hanesinde gelir getirici bir işte çalışan sayısının *3 ve daha fazla* olduğunu beyan etmiştir (**Tablo 79**).

Tablo 80. Bakıcıların Hanesinde Sigortalı Çalışan Kişi Sayısı

Kişi sayısı	Frekans	Yüzde
0[10]	91	21,72
1	213	50,84
2	93	22,20
3 ve daha fazla	22	5,25
Toplam	**419**	**100**

Projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcıların %50,8'inin hanesinde *tek kişinin* sigortalı olarak çalıştığı görülmüştür. Bununla birlikte, Tablo 62'den de görüldüğü üzere, söz konusu haneler için gelir getirici işte çalışan oranı da zaten aynı düzeydedir. Bu anlamda, proje kapsamında verilen mali destekten yararlanma koşullarından birinin bakıcının sigortalı şekilde çalıştırılması olduğu düşünüldüğünde, her iki katılımcıdan birinin hanesindeki sigortalı çalışanın, bakıcının kendisi olduğunu söylemek mümkündür. Bu bulgu da söz konusu katılımcıların hanelerindeki diğer kişilerin (bakmakla yükümlü olunan kişiler) sosyal güvencelerinin -şayet emekliliğe hak kazanma durumu söz konusu değilse- bakıcının sigortalı çalışması sayesinde sağlandığı söylenebilir. Bu husus da sadece hane refahı açısından değil, aynı zamanda sosyal güvence açısından da projenin yarattığı sosyal etkiyi güçlendirmektedir. Diğer taraftan, katılımcıların %22,2'sinin hanesinde *2 kişi* sigortalı olarak çalışmaktadır. Hane fertleri içinde *3 ve daha fazla sayıda kişi*nin sigortalı olarak çalıştığı hanelerin temsilcisi olan bakıcıların oranı ise %5,3'tür (**Tablo 80**).

4.2.3. Bakıcıların İstihdam Geçmişi

Saha araştırması kapsamında üzerine durulan bir diğer husus, annelere benzer şekilde bakıcıları temsil eden gruptaki katılımcıların istihdam geçmişleri ve iş gücü piyasasına katılmalarına ilişkin mevcut durumun ortaya konulmasıdır. Bu bakımdan, proje öncesinde bakıcıların hangi işlerde çalıştıkları, iş tecrübeleri, geçmişte sigortasız çalışma tecrübesine sahip olup olmadıkları, proje öncesinde ve halihazırdaki ortalama ücretler ile sigorta prim teşviklerine ilişkin farkındalık düzeyleri gibi hususlar araştırılmıştır.

[10] 91 bakıcı hanesinde sigortalı olarak çalışan ve 32 bakıcı da hanesinde gelir getirici bir işte çalışan hiç kimsenin olmadığını beyan etmiştir. Bakıcıların sigortalı olarak çalışması proje kapsamında sunulan mali desteğin alınabilmesi için ön koşuldur. Saha araştırmasının yapıldığı zaman diliminde, bu bakıcılar için işverenleri tarafından yararlanılan mali destek sona erdiğinden dolayı halihazırda çalışmıyor olmaları veya sigortasız çalışıyor olmaları muhtemeldir.

Tablo 81. Bakıcıların proje Öncesi İstihdam Durumu ve İstihdama Bağlı Ortalama Ücret Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Sigortalı olarak çalışıyordum	122	29,12
Sigortasız olarak çalışıyordum	105	25,06
Çalışmıyordum (işsizdim)	192	45,82
Toplam	**419**	**100**
Ortalama ücret (TL)	2.700	

Saha araştırması kapsamında, üzerinde durulan hususlardan ilki proje kapsamında mali destek verilen anneler tarafından istihdam edilen bakıcıların ne kadarının proje öncesinde işsiz ya da iş gücü dışında olduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda, bakıcıları temsil eden katılımcılara proje öncesi dönemdeki istihdam durumları sorulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, projeden faydalanan annelerin istihdam ettikleri bakıcıların %45,8'i proje öncesinde çalışmadığını söylemiştir. Dolayısıyla, her iki bakıcıdan neredeyse birinin proje sayesinde kayıtlı istihdam içinde yer almaya başladığı ve bunun da projenin sosyal etkisi bakımından önemli bir husus olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan, katılımcıların %29,1'i proje öncesinde de sigortalı olarak çalıştığını ifade ederken, %25,1'i projeden önceki dönemde sigortasız olarak çalıştığını, dolayısıyla kayıt dışı istihdam içinde yer aldığını belirtmiştir. Bu bağlamda, proje öncesinde %45,8 işsiz ve %25,1 sigortalı çalışmayan olmak üzere bakıcıların toplam %71'i proje ile kayıtlı çalışan haline gelmiştir (**Tablo 81**). Proje öncesi sigortalı veya sigortasız çalışan 227 bakıcı için ortalama aylık net ücret tutarı ise 2.700 TL'dir.

Saha araştırması sonuçlarına göre, daha önce *bakıcı* olarak iş tecrübesi olanların toplam katılımcılar içindeki oranı %30,8'dir (129 kişi). Bununla birlikte, daha önce -benzer bir alanda- *yaşlı ve hasta bakımı* alanında çalışma deneyimi olan 4 katılımcı ve *ev hizmetlerinde* çalıştığını belirten 5 katılımcı bulunmaktadır.

Tablo 82. Bakıcıların Sigortasız Çalışma Deneyimi

Daha önce sigortanız olmadan bir işte çalıştınız mı?	Frekans	Yüzde
Evet	232	55,37
Hayır	187	44,63
Toplam	**419**	**100**

Sigortasız çalıştığını beyan eden bakıcılar için iki olasılığın söz konusu olduğu düşünülebilir. İlk olarak söz konusu katılımcılar daha önce de aynı işverenin

yanında çocuk bakım hizmetini yerine getirmek üzere çalışırken proje sayesinde sigortalı ve eğitimli bir çalışan haline gelmiş olabilirler. Bu bakımdan, projenin kayıt dışılıkla mücadele kapsamında sürdürülen "kayıt dışılığın kayıt içine alınması" şeklindeki genel politika ile tutarlı olduğu ve proje aracılığıyla aynı zamanda da bu mücadeleye katkı sağlandığı görülmektedir. İkinci olarak, söz konusu kişiler bu proje sayesinde sigortalı bir işe erişebilmiş ve önceki sigortasız işlerini bu iş için bırakmış olabilirler. Her iki durumda da projenin sosyal etkisi pozitif yöndedir. Daha açık bir anlatımla, Türkiye iş gücü piyasasında çocuk bakım hizmetlerini kapsayan ev hizmetleri alanında kayıt dışılığın yaygın olduğu ile saha araştırması sonuçlarına göre katılımcıların %55,4'ünün iş gücü piyasasında yer aldıkları toplam süre içinde herhangi bir dönemde sigortasız çalışma deneyimlerinin bulunduğu hususları göz önüne alındığında, kayıt dışılık ile mücadelede temel bir rol oynayan SGK tarafından yürütülen bir projeden sağlanan sosyal etki düzeyi son derece önemlidir (**Tablo 82**).

Tablo 83. Bakıcıların İş Tecrübesi

Toplam iş tecrübesi	Toplam		Bakıcı olarak	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
1 yıldan az	26	6,21	66	15,75
1 yıldan fazla 5 yıldan az	157	37,47	248	59,19
5 yıldan fazla 10 yıldan az	93	22,20	50	11,93
10 yıl ve daha fazla	143	34,13	55	13,13
Toplam	**419**	**100**	**419**	**100**

Projeden faydalanan anneler tarafından çalıştırılan bakıcıların toplam iş tecrübesine bakıldığında, bakıcıların %34,5'inin *1 yıldan fazla 5 yıldan az,* %34,1'inin *10 yıl ve daha fazla,* %22,2'sinin *5 yıldan fazla 10 yıldan az* ve %6,2'sinin de *1 yıldan az* süre iş tecrübesine sahip olduğu görülmüştür. Bu bakımdan, katılımcıların yarısından fazlasının en az 5 yıllık iş gücü piyasası deneyimi olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan, halihazırdaki işlerindeki tecrübeleri, yani bakıcı olarak çalıştıkları süre itibarıyla katılımcıların %59,2'sinin *1 yıldan fazla 5 yıldan az,* %15,8'inin *1 yıldan az,* %13,1'inin *10 yıl ve daha fazla* ve %11,9'unun da *5 yıldan fazla 10 yıldan az süre iş tecrübesi bulunmaktadır*. Söz konusu bulgular arasındaki farklılıklar açısından katılımcıların çocuk bakımı dışında farklı işlerde de çalıştıkları söylenebilir (**Tablo 83**). Bakıcıların proje kapsamında çalışırken aldığı son aya ilişkin ortalama net ücret tutarı ise 4.477 TL'dir.

Tablo 84. Bakıcıların Sigorta Prim Teşvikine İlişkin Farkındalık Düzeyi

İşvereniniz sizin için sigorta prim teşvikinden yararlanıyor mu?	Frekans	Yüzde
Evet	226	49,16
Hayır	55	13,13
Bilgim yok	158	37,71
Toplam	**419**	**100**

Projeden yararlanan annelerin işveren olarak çalışan maliyetini azaltmak üzere SGK tarafından uygulanan prim teşviklerine ilişkin bilgi sahibi olup olmadığı hususunun yanında çalışanın kendisi için bu teşviklerden yararlanılıp yararlanılmadığına ilişkin farkındalığı da araştırılmıştır. Saha araştırması sonuçlarına göre, katılımcıların %49,2'sinin işvereninin kendisi için sigorta prim teşvikinden yararlandığını ifade etmiştir. Buna karşılık, bakıcıların %13,3'ü işvereninin kendisi için sigorta prim teşvikinden yararlanmadığını belirtirken, %37,7'si ise işvereninin kendisi için sigorta prim teşvikinden yararlanıp yararlanmadığı konusunda bilgisi olmadığını söylemiştir (**Tablo 84**).

4.2.4. Bakıcıların Mevcut Durumu

Projeden yararlanan annelerin istihdam ettikleri bakıcıların söz konusu işi nasıl buldukları, proje kapsamındaki istihdam süresi, bakım hizmetinin gerçekleştirildiği yer ve aldıkları çocuk bakım eğitiminin türü gibi hususlar, mevcut durum başlığı altında ele alınmıştır.

Tablo 85. Bakıcıların Proje Kapsamındaki İşi Bulma Kanalları

	Frekans	Yüzde
Tanıdık vasıtasıyla	335	79,95
İlan yoluyla	63	15,04
İŞKUR üzerinden	13	3,10
Projenin sosyal medya hesabındaki yorumlardan	8	1,91
Toplam	**419**	**100**

Projeden faydalanan anneler tarafından çalıştırılan bakıcıların %80'i proje kapsamındaki işini *tanıdık vasıtasıyla*, %15'i ise *ilan yoluyla* bulduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, sınırlı sayıda katılımcı (13 kişi) işini İŞKUR üzerinden bulduğunu belirtmiştir. Projenin sosyal medya hesabındaki yorumlar aracılığıyla söz konusu işe sahip olduğunu belirten bakıcıların oranı ise %1,9'dur (**Tablo 85**).

Tablo 86. Bakıcıların Çocuk Bakım Hizmetini Gerçekleştirdikleri Yer

	Frekans	Yüzde
Bakıcının evi	119	28,40
İşverenin evi	300	71,60
Toplam	**419**	**100**

Projeden yararlanma koşullarından biri olan çocuk bakım hizmetinin işverenin veya bakıcının evinde yerine getirilmesi koşulu kapsamında, projeden faydalanan annelerce çalıştırılan bakıcıların %71,6'sının çocuk bakım hizmetini işvereninin evinde ve %28,4'ünün de kendi evinde gerçekleştirdikleri görülmüştür (**Tablo 86**). Bununla birlikte, saha araştırmasından elde edilen sonuçlara göre bakıcılar için proje kapsamında toplam istihdam edilme süresi, en az 1 aydan en çok 31 aya kadar değişiklik göstermektedir.

Tablo 87. Bakıcıların çocuk bakımına ilişkin eğitim türü

	Frekans	Yüzde
Üniversite onaylı sertifika sahibiyim	185	44,15
MEB onaylı sertifika sahibiyim	155	36,99
İlgili bölümlerden lise mezunuyum	34	8,11
İlgili bölümlerden üniversite mezunuyum	26	6,21
MYK onaylı sertifika sahibiyim	19	4,53
Toplam	**419**	**100**

Son olarak, projeden yararlanma şartlarından bir diğeri olan bakıcının "eğitimli" olma zorunluluğunun sağlanması bakımından bakıcılara sahip oldukları eğitimin türü de sorulmuştur. Buna göre, bakıcılar ya ilgili alanlarda formel eğitim görmüş kişilerdir ya da projeden yararlanma koşullarını sağlayan kurum ve kuruluşların onayladığı sertifikalara sahiptirler. Bulgulara göre, katılımcıların %8,1'i *ilgili bölümden lise mezunu* ve %6,2'si *ilgili bölümden üniversite mezunu* iken, %44,2'si *üniversite*, %37'si *MEB* ve %4,5'i de *MYK onaylı sertifika* sahibidir (**Tablo 87**).

4.2.5. Etki

Projenin yarattığı etkinin mali destekten yararlanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcılar açısından değerlendirilmesinde dört unsur ele alınmıştır. Bu unsurlar;

- Annenin istihdam ettiği bakıcının iş gücü piyasasında kalma durumu ve istihdam sürekliliği üzerindeki muhtemel etkiler,
- Gelir etkisi,
- Eğitim etkisi,
- Sigortalılığa ilişkin bilinç/ farkındalık etkisi

şeklindedir.

4.2.5.1. İş gücü piyasasında kalma durumu ve istihdamın sürekliliği

Projenin sosyal etkisinin ortaya konulması açısından saha araştırması kapsamın da ilk olarak bakıcıların proje ile sağlanan mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam edip etmeyecekleri konusundaki eğilimleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 88. Bakıcıların Proje Sonrası İstihdamının Devamı

Proje sona erdiğinde de sigortalı olarak çalışmaya devam etmek istiyor musunuz?	Frekans	Yüzde
Evet	374	89,26
Hayır	45	10,74
Toplam	**419**	**100**

Projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcıların %89,3'ü proje tamamlandıktan sonra da sigortalı olarak çalışmaya devam etmeyi istediklerini beyan etmişlerdir. Bakıcıların kayıt dışı çalışma açısından geçmiş tecrübelerine (her iki katılımcıdan birinin sigortasız çalışma deneyimine sahip olması) ilişkin araştırma bulgusu dikkate alındığında, her on katılımcıdan neredeyse dokuzunun ilerleyen dönemde sigortalı olarak çalışmak istemesi sigortalılık bilinci açısından önemli bir etkidir (**Tablo 88**).

Tablo 89. Bakıcıların Çalışmasını Teşvik Eden Faktörler

	Frekans	Yüzde
Aile bütçesine katkıda bulunmak	283	67,54
Çocuk sevgisi	283	67,54
Sosyal güvence (sigortalı çalışma)	224	53,46
Ekonomik özgürlük	295	29,59
İş tecrübesi kazanmak	29	6,92
Sosyal ilişkiler	10	2,39
Cevap sayısı: 419		

Saha araştırmasından elde edilen bulgular, projeden faydalanan anneler tarafından çalıştırılan bakıcıların çalışmalarını teşvik eden en önemli faktörlerin *aile bütçesine katkıda bulunmak* (%67,5) ve *çocuk sevgisi* (%67,5) olduğunu göstermiştir. Söz konusu faktörleri, sırasıyla *sosyal güvence* (%53,5) ve *ekonomik özgürlük* (%29,6) takip etmektedir. Bu bakımdan gerek projeden yararlanan anneler gerek projeden yararlanamamış anneler ve gerekse bakıcıların, başka bir ifadeyle proje kapsamındaki kadınların, istihdam kararları açısından benzer bir durum olduğunu söylemek mümkündür (**Tablo 89**).

4.2.5.2. Gelir etkisi

Projeden faydalanan annelere benzer şekilde, bakıcılar için de iş gücü piyasasına kalma ve istihdam sürekliliğinin yanı sıra projenin muhtemel bir diğer sosyal etkisi, ücret geliri ile ilişkilidir. Bu bağlamda, bakıcılar için ortaya çıkacak gelir etkisinin doğrudan ücret düzeyleri ile ilgili olduğu kabulünden hareketle bakıcılara çalışmaları sayesinde elde ettikleri ücretlerin hane gelirlerine ne ölçüde katkı sağladığı sorulmuştur. Bakıcıların istihdam kararlarının arka planındaki temel dinamiğin de aile bütçesine katkı sağlamak (%67,5) olduğu düşünüldüğünde, ücretin hane gelirine katkı düzeyinin belirlenmesi önemlidir. Gelir düzeyi ayrıca, hane refahını ve dolayısıyla toplumsal refahı da etkilemektedir.

Tablo 90. Mali Desteğin Bakıcıların Hane Gelirine Etkisi

Çalışmanız karşılığında elde ettiğiniz ücret hane gelirinize ne ölçüde katkı sağladı?	Frekans	Yüzde
Hiç katkısı olmadı	18	4,30
Az katkısı oldu	33	7,88
Orta düzeyde katkısı oldu	83	19,81
Fazla katkısı oldu	140	33,41
Çok fazla katkısı oldu	145	34,61
Toplam	**419**	**100**

Projeden faydalanan annelerin aldıkları mali destek yoluyla bir bölümünü karşıladıkları bakıcı ücretlerinin hane gelirine *çok katkısı olduğunu* düşünen katılımcıların oranı %34,6'dır. Bununla birlikte, katılımcıların %33,4'ü aldığı ücretin hane gelirine *katkısı olduğunu* ve %19,8'i de söz konusu katkıyı *orta düzey* olarak tanımlamıştır. Diğer taraftan, bakıcıların %7,9'u elde ettiği ücret gelirinin hane gelirine katkısının *az düzeyde* olduğunu ifade ederken, 18 katılımcı aldığı ücretin hane gelirine *hiç katkısı* olmadığını belirtmiştir (**Tablo 90**).

4.2.5.3 Eğitim etkisi

Daha önce de ifade edildiği üzere, proje kapsamında verilen mali destekten yararlanılabilmesinin şartlarından biri de bakıcıların çocuk bakımı alanında eğitimli olmasıdır. Eğitimin sosyal getirisi, bireyin eğitim yoluyla topluma uyumunun artmasından daha fazla gelir elde etmeye, yoksulluğun ve eşitsizliğin azalmasından demokratikleşme ve hak arama bilincinin yükselmesine kadar çok çeşitlidir. Bu araştırma kapsamında, proje öncesinde zaten çocuk bakımı/ gelişimi alanında bir eğitim derecesine/ sertifikasına sahip olan veya proje aracılığıyla sertifikalar yoluyla kazanılan eğitimlerin etkisi çocuk bakım hizmeti kalitesi, bakıcının mesleki gelişimi ve ücret düzeyi üzerindeki etkiler çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Bu bakımdan, ilk olarak bakıcının sahip olduğu eğitim derecesine/sertifikaya proje öncesinde mi sahip olduğu yoksa projeden haberdar olduktan sonra yararlanabilme amacıyla mı sertifika aldığı hususu araştırılmıştır.

Tablo 91. Bakıcıların Çocuk Bakım Sertifikası Edinme Kapsamında Proje Farkındalığı

	Frekans	Yüzde
Projeden haberdar olmadan önce almıştım	129	35,93
Projeden haberdar olduktan sonra masrafını kendim karşılayarak eğitim aldım	75	20,89
Projeden haberdar olduktan sonra SGK'dan eğitim bedeli desteği alarak eğitim aldım	7	1,95
Projeden haberdar olduktan sonra masrafını işverenimin karşılamasıyla eğitim aldım	153	37,05
Projeden haberdar olduktan sonra masrafını işverenimle ortak karşılayarak eğitim aldım	15	4,18
Toplam	**359**	**100**

Çocuk bakım eğitimi ile ilgili derece/sertifika sahibi 359 bakıcının %37,1'inin *projeden haberdar olduktan sonra masrafını işvereninin karşılaması ile eğitim aldığı*, %35,9'unun *projeden haberdar olmadan önce eğitim aldığı* ve %20,9'unun da *projeden haberdar olduktan sonra masrafını kendisinin karşılayarak eğitim aldığı* görülmüştür. Diğer taraftan, *projeden haberdar olduktan sonra yine bu proje kapsamında sağlanan eğitim bedeli desteği aracılığıyla sertifika sahibi olduğunu* ifade eden katılımcıların oranı %2 ve *projeden haberdar olduktan sonra masrafını işvereni ile ortak karşılayarak eğitim aldığını* belirten katılımcıların oranı ise %4,2'dir (**Tablo 91**).

Tablo 92. Bakıcıların Aldığı Eğitimin Çocuk Bakım Hizmeti Kalitesi, Bakıcının Mesleki Gelişimi ve Ücret Düzeyi Üzerindeki Etkileri

Almış olduğunuz eğitim verdiğiniz çocuk bakım hizmetinin kalitesini ne ölçüde etkiledi?	Frekans	Yüzde
Hiç etkilemedi	21	5,01
Çok az etkiledi	21	5,01
Orta düzeyde etkiledi	54	12,89
Fazla etkiledi	169	40,33
Çok fazla etkiledi	154	36,75
Toplam	**419**	**100**
Almış olduğunuz eğitimin mesleki gelişiminiz üzerinde ne ölçüde etkisi oldu?	Frekans	Yüzde
Hiç etkilemedi	16	3,82
Çok az etkiledi	15	3,58
Orta düzeyde etkiledi	52	12,41
Fazla etkiledi	194	46,30
Çok fazla etkiledi	142	33,89
Toplam	**419**	**100**
Almış olduğunuz eğitim (ortalama bakıcı ücretlerine göre) daha yüksek ücret almanızı gerektirir mi?	Frekans	Yüzde
Evet	286	68,26
Hayır	72	17,18
Kısmen	61	14,56
Toplam	**419**	**100**

Projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcıların %36,8'i çocuk bakımı alanında aldıkları eğitimin sundukları bakım hizmetinin kalitesini *çok fazla,* %40,3'ü *fazla* ve %12,9'u da *orta düzeyde etkilediğini* belirtmiştir. Öte yandan, söz konusu eğitimin, hizmet kalitesi üzerinde çok fazla etkisi olmadığını düşünen katılımcıların oranı %5 ve *herhangi bir etkisi olmadığını* düşünen katılımcıların oranı da yine %5'tir (**Tablo 92**).

Alınan eğitimin mesleki gelişim üzerindeki etkilerine ilişkin katılımcı görüşlerine bakıldığında ise katılımcıların %33,9'unun alınan eğitimin mesleki gelişimi *çok fazla etkilediğini*, %46,3'ünün *fazla etkilediğini* ve %12,4'ünün de *orta düzeyde etkilediğini* düşündüğü görülmüştür. Buna karşılık, alınan eğitimin mesleki gelişim üzerinde çok fazla etkisi olmadığını düşünen katılımcıların oranı %3,4 ve *herhangi bir etkisi olmadığını* düşünen katılımcıların oranı da %3,8'dir (**Tablo 92**).

Son olarak, eğitimli bir bakıcı olmanın ekonomik getirisi konusundaki, başka bir ifadeyle alınan eğitimin ortalama bakıcı ücretleri ile karşılaştırıldığında ilave bir getiriyi (daha yüksek ücret düzeyini) gerektirip gerektirmediğine ilişkin katılımcı görüşleri değerlendirildiğinde, katılımcıların %68,3'ünün alınan eğitimin daha yüksek ücret almayı gerektirdiği görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, bu konuda farklı düşünenlerin, yani alınan eğitimin daha yüksek ücret almayı gerektirmediği yönünde görüşe sahip olanların oranı %17,2'dir (**Tablo 92**).
Tüm bu bulgulardan hareketle, çocuk bakımı alanında eğitim alan bakıcıların söz konusu eğitimin sosyal ve ekonomik getirilerini çoğunlukla yüksek düzeyde algıladığını söylemek mümkündür. Bu husus, projenin faydalarından yararlanan, başka bir ifadeyle projenin sonuçlarından etkilenen gruplardan biri olan bakıcıların görüş ve davranışlarında (çocuk bakım hizmeti ve mesleki gelişim) bir farklılık yaratması bakımından ortaya çıkan sosyal etkiyi doğrudan yansıtmaktadır.

4.2.5.4. Sigortalılığa ilişkin bilinç/farkındalık etkisi

Proje ile hedeflenen çıktılardan biri de kayıtlı istihdam ve sigortalı çalışmaya ilişkin bilinç/ farkındalık düzeyinin artırılmasıdır. Bu bakımdan, proje kapsamında sigortalı olarak çalıştırılmaları zorunlu olan bakıcılara sigortalı çalışmanın yararları ve zararları konusundaki görüşleri ile SGK tarafından sigortalılar için sunulan bazı temel hizmetlerden haberdar olup olmadıkları hususu sorulmuştur.

Tablo 93. Sigortalı Çalışmanın Sağladığı Yararlara İlişkin Bakıcı Algısı

	Frekans	Yüzde
Emekli olabilmek	376	89,74
Sağlık yardımlarından yararlanabilmek (Ücretsiz tedavi ve ilaç hakları)	230	54,89
İş kazasına karşı güvence sahibi olma	107	25,54
İşsizlik maaşı alabilmek	89	21,24
Geride kalanlara aylık bağlatabilmek	39	9,31

Doğum yapma durumunda analık yardımı ve süt izni alabilmek	22	5,25
Kıdem tazminatı alabilmek	17	4,86
Cevap sayısı: 419		

İlk olarak, projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcıların %89,7'si, başka bir ifadeyle her on bakıcıdan dokuzu kayıtlı istihdamın (sigortalı çalışmanın) en önemli faydasını *emekli olabilmek* olarak algılamaktadır. Bununla birlikte, bakıcıların %54,9'unun *sağlık yardımlarından yararlanabilmeyi,* %25,5'inin *iş kazasına karşı güvence sahibi olmayı* ve %21,2'sinin de *işsizlik maaşı alabilmeyi* sigortalı çalışmanın önemli yararları arasında gördüğünü söylemek mümkündür (**Tablo 93**).

Tablo 94. Sigortasız Çalışmanın Zararlarına İlişkin Bakıcı Algısı

	Frekans	Yüzde
Emekli olamamak	356	84,96
Hastalık durumunda sağlık yardımlarından yararlanamamak	223	53,22
Asgari ücretin altında ücret almak	116	27,68
İşsizlik maaşı alamamak	73	17,42
İş sağlığı ve güvenliği risklerine açık olmak	57	13,60
İş kazası geçirilmesine bağlı olarak sakat kalma/ ölüm durumunda aylık alamamak/ ailenin yardım alamaması	54	12,89
İşten çıkarılma durumunda tazminat alamamak	29	6,92
Fazla çalışınca karşılığını (fazla mesai ücretini) alamamak	21	5,01
Çalışma koşullarının kötü (kuralsız) olması	14	3,34
Ücretin düzensiz/ geç ödenmesi	13	3,10
Yıllık izin kullanamamak	11	2,63
Doğum yardımı ve süt izni alamamak	6	1,43
Cevap sayısı: 419		

Katılımcıların sigortasız, kayıt dışı çalışma durumunda uğrayabilecekleri hak kaybı ve zararlar konusundaki görüşleri değerlendirildiğinde ve geçmişte her iki katılımcıdan en az birinin kayıt dışı istihdam içinde yer aldığı düşünüldüğünde sigortalı çalışmanın yol açtığı hak kaybı ve zararlar konusundaki bilinç/farkındalık düzeyi daha önemli hale gelmektedir. Projeden faydalanan bakıcılar %85 oranında *emekli olamamayı* sigortasız çalışmanın en önemli zararı olarak görmektedir. Bu zararı %53,2 oranında *hastalık durumunda sağlık yardımlarından yararlanamamak,* %27,7 oranında *asgari ücretin altında ücret almak* ve %17,4 oranında *işsizlik maaşı alamamak* takip etmektedir (**Tablo 94**).

Tablo 95. Bakıcıların Sigortalılık Bilinci

İşvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini e-devlet üzerinden kontrol edebileceğinizi biliyor musunuz?	Frekans	Yüzde
Evet	379	90,45
Hayır	40	9,55
Toplam	**419**	**100**
İşvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini ALO 170'i arayarak öğrenebileceğinizi biliyor musunuz?	Frekans	Yüzde
Evet	258	61,58
Hayır	161	38,42
Toplam	**419**	**100**
İşvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini 5502'ye kısa mesaj göndererek kontrol edebileceğinizi biliyor musunuz?	Frekans	Yüzde
Evet	102	24,34
Hayır	317	75,66
Toplam	**419**	**100**

Daha önce de ifade edildiği üzere, proje özelinde çocuk bakımı ve genel olarak ev işlerinde çalışanlar arasına kayıt dışı çalışma eğilimlerinin yüksek olması nedeniyle, katılımcıların SGK sigortalılar için sunulan bazı hizmetlere ilişkin farkındalık düzeyi

de araştırılmıştır. Buna göre, projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcıların %90,5'inin *işverenin kendisini SGK'ya bildirip bildirmediğini ve/ veya hangi ücret düzeyinden bildirdiğini e-devlet üzerinden kontrol edebileceğini bildiği* görülmüştür. Bununla birlikte, bakıcıların %61,6'sı söz konusu bilgiyi *ALO 170'i arayarak alabileceğini* ve %24,3'ü de *5502'ye kısa mesaj göndererek işverenin kendisi için hangi ücret düzeyinden SGK'ya prim ödediğini kontrol edebileceğini* bildiğini beyan etmiştir. Bu bulgular ışığında, SGK tarafından aktif sigortalılığın ve prime esas kazanç bildiriminin gerçek ücret üzerinden yapılıp yapılmadığının kontrolü açısından sigortalılara sunmuş olduğu hizmetler arasında katılımcılar tarafından en az bilinen yöntemin 5502'ye kısa mesaj gönderilmesi yoluyla yapılan kontrol olduğunu söylemek mümkündür (**Tablo 95**).

4.2.6. Bakıcıların Projenin Faydalarına İlişkin Görüşleri

Saha araştırması kapsamında üzerinde durulan hususlardan bir diğeri, bakıcıların projenin faydaları konusundaki görüşlerinin ortaya konulmasıdır.

Tablo 96. Bakıcıların Projenin Faydalarına İlişkin Görüşleri

	Frekans	Yüzde
Bakıcının sigortalı çalıştırılmasını teşvik etmesi	181	43,20
Hane gelirine katkıda bulunması	59	14,08
Çocukların daha güvenli ve niteliği yüksek eğitim ve bakım hizmeti alması	56	13,37
Kadınların iş ve aile yaşamları arasında denge kurabilmelerini sağlaması	56	13,37
Anneleri sigortalı çalışmaya teşvik etmesi	55	13,13
Çocuk bakım maliyetini düşürmesi	4	0,95
Diğer	8	1,91
Toplam	**419**	**100**

Bu bakımdan, projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcıların %43,2'sinin projenin en önemli faydasının *bakıcının sigortalı çalıştırılmasını teşvik etmesi* olduğunu düşündüğü görülmüştür. Bununla birlikte, katılımcıların üzerinde durduğu diğer faydalar; *hane gelirine katkıda bulunmak* (%14,1), *çocukların daha güvenli ve niteliği yüksek eğitim ve bakım hizmeti alması* (%13,4), *kadınların iş ve aile yaşamları arasında denge kurabilmelerini sağlaması* (%13,4) ile *anneleri sigortalı çalışmaya teşvik etmesi* (%13,1) şeklindedir (**Tablo 96**).

4.2.7. Bakıcıların Alternatif Bakım Modellerine Yönelik Algı ve Tutumu

Çocuk bakım sorumluluklarının karşılanmasında alternatif modellerin geliştirilmesi kapsamında talebi temsil eden anneler kadar, arzı temsil eden potansiyel "komşu annelerin" de görüşlerinin alınması önemlidir. Bunun için saha araştırmasında söz konusu modelin yasal zemine oturtulması ve uygulamaya konulması durumunda potansiyel iş gücü niteliği taşıyan bakıcılara öncelikle komşu anne modeli tanımlanmış ve söz konusu alternatif modelin gerektirdiği koşullarda çocuk bakım sorumluluğunu üstlenmek isteyip istemeyeceklerine ilişkin görüşleri alınmıştır.

Tablo 97. Bakıcıların Komşu Anne (Childminder) Modeline Yaklaşımı

Çocuk bakımı alanında eğitimli bir kişi olarak kayıtlı ve denetimli bir sistemle kendi evinizde kendi işiniz olarak belirli bir sayıda çocuğa bakmayı tercih eder misiniz?	Frekans	Yüzde
Evet	291	69,45
Hayır	108	25,78
Bilmiyorum	20	4,77
Toplam	**419**	**100**

Projeden faydalanan anneler tarafından istihdam edilen ve çocuk bakım alanında eğitimli olan bakıcıların %69,5'i kayıtlı ve denetimli bir sistem içinde kendi evinde kendi işi olarak belirli sayıda çocuğa bakmayı tercih edebileceğini, başka bir ifadeyle komşu anne modelindeki istihdamı kabul edebileceğini belirtmiştir. Buna karşılık, bakıcıların %25,8'i bu tarz bir modeli tercih etmeyeceğini söylemiştir (**Tablo 97**).

Tablo 98. Bakıcıların Komşu Anne (Childminder) Modeline Yönelik Olumsuz Algısının Nedenleri

	Frekans	Yüzde
Fiziki koşulların yetersiz olacağı düşüncesi	48	44,44
Birden fazla çocuğa bakmanın zorluğu	47	43,52
Güvenlik endişesi	28	25,93
Eşim ve çocuklarımın evde olması	17	15,74
Yemek hizmetini yerine getirmenin zorluğu	2	1,85
Cevap sayısı: 108		

Proje çerçevesinde çalıştırılan ve komşu anne modelini tercih etmeyeceğini ifade eden 108 bakıcının %44,4'ünün söz konusu tercihinin/ olumsuz algısının arkasındaki neden *fiziki koşulların yetersiz olacağı düşüncesi*dir. Bu nedeni, %43,5 oranı ile *birden fazla çocuğa bakmanın zorluğu*, %25,9 oranı ile *güvenlik endişesi* ve %15,7 oranı ile *eş ve çocuklarının evde olması* gibi faktörlerin takip ettiği görülmüştür (**Tablo 98**).

Komşu anne modeline ilişkin gerek annelerin gerekse bakıcıların endişe ve/ veya çekinceleri dikkate alındığında, söz konusu iki grup için olumsuz algının arkasında yatan nedenlerin farklılaştığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, annelere ilişkin bulguların değerlendirildiği bölümden hatırlanacağı üzere annelerin endişeleri daha çok *güvenlik endişesi*, *kontrol/izleme gücünün az olması* ile *ihmal ve istismar riski*nden kaynaklanıyorken; bakıcıların çekinceleri daha çok *fiziki yetersizlikler, ev içi koşullar* ile *birden fazla çocuk için bakım sorumluluklarının yerine getirilmesinin zorluğu* gibi hususlarda yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla, modele ilişkin yasal zeminin hazırlanmasına yönelik çalışmalarda arz ve talep yönlü bu endişe ve çekincelerin giderilmesine yönelik önlemlerin alınması, modelin uygulanabilirliği açısından son derece önemlidir.

4.3. Çocuk Bakım Eğitimi Desteğinden Faydalanan Kadınlara İlişkin Bulgular

Saha araştırması kapsamında ele alınan son grup, proje kapsamında çocuk bakım eğitimi alanındaki sertifikalı eğitimlerin maliyetlerine katkı sunmaya yönelik destekten yararlanan bakıcılardır. Söz konusu grup için, diğer gruplarda olduğu gibi, sosyo- demografik değişkenler eğitim durumu, yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma ve çocuk sayısı olarak; hanehalkı özellikleri ise ortalama hane geliri, hanehalkı büyüklüğü, hanede gelir getirici bir işte ve sigortalı çalışan sayısı şeklinde belirlenmiştir. Diğer değişkenler ise şu şekildedir:

- İstihdam geçmişi
  - Çocuk bakım eğitimi almadan önceki istihdam durumu
  - Toplam iş tecrübesi
  - Geçmişte sigortasız çalışma deneyimi
- Mevcut durum
  - Halihazırdaki istihdam durumu
  - Çocuk bakımı dışında çalışılan işler
  - Çocuk bakımında istihdam edilenler için hizmetin gerçekleştirildiği yer
  - Sigorta prim teşviklerine ilişkin farkındalık düzeyi
  - Çalışmayı teşvik eden faktörler
  - İstihdamın gelir etkisi
  - Eğitime yönelik mali destekten haberdar olma kanalı
  - Eğitim/sertifika alınan diğer alanlar
  - Çocuk bakımı alanında ilave eğitimler

Bununla birlikte, etki değerlendirmeye temel olan değişkenler ise

- Çocuk bakım eğitiminin etkileri
  - Eğitimin ücret geliri üzerindeki etki
  - Eğitimin çocuk bakım hizmeti kalitesi üzerindeki etkisi
  - Eğitimin bakıcının mesleki gelişimi üzerindeki etkisi
  - Eğitimin kişisel gelişim üzerindeki etkisi
  - Eğitimin özgüven üzerindeki etkisi
  - Eğitimin refah düzeyi ve yaşam kalitesi üzerindeki etkisi
  - Eğitimden memnuniyet düzeyi
  - Mali desteğin eğitim ve diğer maliyetleri karşılama düzeyi

- Sosyal güvenlik eğitiminin sigortalılık bilincine etkisi
- Sigortalılığa ilişkin bilinç/ farkındalık etkisi

şeklindedir. Bunların dışında, saha araştırması kapsamında eğitim desteğinden yararlanmış olan bakıcıların projenin faydaları konusundaki görüşleri ile çocuk bakım sorumluluklarının yerine getirilmesi açısından alternatif çocuk bakım modellerine ilişkin algı ve tutumları da araştırılmıştır. Bu kapsamda, alternatif bakım modellerine yönelik algı ve tutum;

- Komşu anne (Childminder) modeline yaklaşım ve
- Komşu anne (Childminder) modeline yönelik olumsuz algının nedenleri

çerçevesinde ele alınmıştır.

4.3.1. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 99. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Eğitim Düzeyi

	Frekans	Yüzde
İlkokul	41	9,49
Ortaokul	38	8,80
Lise	160	37,04
Ön lisans	102	23,61
Lisans	88	20,37
Lisansüstü	3	0,69
Toplam	**432**	**100**

Saha araştırması kapsamında çocuk bakım eğitiminin maliyetine katkı sunulmasına yönelik mali destekten yararlanan kadınların profilini ortaya koymak üzere belirlenen sosyo–demografik özellikler; eğitim düzeyi, yaş, medeni durum ve çocuk sayısıdır. Çocuk bakım eğitiminin maliyetine katkı sunulmasına yönelik mali destekten yararlanan kadınların eğitim durumlarına bakıldığında, %37'sinin lise, %23,6'sının ön lisans, %20,4'ünün lisans, %9,5'inin ilkokul ve %8,8'inin de ortaokul mezunu olduğu görülmüştür (**Tablo 99**).

Tablo 100. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Yaş Dağılımı

Yaş grubu	Frekans	Yüzde
20 yaş altı	1	0,23
20 – 29	102	23,61
30 – 39	177	40,97
40 – 49	120	27,78
50 – 59	27	6,25
60 yaş ve üzeri	5	1,16
Toplam	**432**	**100**
Ortalama yaş	36,31	

Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %41'i *30–39* yaş aralığında, %27,8'i *40–49* yaş aralığında, %23,6'sı *20–29* yaş aralığında ve %6,3'ü *50–59* yaş aralığındadır. Araştırmaya katılan, çocuk bakım eğitim desteği alan 432 kadının için ortalama yaş 36'dır (**Tablo 100**).

Tablo 101. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Medeni Durumu

	Frekans	Yüzde
Evli	339	78,47
Boşanmış	15	3,47
Bekar	78	18,06
Toplam	**432**	**100**

Medeni durum açısından çocuk bakım eğitimine yönelik mali destek alan kadınların %78,5'inin *evli*, %18,1'inin *bekar* ve %3,5'inin de *boşanmış* olduğunu söylemek mümkündür (**Tablo 101**).

Tablo 102. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Çocuk Sayıları

Çocuk Sayısı	Frekans	Yüzde
0	110	25,46
1	70	16,20
2	169	39,12
3	74	17,13
4 ve üzeri	9	2,08
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitimi için mali destekten yararlanan kadınların %39,1'inin *2 çocuğa,* %17,1'inin *3 çocuğa* ve %16,2'sinin ise *tek çocuğa* sahip olduğu görülmüştür. *Hiç çocuğu olmayan* kadınların oranı ise %25,5'tir (**Tablo 102**).

4.3.2. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Hanehalkı Özellikleri

Çocuk bakım eğitimi için mali destekten yararlanan kadınların hanehalkı profilini belirlemek üzere ilk olarak hanehalkı büyüklüklerine bakılmıştır.

Tablo 103. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Hanesinde Yaşayan Kişi Sayısı

Kişi sayısı	Frekans	Yüzde
1	6	1,39
2	55	12,73
3	95	21,99
4	175	40,51
5	78	18,06
6 ve üzeri	23	5,32
Toplam	**432**	**100**

Eğitim desteğinden yararlanan kadınların %40,5'inin hanesinde *4 kişi*, %22'sinin hanesinde *3 kişi* ve %18,1'inin hanesinde ise *5 kişi* yaşadığı görülmüştür. Bu bakımdan, katılımcıların ferdi oldukları hanelerin daha çok çekirdek aile yapısını yansıttığı söylenebilir (**Tablo 103**).

Tablo 104. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Hanesinde Gelir Getirici Bir İşte Çalışan Kişi Sayısı

Kişi sayısı	Frekans	Yüzde
0	26	6,02
1	288	66,67
2	107	24,77
3 ve daha fazla	11	2,54
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitimi için maddi destek alan kadınların %66,7'sinin hanesinde *1 kişi* ve %24,8'inin hanesinde *2 kişi* gelir getirici bir işte çalışmaktadır. Bununla birlikte, katılımcıların %6'sı hanesinde gelir getirici bir işte çalışan kimsenin olmadığını beyan etmiştir (**Tablo 104**). Ayrıca, araştırmaya katılan, çocuk bakım eğitimi desteğinden yararlanmış olan 432 kadının ortalama aylık net hane geliri 8.656 TL'dir.

Tablo 105. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Hanede Sigortalı Çalışan Kişi Sayısının Dağılımı

Kişi sayısı	Frekans	Yüzde
0	87	20,14
1	261	60,42
2	77	17,82
3 ve daha fazla	7	1,62
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitimi desteği alan kadınların %60'4'ünün hanesinde *1 kişi* ve %17,8'inin hanesinde ise *2 kişi* sigortalı olarak çalışmaktadır. Buna karşılık, hanesinde sigortalı çalışan kimsenin olmadığını belirten katılımcıların oranı %20 ,1'dir (**Tablo 105**).

4.3.3. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların İstihdam Geçmişi

Mali destekten yararlanarak çocuk bakımı alanında eğitim alan katılımcıların istihdam geçmişini ortaya koymak üzere, çocuk bakım eğitimi almadan önceki istihdam durumu (bakıcı olarak çalışıp çalışmadıkları, kayıtlı/ kayıt dışı istihdam durumu vb.), toplam iş tecrübesi ve iş gücü piyasasında bulundukları herhangi bir dönemde sigortasız çalışma deneyimlerinin olup olmadığı gibi hususlar araştırılmıştır.

Tablo 106. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların İstihdam Durumu

Mali destek alarak çocuk bakım eğitimine katılmadan önce hangi seçenek durumunuzu tanımlar?	Frekans	Yüzde
Yine bakıcıydım ve sigortalı olarak çalışıyordum	2	0,46
Yine bakıcıydım ve sigortasız bakıcı olarak çalışıyordum	18	4,17
Başka bir işte sigortalı olarak çalışıyordum	106	24,54
Başka bir işte sigortasız olarak çalışıyordum	30	6,94
Çalışmıyordum (işsizdim)	276	63,89
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitimi desteğinden yararlanan kadınların iş gücü piyasasında mali destek öncesindeki durumlarına bakıldığında, %24,5'inin bakıcılık dışındaki bir işte sigortalı olarak çalıştığı ve %63,9'unun ise işsiz olduğu görülmüştür. Mali destekten yararlanma öncesinde yine bakıcılık dışındaki bir işte ancak sigortasız şekilde çalıştığını ifade edenlerin oranı %6,9'dur. Diğer taraftan, mali destekten yararlanarak çocuk bakım eğitimine katılmaları öncesinde sigortalı/sigortasız şekilde bakıcı olarak çalışan toplam 20 katılımcı vardır (katılımcılar içindeki oranı %4,6) (**Tablo 106**). Saha araştırması sonuçlarına göre çocuk bakım eğitim desteğinden yararlanan kadınların geçmişteki iş deneyimlerine göre çocuk bakımı ve/ veya ilişkili bir alanda çalışan 19 katılımcı olduğu görülmüştür. Doğrudan çocuk bakımı alanında çalışanların dışında ilişkili kabul edilen diğer iş pozisyonları; yardımcı anne/ abla, yardımcı öğretmen, okul öncesi öğretmen, kreş ve ana sınıflarındaki yardımcı personel ile hasta bakıcıdır. Çocuk bakım eğitim desteği alan ve destek öncesi çalışan 156 kadının ortalama aylık net ücret tutarı 2.285 TL'dir.

Çocuk bakım eğitim desteği alan kadınların toplam iş tecrübesi incelendiğinde, katılımcıların %26,9'unun *1 yıldan fazla 5 yıldan az*, %19,9'unun *1 yıldan az*, %17,1'inin *10 yıl ve daha fazla* ve %13,9'unun da *5 yıldan fazla 10 yıldan az* süre deneyime sahip olduğu görülmüştür. Buna karşılık, katılımcıların %22,5'i herhangi bir iş tecrübesi bulunmadığını ifade etmiştir. Ayrıca, mali destek alarak çocuk bakım eğitimine katılmadan önce sigortalı/sigortasız bakıcı olarak çalışan 20 kişinin %35'i *1 yıldan fazla 5 yıldan az,* %30'u ise hem *1 yıldan az* ve *5 yıldan fazla* hem de *10 yıldan az* iş tecrübesine sahiptir. Söz konusu gruptaki kadınların iş gücü piyasası deneyimlerinin, diğer hedef gruplarla karşılaştırıldığında daha düşük olduğunu söylemek mümkündür. Bu bakımdan, saha araştırmasının en deneyimsiz hedef grubu, çocuk bakım eğitimi için mali destekten yararlanan kadınlardır (**Tablo 107**).

Tablo 107. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Bakıcıların İş Tecrübesi

Toplam iş tecrübesi	Toplam		Çocuk bakım eğitimine katılım öncesi dönem (Bakıcı olarak)	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hiç	97	22,45		
1 yıldan az	85	19,68	6	30,00
1 yıldan fazla 5 yıldan az	116	26,85	7	35,00
5 yıldan fazla 10 yıldan az	60	13,89	6	30,00
10 yıl ve daha fazla	74	17,13	1	5,00
Toplam	**432**	**100**	**20**	**100**

Tablo 108. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sigortasız Çalışma Deneyimi

Daha önce sigortanız olmadan bir işte çalıştınız mı?	Frekans	Yüzde
Evet	199	46,06
Hayır	233	53,94
Toplam	**432**	**100**

Mali destek öncesindeki dönemde katılımcılar arasında kayıt dışı istihdam eğilimi çok yüksek olmamakla birlikte (**Tablo 106**), çocuk bakım eğitim desteğinden yararlanan katılımcıların %46,1'inin, başka bir ifadeyle her iki katılımcıdan neredeyse birinin iş gücü piyasasına girdikten sonra herhangi bir dönemde sigortasız çalışma deneyimlerinin olduğunu söylemek mümkündür (**Tablo 108**).

4.3.4. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Mevcut Durumu

Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların mevcut istihdam durumu, çocuk bakımı dışında çalışılan işler, çocuk bakımında istihdam edilenler için hizmetin gerçekleştirildiği yer, sigorta prim teşviklerine ilişkin farkındalık düzeyi, çalışmayı teşvik eden faktörler, istihdamın gelir etkisi, eğitime yönelik mali destekten haberdar olma kanalı, eğitim/sertifika alınan diğer alanlar ve çocuk bakımı alanında ilave eğitimler gibi hususlar, mevcut durum başlığı altında ele alınmıştır.

Tablo 109. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Mevcut İstihdam Durumu

Şu andaki durumunuzu hangi seçenek tanımlar?	Frekans	Yüzde
Sigortalı şekilde bakıcı olarak çalışıyorum	4	0,93
Sigortasız şekilde bakıcı olarak çalışıyorum	12	2,78
Çocuk bakımı ile ilişkisi olmayan başka bir işte sigortalı olarak çalışıyorum	97	22,45
Çocuk bakımı ile ilişkisi olmayan başka bir işte sigortasız olarak çalışıyorum	13	3,01
Çalışmıyorum (işsizim)	306	70,83
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %70,8'i halihazırda bir işte çalışmamaktadır. Buna karşılık, söz konusu grubun %22,5'i çocuk bakımı ile ilişkisi olmayan bir işte sigortalı olarak çalışmaktadır (**Tablo 109**).

Ayrıca, halihazırda istihdamda olan katılımcılardan sadece dördü sigortalı şekilde bakıcı olarak çalıştığını ifade ederken, 12 katılımcı ise bakıcı olduğunu ancak sigortasız çalıştığını beyan etmiştir. Bakıcı olarak veya başka bir işte kayıt dışı çalışan katılımcıların toplam katılımcılar içindeki payı %5,8'dir. Halihazırda herhangi bir işte sigortalı/sigortasız çalışan 126 eğitim desteği alan kadınların çalıştıkları işteki son aya ilişkin ortalama net ücreti 5.058 TL'dir.

Tablo 110. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sigorta Prim Teşvikine İlişkin Farkındalık Düzeyi

İşvereniniz sizin için sigorta prim teşvikinden yararlanıyor mu?	Frekans	Yüzde
Evet	16	15,84
Hayır	18	17,82
Bilgim yok	67	66,34
Toplam	**101**	**100**

Saha araştırmasının diğer hedef gruplarında olduğu gibi, çocuk bakım eğitimi için mali destekten yararlanan kadınların da SGK tarafından uygulanmakta olan prim teşviklerine ilişkin farkındalıkları araştırılmıştır. Buna göre hem bakıcı olarak sigortalı çalışan hem de çocuk bakımı ile ilişkisi olmayan başka bir işte sigortalı olarak çalışan 101 (4+97) katılımcının (**Tablo 109**) sadece %15,8'i işvereninin kendisi için sigorta prim teşvikinden yararlandığını bildiğini ifade etmiştir. Buna karşılık, katılımcıların %17,8'i işverenin kendisi için prim teşviklerinden yararlanmadığını ve %66,3'ü de konuya ilişkin bilgisi olmadığını belirtmiştir (**Tablo 110**).

Tablo 111. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Çocuk Bakım Hizmetini Gerçekleştirdikleri Yer

	Frekans	Yüzde
Bakıcının evi	5	31,25
İşverenin evi	11	68,75
Toplam	**16**	**100**

Halihazırda bakıcı olarak çalışan 16 (4+12) katılımcının (**Tablo 109**) beşi çocuk bakım hizmetini *kendi evinde* ve geriye kalan 11'i ise *işvereninin evinde* gerçekleştirmektedir (**Tablo 111**).

Tablo 112. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Çalışmasını Teşvik Eden Faktörler

	Frekans	Yüzde
Aile bütçesine katkıda bulunmak	95	22,04
Ekonomik özgürlük	66	15,31
Sosyal güvence (sigortalı çalışma)	60	13,92
Çocuk sevgisi	34	7,89
İş tecrübesi kazanmak	18	4,18
Sosyal ilişkiler	13	3,02
Cevap sayısı: 431		

Çocuk bakım eğitim desteğinden yararlanan kadınların çalışmalarını teşvik eden en önemli faktörün -diğer tüm hedef gruplarda olduğu gibi- *aile bütçesine katkıda bulunmak* (%22) olduğu görülmüştür. Bu faktörü *ekonomik özgürlük* (%15,3) ve *sosyal güvence* (%13,9) izlemektedir (**Tablo 112**).

Tablo 113. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınlar İçin Halihazırdaki Çalışma Durumunun Gelire Etkisi

	Frekans	Yüzde
Hiç katkı sağlamıyor	5	3,97
Az katkı sağlıyor	38	30,16
Orta düzeyde katkı sağlıyor	39	30,95
Fazla katkı sağlıyor	13	10,32
Çok fazla katkı sağlıyor	31	24,60
Toplam	**126**	**100**

Halihazırda çalışan ve proje kapsamında çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %31'i çalışma durumunun elde ettiği gelire *orta düzeyde katkı sağladığını*, %30,2'si *az katkı sağladığını*, %24,6'sı *çok fazla katkı sağladığını*, %10,3'ü *fazla katkı sağladığını* ifade ederken; %4'ü çalışmasının geliri üzerinde *herhangi bir katkısı olmadığını* düşündüğünü belirtmiştir (**Tablo 113**).

Tablo 114. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Eğitim Desteğinden Haberdar Olma Kaynağı

Proje kapsamında sağlanan eğitim desteğinden nasıl haberdar oldunuz?	Frekans	Yüzde
Tanıdık vasıtasıyla	144	33,33
İşverenimin vasıtasıyla	24	5,56
Projenin sosyal medya hesabındaki yorumlardan	6	1,39
Halk eğitim merkezinde yapılan bilgilendirme vasıtasıyla	229	53,01
Diğer	29	6,71
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan kadınlara bu destekten nasıl haberdar oldukları da sorulmuştur. Buna göre, katılımcıların %53,1'i proje kapsamında sunulan mali desteği *halk eğitim merkezinde yapılan bilgilendirme vasıtasıyla* ve %33,3'ü de *tanıdık vasıtasıyla* öğrendiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, mali destekten diğer kaynaklar (İŞKUR, BESMEK, İSMEK, AÇEM gibi kurumlar vasıtasıyla, internet ve SMS yoluyla) üzerinden haberdar olanların oranı ise %6,7'dir (**Tablo 114**).

Tablo 115. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Aldığı Eğitim ve Sertifikalar İle Katıldığı Kurslar

Bu eğitim dışında farklı meslek/ becerilere yönelik olarak katılmış olduğunuz bir eğitim/sertifika programı ve/veya kurs bulunuyor mu?	Frekans	Yüzde
Hayır, bu projeden elde ettiğim dışında bir sertifikam yok	103	37,73
Evet önceki sertifika bu projedekinden farklı ve çalışmak isteğim alanda iş bulmamı sağlayabilecek nitelikte	91	21,86
Evet var ve bu projedekiyle ile neredeyse aynı	76	17,59
Evet ama önceki sertifika bu projedekinden farklı ve çalışmak isteğim alanda değil	61	14,12
Evet ama önceki sertifika bu projedekinden farklı ve çalışmak isteğim alanda olmasına rağmen iş bulmamı sağlamıyor	41	9,49
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitim desteğinden yararlanan kadınların %37,7'sinin bu projeden aldığı eğitim dışında katıldığı herhangi bir kurs/eğitim ya da sertifika programı bulunmadığı görülmüştür. Diğer taraftan, katılımcıların %21,9'u önceki sertifikasının bu projedekinden farklı ancak çalışmak istediği alanda iş bulmasını sağlayabilecek nitelikte *olduğunu*, %17,6'sı önceki sertifikasının bu projedekiyle neredeyse aynı nitelikte olduğunu, %14,1'i önceki sertifikasının bu projedekinden farklı olduğunu ancak çalışmak istediği alanda iş bulmasını sağlayabilecek nitelikte *olmadığını* ve %9,5'i de *önceki sertifikasının bu projedekinden farklı olduğunu ancak çalışmak istediği alanda olmasına rağmen iş bulmasını sağlamadığını* düşündüğünü ifade etmiştir (**Tablo 115**).

Tablo 116. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların İlave Eğitim Durumu

Projeden sağlanan mali destek ile almış olduğunuz eğitim sonrasında çocuk bakımı alanında ilave bir eğitim aldınız mı/ sertifika programı veya kursa katıldınız mı?	Frekans	Yüzde
Evet	83	19,21
Hayır	349	80,79
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitim desteğinden faydalan kadınların sadece %19,2'si projeden sağlanan mali destek sayesinde alınan eğitim dışında çocuk bakımı ile ilgili ilave bir eğitime ya da sertifika programına veya kursa katıldığını belirtmiştir. Alınan ilave eğitim, sertifika programı ve kurslar büyük çoğunlukla çocuk gelişimi, okul öncesi eğitim, özel eğitim gibi alanlardadır (**Tablo 116**).

4.3.5. Etki

Eğitim, bireye bilgi, beceri, alışkanlık ve davranış kazandırma sürecidir. Bu anlamda, eğitim yoluyla bireylerin alışkanlık, karar ve davranışlarında bir değişim ortaya çıkmaktadır. Bu proje ile daha önce çocuk bakım alanında eğitimi olmayan kadınların sadece çocuk bakımı ve gelişimi alanındaki mesleki bilgi ve becerilerinin artırılması değil, sosyal güvenlik eğitimi modülü ile aynı zamanda istihdam kararları bakımından sigortalı çalışma bilincinin ve alışkanlığının da kazandırılması hedeflenmiştir. Bununla birlikte, yaşamın her alanında etkisi olan kişisel gelişim ve özgüvenin ve insana yakışır iş algısının artırılması ile genel olarak refah düzeyine katkı sağlanması da proje ile ulaşılması hedeflenen diğer hususlardır.

4.3.5.1. Çocuk bakım eğitiminin etkileri

Saha araştırmasında ilk olarak çocuk bakım eğitiminin ücret gelirleri, hizmet kalitesi ve mesleki gelişim üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Buna göre, çocuk bakım eğitimi için mali destek alan ve halihazırda sigortalı/ sigortasız bakıcı olarak çalışan 16 kişinin (**Tablo 109**) %62,5'i eğitim sonrasında ücretinde *herhangi bir artış olmadığını* belirtmiştir (**Tablo 117**). Buna karşılık, söz konusu kadınların beşi, eğitim sonrasında ücretinde bir artış olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu 16 kadından dördü (%25) alınan eğitimin çocuk bakım hizmetinin kalitesini *çok fazla etkilediğini*, beşi (%31,3) *fazla etkilediğini* ve yedisi (%43,8) de *orta düzeyde etkilediğini* düşündüğünü belirtmiştir. Alınan eğitimin mesleki gelişim üzerine etkisi konusundaki katılımcı görüşleri ise eğitimin %37,5 oranında mesleki gelişim üzerinde *çok fazla etkili* ve *fazla etkili* olduğu, %25 oranında da *orta düzeyde etkili* olduğu şeklindedir (**Tablo 117**).

Tablo 117. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Aldıkları Eğitimin Ücret Geliri, Çocuk Bakım Hizmeti Kalitesi, Bakıcının Mesleki Gelişimi Üzerindeki Etkileri

Eğitim sonrasında ücret gelirinizde bir artış oldu mu?	Frekans	Yüzde
Hiç artış olmadı	10	62,50
Az artış oldu	2	12,50
Orta düzeyde artış oldu	2	12,50
Fazla artış oldu	2	6,25
Çok fazla artış oldu	1	6,25
Toplam	**16**	**100**
Almış olduğunuz eğitim verdiğiniz çocuk bakım hizmetinin kalitesini ne ölçüde etkiledi?	Frekans	Yüzde
Hiç etkilemedi	-	-
Biraz etkiledi	-	-
Orta düzeyde etkiledi	4	25,00
Fazla etkiledi	5	31,25
Çok fazla etkiledi	7	43,75
Toplam	**16**	**100**
Almış olduğunuz eğitimin mesleki gelişiminiz üzerinde ne ölçüde etkisi oldu?	Frekans	Yüzde
Hiç etkisi olmadı	-	-
Çok az etkisi oldu	-	-
Orta düzeyde etkisi oldu	4	25,00
Fazla etkisi oldu	6	37,50
Çok fazla etkisi oldu	6	37,50
Toplam	**16**	**100**

Tablo 118. Çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan kadınların aldıkları eğitimin kişisel gelişimi ve özgüveni üzerindeki etkileri

Almış olduğunuz eğitimin kişisel gelişiminiz üzerinde ne ölçüde etkisi oldu?	Frekans	Yüzde
Hiç etkisi olmadı	7	1,62
Çok az etkisi oldu	11	2,55
Orta düzeyde etkisi oldu	118	27,31
Fazla etkisi oldu	120	27,78
Çok fazla etkisi oldu	176	40,74
Toplam	**432**	**100**
Almış olduğunuz eğitimin özgüveniniz üzerinde ne ölçüde etkisi oldu?	Frekans	Yüzde
Hiç etkisi olmadı	15	3,47
Çok az etkisi oldu	19	4,40
Orta düzeyde etkisi oldu	112	25,93
Fazla etkisi oldu	109	25,23
Çok fazla etkisi oldu	177	40,97
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların tamamı, aldıkları eğitimin kişisel gelişimleri üzerindeki etkilerini de değerlendirmiştir. Bu anlamda, katılımcıların %40,7'si aldığı eğitimin kişisel gelişimi üzerindeki etki düzeninin *çok fazla olduğunu* belirtirken, %27,8'i *fazla olduğunu* ve %27,3'ü de *orta düzeyde olduğunu* ifade etmiştir. Diğer taraftan, eğitimin kişisel gelişim üzerinde çok fazla etkisi olmadığını düşünen katılımcıların oranı %2,6 ve herhangi bir etkisinin olmadığını düşünenlerin oranı ise %1,6'dır. Katılımcıların mali destek alınan çocuk bakım eğitiminin özgüven üzerindeki etkileri konusundaki görüşleri de benzerdir. Buna göre, katılımcıların %41'inin eğitimin özgüveni *çok fazla* etkilediğini, %25,2'sinin *fazla* etkilediğini ve %25,9'unun da *orta düzeyde* etkilediğini düşündüğü görülmüştür. Tüm bu bulgulardan hareketle, eğitimin katılımcıların bilgi, beceri, alışkanlık ve davranışlarında bir değişim (etki) yarattığını söylemek yanlış olmayacaktır (**Tablo 118**).

Tablo 119. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Aldıkları Eğitimin Refah Düzeyi ve Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkileri

Bu eğitim sayesinde elde ettiğiniz bilgi ve beceriler (sertifika) nedeniyle refah düzeyinizde veya yaşam kalitenizde bir artış oldu mu?	Frekans	Yüzde
Hiç artış olmadı	92	21,30
Az artış oldu	31	7,18
Orta düzeyde artış oldu	126	29,17
Fazla artış oldu	86	19,91
Çok fazla artış oldu	97	22,45
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %22,5'i, çocuk bakım eğitiminden kazandıkları bilgi ve becerilerin refah düzeyi ve yaşam kalitelerini *çok fazla*, %19,9'u *fazla* ve %29,2'si de *orta düzeyde artırdığını* düşündüklerini dile getirmiştir. Buna karşılık, katılımcıların %21,3'ü ise eğitimin refah düzeyi ve yaşam kalitesi üzerinde *herhangi bir artışa yol açmadığını* ve %7,8'i de *az bir artış olduğunu* düşündüğünü ifade etmiştir (**Tablo 119**).

Tablo 120. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Aldıkları Eğitime İlişkin Memnuniyet Düzeyi

Almış olduğunuz eğitime ilişkin memnuniyet düzeyinizi hangisi tanımlar?	Frekans	Yüzde
Hiç memnun değilim	1	0,23
Memnun değilim	3	0,69
Az memnunum	16	3,70
Memnunum	148	34,26
Çok memnunum	264	61,11
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitim desteğinden yararlanan kadınların eğitime ilişkin memnuniyet düzeylerine bakıldığında, %61,1'inin aldığı eğitimden *çok memnun* ve %34,3'ünün de *memnun* olduğunu belirttiği görülmüştür (**Tablo 120**).

Tablo 121. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Aldıkları Eğitimin Eğitim Maliyeti ve Diğer Harcamaları Karşılaşama Düzeyi

Almış olduğunuz teşvik, eğitim maliyetini ve diğer masraflarınızı (yol, yemek vb.) ne ölçüde karşıladı?	Frekans	Yüzde
Çok az bir kısmını karşıladı	153	35,42
Yarısını karşıladı	119	27,55
Yarısından fazlasını karşıladı	57	13,19
Tamamını karşıladı	103	23,84
Toplam	**432**	**100**

Proje kapsamında çocuk bakım eğitimi için verilen mali desteğin temel amacı, sektörün daha fazla sayıda eğitimli bakıcı kazanması ve söz konusu kişilerin de eğitim yoluyla istihdam edilebilirliğinin artırılması için eğitime ilişkin masrafların karşılanmasında finansal destek sağlanmasıdır. Bunun yanında, sosyal güvenlik eğitimi modülü ile söz konusu kişilerin sigorta bilincine sahip olması ve böylece sigortalı çalışmak üzere iş gücü piyasasına emeklerini sunma davranışını/alışkanlığını kazanmaları da hedeflenmiştir. Bu bakımdan, çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınlara aldıkları mali desteğin eğitim maliyeti ve yol, yemek gibi diğer harcamaları ne düzeyde karşıladığı sorulmuştur. Katılımcıların %23,8'i mali desteğin maliyetlerin *tamamını karşıladığını* söylerken; %13,2'si *yarısından fazlasını karşıladığını*, %13,2'si *yarısını karşıladığını* ve %35,4'ü de *çok az bir kısmını karşıladığını* belirtmiştir. Bu bakımdan, proje kapsamında sağlanan mali desteğin her on katılımcıdan altısı için çocuk bakım eğitimine bağlı olarak ortaya çıkan masrafların en az yarısını karşıladığını söylemek mümkündür (**Tablo 121**).

4.3.5.2. Sosyal güvenlik eğitiminin etkileri

Tablo 122. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sosyal Güvenlik Eğitimi Öncesi Sigortalılığına İlişkin Farkındalık Düzeyleri

Proje kapsamında verilen Sosyal Güvenlik Eğitimine katılmadan önce ev hizmetlerinde çalışanların/çocuk bakıcılarının sigortalı çalıştırılmasının zorunlu olduğunu biliyor muydunuz?	Frekans	Yüzde
Evet	208	48,15
Hayır	224	51,85
Toplam	**432**	**100**

Proje çerçevesinde eğitim alabilmek için mali destekten yararlanan kadınlara ayrıca sosyal güvenlik eğitimi de verilmiştir. Bu kapsamda, saha araştırmasında söz konusu eğitimlerin özellikle sosyal güvenlik bilinci üzerindeki etkileri eğitim öncekindeki durum da dikkate alınarak ayrıca araştırılmıştır. Proje kapsamında verilen Sosyal Güvenlik Eğitimi öncesi çocuk bakım eğitim desteği alan kadınların %48,2'si ev hizmetlerinde çalışanların/çocuk bakıcılarının sigortalı çalıştırılmasının zorunlu olduğunu hakkında bilgi sahibidir (**Tablo 122**).

Tablo 123. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sosyal Güvenlik Eğitiminin Sigortalılık Bilinci Üzerindeki Etkisi

Almış olduğunuz eğitimin kişisel gelişiminiz üzerinde ne ölçüde etkisi oldu?	Frekans	Yüzde
Hiç etkisi olmadı	11	2,55
Çok az etkisi oldu	32	7,41
Orta düzeyde etkisi oldu	116	26,85
Fazla etkisi oldu	97	22,45
Çok fazla etkisi oldu	176	40,74
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan kadınların %40,7'si aldıkları eğitimin kişisel gelişimleri üzerinde *çok fazla etkili*, %22,5'i *fazla etkili*, %26,9'u ise *orta düzeyde etkili* olduğunu belirtmiştir (**Tablo 123**).

4.3.5.3. Sigortalılığa ilişkin bilinç/farkındalık etkisi

Proje ile hedeflenen çıktılardan bir diğeri olan kayıtlı istihdam ve sigortalı çalışmaya ilişkin bilinç/ farkındalık düzeyinin artırılması bakımından çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınlara sigortalı çalışmanın yararları ve zararları konusundaki görüşleri ile SGK tarafından sigortalılar için sunulan bazı temel hizmetlerden haberdar olup olmadıkları sorulmuştur.

İlk olarak, çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %87'sinin, başka bir ifadeyle her on kadından neredeyse dokuzunun kayıtlı istihdamın (sigortalı çalışmanın) en önemli faydasını *emekli olabilmek* olarak algıladığı görülmüştür. Bunu, %71,5 oranı ile *sağlık yardımlarından yararlanabilmek,* %24,8 oranı ile *iş kazasına karşı güvence sahibi olmak* ve %17,8 oranı ile *geride kalanlara aylık bağlatabilmek* takip etmektedir. Benzer özelliklere sahip diğer grup, yani projeden yararlanan annelere tarafından çalıştırılan bakıcıların söz konusu soruya verdikleri cevapların da büyük ölçüde aynı olduğunu söylemek mümkündür (**Tablo 124**).

Tablo 124. Sigortalı Çalışmanın Sağladığı Yararlara İlişkin Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Algısı

	Frekans	Yüzde
Emekli olabilmek	376	87,04
Sağlık yardımlarından yararlanabilmek (Ücretsiz tedavi (ve ilaç hakları	309	71,53
İş kazasına karşı güvence sahibi olma	107	24,77
Geride kalanlara aylık bağlatabilmek	77	17,82
Doğum yapma durumunda analık yardımı ve süt izni alabilmek	52	12,04
İşsizlik maaşı alabilmek	44	10,19
Kıdem tazminatı alabilmek	37	8,56
Cevap sayısı 432		

Katılımcıların sigortasız, kayıt dışı çalışma durumunda uğrayabilecekleri hak kaybı ve zararlar konusundaki görüşleri değerlendirildiğinde, çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %79,9'u *emekli olamamayı* sigortasız çalışmanın en önemli zararı olarak görmektedir. Bunu, %66,4 oranı ile *hastalık durumunda sağlık yardımlarından yararlanamamak,* %24,1 oranı ile *asgari ücretin altında ücret almak,* %16,9 oranı ile *iş kazası geçirilmesine bağlı olarak sakat kalma/ ölüm durumunda aylık alamamak/ ailenin yardım alamaması*, %14,6 oranı ile *iş sağlığı ve güvenliği risklerine açık olmak* izlemektedir. Söz konusu bulgular, diğer bakıcı grubu ile karşılaştırıldığında, sigortasız çalışmanın zararlarına ilişkin ilk üç nedenin aynı olduğu ancak diğer nedenler açısından farklılığın bulunduğu söylenebilir (**Tablo 125**).

Tablo 125. Sigortasız Çalışmanın Zararlarına İlişkin Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Algısı

	Frekans	Yüzde
Emekli olamamak	345	79,86
Hastalık durumunda sağlık yardımlarından yararlanamamak	287	66,44
Asgari ücretin altında ücret almak	104	24,07

İş kazası geçirilmesine bağlı olarak sakat kalma/ ölüm durumunda aylık alamamak/ ailenin yardım alamaması	73	16,90
İş sağlığı ve güvenliği risklerine açık olmak	63	14,58
Fazla çalışınca karşılığını (fazla mesai ücretini) alamamak	43	9,95
İşten çıkarılma durumunda tazminat alamamak	43	9,95
İşsizlik maaşı alamamak	36	8,33
Ücretin düzensiz / geç ödenmesi	24	5,56
Çalışma koşullarının kötü (kuralsız) olması	20	4,63
Doğum yardımı ve süt izni alamamak	14	3,24
Yıllık izin kullanamamak	10	2,31
Sendikaya üye olamamak	2	**0,46**
Cevap sayısı 432		

Çocuk bakımı ve ev işlerinde çalışanlar arasına kayıt dışı çalışma eğilimi yaygın olduğundan, katılımcıların SGK sigortalılar için sunulan bazı hizmetlere ilişkin farkındalık düzeyi de araştırılmıştır. Bu bakımdan, halihazırda istihdamda olanların yanı sıra olmayanların da görüşlerinin alınabilmesi için ileride çalışmayı düşünmeleri durumunda işverenin kendilerini SGK'ya bildirip bildirmediğini ve/ veya hangi ücret düzeyinden bildirdiği konusunda çeşitli bilgilendirme kanallarından haberdar olup olmadıkları sorulmuştur.

Buna göre çocuk bakım eğitimi için mali destek alan kadınların %74,8'inin *SGK'ya yapılan bildirimlerin e-devlet üzerinden kontrol edilebileceğini,* %46,5'i *ALO 170'i arayarak bilgi alabileceğini* ve %21,1'i de *5502'ye kısa mesaj göndererek kontrol sağlayabileceğini* bildiğini ifade etmiştir. Projeden faydalan annelerin çalıştırdıkları bakıcı grubu ile aynı şekilde, bu grup için de SGK tarafından aktif sigortalılığın ve prime esas kazanç bildiriminin gerçek ücret üzerinden yapılıp yapılmadığının kontrolü açısından sigortalılara sunmuş olduğu hizmetler arasında en az bilinenin 5502'ye kısa mesaj gönderilmesi yoluyla yapılan kontrol olduğunu söylemek mümkündür (**Tablo 126**).

Tablo 126. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Sigortalılık Bilinci

Halihazırda çalışmanıza bağlı olarak/ ileride çalışmayı düşünmeniz durumunda; *işvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini e-devlet üzerinden kontrol edebileceğinizi biliyor musunuz?*	Frekans	Yüzde
Evet	323	74,77
Hayır	109	25,23
Toplam	**432**	**100**
Halihazırda çalışmanıza bağlı olarak/ ileride çalışmayı düşünmeniz durumunda; *işvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini ALO 170'i arayarak öğrenebileceğinizi biliyor musunuz?*	Frekans	Yüzde
Evet	201	46,53
Hayır	231	53,47
Toplam	**432**	**100**
Halihazırda çalışmanıza bağlı olarak/ ileride çalışmayı düşünmeniz durumunda; *işvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini 5502'ye kısa mesaj göndererek kontrol edebileceğinizi biliyor musunuz?*	Frekans	Yüzde
Evet	91	21,06
Hayır	341	78,94
Toplam	**432**	**100**

4.3.6. Alternatif Bakım Modellerine Yönelik Algı ve Tutum

Projeden yararlanan anneler tarafından istihdam edilen bakıcılara benzer şekilde, komşu anne modelinin hayata geçirilmesi durumunda potansiyel iş gücü niteliği taşıyan çocuk bakım eğitimi desteği alan kadınların söz konusu alternatif modelin gerektirdiği koşullarda çocuk bakım sorumluluğunu üstlenmek isteyip istemeyecekleri konusundaki görüşleri alınmıştır.

Tablo 127. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Komşu Anne (Childminder) Modeline Yaklaşımı

Çocuk bakımı alanında eğitimli bir kişi olarak kayıtlı ve denetimli bir sistemle kendi evinizde kendi işiniz olarak belirli bir sayıda çocuğa bakmayı tercih eder misiniz?	Frekans	Yüzde
Evet	258	59,72
Hayır	129	29,86
Bilmiyorum	45	10,42
Toplam	**432**	**100**

Çocuk bakım eğitim desteği alan kadınların %59,7'si komşu anne modelini tercih edebileceğini belirtmiştir. Buna karşılık, söz konusu modelde çocuk bakım hizmetini karşılamayı tercih etmeyeceğini ifade eden kadınların oranı %29,9'dur. Katılımcıların %10,4'si ise konuya ilişkin bir fikri olmadığını belirtmiştir. (**Tablo 127**).

Tablo 128. Çocuk Bakım Eğitim Desteğinden Faydalanan Kadınların Komşu Anne (Childminder) Modeline Yönelik Olumsuz Algısının Nedenleri

Çocuk bakımı alanında eğitimli bir kişi olarak kayıtlı ve denetimli bir sistemle kendi evinizde kendi işiniz olarak belirli bir sayıda çocuğa bakmayı tercih eder misiniz?	Frekans	Yüzde
Güvenlik endişesi	62	48,06
Birden fazla çocuğa bakmanın zorluğu	55	42,64
Fiziki koşulların yetersiz olacağı düşüncesi	39	30,23
Eşim ve çocuklarımın evde olması	37	28,68
Yemek hizmetini yerine getirmenin zorluğu	15	11,63
Cevap sayısı: 129		

Proje çerçevesinde çocuk bakım eğitim desteğinden yararlanan ve komşu anne modelini tercih etmeyeceğini ifade eden 129 kadın bu yöndeki düşüncesinin nedenlerini; *güvenlik endişesi* (%48,1)*, birden fazla çocuğa bakmanın zorluğu* (%42,6), *fiziki koşulların yetersiz olacağı düşüncesi* (%30,2) ve *eşi ve çocuklarının evde olması* (%28,7) şeklinde ifade etmiştir. Bu bakımdan, saha araştırmasına katılan iki bakıcı grubunun da görüşlerinin neredeyse tamamen aynı yönde olduğunu söylemek mümkündür (**Tablo 128**).

5. PROJENİN ANNELERİN İŞ GÜCÜNE KATILIMINA ETKİSİ

Bu bölümde, projenin annelerin iş gücüne katılımları üzerindeki etkisi Farkların Farkı yöntemiyle incelenmiştir. FF yönteminin ekonometrik model olarak gösterimi aşağıda (5) nolu denklemde verilmiştir:

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 grup_i + \beta_2 dönem_i + \beta_3 + (grup_i \times dönem_i) + \delta x_i + u_i \qquad (5)$$

Bu modelde bağımlı değişken y_i *i_inci* annenin başvuru öncesi sigortalı çalışma durumu ile mali destek sonrası sigortalı olarak iş gücü piyasasında kalmaya devam etme durumunu ifade etmektedir. Bağımlı değişken y_i , şayet anne proje başvurusu öncesi sigortalı çalışıyorsa 1, çalışmıyorsa 0; benzer şekilde proje sonrası dönemde sigortalı çalışıyorsa 1, çalışmıyorsa 0 olacak şekilde iki değer alan bir kukla değişkendir.

grup değişkeni proje kapsamında mali destekten faydalanan anneler (deney grubu) için 1, faydalanmayan anneler (kontrol grubu) için 0 değerini almaktadır. Bu değişkenin katsayısı $\boldsymbol{\beta_1}$ proje öncesi dönemde iş gücünde sigortalı olarak bulunma açısından deney ve kontrol grupları arasında bir fark olup olmadığını göstermektedir.

dönem değişkeni projeye başvuru öncesi için 0, proje bittikten sonrası için 1 değerini almaktadır. Bu değişkenin katsayısı $\boldsymbol{\beta_2}$ sadece kontrol grubu açısından iş gücünde kalma sigortalı olarak bulunma durumunun proje öncesi dönemden proje sonrası döneme ne kadar değiştiğini göstermektedir.

Modelde yer alan *(grup x dönem)* değişkeni grup ve dönem değişkenlerinin çarpımından oluşan etkileşim değişkenidir. Bu değişkenin katsayısı $\boldsymbol{\beta_3}$ mali desteğin annelerin sigortalı olarak iş gücüne katılımındaki etkisini ölçmekte olup FF tahmincisi olarak adlandırılır. Bu katsayının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması beklenmektedir. Aynı zamanda bağımlı değişkeni etkileyebileceği düşünülen yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, annenin aylık ücreti, toplam iş tecrübesi, çalışma biçimi gibi açıklayıcı değişkenlerde **x** vektörü içerisinde yer almaktadır. *u* ise rastgele hata terimini göstermektedir.

(5) nolu eşitlikte verilen ekonometrik modelin FF yöntemi için tasarımı aşağıda verilmiştir (**Tablo 129**):

Tablo 129. Proje öncesi ve sonrası dönemde hedef çıktı değerleri ve FF tahmincisi

	Deney grubu	Kontrol grubu	Gruplar arası fark
Proje öncesi	$\beta_0 + \beta_1$	β_0	β_1
Proje sonrası	$\beta_0 + \beta_1 + \beta_2 + \beta_3$	$\beta_0 + \beta_2$	$\beta_1 + \beta_3$
Zamanlar arası fark	$\beta_2 + \beta_3$	β_2	β_3

Araştırmanın bağımlı değişkeni y_i iki değer alan bir kukla değişkeni olduğundan, FF tahmininin hesaplanmasında lojistik regresyon modeli kullanılmıştır. Lojistik regresyon modeline ait en çok olabilirlik tahmin sonuçları şöyledir (**Tablo 130**):

Tablo 130. Lojistik modelin tahmini ve marjinal etki sonuçları

Değişken	Katsayı Tahmini	Dirençli Standart Hatalar	z	p	Marjinal Etkiler
grup	0,6318*	0,1877	3,36	0,001	0,0652
dönem	2,3678*	0,3368	7,03	0,000	0,2444
dönem x grup	-1,6891*	0,4001	-4,22	0,000	-0,1744
Ücret					
5500 – 7500 TL	0,5780**	0,2246	2,57	0,010	0,0719
7500 – 10000 TL	0,3664***	0,2221	1,65	0,099	0,0484
10000 – 15000 TL	1,5419*	0,3376	4,57	0,000	0,1436
15000 TL ve üzeri	0,9471*	0,2777	3,41	0,001	0,1057
Sabit Terim	0,5352*	0,1847	2,90	0,004	-
Wald İstatistiği: 106,44 p (Wald İstatistiği): 0,000 Pseudo R^2: 0,1001					
Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlılığı göstermektedir.					

Lojistik regresyon modeline, sadece annenin aylık ücreti değişkeni kontrol değişkeni olarak dahil edilmiştir. Onun dışındaki diğer tüm değişkenler lojistik regresyon modeline dâhil edilmiş ancak tahmin aşamasında anlamsız ve işaret beklentileri uygun olmadığı için modelden dışlanmıştır.

Dönem x Grup etkileşim değişkenine ait marjinal etki tahminleri, proje kapsamında mali destekten faydalanan annelerin mali destekten faydalanmayan annelere göre mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam etme eğilimlerinin %17 olasılıkla azalacağını göstermiştir. Aynı zamanda, etkileşim değişkene ait katsayı negatif ve %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ($p = 0,000 < 0,01$) bulunmuştur. Böylece uygulanan projenin etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Grup değişkenine ait katsayı β_1, pozitif ve %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ($p = 0,001 < 0,01$) bulunmuştur. Bu değişkene ait marjinal etki tahmini ise 0,24 olarak elde edilmiştir. Bu sonuç proje öncesi dönemde projeden faydalanan

annelerin faydalanmayan annelere göre iş gücünde kalma olasılıklarının %24 daha yüksek olduğu sonucunu göstermiştir.

Diğer taraftan, dönem değişkenine ait katsayı β_2, pozitif ve %1 anlamlılık düzeyinde ($p = 0{,}000 < 0{,}01$) istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ayrıca, marjinal etki tahminine göre, mali destekten faydalanmayan annelerin (kontrol grubu) (şayet mali destek almış olsalardı) mali destek sonrası dönemde mali destek öncesi döneme göre sigortalı olarak çalışma olasılığı %6,5 artacaktır.

Son olarak modele dahil edilen annenin aylık ücreti kontrol değişkeni tüm düzeylerde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Genel eğilim, ücret düzeyi arttıkça annelerin iş gücüne katılım olasılığı da artmaktadır.

6. PROJENİN EKONOMİK ETKİSİ

6.1. Projenin Annelerin Gelirleri Üzerinden Ekonomik Etkisi

2022 yılı ağustos ayına kadar projeden mali destek alan anne sayısı 5.153 kişidir. Hesaplamalarda bu annelerin projeden ortalama olarak 14 ay mali destek aldığı bilgisi hesaplamalarda kullanılmıştır. Eğitimli Bakıcılarının Desteklenmesi Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Teşviki İçin Doğrudan Hibe Operasyonu (EDU-CARE) mali destek bileşeni kapsamında projenin başlangıcı 1 Ocak 2020 tarihinden 31 Ağustos 2022 tarihine kadar 433.475.540 TL (23.830.300 Avro)[11] harcama gerçekleştirilmiştir..

Şekil 4. Projeden Faydalanan Annelerin Gruplandırılması

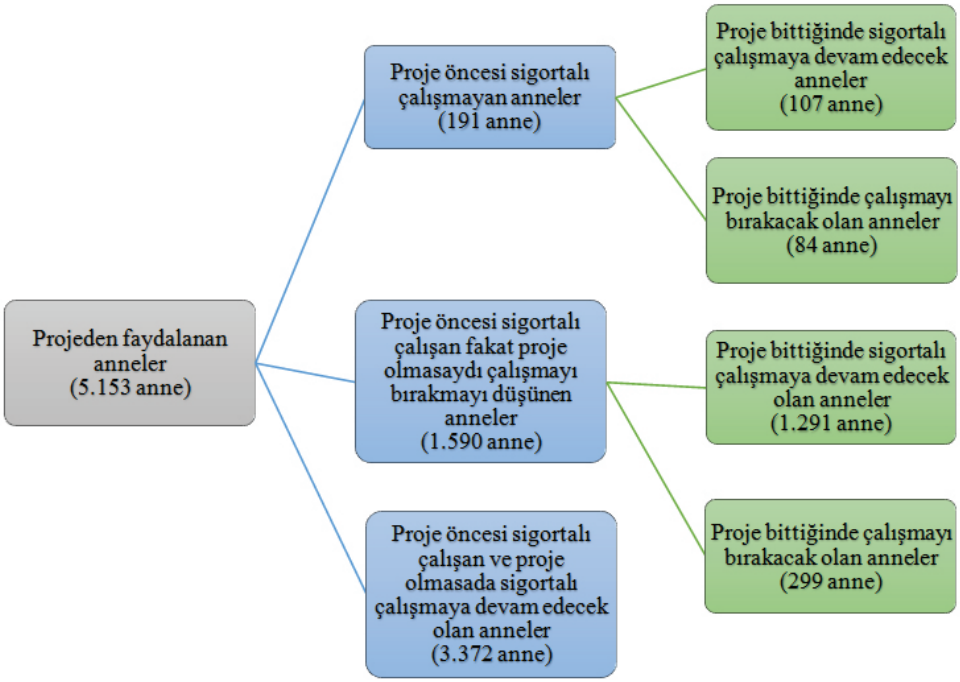

Projenin annelerin gelirleri üzerinden ekonomiye doğrudan etkisini hesaplamak için projeden faydalanan anneler iki gruba ayrılmıştır (**Şekil 4**).

[11] 31 Ağustos 2022 tarihinde TCMB Avro satış kuru 18,1901 TL'dir.

Tablo 131. Annelerin Proje Öncesi ve Mali Destek Bittiğindeki İstihdam Durumu

	Aldığınız mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam edecek misiniz?		
Başvuru öncesi bir işte sigortalı olarak çalışıyor muydunuz?	Hayır	Evet	Toplam
Hayır	7	9	16
Yüzde	43,75	56,25	100
Evet	29	386	415
Yüzde	6,99	93,01	100
Toplam	36	395	431
Yüzde	8,35	91,65	100

Birinci grup projeye katılmadan önce çalışmayan (işsiz) ve sigortasız olarak çalışan annelerden oluşmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan projeden faydalanan 431 annenin 16'sı bu grupta yer almakta (**Tablo 131**) ve bu anneler örneklemde %3,7 oranındadır (16/431=0,037). Bu oran evrene genelleştirildiğinde 191 anne (0,037×5.153=191) olmaktadır. Aynı zamanda, proje öncesi çalışmayan fakat mali destek bittiğinde çalışmaya devam etme ihtimali olan annelerin oranı %56,3 (**Tablo 131**) ve annelerin sayısı ise evrende 107 kişidir (191×0,5625=107).

Tablo 132. Annelerin Proje Öncesi İstihdamı ile Mali Destek Almamış Olması Halindeki İstihdam Durumu

	Şayet mali destek almasaydınız yine de bir işte sigortalı olarak çalışır mıydınız?		
Başvuru öncesi bir işte sigortalı olarak çalışıyor muydunuz?	Hayır	Evet	Toplam
Hayır	11	5	16
Yüzde	68,75	31,25	100
Evet	133	282	415
Yüzde	32,05	67,95	100
Toplam	144	287	431
Yüzde	33,41	66,59	100

İkinci grup projeye katılmadan önce sigortalı olarak çalışan fakat proje olmasaydı çalışmayı bırakacak annelerden oluşmaktadır. Bu grupta yer alan 133 annenin oranı %32,1'dir (**Tablo 132**). 133 annelik örneklem evrende 1.590 anneye (4.962×0,3205)

genelleştirilir. Aynı zamanda, 133 annenin %81.2'si mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam etmeyi düşünmektedir. Bu oran evrende 1.291 anneye (1.590×0,812) genelleştirilmiştir.

Tablo 133. Proje Öncesi Sigortalı Çalışmayan Annelerin 13 Yıllık Toplam Brüt Ücreti

Yıllık Toplam Brüt Geliri	13 Yıllık Toplam Brüt Geliri
10.000 TL x 12 ay x 107 anne = 12.840.000 TL	12.840.000 TL x 13 yıl = 166.920.000 TL

Birinci grupta yer alan annelerin gelirlerinin doğrudan ekonomik etkisi aşağıda hesaplanmıştır. Anket sonuçlarına göre proje öncesi sigortalı çalışmayan 16 annenin (**Tablo 131**) SGK'dan elde edilen bilgiye göre 2022 yılı ağustos ayı kişi başına ortalama brüt ücreti 10.000 TL ve bu annelerin sigortalı olarak çalışma yılı ortalama 7 yıldır. Böylece projeden faydalanan annelerin 13 yıl daha çalışarak emeklilik için gerekli olan prim ödeme gün sayısını tamamlayacakları varsayılmıştır.[12] Bu bilgiler ışığında, 107 annenin yıllık toplam brüt ücretleri 12 Milyon 840 Bin TL ve 13 yıl daha çalışacakları varsayımı altında toplam brüt ücreti 166 Milyon 920 Bin TL olarak elde edilmiştir (**Tablo 133**).

Tablo 134. Proje Öncesi Sigortalı Çalışmayan Annelerin 14 Aylık Brüt Ücreti

14 Aylık Toplam Brüt Gelir
10.000 TL x 14 ay x 191 anne = 26.740.000 TL

Proje öncesi sigortalı çalışmayan 191 annenin ortalama olarak 14 ay süresince mali destek aldıkları göz önüne alındığında bu annelerin 14 aylık toplam brüt gelirleri 26 Milyon 740 Bin TL olmaktadır (**Tablo 134**).

Şekil 5. Proje Öncesi Sigortalı Çalışmayan Annelerin Doğrudan Ekonomik Etkisi

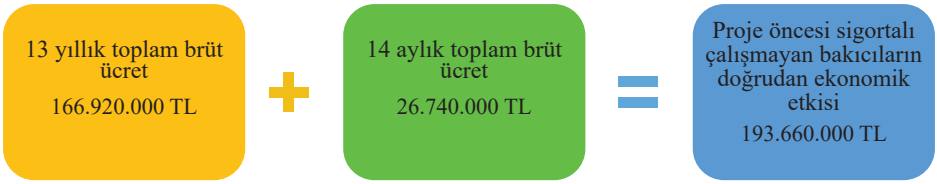

Böylece, proje ile birlikte sigortalı olarak çalışmaya başlayan proje öncesi sigortalı çalışmayan annelerin toplam brüt ücreti 193 Milyon 660 Bin TL olmaktadır (**Şekil 5**).

[12] Bu kişilerin emekli olmak için doldurmaları gereken prim ödeme gün sayısı üzerinden hesaplama yapılmış olup yaş şartı dikkate alınmamıştır. Yaş koşulunu da tamamlamak için kişilerin sistemde daha fazla kalacağı ve toplam brüt gelirin de bu doğrultuda artacağı öngörülmektedir.

Tablo 135. Proje Öncesi Sigortalı Çalışan Fakat Proje Olmasaydı Çalışmayı Bırakacak Annelerin 10 Yıllık Brüt Ücreti

Yıllık Toplam Brüt Ücret	10 Yıllık Toplam Brüt Ücret
13.081 TL x 12 ay x 1.291 anne = 202.650.852 TL	202.650.852 TL x 10 yıl = 2.026.508.520 TL

İkinci grupta yer alan annelerin gelirlerinin doğrudan ekonomik etkisi aşağıda hesaplanmıştır. Anket sonuçlarına göre, proje öncesi sigortalı çalışan fakat proje olmasaydı çalışmayı bırakacak 133 annenin (**Tablo 132**) SGK'dan elde edilen bilgiye göre 2022 yılı ağustos ayında kişi başına ortalama brüt ücreti 13.081 TL'dir ve bu anneler sigortalı olarak ortalama olarak 10 yıl çalışmıştır. Bu bilgiler ışığında, projeden faydalanan 1.291 annenin yıllık toplam brüt ücreti 202 Milyon 650 Bin TL ve 10 yıl daha çalışacakları varsayımıyla 2.206 Milyon 508 Bin TL toplam brüt ücret elde edeceklerdir (**Tablo 135**).

Tablo 136. Proje Öncesi Sigortalı Çalışan Fakat Proje Olmasaydı Çalışmayı Bırakacak Olan Annelerin 14 Aylık Brüt Ücreti

14 Aylık Toplam Brüt Ücret
13.081 TL x 14 ay x 1.590 anne = 291.183.060 TL

Proje öncesinde fiilen bir işte sigortalı çalışan fakat proje olmasaydı çalışmayı bırakmayı düşünen 1.590 annenin ortalama olarak 14 ay projeden faydalandıkları ve bu süre içerisinde sigortalı olarak çalışma yaşamı içinde kaldıkları bilinmektedir. Bu bilgi göz önüne alındığında, 1.590 annenin 14 aylık toplam brüt ücreti 291 Milyon 183 Bin TL olarak hesaplanabilir (**Tablo 136**).

Şekil 6. Proje Öncesi Sigortalı Çalışan Fakat Proje Olmasaydı Çalışmayı Bırakacak Olan Annelerin Doğrudan Ekonomik Etkisi

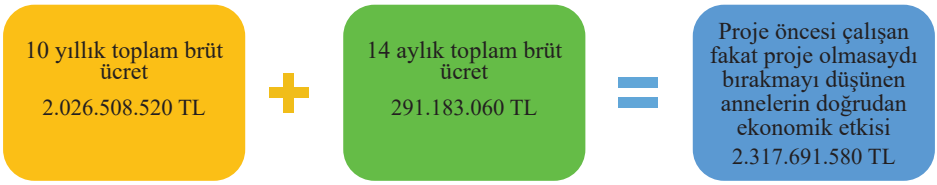

Böylece, proje öncesi çalışan fakat proje olmasaydı çalışmayı bırakacak annelerin proje ile birlikte sigortalı olarak çalışmaya devam etmeleriyle birlikte toplam 2.317 Milyon 691 Bin TL brüt ücret elde edeceklerdir (**Şekil 6**). Her iki grupta yer alan annelerin toplam brüt ücretleri üzerinden SGK prim geliri ve işsizlik sigortası prim geliri ile vergi matrahı üzerinden gelir vergisi hesaplanmasında aşağıdaki işlemler uygulanmıştır[13].

[13] Emeklilik hesaplamaları bugüne bir gösterge oluşturması açısından şimdiki tutarlarla yapılmıştır.

i. Projeden faydalanan anneler 5510 sayılı Kanun kapsamında 4/a sigortalısı olarak çalışmaktadır. Projeden faydalanan annelerin prime esas kazançları üzerinden uzun vadeli sigorta kolları, kısa vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası işveren ve işçi payı toplamı olarak %34,5 oranında prim ödemesi yapılmaktadır. 5510 sayılı Kanunun 81 inci maddesini (ı) bendine göre işveren payı üzerinden %5 prim teşviki uygulanarak hesaplama yapılmıştır.
ii. Projeden faydalanan annelerin prime esas kazançları üzerinden SGK tarafından %2'si işveren ve %1'i işçi payı olmak üzere toplamda %3 oranında işsizlik sigortası primi tahsil edilmekte ve İşsizlik Sigortası Fonuna aktarılmaktadır. Hesaplamalara işsizlik sigortası primine %1 devlet katkısı dâhil edilmemiştir.
iii. İşçi payı, projeden faydalanan annelerin prime esas kazançları üzerinden uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası için %14 oranında ve işsizlik sigortası için %1 oranında olmak üzere toplam %15 olarak hesaplanmıştır.
iv. Toplam gelir vergisi hesaplamalarında 2020, 2021 yılı için eski gelir vergisi hesaplama yöntemi 2022 yılı için ise yeni hesaplama yöntemi kullanılmıştır. Aynı zamanda, 2022 ve sonrası için matrahtan net asgari ücret de[14] düşülerek hesap yapılmıştır. 2022 öncesi dönem içinde 375 TL asgari geçim indirimi (AGİ) gelir vergisinden düşülmüştür. Toplam gelir vergisinin hesaplanmasında %20'lik gelir vergisi kesintisi uygulanmıştır.

Tablo 137. Projenin Annelerin Gelirleri Üzerinden Doğrudan Ekonomik Etkisi (TL)

	1. Grup*	2. Grup*	Toplam
Toplam Brüt Ücret	193.660.000	2.317.691.580	2.511.351.580
SGK Prim Geliri	57.129.700	683.719.016	740,848,716
İşsizlik Sigortası Prim Geliri	5.809.800	69.530.747	75,340,547
Gelir Vergisi	16.370.896	241.647.377	258.018.273
Toplam Devlet Geliri	79.310.396	994.897.140	1.074.207.537

* 1. Grup: Proje öncesi sigortalı çalışmayan anneleri, 2. Grup: Proje öncesi sigortalı çalışan fakat proje olmasaydı çalışmayı bırakacak olan anneleri kapsamaktadır. (Her iki grubun emeklilik hesabında bu kişilerden proje sonrasında çalışmaya devam edeceğini beyan edenler dikkate alınmıştır)

Böylece, EDU-CARE Projesi'nin annelerin gelirleri üzerinden doğrudan ekonomik etkilerinin hesaplanması sonucunda; toplam brüt gelirden yukarıda verilen hesaplamalar kullanılarak 740 Milyon 848 Bin TL SGK prim geliri, 75 Milyon 340 Bin TL işsizlik sigortası prim geliri ve 258 Milyon 18 Bin TL gelir vergisi olmak üzere toplam 1.074 Milyon 207 Bin TL toplam devlet geliri elde edilecektir (**Tablo 137**).

[14] 2022 yılının ilk altı ayı için asgari ücret 4.253 TL ve Temmuz-Ağustos ayları içinde 5.500 TL olmak üzere 8 aylık ortalama net asgari ücret hesaplamalarda kullanılmıştır.

6.2. Projenin Bakıcıların Gelirleri Üzerinden Ekonomik Etkisi

Projenin aylık olarak ödenen mali desteğinden doğrudan faydalananlar çalışan annelerdir. Ancak annelere bakıcılarını sigortalı çalıştırmaları, maaş ve primlerini doğru tutarda düzenli ödemeleri şartları arandığından çocuk bakıcıları da dolaylı olarak projeden faydalanmış olmaktadır. Bu kapsamda projeden faydalanan bakıcı sayısı 6.754 kişidir. Projenin bakıcıların gelirleri üzerinden ekonomik etkisini hesaplamak için proje öncesi çalışmayan veya sigortasız çalışan bakıcılar ele alınmıştır[15].

Tablo 138. Bakıcıların Proje Öncesi ve Mali Destek Bittiğindeki İstihdam Durumu

Proje öncesi sigortalı olarak çalışıyor muydunuz?	*Proje sona erdiğinde de sigortalı olarak çalışmaya devam etmek istiyor musunuz?*		
	Evet	Hayır	Toplam
Evet	116	6	122
Yüzde	95,08	4,92	100
Hayır	258	39	297
Yüzde	86,87	13,13	100
Toplam	374	45	419
Yüzde	89,26	10,74	100

Bu kapsamda örneklemi oluşturan 419 bakıcının 297'si bu grupta yer almakta (**Tablo 138**) ve bu bakıcıların örneklemdeki oranı %71'dir (297/419 = 0,71). Bu oran evrene genelleştirildiğinde 4.795 bakıcı () olmaktadır. Aynı zamanda, proje öncesi sigortalı olarak çalışmayan fakat proje (0,71×6.754=4.795) sona erdiğinde sigortalı çalışmaya devam etme ihtimali olan bakıcıların oranı %86,9 (**Tablo 138**) ve bu bakıcıların sayısı ise evrende 4.165'dir (4.795×0,8687=4.165).

Tablo 139. Proje Öncesi Sigortalı Çalışmayan Bakıcıların 17 Yıllık Toplam Brüt Ücreti

Yıllık Toplam Brüt Ücret	**17 Yıllık Toplam Brüt Ücret**
6.471 TL x 12 ay x 4.165 bakıcı = 323.420.580 TL	323.420.580 TL x 17 yıl = 5.498.149.860 TL

Anket sonuçlarına göre proje öncesi sigortalı olarak çalışmayan 297 bakıcının SGK'dan elde edilen bilgiye göre 2022 yılı ağustos ayı brüt asgari ücreti 6.471 TL ve bu bakıcıların sigortalı olarak çalışma yılı ortalama 3 yıldır. Böylece proje

[15] Anket sonuçlarına göre proje öncesi bir işte sigortalı olarak çalışan bakıcıların %95'i proje sonrası da sigortalı olarak çalışmaya devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu bilgi ışığında, proje öncesi sigortalı olarak çalışan bakıcıların proje sonrası da çalışmaya devam edecekleri varsayımı altında devlete ekonomik etkisi hesaba katılmamıştır.

kapsamında çalışan bakıcıların 17 yıl daha çalışarak emeklilik için gerekli olan prim ödeme gün sayısını tamamlayacakları varsayılmıştır[16]. Bu bilgiler ışığında, 4.165 bakıcının yıllık toplam brüt ücretleri 323 Milyon 420 Bin TL ve 17 yıl daha çalışacakları varsayımı altında toplam brüt ücretleri 5.498 Milyon 149 Bin TL olarak elde edilir (**Tablo 139**).

Tablo 140. Proje Öncesi Sigortalı Çalışmayan Bakıcıların 16 Aylık Brüt Ücreti

16 Aylık Toplam Brüt Ücret
6.471 TL x 16 ay x 4.795 bakıcı = 496.455,120 TL

Anketten elde edilen bulgulara göre bakıcılar projeden faydalanan annenin yanında ortalama 16 ay çalışmışlar ve mali destekten dolaylı olarak faydalanmışlardır. Proje öncesi sigortalı çalışmayan 4.795 bakıcının ortalama olarak 16 ay süresince dolaylı olarak projeden faydalandıkları göz önüne alındığında bu bakıcıların 16 aylık toplam brüt ücretleri 496 Milyon 455 Bin TL olmaktadır (**Tablo 140**).

Şekil 7. Proje Öncesi Sigortalı Çalışmayan Bakıcıların Doğrudan Ekonomik Etkisi

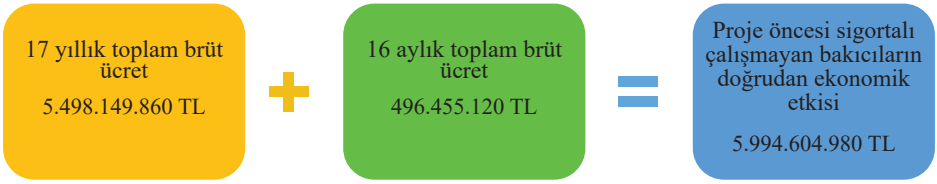

Böylece, proje ile birlikte sigortalı olarak çalışmaya başlayan proje öncesi çalışmayan bakıcıların toplam brüt ücreti 5.994 Milyon 604 Bin TL olmaktadır (**Şekil 7**).

Bakıcıların toplam brüt gelirleri üzerinden SGK prim geliri ve işsizlik sigortası prim gelirinin hesaplanmasında aşağıda verilen hesaplamalar kullanılmıştır[17].

i. Projeden (dolaylı) faydalanan bakıcılar 5510 sayılı Kanunun Ek-9 uncu maddesi kapsamında ayda 10 gün ve fazla çalışanlar grubundadır ve bu kapsamdaki kişiler sosyal güvenlik hakları bakımından 4/a sigortalısı sayılmaktadır. Projeden faydalanan bakıcıların prime esas kazançları üzerinden uzun vadeli sigorta kolları, kısa vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası işveren ve işçi

[16] Bu kişilerin emekli olmak için doldurmaları gereken prim ödeme gün sayısı üzerinden hesaplama yapılmış olup yaş şartı dikkate alınmamıştır. Yaş koşulunu da tamamlamak için kişilerin sistemde daha fazla kalacağı ve toplam brüt gelirin de bu doğrultuda artacağı öngörülmektedir.
[17] 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 23_üncü maddesine göre özel fertler tarafından ev hizmetlerinde çalıştırılanların ücretleri gelir vergisinden istisna olduğu için devletin vergi geliri hesaplanmamıştır.

payı toplamı olarak %34,5 oranında prim ödemesi yapılmaktadır. 5510 sayılı Kanunun 81 inci maddesini (ı) bendine göre işveren payı üzerinden %5 prim teşviki uygulanarak hesaplama yapılmıştır.

ii. Projeden faydalanan bakıcıların prime esas kazançları üzerinden SGK tarafından %2'si işveren ve %1'i işçi payı olmak üzere toplamda %3 oranında işsizlik sigortası primi tahsil edilmekte ve İşsizlik Sigortası Fonuna aktarılmaktadır. Hesaplamalara işsizlik sigortası primine %1 devlet katkısı dâhil edilmemiştir.

Tablo 141. Projenin Bakıcıların Gelirleri Üzerinden Doğrudan Ekonomik Etkisi (TL)

	Proje öncesi sigortalı çalışmayanlar*
Toplam Brüt Ücret	5.994.604.980
SGK Prim Geliri	1.768.408.469
İşsizlik Sigortası Prim Geliri	179.838.149
Toplam Devlet Geliri	1.948.246.618

* Toplam devlet geliri hesaplanırken proje öncesinde çalışmayanların tamamının proje kapsamında çalıştıkları ortalama süre boyunca elde ettikleri brüt ücret toplamı, bu kişilerden proje sonrasında da sigortalı çalışmaya devam edeceklerini beyan edenlerin emekliliğe kadar çalışacakları sürede elde edecekleri toplam brüt ücret hesaba katılmıştır.

Böylece, EDU-CARE Projesi'nin bakıcıların gelirleri üzerinden doğrudan ekonomik etkilerinin hesaplanması sonucunda; toplam brüt gelirden yukarıda verilen hesaplamalar kullanılarak 1.768 Milyon 408 Bin TL SGK prim geliri ve 179 Milyon 838 Bin TL işsizlik sigortası prim geliri olmak üzere toplam 1.948 Milyon 246 Bin TL toplam devlet geliri elde edilecektir (**Tablo 141**).

6.3. Kaldıraç Oranı

Avrupa Birliği (%85) ve Türkiye Cumhuriyeti (%15) tarafından ortaklaşa finanse edilen EDU-CARE projesinin yürütülmesinde SGK tarafından 71 milyon TL ulusal katkı payı[18] proje harcaması gerçekleştirilmiştir.

Tablo 142. Projenin Kaldıraç Oranı

	Anneler	Bakıcılar	Toplam
Toplam Devlet Geliri	1.074.207.537 TL	1.948.246.618 TL	3.022.454.155 TL
Kamusal Harcama	71.754.103 TL	71.754.103 TL	71.754.103 TL
Kaldıraç Oranı	14,97	27,15	42,12

[18] Ulusal katkı payı oranı 3.944.678,88 Avro olmak üzere 31 Ağustos 2022 TCMB Avro kuru 18,1901 TL ile çarpılarak 71.754.103 TL olarak bulunmuştur.

EDU-CARE projesinin anneler açısından kaldıraç oranı yaklaşık %15, bakıcılar açısından ise %27'dir. Hem anneler hem de bakıcılar açısından ise bu oran %42'dir (**Tablo 142**).

Şekil 8. Kamusal Harcama ve Toplam Devlet Geliri Kaldıracı

Böylece yapılan proje harcamasının yaklaşık 42 katı devlete gelir olarak geri dönmektedir **(Şekil 8)**.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

İş gücü piyasasının en önemli sorun alanlarından biri, kadınların iş gücü piyasasında karşı karşıya oldukları kırılganlıklardır. Bugünün iş gücü piyasalarında kadınlar hala erkeklere göre daha az temsil edilmekte, daha az kazanç elde etmekte ve insana yakışır iş ve kariyer imkanlarından erkekler kadar yararlanamamaktadır. Ayrıca, kadınlar erkeklere göre daha yüksek işsizlik riski taşımaktadır. Kadınların iş gücüne ve istihdama katılması açısından belirleyici hususlardan biri ev içi iş yükü ile çocuk, yaşlı ve engelli bakım sorumluluklarının üstlenilmesidir. Bu bağlamda, söz konusu sorumlulukların kim tarafından üstlenileceği konusunda etkili olan toplumsal roller, kadınların iş gücüne katılma davranışı, istihdamda kalma süresi ve istihdam sürekliliğini önemli ölçüde etkilemektedir.

Kadınların iş gücüne katılımının ve kayıtlı istihdamının desteklenmesini amaçlayan *Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi*nde, doğum sonrasında çocuk bakım sorumluluklarını üstlenmek üzere çok sayıda kadının belirli bir süre ya da kalıcı şekilde iş gücü piyasasından çekildiği gerçeğinden hareketle, hedef kitle olarak küçük yaş grubunda (0-36 ay) çocuğu olan çalışan kadınlar seçilmiştir. Eğitimli ve sigortalı bakıcı çalıştırmaları koşuluyla projeden yararlanan annelere mali destek sunulmuştur. Böylece -saha araştırması bulgularından da görüldüğü üzere- yararlanıcıların istihdam kararı açısından en önemli belirleyiciler olan gerek aile bütçesine katkı sağlama gerekse sigortalı çalışma açısından yararlanıcılar için önemli düzeyde katkı sağlanmıştır. Bu bakımdan, ilk önemli etki hem çalışan annelerin hem de onlar tarafından çalıştırılan bakıcıların iş gücü piyasasında kalma ve istihdam sürekliliğinde ortaya çıkmıştır.

Proje kapsamında gerek destekten yararlanılabilmesi için getirilen bakıcının eğitimli olması şartı gerekse çocuk bakım eğitimine yönelik verilen mali destek, çocuk bakımı gibi güvene dayalı ve büyük sorumluluk gerektiren bir alandaki bakım hizmetinin daha kaliteli şekilde sunulması açısından önemlidir. Dahası, özellikle proje sayesinde "eğitimli" birer çocuk bakıcısına dönüşen kadınların potansiyel iş fırsatları açısından daha avantajlı hale geldiklerini, başka bir ifadeyle istihdam edilebilirliklerinin arttığını ve hatta eğitimin sağladığı avantajın daha yüksek ücretler elde etme olasılığını artırabileceğini söylemek mümkündür. Bu noktada, gözden kaçırılmaması gereken bir diğer husus, geçmişte önemli ölçüde sigortasız çalışma deneyimine sahip bakıcılar için sigortalı çalışma bilincinin desteklenmiş olmasıdır. Bakım sektörünün genel yapısı da düşünüldüğünde, kayıt dışı çalışmanın son derece yaygın olduğu bu alanda sigortalılık bilincinin artırılması kadar önemli olan bir diğer nokta da proje sayesinde sadece bakıcıların değil, -araştırma sonuçlarından da görüldüğü üzere- tüm hanenin sosyal güvenceye erişimine katkı sağlanmış olmasıdır.

Projeye ilişkin etki analizi kapsamında gerçekleştirilen saha araştırmasında, çocuk bakım sorumluluklarını yerine getirmek üzere eğitimli bakıcı çalıştıran annelere verilen 'çalışan anne desteği' ile çocuk bakımı alanında eğitim alan kadınlara verilen 'bakıcı eğitim teşviki' benzeri mali desteklerin kadınların kayıtlı istihdamına

sağlayabileceği katkının ölçülmesi ve değerlendirmesine yönelik bir araştırma modeli tasarlanmıştır. Araştırma hem mevcut durumun betimlenmesi amacıyla tarama modeline hem de projenin etki değerlendirmesinin yapılması hedefiyle deneme modeline göre gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda, öncelikle literatür taraması yapılmış, sonrasında her bir hedef gruba yönelik ayrı soru formları hazırlanmış, telefonda anket yöntemi aracılığıyla saha çalışması tamamlanmış, bulgular detaylı şekilde değerlendirilmiş ve bu rapor hazırlanmıştır.

Proje uygulama alanı; Ankara, İstanbul ve İzmir illeri olduğundan saha araştırması da bu illerle sınırlandırılmıştır. Araştırmada her ildeki yararlanıcıların sayıları dikkate alınarak orantılı tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi ile her bir hedef grup için evrenden %95 güven düzeyinde ve %5 duyarlılıkta örneklem çekilmiştir. Buna göre, projeden faydalanan anneleri temsilen 431, projeden faydalanmayan anneleri temsilen 411, projeden faydalanan annelerin istihdam ettiği eğitimli bakıcıları temsilen 419 ve çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan kadınları temsilen ise 432 kişiye anket uygulanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi için STATA 17 istatistiksel paket programı kullanılmıştır.

Projenin kayıtlı kadın istihdamını teşvik etmeye yönelik yönteminin etkili, tekrarlanabilir ve sürdürülebilir olup olmadığı, OECD DAC Network on Development Evaluation tarafından yayınlanan standartlaştırılmış altı değerlendirme kriterine (ilgililik, uygunluk, etkililik, sürdürülebilirlik, verimlilik ve etki) göre şu şekilde değerlendirilmiştir:

- **Uygunluk** (Coherence) kriteri kapsamında, projenin diğer politika müdahalelerini ne ölçüde desteklediğine ilişkin "tutarlılık" tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre, projenin kadınların iş gücüne katılmasını ve kayıtlı istihdamını desteklemeye yönelik diğer müdahaleler ile uluslararası norm ve standartlarla tutarlı olduğunu söylemek mümkündür.

- **İlgililik** (Relevance) kriteri kapsamında, projede sunulan mali destek ile eğitim desteğinin, mali destekten yararlanan anneler, sigortalı olarak istihdam edilen eğitimli bakıcılar ile eğitim desteğinden yararlanan bakıcıların ihtiyaçlarına ne derecede cevap verebildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan, ilk olarak iş gücü piyasasında kalma ve istihdam sürekliliği, bireysel gelir ve hane geliri, iş-yaşam dengesi, bakım hizmeti maliyeti ve kalitesi üzerindeki olumlu etkiler değerlendirildiğinde, proje kapsamında sağlanan mali desteğin çalışan annelerin ihtiyaçlarına önemli ölçüde cevap verdiğini söylemek mümkündür. Dahası, yararlanıcı annelerin önemli bir bölümünün projenin devam etmesi yönündeki beklentisini ifade etmesi de bu tespiti desteklemektedir. Benzer şekilde, mali destekten yararlanan anneler tarafından çalıştırılan bakıcılar açısından ortaya çıkan iş gücü piyasasında kalma ve istihdam sürekliliği, bireysel gelir ve hane geliri, çocuk bakım eğitimi aracılığıyla hizmet kalitesi ve mesleki gelişim ile sigortalılığa ilişkin bilinç/ farkındalık üzerindeki olumlu etkiler

de projenin söz konusu grubun ihtiyaçlarına yönelik katkısının göstergesidir.

Çocuk bakım eğitimine yönelik mali destek alan kadınlar içinse desteğin eğitim maliyetlerini karşılama düzeyi, eğitimin hizmet kalitesi, mesleki ve kişisel gelişim, özgüven, refah düzeyi ve yaşam kalitesi ile sigortalılığa ilişkin bilinç/ farkındalık düzeyi üzerindeki olumlu etkileri dikkate alındığında, projenin bu grubun da ihtiyaçlarını önemli ölçüde karşıladığı söylenebilir.

- **Etkililik** (Effectiveness) kriteri kapsamında, projede hedeflenen çıktı ve sonuçlara ne oranda ulaşıldığı değerlendirilmiştir. Proje ile gerek mali destekten yararlanan annelerin gerek onlar tarafından çalıştırılan bakıcıların ve gerekse çocuk bakım eğitimi teşvikinden yararlanan kadınların hayatları üzerinde hedeflenen sonuçlara ulaşıldığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, sigortalı istihdamın proje kapsamında sağlanan mali destekten yararlanmanın koşulları arasında olması dolayısıyla özellikle kayıt dışı çalışma eğiliminin yüksek olduğu bakıcılar açısından artan sigortalılık bilinci, proje kapsamında verilen sosyal güvenlik eğitimlerinin yine sosyal güvenlik bilinci üzerindeki etkileri ile gelecekte de sigortalı çalıştırmaya ve çalışmaya yönelik tercihlerin önemli düzeyde olduğu göz önüne alındığında, kayıtlı kadın istihdamının yaygınlaştırılması hedefine de katkı sağlandığı söylenebilir.

- Proje ile sağlanan faydaların **sürdürülebilirliği** (sustainability) bakımından özellikle iş gücü piyasasında kalma ve istihdam sürekliliği dikkate alınmıştır. Bu bakımdan, projeden yararlanan annelerin eğitim düzeylerinin ve iş gücü piyasası deneyimlerinin yüksek olduğu da dikkate alındığında gerek profil özelliklerinin gerekse projenin etkisiyle iş gücü piyasasında kalmaya yönelik eğilimlerinin yüksek olduğu söylenebilir. Benzer şekilde, bakıcıların da sigortalı çalışmaya devam etme yönündeki isteği yüksektir.

- Proje çıktılarının tamamını analiz etmenin ve özellikle de girdilerin etkilerine ilişkin verimliliğine bakmanın metodolojik olarak zorlayıcı olması ile karşılaştırma verilerinin eksikliği, en uygun maliyetli müdahalenin her zaman hedeflenen/yeterli faydayı sağlayamadığı ve dolayısıyla en iyi seçenek olmayabileceği varsayımından hareketle **verimlilik** (efficiency) kriteri, kayıtlı kadın istihdamının artırılması açısından proje kaynaklarının doğru kullanılıp kullanılmadığı hususu ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda, proje kaynaklarının finansal verimlilik açısından uygun şekilde kullanıldığı söylenebilir.

- **Etki** (Impact) kriteri kapsamında, projenin nihai önemi ve potansiyel dönüştürücü etkileri ele alınmıştır. Bu anlamda, proje sayesinde tüm hedef gruplar için refah düzeyi ve insana yakışır iş fırsatları ile iş-yaşam dengesi üzerinde uzun vadeli ve

- daha geniş kapsamlı etkilerin ortaya çıktığı; bu anlamda da proje ile elde edilen sonuçların dolaylı olarak toplumsal refah artışı, iş gücü piyasasında cinsiyet eşitliğinin sağlanması, insan haklarının gelişmesi ile sosyal normlarda bütünsel ve kalıcı değişikliklerin yaşanmasına yansıdığını söylemek mümkündür.

Proje kapsamında verilen mali desteğin annelerin iş gücüne katılımı üzerindeki etkisi etki değerlendirme yöntemlerinden Farkların Farkı yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde mali destekten yararlanan annelerin yararlanmayan annelere göre mali destek sonrası iş gücü piyasasında kalma olasılıklarının azalacağı öngörülmüştür. Böylece mali destek sayesinde iş gücü piyasasında yer almaya başlayan annelerin mali destek almadıkları durumda sigortalı olarak çalışmayı tercih etme eğilimlerinin azalacağı görülmüştür. Bu sonuç uygulanan projenin etkili olduğunu göstermiştir. EDU-CARE projesinin, ayrıca, faydalanıcı annelerin ve annelerin istihdam ettiği eğitimli bakıcıların gelirleri üzerinden ekonomiye doğrudan etkisi de hesaplanmıştır. Projenin ulusal katkı payı da dikkate alınarak yapılan hesaplamalar sonucunda proje harcamasının yaklaşık 42 katının devlete gelir olarak geri döneceği öngörülmüştür.

Kadınların iş gücüne katılma kararları açısından pozitif etkiye sahip faktörler (örneğin; yüksek eğitim düzeyi, ekonomik büyüme ve kurumsal bakım sorumluluklarına yönelik politikalar) "destekleyiciler", negatif etkiye yol açan faktörler (örneğin; ayrımcılık, düşük beşeri sermaye donanımı, sosyo-kültürel normlar ve bakım sorumlulukları) ise "bariyerler/ engeller" şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu bakımdan, kadınların iş gücüne katılması çerçevesinde "bariyerler/ engeller" içinde görülen bakım sorumlulukları konusunda çalışan kadınlara proje kapsamında sağlanan mali destek, "destekleyici" unsurlar içinde bakım sorumluluklarına yönelik politikalar kapsamında değerlendirilebilir.

Diğer taraftan, sosyo-kültürel normların değiştirilmesi oldukça zor olduğundan toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanmasına ilişkin ilerlemeler -tüm çabalara rağmen- sınırlıdır. Ancak yine de geçmiş deneyimler, toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel dağılımını değiştirme ihtiyacı konusunda farkındalığın arttırılması için bilinçlendirme kampanyaları ile toplumsal cinsiyete duyarlı halk eğitimlerinin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların etkinleştirilmesi üzerinde önemli bir etkisi olabileceğini göstermektedir. Bu anlamda, iş gücü piyasasındaki eşitsizlik algısını besleyen kalıp yargılar ile geleneksel tutumlara meydan okumak için ilham verici hikayelerin kullanılması, bakım sorumluluğunun aile üyeleri arasında yeniden dağıtımı, kurumsal bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve alternatif uygulamaların çoğaltılması ile okul öncesi eğitimin çocukların sosyalleşmeleri üzerindeki önemi açısından farkındalığın artırılmasına yönelik politikalar önemli ve etkilidir.

Son olarak, kadınların erkeklere göre ailelerini desteklemek için kaynak harcama olasılığının daha yüksek olduğu düşünüldüğünde, kadın istihdamı üzerindeki olumsuz bir etkinin hanelerin, toplumların ve ekonomilerin refahı üzerinde kademeli

bir etkisi olacağını söylemek mümkündür. Bu anlamda, kadınların işgücü piyasasına katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması açısından kaliteli istihdama erişim, kurumsal bakım hizmetleri, iş-aile yaşamı uyumu, ayrımcılıkla mücadele ve eğitimde fırsat eşitliği gibi pek çok alanda daha iyi politikaların geliştirilmesine yönelik çabaların desteklenmesine devam edilmelidir. Dolayısıyla, önümüzdeki dönemde hataya geçirilmesi planlanan program, politika ve projelerde, bu ve benzeri önceki projelerde elde edilen deneyimlerden faydalanılması ve özellikle etki değerlendirme sonuçlarının dikkate alınması, kaynakların daha etkin kullanımı, yaratılan sosyal ve ekonomik etkinin büyüklüğü ile sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

KAYNAKÇA

Abras, A., Hoyos, A., Narayan, A., & Sailesh, T. (2013). Inequality of opportunities in the labor market: evidence from life in transition surveys in Europe and Central .Asia. *IZA Journal of Labor& Development*, 7

Akhtar, R., Masud, M.M., & Rana, S. (2020). Labour force participation and nature of employment among women in Selangor, Malaysia. Environment and Urbanizati-.on Asia 11(1) 123-139

Akgeyik, T. (2016). Türkiye'de kadınların işgücü piyasasına katılımını etkileyen faktörler: TÜİK verileri üzerine bir analiz. Sosyal Siyaset Konferansları, 70 (2016/1), .31-53

Alcan D. & Can R. (2018). Sosyal güvenlik sistemindeki dönüşümün işgücü arzı .üzerinde uzun dönemli etkileri. T.C. Kalkınma Bakanlığı Çalışma Tebliği 2018/1

Aldan, A. & Öztürk, S. (2019). Kadın işgücüne katılımında artışın belirleyicileri: Kuşak etkisinin ayrıştırılması. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Çalışma Teb-.liği 19/05

Bahar, O. & Korkmaz Bingöl, F. (2010). Türkiye'de iç göç hareketlerinin istihdam ve işgücü piyasalarına etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15(2), 43-61

Başlevent, C. & Onaran, Ö. (2003). Are married women in Turkey more likely to .become added or discouraged workers?. *Labour*, 17(3), 439-458

Becker, G. S. (1965). A theory of the allocation of time. *The Economic Journal*, .75(299), 493-517

Cameron, L. A., Malcolm Dowling, J., & Worswick, C. (2001). Education and labor market participation of women in Asia: Evidence from five countries. *Economic .Development and Cultural Change*, 49(3), 459-477

Contreras, D. & Plaza, G. (2010). Cultural factors in women's labor force participa-.tion in Chile. *Feminist Economics*, 16(2), 27-46

Çatalbaş, G. (2015). Kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörlerin belirlenmesi: Panel veri yaklaşımı. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi .Dergisi*, 6(10), 249-280

Dayıoğlu, M. (2000). Labor market participation of women in Turkey. İçinde: F. Acar & Güneş-Ayata (der.) *Gender and identity construction: Women of Central .Asia, Caucasus and Turkey*. ES Brill

Dayıoğlu, M. & Kırdar, M. G. (2010). Determinants of and trends in labor force .participation of women in Turkey, World Bank

Dedeoğlu, Saniye. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye'de aile ve .kadın emeği. *Toplum ve Bilim*, 86, 139-170

Delaney, C. (1987). Seeds of honor, fields of shame. İçinde *Honor and shame and the unity of the Mediterranean*, D. D. Gilmore (Der.), American Anthropology As-.sociation

Devlet Planlama Teşkilatı & Dünya Bankası. (2009). *Türkiye'de kadınların işgücüne .katılımı: Eğilimler, belirleyici faktörler ve politika çerçevesi*

Ecevit, Y. (2015). Feminist sosyal politika bağlamında Türkiye'de çocuk bakımı ve eğitimine iki paradigmadan doğru bakmak. İçinde *Geçmişten Günümüze Türkiye'de .Kadın Emeği*, A. Makal & G. Tokgöz (Eds.), İmge Kitapevi

Erdut, T. (2006). İşgücü piyasasında ayrımcılık. İkinci Ulusal Sosyal Politika Kong-resi, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve Friedrciht Ebert Vakfı, .23-24 Kasım 2006, Ankara

European Union v& UN Women. (2021). European Union sector-specific gender analysis: An in-depth sectoral examination of feminist and women's rights issu-es in Lebanon. https://lebanon.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Offi-ce%20Arab%20States/Attachments/Publications/2021/10/2021-00537-UN-WO-.MEN-EU-LebanonFINAL-WEB.pdf

Eurostat. (2022). Employment and activity by sex and age. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSI_EMP_A__custom_3511199/default/table?lan-.g=en

Faridi, Z. & Rashid, A. (2014). The correlates of educated women's labor force parti-cipation in Pakistan: A micro-study Muhammad. *The Lahore Journal of Economics*, .19(2), 155-184

Ferrant, G., Pesando, L. M., & Nowacka, K. (2014). Unpaid care work: The missing link in the analysis of gender gaps in labour outcomes. OECD Development Center. .https://www.oecd.org/dev/development-gender/Unpaid_care_work.pdf

Gertler, P. J., Martinez, S., Premand, P., Rawlings, L. B., & Vermeersch, C. M. .(2016). *Impact evaluation in practice*. World Bank Publications

Güler, C. (2021). *Ev işçiliğinin Türkiye'deki görünümü: Kapsam, boyut ve sorunlar*. ILO Türkiye Ofisi. https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_803900/lang--.tr/index.htm

Güneş, C. (2019). İşgücüne katılım kararı: Nitel bağımlı değişkenli panel veri mo-.delleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 315-330

Haynes, M., Western, M., Yu, L., & Spallek, M. (2006). Methods for categorical longitudinal survey data: Understanding employment status of Australian women. Methods for Longitudinal Surveys (MOLS2006) Conference, University of Essex, .Colchester, United Kingdom, July 12-14

Heckman, J. J. (2015). Gary Becker: Model economic scientist. IZA Discussion Pa-.per Series, No.8827. https://docs.iza.org/dp8827.pdf

Hüseyinli, N. & Hüseyinli, T. (2016). Çocuk bakımının kadın işgücü üzerinde etki-.leri ve hukuki düzenlemeler. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 34, 108-137

Hyslop, D. R. (1999). State dependence, serial correlation and heterogeneity in intertemporal labor force participation of married women. *Econometrica*, 67(6), 1255-.1294

ILO. (2013). *Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş 189 sayılı ILO Sözleşmesi ve 201 Sayılı ILO Tavsiye Kararı*. https://www.ilo.org/travail/info/publications/WCMS_209877/.lang--en/index.htm

ILO. (2018). *Care work ad care jobs fort he future of decent work*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/.wcms_633135.pdf

ILO. (2019). Women in business and management: Understanding the gender pay gap. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---act_emp/documents/publication/wcms_735949.pdf

ILO. (2020). ILO monitor: COVID-19 and the world of work. Fifth edition, updated estimates and analysis. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---.dcomm/documents/briefingnote/wcms_749399.pdf

ILO. (2021). *Making decent work a reality for domestic workers: Progress and prospects ten years after the adoption of the domestic workers convention, 2021 (No.189.).* https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---.publ/documents/publication/wcms_802551.pdf

ILO. (2022). *World employment social outlook: Trends 2022*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/.wcms_834081.pdf

ILO Türkiye Ofisi. (2021). İkinci *dalga COVID-19 önlemlerinin Türkiye'de istihdam üzerindeki etkileri*. Araştırma Notu. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/pub-.lic/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_775756.pdf

ILO & UN Women (2020). Spotlight on goal 8: The impact of marriage and children on labour market participation. https://data.unwomen.org/sites/default/files/inli-.ne-files/Spotlight-goal8-spread.pdf

ILO & Gallup. (2017). *Towards a better future for women and work: Voices of women and men*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---.publ/documents/publication/wcms_546256.pdf

ILOSTAT. (2020). Having kids sets back women's labour force participation more so than getting married. https://ilostat.ilo.org/having-kids-sets-back-womens-la-./bour-force-participation-more-so-than-getting-married

İkkaracan, İ. (2015). Feminist politik iktisat ve kurumsal iktisat çerçevesinde Türkiye'de kadın İstihdamı Sorununa Farklı bir Yaklaşım. İçinde *Geçmişten Günümüze .Türkiye'de Kadın Emeği*, A. Makal & G. Tokgöz (Eds.), İmge Kitapevi

Kabeer, N. (1994). *Reversed realities: Gender hierarchies in development thougth*. .Verso

Karadeniz, O. & Yılmaz, H. H. (2018). *3. İş dünyasında kadın raporu: Sorunlar, .çözümler, öneriler*. TÜRKONFED Yayınları

KEİG. (2018). Kadın istihdamı ve çocuk bakım yükü ilişkisi. http://www.keig.org/.wp-content/uploads/2018/01/3.-Çocuk-Bakımı_-KEİG-politika-metni.pdf

Kılıç, D. & Öztürk, S. (2014). Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı önündeki engeller ve çözüm yolları: Bir ampirik uygulama. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1), 107-.130

Kızılgöl, Ö. A. (2012). Kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri: Ekonometrik bir analiz. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(1), 88-101.

Korkmaz, Ö. (2016). Kadınların işgücüne katılma eğilimleri: Türkiye örneği. *TİSK .Akademi*, 11(22), 300-329

Korkmaz, A. & Korkut, G. (2012). Türkiye'de kadının işgücüne katılımının belirleyicileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, .17(2), 41-65

Küçükbay, F. & Kocabaş, İ. Ü. (2022). Factors affecting women's labor participation rate: Evidence from Turkey. 25th RSEP International Conference on Economics, .Finance& Business, 16-17 June 2022, Paris

Levent, C., Arvas, M.A., & İnce Yenilmez, M. (2018). Kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörlerin probıt model Iile tahmini: Van ili örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, 245-270

Lim, L. L. (2002). Female labour force participation. Background Paper. The United Nations Population Division, Expert Group Meeting on Completing the Fertility Transition. https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/unpd_egm_200203_backgroundpaper_female_labour-force_participation_lim.pdf

Menéndez-Espina, S., Llosa, J.A., Agulló-Tomás, E., Rodríguez-Suárez, J., Sáiz-Villar, R., Lasheras-Díez, H.F., De Witte, H., & Boada-Grau, J. (2020). The influence of gender inequality in the development of job insecurity: Differences between women and men. *Frontiers Public Health,* 8(526162), 1-9. doi: 10.3389/fpubh.2020.526162

Mujahid, N. (2014). Determinants of female labor force participation: A micro analysis of Pakistan. *International Journal of Economics and* Empirical Research, 2(5), 211-220

OECD. (2002). Glossary of key terms in evaluation and results based management. OECD/DAC Network on Development Evaluation

OECD. (2019). *Better criteria for better evaluation revised evaluation criteria definitions and principles for use*. OECD/DAC Network on Development Evaluation. https://www.oecd.org/dac/evaluation/revised-evaluation-criteria-dec-2019.pdf

OECD. (2022). Family database. https://www.oecd.org/els/soc/LMF_1_6_Gender_differences_in_employment_outcomes.pdf

OECD Stat. (2022). Employment: Time spent in paid and unpaid work, by sex, latest year, https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54757# (Erişim: 01.11.2022

Önder, N. (2013). Türkiye'de kadın işgücünün görünümü. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(1), 35-61

Özar, Ş. (1994). Some observations on the position of women in the labour market in the development process of Turkey. *Boğaziçi Journal: Review of Social, Economic and Administrative Studies*, 8(1), 21-43

Palaz, S. (2002). Discrimination against women in Turkey: A review of the theoretical and empirical literature. *Ege Academic Review*, 2(1), 1-13

Peters, H. E., Astone, N. M., Malik, A. A., Rakotondrazaka Maret, F. & Heller, C. (2016). *Women's economic empowerment: A review of evidence on enablers and barriers*. The Urban Institute Press

Polat, B. & Aktakke, N. (2017). *Kalkınma programlarının değerlendirmesinde etki .analizi yöntemleri ve Türkiye'de uygulamalar.* Aran, M.A. (Ed.). Optimist

Razavi, S. (2007). The political anc social economy of care in a development context: Conceptual issues, research questions and policy options. United Nations Research Institute for Social Development, Gender and Development Programme Paper .Number 3

Ricee, S. (2021). Social impact: Definition and why is social impact important?. ./Diversity for Social Impact. https://diversity.social/social-impact

SGK. (2022). Türkiye genelinde ev hizmetlerinde çalışan kadın ve erkek sigortalı .sayıları

Shiu, J. L. & Hu, Y. (2013). Identification and estimation of nonlinear dynamic panel .data models with unobserved covariates. *Journal of Econometrics*, 175, 116-131

Stiglitz, J., Sen, A., & Fitoussi, J. P. (2007). Report on the commission on the measurement of economic performance and social progress. Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, http://www.stiglitz-sen-fi-./toussi.fr

Tansel, A. & Kan, E. Ö. (2012). Labor mobility across the formal/informal divide in Turkey: Evidence from individual level data. ERC Working Papers in Economics, .No: 12/01

Tsani, S., Paroussos, L., Fragiadakis, C., Charalambidis, I., & Capros, P. (2012). Female labour force participation and economic development in Southern Mediter-.ranean Countries: What scenarios for 2030?. MEDPRO Technical Report No. 19

TÜİK (2022). Gelir ve yaşam koşulları araştırması, 2021. https://data.tuik.gov.tr/ .Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581

TÜİK. (2022). Hanehalkı işgücü istatistikleri. https://data.tuik.gov.tr/Kategori/Get-.Kategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1

TÜİK. (2022). İstatistiklerle kadın 2021 raporu. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/In-.(dex?p=Istatistiklerle-Kadin-2021-45635 (Erişim: 15.10.2022

UN Women. (2015). Gender equality, child development and job creation: How to reap the 'triple dividend' from early childhood education and care services. Policy Brief No.2. https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2015/UNwomen-PolicyBrief02-GenderEqua-.lityChildDevelopmentAndJobCreation-en.pdf

UN Women. (2021). The necessity of childcare services during women's economic empowerment and livelihoods programming in Lebanon. https://arabstates.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Arab%20States/Attachments/Publi-.cations/2021/12/Childcare%20Report_Updated.pdf

UN Women & World Bank. (2021). *The status of women in Lebanon: Assessing women's access to economic opportunities, human capital accumulation and agency*. World Bank. https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36512/The-Status-of-Women-in-Lebanon-Assessing-Womens-Access-to-Economic-Opportunities-Human-Capital-Accumulation-and-Agency.pdf?sequence=1&isAllowe-.d=y

Usha, S. (1983). Labour market discrimination against women. *Indian Journal of .Industrial Relations*, 18(4), 569-584

Uşen, Ş. & Güngör Delen, M. (2011). Eğitimli kadınların çalışma hayatına ilişkin .tercihleri: İstanbul örneği. *Kamu-İş*, 11(4). 127-182

Ünlütürk Ulutaş, Çağla. (2009). Yoksulluğun kadınlaşması ve görünmeyen emek. .(Çalışma ve Toplum, 2009(2

World Bank. (2012). *World development report 2012: Gender equality and develop-.ment*

World Bank. (2022). *Women, business and the law 2022*. https://wbl.worldbank.org/.en/wbl

World Economic Forum. (2022). *Global gender gap report 2022*. https://www3.we-.forum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf

Yılmaz, F. (2010). Türkiye'de kadın çalışanların mesleki sağlık ve güvenlik koşulla-.rı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 268-284

sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. Resmi Gazete, Ta- *5510* .rih: 16.06.2006, Sayı: 26200

Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanun'un Ek 9 uncu maddesi Kapsamında Sigortalı .Çalıştırılması Hakkında Tebliğ. Resmi Gazete, Tarih: 29.12.2016, Sayı: 29933

EKLER

Ek 1. Projeden Faydalanan Anneler İçin Soru Formu

Katılımcıya İlişkin Bilgiler		
	Katılımcı No (ID)	
	İletişim Bilgileri	
1	İl	1. Ankara 2. İstanbul 3. İzmir
2	Yaş	
3	Eğitim Düzeyi	1. Okuma-yazma bilmiyor 2. Okuma- yazma biliyor ancak bir okul bitirmemiş 3. İlkokul 4. Ortaokul 5. Lise 6. Ön Lisans 7. Lisans 8. Lisans üstü
4	Medeni Durum	1. Evli 2. Boşanmış 3. Bekar
5	4.soruya “1” cevabı verenler için, eşinizin eğitim düzeyi nedir?	1. Okuma-yazma bilmiyor 2. Okuma- yazma biliyor ancak bir okul bitirmemiş 3. İlkokul 4. Ortaokul 5. Lise 6. Ön Lisans 7. Lisans 8. Lisans üstü
6	4.soruya “1” cevabı verenler için, eşinizin çalıştığı firmadaki görevi (iş pozisyonu) nedir?	
7	Çocuk Sayısı	
8	Çocukların Yaşı	1.çocuk: ……. Aylık (Yaş) 2.çocuk: ……. Aylık (Yaş) 3.çocuk: ……. Aylık (Yaş)

9	Çalıştığı Sektör	1. Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık 2. İmalat Sanayi 3. İmalat Tekstil 4. İmalat Gıda 5. Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlence ve Spor 6. Konaklama ve Yiyecek Hizmet Faaliyetleri 7. Ulaştırma ve Depolama 8. Toptan ve Perakende Ticaret 9. Bilgi ve İletişim 10. Bankacılık, finans ve sigorta hizmetleri 11. Gayrimenkul Faaliyetleri 12. Eğitim 13. İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri 14. İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri 15. Diğ er.....
10	Firmadaki Görevi (İş Pozisyonu)	
11	Çalışma Biçimi	1. Tam Zamanlı 2. Proje Bazlı (Geçici) 3. Diğer ……..
12	Toplam İş Tecrübesi	1. 1 yıldan az 2. 1 yıldan fazla 5 yıldan az 3. 5 yıldan fazla 10 yıldan az 4. 10 yıl ve daha fazla
13	Ortalama Aylık Net Ücret Geliri	1. 5.500 TL (asgari ücret) 2. 5.500 – 7.500 TL 3. 7.500 – 10.000 TL 4. 10.000 – 15.000 TL 5. 15.000 TL ve üzeri

14	Bu projeye katılmadan önce, aşağıdakilerden hangisi durumunuzu tanımlar?	1. Sigortalı olarak çalışıyordum. 2. Sigortasız olarak çalışıyordum. 3. Çalışmıyordum (işsizdim). 4. Ücretli doğum iznindeydim. 5. Ücretsiz doğum iznindeydim.
15	Daha önce sigortanız olmadan bir işte çalıştınız mı?	1. Evet 2. Hayır
16	Hanedeki kişi sayısı	
17	Hanede gelir getirici bir işte çalışan kişi sayısı	
18	Hanenin destek öncesi toplam aylık net geliri	…….. TL
19	Hanenin mevcut toplam aylık net geliri (mali destek hariç) – (son ay dikkate alınacak)	…….. TL
20	Proje kapsamında mali destek almasaydınız yine de sigortalı olarak çalışmaya devam eder miydiniz?	1. Evet 2. Hayır
21	Aldığınız mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam edecek misiniz?	1. Evet 2. Hayır
22	Mali destek sayesinde çalışmanızı teşvik eden faktörler nelerdir? (*En önemli 3 faktör işaretlenebilir*)	1. Sosyal güvence (sigortalı çalışma) 2. Ekonomik özgürlük 3. Aile bütçesine katkıda bulunmak 4. Sosyal ilişkiler 5. İş tecrübesi kazanmak 6. Kariyer hedefi 7. Diğer.....
23	Proje kapsamında aldığınız mali destek bireysel gelirinize ne ölçüde katkı sağladı?	1. Hiç katkısı olmadı 2. Az katkısı oldu 3. Orta düzeyde katkısı oldu 4. Fazla katkısı oldu 5. Çok fazla katkısı oldu

24	Proje kapsamında aldığınız mali destek hane gelirinize ne ölçüde katkı sağladı?	1. Hiç katkısı olmadı 2. Az katkısı oldu 3. Orta düzeyde katkısı oldu 4. Fazla katkısı oldu 5. Çok fazla katkısı oldu
25	Eğitimli bakıcı hizmeti sayesinde işteki sorumluluklarınızı daha iyi yerine getirebildiğinizi düşünüyor musunuz?	1. Kesinlikle düşünmüyorum 2. Düşünmüyorum 3. Kararsızım 4. Düşünüyorum 5. Kesinlikle düşünüyorum
26	Eğitimli bakıcı hizmeti sayesinde evdeki sorumluluklarınızı daha iyi yerine getirebildiğinizi düşünüyor musunuz?	1. Kesinlikle düşünmüyorum 2. Düşünmüyorum 3. Kararsızım 4. Düşünüyorum 5. Kesinlikle düşünüyorum
27	Proje öncesinde çocuğunuza kim bakıyordu?	1. Kendim 2. Eşim 3. Eğitimli bakıcı 4. Eğitimsiz bakıcı 5. Büyükanne/ büyükbaba (anane/babaanne/dede) 6. Akraba 7. Komşu 8. Okul öncesi eğitim veya bakım kurumu (kreş/ anaokulu)
28	27. soruya 3-4 cevabı verenler için projeye katılmadan önce bakıcıya aylık ne kadar ücret ödüyordunuz?	…… TL
29	27. soruya 3-4 cevabı verenler için projeye katılmadan önce bakıcınıza sigorta yapmış mıydınız?	1. Evet 2. Hayır
30	29. soruya "evet" cevabı verenler için projeye katılmadan önce bakıcınız için sigorta prim teşviklerinden yararlanıyor muydunuz?	1. Evet 2. Hayır

31	Bakıcınızı nasıl buldunuz?	1. Tanıdık vasıtasıyla 2. İŞKUR üzerinden 3. Projenin sosyal medya hesabındaki yorumlardan 4. İlan yoluyla 5. Diğer ……..
32	Projeden yararlanmak için bakıcınızı eğitim almaya teşvik ettiniz mi?	1. Evet 2. Hayır
33	32. soruya "evet" cevabı verenler için, eğitim bedelini kim karşıladı?	1. Kendim 2. Bakıcının kendisi 3. Bakıcı proje kapsamında sunulan eğitim teşvikinden yararlandı. 4. İşverenimle yarı yarıya
34	Proje kapsamında mali destekten yararlanırken hiç bakıcı değiştirdiniz mi?	1. Evet 2. Hayır
35	Bir önceki soruya "evet" cevabı verenler için kaç bakıcı değiştirdiniz? (*destekten yararlanırken*)	…….
36	Şu andaki bakıcınızın eğitimini hangisi tanımlamaktadır?	1. İlgili bölümlerden lise mezunu 2. İlgili bölümlerden üniversite mezunu 3. Üniversite onaylı sertifika sahibi 4. MYK onaylı sertifika sahibi 5. MEB onaylı sertifika sahibi (Halk eğitim merkezi, özel kurslar vb.)
37	Şu an eğitimli bakıcınıza aylık ne kadar ücret ödüyorsunuz?	…… TL
38	Şu an eğitimli bakıcınız için sigorta prim teşviklerinden yararlanıyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
39	Bakıcı tarafından çocuğunuza nerede bakılıyor?	1. Kendi evimde 2. Bakıcının evinde
40	Mali destek almasaydınız yine de bakıcı istihdam eder miydiniz?	1. Evet 2. Hayır 3. Kararsızım

41	Mali destek almasaydınız yine de *eğitimli* bakıcı istihdam eder miydiniz?	1. Evet 2. Hayır 3. Kararsızım
42	Mali destek almasaydınız bakıcınız için yine de sigorta yapar mıydınız?	1. Evet 2. Hayır 3. Kararsızım
43	Mali destek bittiğinde de eğitimli bakıcı istihdam etmeye devam etmeyi düşünür müsünüz?	1. Evet 2. Hayır
44	Mali destek bittiğinde de sigortalı bakıcı istihdam etmeye devam etmeyi düşünür müsünüz?	1. Evet 2. Hayır
45	Aldığınız mali destek bittiğinde sigortalı bakıcı istihdam etmeme durumunuzu (Covid-19 salgını hariç) hangi sebeple açıklarsınız? (*Lütfen **tek** seçenek işaretleyiniz*)	1. Çocuğum okul öncesi eğitim alacak (kreşe/ anaokuluna gidecek). 2. Çocuğuma bakmak için işten ayrılacağım. 3. Ebeveyn/ akrabalarımdan biri bakacak. 4. Komşum bakacak. 5. Ekonomik açıdan bakıcı ücretinin karşılanamaması 6. Diğer ……
46	Bakıcının eğitimli olması sizce çocuk bakım hizmetinin kalitesini ne ölçüde etkiledi?	1. Hiç etkilemedi 2. Çok az etkiledi 3. Orta düzeyde etkiledi 4. Fazla etkiledi 5. Çok fazla etkiledi
47	Bakıcının eğitimli olması sizce daha yüksek ücret almasını gerektirir mi?	1. Evet 2. Hayır 3. Kısmen

Uygulama	Hiç teşvik etmez	Teşvik etmez	Az teşvik eder	Teşvik eder	Çok teşvik eder
Babalık izin süresinin uzatılması					
Ücretsiz izin süresinin uzatılması					
Yarım gün çalışma ya da kısmi çalışma sürelerinin uzatılması					
Esnek çalışmanın yaygınlaştırılması					
Evden çalışmanın yaygınlaştırılması					
Kreş/anaokulunun yaygınlaştırılması					
Analık izninin süresinin uzatılması					
Devletin kreş/anaokulu için mali destek vermesi					
Devletin bakıcı için mali destek vermesi					
Analık izni sonrası ücretli ebeveyn izni verilmesi					

48. Size göre aşağıdaki uygulamalar sigortalı olarak çalışmanızı ne ölçüde teşvik eder?

49. Sizce "**Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamın Desteklenmesi Projesi**'nin en önemli faydası ne olmuştur? (*Lütfen tek seçenek işaretleyiniz*)

1. Anneleri sigortalı çalışmaya teşvik etmesi
2. Çocukların daha güvenli ve niteliği yüksek eğitim ve bakım hizmeti alması
3. Çocuk bakım maliyetini düşürmesi
4. Kadınların iş ve aile yaşamları arasında denge kurabilmelerini sağlaması
5. Hane gelirine katkıda bulunması
6. Bakıcının sigortalı çalıştırılmasını teşvik etmesi
7. Diğer …….

50	Seçme şansınız olsaydı çocuğunuza kim tarafından bakılmasını isterdiniz?	1. Kendim 2. Eşim 3. Eğitimli bakıcı 4. Eğitimsiz bakıcı 5. Büyükanne/ büyükbaba (anane/babaanne/dede) 6. Akraba 7. Komşu 8. Okul öncesi eğitim veya bakım kurumu (kreş/ anaokulu)
51	*Çocuk bakımı alanında eğitimli bir* kişinin kayıtlı ve denetimli bir sistemle kendi evinde sizin çocuğunuz ile birlikte belirli bir sayıda çocuğa bakmasını tercih eder misiniz?	1. Evet 2. Hayır 3. Bilmiyorum
52	51. soruya "hayır" cevabı verenler için bu bakım modelini tercih etmemenizi hangi sebeple açıklarsınız? (*Lütfen **tek** seçenek işaretleyiniz*)	1. Güvenlik endişesi 2. Kontrol/izleme gücünün az olması 3. Fiziki koşulların yetersiz olacağı düşüncesi 4. Yemek hizmeti kalitesi 5. İhmal ve istismar riski 6. Çocuk sayısı 7. Diğer çocukların yaşı 8. Evde yaşayan kişi sayısı 9. Diğer ……
53	51. soruya "hayır" cevabı verenler için proje kapsamındakine benzer şekilde bir mali destek verilmesi fikrinizi değiştirir mi?	1. Evet 2. Hayır 3. Bilmiyorum

54	Bu bakım modelini tercih edebilmeniz açısından hangi unsurlar etkili olabilir? (*en fazla üç seçenek*)	1. Çocuk sayısının sınırlı olması 2. Kamera ile izleme yapılabilmesi 3. Bakıcının eğitimli olması 4. Daha ekonomik olması 5. Mali destek verilmesi 6. Devlet denetimi 7. Diğer çocukların tanıdık ailelerin çocukları olması 8. Eve yakın olması (Lokasyon avantajı) 9. Bakıcının çocuk bakım sorumluluklarını yerine getirirken aile üyelerinin evde bulunmaması 10. Fiziki koşulların uygun olması 11. Diğer ……

55. Projeden yararlandığınız dönemde yaşadığınız bir sıkıntı oldu ise bizimle paylaşabilir misiniz?

……

Ek 2. Projeden Faydalanmayan Anneler İçin Soru Formu

Katılımcıya İlişkin Bilgiler		
	Katılımcı No (ID)	
	İletişim Bilgileri	
1	İl	1. Ankara 2. İstanbul 3. İzmir
2	Yaş	
3	Eğitim Düzeyi	1. Okuma-yazma bilmiyor 2. Okuma- yazma biliyor ancak bir okul bitirmemiş 3. İlkokul 4. Ortaokul 5. Lise 6. Ön Lisans 7. Lisans 8. Lisans üstü
4	Medeni Durum	1. Evli 2. Boşanmış 3. Bekar
5	4.soruya “1” cevabı verenler için, eşinizin eğitim düzeyi nedir?	1. Okuma-yazma bilmiyor 2. Okuma- yazma biliyor ancak bir okul bitirmemiş 3. İlkokul 4. Ortaokul 5. Lise 6. Ön Lisans 7. Lisans 8. Lisans üstü
6	4.soruya “1” cevabı verenler için, eşinizin çalıştığı firmadaki görevi (iş pozisyonu) nedir?	
7	Çocuk Sayısı	
8	Çocukların Yaşı	1.çocuk: ……. Aylık (Yaş) 2.çocuk: ……. Aylık (Yaş) 3. çocuk: ……. Aylık (Yaş)

9	Projeye başvurmadan önce, aşağıdakilerden hangisi durumunuzu tanımlar?	1. Sigortalı olarak çalışıyordum. 2. Sigortasız olarak çalışıyordum. 3. Çalışmıyordum (işsizdim). 4. Ücretli doğum iznindeydim. 5. Ücretsiz doğum iznindeydim.
10	Toplam İş Tecrübesi	1. 1 yıldan az 2. 1 yıldan fazla 5 yıldan az 3. 5 yıldan fazla 10 yıldan az 4. 10 yıl ve daha fazla 5. Hiç
11	Halihazırda bir işte sigortalı olarak çalışıyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır

12	Çalıştığı Sektör	1. Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık 2. İmalat Sanayi 3. İmalat Tekstil 4. İmalat Gıda 5. Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlence ve Spor 6. Konaklama ve Yiyecek Hizmet Faaliyetleri 7. Ulaştırma ve Depolama 8. Toptan ve Perakende Ticaret 9. Bilgi ve İletişim 10. Bankacılık, finans ve sigorta hizmetleri 11. Gayrimenkul Faaliyetleri 12. Eğitim 13. İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri 14. İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri 15. Diğ er.....
13	Firmadaki Görevi (İş Pozisyonu)	
14	Çalışma Biçimi	1. Tam Zamanlı 2. Yarı Zamanlı 3. Proje Bazlı (Geçici) 4. Diğer ……..
15	Ortalama Aylık Net Ücret Geliri	1. 5.500 TL (asgari ücret) 2. 5.500 – 7.500 TL 3. 7.500 – 10.000 TL 4. 10.000 – 15.000 TL 5. 15.000 TL ve üzeri

16	Halihazırda çalışıyorsanız, çalışmanızı teşvik eden faktörler nelerdir? (*En önemli 3 faktör işaretlenebilir*)	1. Sosyal güvence (sigortalı çalışma) 2. Ekonomik özgürlük 3. Aile bütçesine katkıda bulunmak 4. Sosyal ilişkiler 5. İş tecrübesi kazanmak 6. Kariyer hedefi 7. Diğer.....
17	Hanedeki kişi sayısı	
18	Hanede gelir getirici bir işte çalışan kişi sayısı	
19	Hanenin ön kayıt öncesi toplam aylık net geliri	…….. TL
20	Hanenin mevcut toplam aylık net geliri (mali destek hariç) – (son ay dikkate alınacak)	…….. TL
21	Şayet proje kapsamında mali destek almış olsaydınız, mali destek bittiğinde sigortalı olarak çalışmaya devam eder miydiniz?	1. Evet 2. Hayır
22	Proje kapsamında mali destek almış olsaydınız, bireysel gelirinize ne ölçüde katkı sağlardı?	1. Hiç katkısı olmazdı 2. Az katkısı olurdu 3. Orta düzeyde katkısı olurdu 4. Fazla katkısı olurdu 5. Çok fazla katkısı olurdu
23	Proje kapsamında mali destek almış olsaydınız, hane gelirinize ne ölçüde katkı sağlardı?	1. Hiç katkısı olmazdı 2. Az katkısı olurdu 3. Orta düzeyde katkısı olurdu 4. Fazla katkısı olurdu 5. Çok fazla katkısı olurdu
24	Projeden yararlanmış olsaydınız, işteki sorumluluklarınızı daha iyi yerine getirebileceğinizi düşünüyor musunuz?	1. Kesinlikle düşünmüyorum 2. Düşünmüyorum 3. Kararsızım 4. Düşünüyorum 5. Kesinlikle düşünüyorum

25	Projeden yararlanmış olsaydınız, evdeki sorumluluklarınızı daha iyi yerine getirebileceğinizi düşünüyor musunuz?	1. Kesinlikle düşünmüyorum 2. Düşünmüyorum 3. Kararsızım 4. Düşünüyorum 5. Kesinlikle düşünüyorum
26	Projeye başvurmadan önce çocuğunuza kim bakıyordu?	1. Kendim 2. Eşim 3. Eğitimli bakıcı 4. Eğitimsiz bakıcı 5. Büyükanne/ büyükbaba (anane/babaanne/dede) 6. Akraba 7. Komşu 8. Okul öncesi eğitim veya bakım kurumu (kreş/ anaokulu)
27	26.soruya 3-4 cevabı verenler için proje başvurusu öncesinde bakıcıya aylık ne kadar ücret ödüyordunuz?	…… TL
28	28. soruya 3-4 cevabı verenler için proje başvurusu öncesinde bakıcınıza sigorta yapmış mıydınız?	1. Evet 2. Hayır
29	28. soruya "evet" cevabı verenler için proje başvurusu öncesinde bakıcınız için sigorta prim teşviklerinden yararlanıyor muydunuz?	1. Evet 2. Hayır
30	Projeden yararlanabilmek için bakıcınızı eğitim almaya teşvik eder miydiniz?	1. Evet 2. Hayır
31	30. soruya "evet" cevabı verenler için, eğitim bedelini karşılar mıydınız?	1. Evet 2. Hayır
32	Halihazırda çocuğunuza kim bakıyor?	1. Kendim 2. Eşim 3. Eğitimli bakıcı 4. Eğitimsiz bakıcı 5. Büyükanne/ büyükbaba (anane/babaanne/dede) 6. Akraba 7. Komşu 8. Okul öncesi eğitim veya bakım kurumu (kreş/ anaokulu)

33	32. soruya “3” cevabını verenler için, bakıcınızın eğitimini hangisi tanımlar?	1. İlgili bölümlerden lise mezunu 2. İlgili bölümlerden üniversite mezunu 3. Üniversite onaylı sertifika sahibi 4. MYK onaylı sertifika sahibi 5. MEB onaylı sertifika sahibi 6. Diğer ……..
34	32.soruya “3” cevabını verenler için, Bakıcınızı nasıl buldunuz?	1. Tanıdık vasıtasıyla 2. İŞKUR üzerinden 3. Projenin sosyal medya hesabındaki yorumlardan 4. İlan yoluyla 5. Diğer …..….
35	Şu an bakıcınıza aylık ne kadar ücret ödüyorsunuz?	…… TL
36	Şu an bakıcınız için sigorta prim teşviklerinden yararlanıyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
37	Bakıcı tarafından çocuğunuza nerede bakılıyor?	1. Kendi evimde 2. Büyükanne/büyükbaba evinde 3. Bakıcının evinde 4. Diğer ……..
38	Bakıcının eğitimli olması sizce çocuk bakım hizmetinin kalitesini etkiler mi?	1. Hiç etkilemez. 2. Çok az etkiler 3. Orta düzeyde etkiler 4. Fazla etkiler 5. Çok fazla etkiler
39	Bakıcının eğitimli olması sizce daha yüksek ücret almasını gerektirir mi?	1. Evet 2. Hayır 3. Kısmen
40	Şayet mali destek almış olsaydınız mali destek bittiğinde eğitimli bakıcı istihdam etmeyi düşünür müydünüz?	1. Evet 2. Hayır
41	Şayet mali destek almış olsaydınız mali destek bittiğinde sigortalı bakıcı istihdam etmeyi düşünür müydünüz?	1. Evet 2. Hayır

42. Size göre aşağıdaki uygulamalar sigortalı olarak çalışmanızı ne ölçüde teşvik eder?

Uygulama	**Hiç teşvik etmez**	**Teşvik etmez**	**Az teşvik eder**	**Teşvik eder**	**Çok teşvik eder**
Babalık izin süresinin uzatılması					
Ücretsiz izin süresinin uzatılması					
Yarım gün çalışma ya da kısmi çalışma sürelerinin uzatılması					
Esnek çalışmanın yaygınlaştırılması					
Evden çalışmanın yaygınlaştırılması					
Kreş/anaokulunun yaygınlaştırılması					
Analık izninin süresinin uzatılması					
Devletin kreş/anaokulu için mali destek vermesi					
Devletin bakıcı için mali destek vermesi					
Analık izni sonrası ücretli ebeveyn izni verilmesi					

43. "**Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamın Desteklenmesi Projesi'**nden yararlanmış olsaydınız, sizce projenin en önemli faydası ne olurdu? (*Lütfen tek seçenek işaretleyiniz*)

1. Anneleri sigortalı çalışmaya teşvik etmesi
2. Çocukların daha güvenli ve niteliği yüksek eğitim ve bakım hizmeti alması
3. Çocuk bakım maliyetini düşürmesi
4. Kadınların iş ve aile yaşamları arasında denge kurabilmelerini sağlaması
5. Hane gelirine katkıda bulunması
6. Bakıcının sigortalı çalıştırılmasını teşvik etmesi
7. Diğer …….

44	Seçme şansınız olsaydı çocuğunuza kim tarafından bakılmasını isterdiniz?	1. Kendim 2. Eşim 3. Eğitimli bakıcı 4. Eğitimsiz bakıcı 5. Büyükanne/ büyükbaba (anane/babaanne/dede) 6. Akraba 7. Komşu 8. Okul öncesi eğitim veya bakım kurumu (kreş/ anaokulu)
45	*Çocuk bakımı alanında eğitimli bir* kişinin kayıtlı ve denetimli bir sistemle kendi evinde sizin çocuğunuz ile birlikte belirli bir sayıda çocuğa bakmasını tercih eder misiniz?	1. Evet 2. Hayır 3. Bilmiyorum
46	45. soruya "hayır" cevabı verenler için bu bakım modelini tercih etmemenizi hangi sebeple açıklarsınız? (*Lütfen **tek** seçenek işaretleyiniz*)	1. Güvenlik endişesi 2. Kontrol/izleme gücünün az olması 3. Fiziki koşulların yetersiz olacağı düşüncesi 4. Yemek hizmeti kalitesi 5. İhmal ve istismar riski 6. Çocuk sayısı 7. Diğer çocukların yaşı 8. Evde yaşayan kişi sayısı 9. Diğer ……
47	45. soruya "hayır" cevabı verenler için proje kapsamındakine benzer şekilde bir mali destek verilmesi fikrinizi değiştirir mi?	1. Evet 2. Hayır 3. Bilmiyorum

48	Bu bakım modelini tercih edebilmeniz açısından hangi unsurlar etkili olabilir? (*en fazla üç seçenek*)	1. Çocuk sayısının sınırlı olması 2. Kamera ile izleme yapılabilmesi 3. Bakıcının eğitimli olması 4. Daha ekonomik olması 5. Mali destek verilmesi 6. Devlet denetimi 7. Diğer çocukların tanıdık ailelerin çocukları olması 8. Eve yakın olması (Lokasyon avantajı) 9. Bakıcının çocuk bakım sorumluluklarını yerine getirirken aile üyelerinin evde bulunmaması 10. Fiziki koşulların uygun olması 11. Diğer ……

Ek 3. Projeden Faydalanan Annelerin İstihdam Ettiği Bakıcılar İçin Soru Formu

Katılımcıya İlişkin Bilgiler		
	Katılımcı No (ID)	
	İletişim Bilgileri	
1	İl	1. Ankara 2. İstanbul 3. İzmir
2	Yaş	
3	Eğitim Düzeyi	1. Okuma- yazma biliyor ancak bir okul bitirmemiş 2. İlkokul 3. Ortaokul 4. Lise 5. Ön Lisans 6. Lisans 7. Lisans üstü
4	Medeni Durum	1. Evli 2. Boşanmış 3. Bekar
5	Çocuk Sayısı	1. 0 2. 1 3. 2 4. 3 5. 4 6. 5 ve üzeri
6	Toplam İş Tecrübesi	1. 1 yıldan az 2. 1 yıldan fazla 5 yıldan az 3. 5 yıldan fazla 10 yıldan az 4. 10 yıl ve daha fazla
7	Bakıcı olarak toplam iş tecrübesi	1. 1 yıldan az 2. 1 yıldan fazla 5 yıldan az 3. 5 yıldan fazla 10 yıldan az 4. 10 yıl ve daha fazla
8	Proje kapsamında çalışırken aldığı son aya ilişkin net ücret geliri	……. TL
9	Proje kapsamında en son hangi yıl ve ayda ücret aldınız?	……. TL

10	İşvereniniz sizin için sigorta prim teşviklerinden yararlanıyor mu?	1. Evet 2. Hayır 3. Bilgim yok
11	Proje kapsamında çalışmaya başlamadan önce, aşağıdakilerden hangisi durumunuzu tanımlar?	1. Sigortalı olarak çalışıyordum 2. Sigortasız olarak çalışıyordum 3. Çalışmıyordum (işsizdim)
12	11.soruya 1 ve 2 cevabı verenler için bu proje öncesindeki işiniz neydi?	
13	11.soruya 1 ve 2 cevabı verenler için bu proje öncesindeki işinizden ne kadar ücret alıyordunuz? (Ortalama aylık net ücret tutarı)	
14	Daha önce sigortanız olmadan bir işte çalıştınız mı?	1. Evet 2. Hayır
15	Çalışmanızı teşvik eden faktörler nelerdir? (*En önemli 3 faktör işaretlenebilir*)	1. Sosyal güvence (sigortalı çalışma) 2. Ekonomik özgürlük 3. Aile bütçesine katkıda bulunmak 4. Sosyal ilişkiler 5. İş tecrübesi kazanmak 6. Çocuk sevgisi 7. Diğer.....
16	Proje sona erdiğinde de sigortalı olarak çalışmaya devam etmek istiyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
17	İşvereninizin projeden destek alma süresi bittiğinde sizin sigortalı çalışma durumunuz devam etti mi?	1. Evet, ediyor/ etti. 2. Hayır, devam etmiyor.
18	Hanedeki yaşayan kişi sayısı	
19	Hanede gelir getirici bir işte çalışan kişi sayısı	
20	Hanenizde sigortalı çalışan kişi sayısı kaçtır?	1. Bir 2. İki 3. Üç ve daha fazla
21	Hanenizin toplam aylık net geliri	…….. TL
22	Proje kapsamında çalışmanız öncesinde hanenizin toplam aylık net geliri	…….. TL

23	Çalışmanız karşılığında elde ettiğiniz gelir hane gelirinize ne ölçüde katkı sağladı?	1. Hiç katkısı olmadı 2. Az katkısı oldu 3. Orta düzeyde katkısı oldu 4. Fazla katkısı oldu 5. Çok fazla katkısı oldu
24	Proje kapsamında çalıştığınız işinizi nasıl buldunuz?	1. Tanıdık vasıtasıyla 2. İŞKUR üzerinden 3. Projenin sosyal medya hesabındaki yorumlardan 4. İlan yoluyla 5. Diğer ……..
25	Projeden faydalanan annenin yanında toplam kaç ay çalıştınız?	……. Ay
26	Çocuğa nerede bakıyorsunuz?	1. Kendi evimde 2. İşverenimin evinde
27	Çocuk bakımına ilişkin eğitiminizi hangisi tanımlamaktadır?	1. İlgili bölümlerden lise mezunuyum 2. İlgili bölümlerden üniversite mezunuyum 3. Üniversite onaylı sertifika sahibiyim 4. MYK onaylı sertifika sahibiyim 5. MEB onaylı sertifika sahibiyim

28	27. soruya 3,4,5, cevabını verenler için çocuk bakım eğitimini ne zaman almıştınız?	1. Projeden haberdar olmadan önce almıştım. 2. Projeden haberdar olduktan sonra masrafını kendim karşılayarak eğitim aldım. 3. Projeden haberdar olduktan sonra SGK'dan eğitim bedeli desteği alarak eğitim aldım. 4. Projeden haberdar olduktan sonra masrafını işverenimin karşılamasıyla eğitim aldım. 5. Projeden haberdar olduktan sonra masrafını işverenimle ortak karşılayarak eğitim aldım 6. Diğer……..
29	Almış olduğunuz eğitim sizce verdiğiniz çocuk bakım hizmetinin kalitesini ne ölçüde etkiledi?	1. Hiç etkilemedi 2. Çok az etkiledi 3. Orta düzeyde etkiledi 4. Fazla etkiledi 5. Çok fazla etkiledi
30	Almış olduğunuz eğitimin mesleki gelişiminiz üzerinde ne ölçüde etkisi oldu?	1. Hiç etkisi olmadı 2. Çok az etkisi oldu 3. Orta düzeyde etkisi oldu 4. Fazla etkisi oldu 5. Çok fazla etkisi oldu
31	Almış olduğunuz eğitim sizce (ortalama bakıcı ücretlerine göre) daha yüksek ücret almanızı gerektirir mi?	1. Evet 2. Hayır 3. Kısmen

32	Sigortalı çalışmanızın sizin için hangi yararları sağladığını düşünüyorsunuz? (Önem sırasına göre en fazla üç seçenek)	1. Emekli olabilmek 2. Sağlık yardımlarından yararlanabilmek (Ücretsiz tedavi ve ilaç hakları) 3. Geride kalanlara aylık bağlatabilmek 4. İşsizlik maaşı alabilmek 5. Kıdem tazminatı alabilmek 6. Doğum yapma durumunda analık yardımı ve süt izni alabilmek 7. İş kazasına karşı güvence sahibi olmak 8. Diğer ….

33	Sigortasız çalışmanın en önemli riski/ zararı sizce nedir? (Önem sırasına göre en fazla üç seçenek)	1. Emekli olamamak 2. Asgari ücretin altında ücret almak 3. Hastalık durumunda sağlık yardımlarından yararlanamamak 4. İşsizlik maaşı alamamak 5. İşten çıkarılma durumunda tazminat alamamak 6. İş kazası geçirilmesine bağlı olarak sakat kalma/ ölüm durumunda aylık alamamak/ ailenin yardım alamaması 7. Ücretin düzensiz/ geç ödenmesi 8. Çalışma koşullarının kötü (kuralsız) olması 9. Yıllık izin kullanamamak 10. Fazla çalışınca karşılığını (fazla mesai ücretini) alamamak 11. Doğum yardımı ve süt izni alamamak 12. Sendikaya üye olamamak 13. İş sağlığı ve güvenliği risklerine açık olmak 14. Diğer …….
34	İşvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini e-devlet üzerinden kontrol edebileceğinizi biliyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
35	İşvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini ALO 170'i arayarak öğrenebileceğinizi biliyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır

36	İşvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini 5502'ye kısa mesaj göndererek kontrol edebileceğinizi biliyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
37	Sizce "**Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamın Desteklenmesi Projesi**'nin en önemli faydası ne olmuştur? (*Lütfen tek seçenek işaretleyiniz*)	1. Anneleri sigortalı çalışmaya teşvik etmesi 2. Çocukların daha güvenli ve niteliği yüksek eğitim ve bakım hizmeti alması 3. Çocuk bakım maliyetini düşürmesi 4. Kadınların iş ve aile yaşamları arasında denge kurabilmelerini sağlaması 5. Hane gelirine katkıda bulunması 6. Bakıcının sigortalı çalıştırılmasını teşvik etmesi 7. Diğer …….
38	*Çocuk bakımı alanında eğitimli bir* kişi olarak kayıtlı ve denetimli bir sistemle kendi evinizde kendi işiniz olarak belirli bir sayıda çocuğa bakmayı tercih eder misiniz?	1. Evet 2. Hayır 3. Bilmiyorum
39	38.soruya hayır cevabını verenler için; söz konusu şekilde çocuk bakmayı tercih etmemenizin nedenleri nelerdir? (E*n fazla üç seçenek*)	1. Güvenlik endişesi 2. Birden fazla çocuğa bakmanın zorluğu 3. Fiziki koşulların yetersiz olacağı düşüncesi 4. Yemek hizmetini yerine getirmenin zorluğu 5. Eşim ve çocuklarımın evde olması 6. Diğer …….
40	Proje döneminde yaşadığınız bir sıkıntı oldu ise bizimle paylaşabilir misiniz?	……

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Ek 4. Çocuk Bakım Eğitim Desteği Alan Kadınlar İçin Soru Formu

Katılımcıya İlişkin Bilgiler		
	Katılımcı No (ID)	
	İletişim Bilgileri	
1	Başvuru İli	1. Ankara 2. İstanbul 3. İzmir
2	Yaş	
3	Eğitim Düzeyi	1. Okuma- yazma biliyor ancak bir okul bitirmemiş 2. İlkokul 3. Ortaokul 4. Lise 5. Ön Lisans 6. Lisans 7. Lisans üstü
4	Medeni Durum	1. Evli 2. Boşanmış 3. Bekar
5	Çocuk Sayısı	
6	Toplam İş Tecrübesi	1. 1 yıldan az 2. 1 yıldan fazla 5 yıldan az 3. 5 yıldan fazla 10 yıldan az 4. 10 yıl ve daha fazla 5. Hiç
7	Mali destek alarak çocuk bakım eğitimine katılmadan önce hangi seçenek durumunuzu tanımlar?	1. Yine bakıcıydım ve sigortalı olarak çalışıyordum 2. Yine bakıcıydım ve sigortasız bakıcı olarak çalışıyordum 3. Başka bir işte sigortalı olarak çalışıyordum 4. Başka bir işte sigortasız olarak çalışıyordum 5. Çalışmıyordum (işsizdim)
8	7.soruya 1 ve 2 cevabı verenler için mali destek alarak çocuk bakım eğitimine katılmadan önceki dönem iş tecrübesi **(Bakıcı olarak)**	1. 1 yıldan az 2. 1 yıldan fazla 5 yıldan az 3. 5 yıldan fazla 10 yıldan az 4. 10 yıl ve daha fazla

9	7.soruya 3 ve 4 cevabı verenler için mali destek alarak çocuk bakım eğitimine katılmadan önceki işiniz neydi?	……
10	7. soruya 1,2,3,4 cevabı verenler için mali destek alarak çocuk bakım eğitimine katılmadan önceki işinizden ne kadar ücret alıyordunuz? (Ortalama aylık net ücret tutarı)	…… TL
11	Şu andaki durumunuzu hangi seçenek tanımlar?	1. Sigortalı şekilde bakıcı olarak çalışıyorum 2. Sigortasız şekilde bakıcı olarak çalışıyorum 3. Çocuk bakımı ile ilişkisi olmayan başka bir işte sigortalı olarak çalışıyorum 4. Çocuk bakımı ile ilişkisi olmayan başka bir işte sigortasız olarak çalışıyorum 5. Çalışmıyorum (işsizim)
12	11. soruya 1 ve 2 cevabı verenler için çocuğa nerede bakıyorsunuz?	1. Kendi evimde 2. İşverenimin evinde 3. İşverenim anne-babasının evinde (Büyükanne-büyükbaba evinde)
13	**Bakıcı olarak çalışanlara sorulacak;** Eğitim sonrasında ücret gelirinizde bir artış oldu mu?	1. Hiç artış olmadı 2. Az artış oldu 3. Orta düzeyde artış oldu 4. Fazla artış oldu 5. Çok fazla artış oldu
14	**Bakıcı olarak çalışanlara sorulacak;** Almış olduğunuz eğitim sizce verdiğiniz çocuk bakım hizmetinin kalitesini ne ölçüde etkiledi?	1. Hiç etkilemedi 2. Biraz etkiledi 3. Orta düzeyde etkiledi 4. Fazla etkiledi 5. Çok fazla etkiledi
15	**Bakıcı olarak çalışanlara sorulacak;** Almış olduğunuz eğitimin mesleki gelişiminiz üzerinde ne ölçüde etkisi oldu?	1. Hiç etkisi olmadı 2. Çok az etkisi oldu 3. Orta düzeyde etkisi oldu 4. Fazla etkisi oldu 5. Çok fazla etkisi oldu
16	11.soruya 3 ve 4 cevabı verenler için işiniz nedir?	……..

17	11. soruya 1 ve 3 cevabı verenler için işvereniniz sizin için sigorta prim teşviklerinden yararlanıyor mu?	1. Evet 2. Hayır 3. Bilgim yok
18	Çalışanlara sorulacak; Halihazırda çalıştığınız işinizdeki son aya ilişkin net ücret geliriniz	……. TL
19	Çalışmanızı teşvik eden faktörler nelerdir? (*En fazla 3 seçenek işaretlenebilir*)	1. Sosyal güvence (sigortalı çalışma) 2. Ekonomik özgürlük 3. Aile bütçesine katkıda bulunmak 4. Sosyal ilişkiler 5. İş tecrübesi kazanmak 6. Çocuk sevgisi 7. Diğer.....
20	Çalışanlara sorulacak; Çalışmanız karşılığında elde ettiğiniz gelir hane gelirinize ne ölçüde katkı sağlamaktadır?	1. Hiç katkı sağlamıyor 2. Az katkı sağlıyor 3. Orta düzeyde katkı sağlıyor 4. Fazla katkı sağlıyor 5. Çok fazla katkı sağlıyor
21	Daha önce sigortanız olmadan bir işte çalıştınız mı?	1. Evet 2. Hayır
22	Hanedeki yaşayan kişi sayısı	
23	Hanede gelir getirici bir işte çalışan kişi sayısı	
24	Hanenizde sigortalı çalışan kişi sayısı kaçtır?	1. Sıfır 2. Bir 3. İki 4. Üç ve daha fazla
25	Hanenizin toplam aylık net geliri	…….. TL
26	Proje kapsamında sağlanan eğitim desteğinden nasıl haberdar oldunuz?	1. Tanıdık vasıtasıyla 2. Projenin sosyal medya hesabı üzerinden 3. İşverenimin vasıtasıyla 4. Halk eğitim merkezinde yapılan bilgilendirme vasıtasıyla 5. Diğer ……

27	Bu eğitim ile kazandığınız bilgi ve becerilerin (sertifikanın) iş bulmanızı kolaylaştırdığını/ kolaylaştıracağını düşünüyor musunuz?	1. Kesinlikle düşünmüyorum 2. Düşünmüyorum 3. Düşünüyorum 4. Kesinlikle düşünüyorum
28	Bu eğitim ile kazandığınız bilgi ve beceriler (sertifika) sayesinde eğitimli bir bakıcı olarak daha yüksek ücret elde edebileceğinizi düşünüyor musunuz?	1. Kesinlikle düşünmüyorum 2. Düşünmüyorum 3. Düşünüyorum 4. Kesinlikle düşünüyorum
29	Bu eğitim dışında farklı meslek/ becerilere yönelik olarak katılmış olduğunuz bir eğitim/ sertifika programı ve/veya kurs bulunuyor mu?	1. Hayır, bu projeden elde ettiğim dışında bir sertifikam yok 2. Evet ama önceki sertifika bu projedekinden farklı ve çalışmak isteğim alanda değil 3. Evet ama önceki sertifika bu projedekinden farklı ve çalışmak isteğim alanda olmasına rağmen iş bulmamı sağlamıyor 4. Evet önceki sertifika bu projedekinden farklı ve çalışmak isteğim alanda iş bulmamı sağlayabilecek nitelikte 5. Evet var ve bu projedekiyle ile neredeyse aynı
30	29. soruya 2,3 ve 4 cevabı verenler için önceden aldığınız sertifika/ eğitim/ kurs hangi alandadır?	
31	Projeden sağlanan mali destek ile almış olduğunuz eğitim sonrasında çocuk bakımı alanında ilave bir eğitim aldınız mı/ sertifika programı veya kursa katıldınız mı?	1. Evet 2. Hayır
32	31.soruya evet cevabı verenler için ilave aldığınız sertifika/ eğitim/ kurs hangi alandadır?	
33	Almış olduğunuz eğitimin kişisel gelişiminiz üzerinde ne ölçüde etkisi oldu?	1. Hiç etkisi olmadı 2. Çok az etkisi oldu 3. Orta düzeyde etkisi oldu 4. Fazla etkisi oldu 5. Çok fazla etkisi oldu

34	Almış olduğunuz eğitimin özgüveniniz üzerinde ne ölçüde etkisi oldu?	1. Hiç etkisi olmadı 2. Çok az etkisi oldu 3. Orta düzeyde etkisi oldu 4. Fazla etkisi oldu 5. Çok fazla etkisi oldu
35	Bu eğitim sayesinde elde ettiğiniz bilgi ve beceriler (sertifika) nedeniyle refah düzeyinizde veya yaşam kalitenizde bir artış oldu mu?	1. Hiç artış olmadı 2. Az artış oldu 3. Orta düzeyde artış oldu 4. Fazla artış oldu 5. Çok fazla artış oldu
36	Almış olduğunuz eğitime ilişkin memnuniyet düzeyinizi hangisi tanımlar?	1. Hiç memnun değilim 2. Memnun değilim 3. Az memnunum 4. Memnunum 5. Çok memnunum
37	Almış olduğunuz mali destek, eğitim maliyetini ve diğer masraflarınızı (yol, yemek vb.) ne ölçüde karşıladı?	1. Çok az bir kısmını karşıladı 2. Yarısını karşıladı 3. Yarısından fazlasını karşıladı 4. Tamamını karşıladı
38	Sigortalı çalışmanın hangi yararları sağladığını düşünüyorsunuz? (*En fazla üç seçenek işaretleyiniz*)	1. Emekli olabilmek 2. Sağlık yardımlarından yararlanabilmek (Ücretsiz tedavi ve ilaç hakları) 3. Geride kalanlara aylık bağlatabilmek 4. İşsizlik maaşı alabilmek 5. Tazminat alabilmek 6. Doğum yapma durumunda analık yardımı ve süt izni alabilmek 7. İş kazasına karşı güvence sahibi olmak 8. Diğer ….

39	Sigortasız çalışmanın en önemli riski/ zararı sizce nedir? (*En fazla üç seçenek işaretleyiniz*)	1. Emekli olamamak 2. Asgari ücretin altında ücret almak 3. Hastalık durumunda sağlık yardımlarından yararlanamamak 4. İşsizlik maaşı alamamak 5. İşten çıkarılma durumunda tazminat alamamak 6. İş kazası geçirilmesine bağlı olarak sakat kalma/ ölüm durumunda aylık alamamak/ ailenin yardım alamaması 7. Ücretin düzensiz/ geç ödenmesi 8. Çalışma koşullarının kötü (kuralsız) olması 9. Yıllık izin kullanamamak 10. Fazla çalışınca karşılığını (fazla mesai ücretini) alamamak 10. Doğum yardımı ve süt izni alamamak 11. Sendikaya üye olamamak 12. İş sağlığı ve güvenliği risklerine açık olmak 13. Diğer …….
40	Proje kapsamında verilen Sosyal Güvenlik Eğitimine katılmadan önce ev hizmetlerinde çalışanların/çocuk bakıcılarının sigortalı çalıştırılmasının zorunlu olduğunu biliyor muydunuz?	1. Evet, biliyordum 2. Hayır, bilmiyordum
41	Proje kapsamında verilen Sosyal Güvenlik Eğitimi, bir çalışan olarak/ olduğunuzda sosyal güvenliğe ilişkin haklarınızı öğrenmeniz açısından ne kadar etkili oldu?	1. Hiç etkisi olmadı 2. Çok az etkisi oldu 3. Orta düzeyde etkisi oldu 4. Fazla etkisi oldu 5. Çok fazla etkisi oldu

42	**Halihazırda çalışmanıza bağlı olarak/ ileride çalışmayı düşünmeniz durumunda**; İşvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini e-devlet üzerinden kontrol edebileceğinizi biliyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
43	**Halihazırda çalışmanıza bağlı olarak/ ileride çalışmayı düşünmeniz durumunda**; İşvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini ALO 170'i arayarak öğrenebileceğinizi biliyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
44	**Halihazırda çalışmanıza bağlı olarak/ ileride çalışmayı düşünmeniz durumunda**; İşvereninizin sigortalı olarak hangi ücret düzeyinden sizi SGK'ya bildirip bildirmediğini 5502'ye kısa mesaj göndererek kontrol edebileceğinizi biliyor musunuz?	1. Evet 2. Hayır
45	*Çocuk bakımı alanında eğitimli bir* kişi olarak kayıtlı ve denetimli bir sistemle kendi evinizde kendi işiniz olarak belirli bir sayıda (3-5 çocuk) çocuğa bakmayı tercih eder misiniz?	1. Evet 2. Hayır 3. Bilmiyorum
46	<u>45.soruya hayır cevabını verenler için;</u> söz konusu şekilde çocuk bakmayı tercih etmemenizin nedenleri nelerdir? (E*n fazla üç seçenek*)	1. Güvenlik endişesi 2. Birden fazla çocuğa bakmanın zorluğu 3. Fiziki koşulların yetersiz olacağı düşüncesi 4. Yemek hizmetini yerine getirmenin zorluğu 5. Eşim ve çocuklarımın evde olması 6. Diğer ……

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Ek 5. Eğitimli Çocuk Bakıcılarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi (EDU-CARE) Saha Araştırması

EDU-CARE projesinin saha araştırması dört grupta yapılmıştır. Dört grubun anket sayıları şu şekildedir.

Grup	**Anket sayısı**
Projeden faydalanan anneler (I. Grup)	431
Projeden faydalanmayan anneler (II. Grup)	411
Projeden faydalanan annelerin istihdam ettiği eğitimli bakıcılar (III. Grup)	419
Çocuk bakım eğitim desteğinden faydalanan kadınlar (IV. Grup)	432
Toplam	**1693**

EDU-CARE projesinde saha araştırmasında yer alan koordinatör ve anketörlerin bilgileri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Koordinatör	**Öğrenim Durumu**	
Uğurcan Deniz Soysal	Lisans	
Anketör Ad-Soyad	**Öğrenim Durumu**	**Anket sayıları**
Adile Sevim	Lisans	23
Aslıhan Yavaş	Lisans	242
Berfin Öztürk	Yüksek Lisans	129
Burcu Akbaş	Yüksek Lisans	184
Ceren Uz	Yüksek Lisans	241
Fazilet Nur Akdoğan	Yüksek Lisans	93
Fulya Meydan	Lisans	270
Gamze Kertlez	Lisans	24
Hilal Koyuncu	Yüksek Lisans	72
İnci Rümeysa Yapar	Lisans	58
İrem Ilgın Ekinci	Lisans	357
Toplam		**1693**

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti
tarafından finanse edilmektedir.

SGK
SOSYAL GÜVENLİK KURUMU

İKG PRO İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ PROGRAMI OTORİTESİ

SGK SOSYAL GÜVENLİK KURUMU

T.C. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI

Ziyabey Caddesi, No:6, 06520
Çankaya / ANKARA

www.sgk.gov.tr

/sgkegitimlibakici

SGK
SOSYAL GÜVENLİK KURUMU

Bu yayın Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyetinin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyetinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.